

TC. İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

AHMET HİKMET MÜFTÜOĞLU’NUN ESERLERİNDE BATI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MERAL EREZ

(1010080004)

ANA BİLİM DALI: TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI

PROGRAMI: TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI

TEZ DANIŞMANI: YRD. DOÇ. DR. HACER GÜLŞEN

TEMMUZ 2013

ÖNSÖZ

Türk edebiyatında önemli bir yer teşkil eden Batı medeniyeti, 19. asrın ikinci yarısıyla birlikte etkisini giderek artırır. Batı etkisi, siyasal, sosyal, ekonomik çerçeveye sınırlı kalmayıp özellikle sanatsal, kültürel ve edebî açıdan gelişerek bir karaktere bürünür. Tanzimat Fermanıyla birlikte ilerlemede hız kazanan Batı medeniyetine dair olan unsurlar Servet-i Fünûn dönemine gelindiğinde en üst seviyeye çıkar. Servet-i Fünûn dönemi yazarları hemen hemen her konuda Avrupa modelini örnek alarak Batıyı okuyucuya yansıtır. İlmi alanların yanı sıra kültür, sanat, edebiyat alanlarıyla birlikte örnek alınan Batı bir yaşam biçimi olarak Türk toplumunda varlık göstermeye başlar.

Bu çalışmada hem Servet-i Fünûn hem Milli edebiyat dönemlerinde eserler kaleme alan, Batı fikrini ve Batı medeniyetini kitabî bilgiden kaynaklı olarak değil yerinde yaşayarak tanıyan, öğrenen ve sentezleyen bir kalem olan Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun Eserlerinde Batı ele alınmıştır. Servet-i Fünûn döneminde eserler vermesiyle birlikte asıl kimliğini Milli edebiyat döneminde kazanan ve edebiyatımızın milli çerçevede ilerlemesinde önemli bir görev üstlenen Ahmet Hikmet'in dış işlerindeki görevi sebebiyle uzun yıllar boyunca yaşamış olduğu Batı'yı nasıl yorumladığı, hayatıyla bütünlük gösteren eserlerinde Batı'ya olan bakış açısı ele alınmış ve Batı'ya dair olan unsurların eserlerinde hangi temeller üzerinde şekillendirdiği araştırılmıştır.

Çalışmada Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun bütün eserleri incelenmiş ve iki ayrı bölümden oluşan yüksek lisans tezinin birinci bölümünde Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun hayatı, edebî hayatı ve eserleri türlerine göre ayrılarak kronolojik sıra dikkate alınarak incelenmiştir. Sonrasında tezin asıl bölümünü oluşturan ve ikinci bölüm başlığı altında ele alınan Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun Eserlerinde Batı bölümüne geçilmiş ve çalışmanın temel problemi olan “Ahmet Hikmet'in Eserlerinde Batı nasıl ele alınmıştır?” sorusu göz önünde bulundurularak eserlerde yer alan batı unsurları incelenmiştir.

Ahmet Hikmet Müftüoğlu eserlerinde Batı'yı hangi açılardan ele almış, farklı eleştiri yöntemleri kullanmış mıdır, Batı'ya yönelttiği eleştirileri nelerdir, Batı'nın hangi konularda örnek alınmasını ve Türk milletine model olarak alınmasını ister gibi pek çok soruya eserlerin değerlendirilmeleri ile cevap bulmaya çalışılmıştır.

Bu alışmada, Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun Türk edebiyat tarihindeki önemi ve değeri hakkında büyük çalışmalar yapmış olan ve Türkçülük anlayışımızın temel kurucularından biri olan Ahmet Hikmet'in edebiyatımıza kattığı fark ve ilkleri tanıtmaya hayatını adayan kaynaklar bölümünde de gösterilen Dr. Fethi Tevetoğlu'nun Büyük Trk Müftüoğlu Ahmet Hikmet isimli eserinde yer alan görüşlerden ve eser sınıflandırmalarından yararlanılmıştır.

Bana bu konu üzerinde araştırma yapıp çalışma fırsatını veren, araştırmamı yöneten, yol göstererek yardımlarını benden esirgemeyen, desteğini ve sabrını hep yanımda hissettiğim Sayın Hocam Yrd. Doç. Dr. Hacer Gülşen Hanım'a teşekkürü bir borç bilirim.

Bu çalışmam hayat ışığım olan anne ve babama armağanımdır.

Temmuz, 2013

Meral EREZ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR	v
KISA ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM	4
1.1. Hayatı, Edebî Hayatı ve Eserleri	4
1.1.1. Hayatı:	4
1.1.2 Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun Özellikleri	8
1.1.3. Edebî Hayatı.....	9
1.2. Eserleri	15
1.2.1 Şiirleri.....	15
1.2.2. Tercümeleri	23
1.2.2.1. Patates	23
1.2.2.2. Bir Riyazinin Muâşakası yahut Kamil	24
1.2.2.3. Tuvalet ve Letafet-i Azâ.....	25
1.2.3. Hikâyeleri.....	26
1.2.3.1. Hâristan	26
1.2.3.2. Çağlayanlar	56
1.2.3.3. Diğer Hikâyeleri.....	78
1.2.4. Romanı (Gönül Hanım)	87
1.2.5. Makaleleri	92
1.2.5.1. Resimli Gazete 'deki Makaleleri.....	92
1.2.5.2. Servet-i Fünûn'daki Makaleleri	98
1.2.5.3. Hazine-i Fünûn'daki Makaleleri	100
1.2.6. Gezi Yazıları	101
2. BÖLÜM	103
2.1. Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun Eserlerinde Batı.....	103
2.1.1. Tercümelerinde Batı.....	103
2.1.2. Şiirlerinde Batı	109
2.1.3. Hikâyelerinde Batı	112

2.1.3.1. Batılılaşma	113
2.1.3.2. Karakterde Batı	119
2.1.3.3. Aile Kavramında Batı	132
2.1.3.4. Zevk, Giyim, Kuşam ve Güzel Sanatlarda Batı	136
2.1.3.5. Dil ve Edebiyatta Batı	140
2.1.3.6. Mekânda Batı	147
2.1.4. Romanında Batı.....	147
2.1.5. Makalelerinde Batı	151
2.1.6. Gezi Yazılarında Batı.....	154
SONUÇ	156
KAYNAKLAR.....	161

KISALTMALAR

Prof.: Profesör

Doç.: Doçent

Dr.: Doktor

Yrd. : Yardımcı

s. : Sayfa

B : Baskı

C. : Cilt

Bkz.: Bakınız

YKY: Yapı Kredi Yayınları

Çev. : Çeviren

Haz: Hazırlayan

MA: Master of Arts. (Sosyal bilimler yüksek lisansı)

Enstitüsü : Sosyal Bilimler
Ana Bilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı
Programı : Türk Dili ve Edebiyatı
Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Hacer GÜLŞEN
Tez Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans – Temmuz 2013

KISA ÖZET

AHMET HİKMET MÜFTÜOĞLU’NUN ESERLERİNDE BATI

Meral EREZ

Yazı hayatında Servet-i Fünûn dönemi içerisinde başlayan Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Servet-i Fünûn edebiyatının kurucularından olduğu gibi sonrasında gelişen Milli edebiyat akımının da en önemli fikir adamlarından biridir. Her iki edebî dönem içerisinde de eserler kaleme alan Ahmet Hikmet, bireyden yola çıkarak toplumsal faydayı, toplumun ilerleme kaydetmesini milli değerler ışığında ele almış ve eserlerini bu fikirler doğrultusunda meydana getirmiştir.

İlk eserlerinde Servet-i Fünûn konu ve üslûp özelliklerini; milli akıma bağlı olanlarda ise milli konular çerçevesinde sade bir üslûp anlayışını benimseyen Ahmet Hikmet, Batı taklitçiliğine, kozmopolit anlayışa karşı Türklüğü ve milli bilinci savunur.

Bu çalışmada öncelikle ilk bölüm başlığıyla Ahmet Hikmet’in hayatı, edebî kişiliği ve eserleri hakkında inceleme yapılmış, ikinci bölümde ise Ahmet Hikmet’in eserleri Batı konusu kapsamında değerlendirilerek Batı’nın eserlerde hangi özellikleriyle ön plana çıkartıldığı, hangi yönleriyle eleştirildiği, hangi yönleriyle örnek alındığı konusu üzerinde durulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Servet-i Fünûn, Milli Edebiyat, Batı, Batılılaşma ve Batı Medeniyeti.

Bilim Dalı Sayısal Kodu:

University : **Istanbul Kültür University**
Institute : **Institute of Social Sciences**
Department : **Turkish Language and Literature**
Programme : **New Turkish Language and Literature**
Supervisor : **Yrd. Doç. Dr. Hacer GÜLŞEN**
Degree Awarded and Date : **MA – July 2013**

ABSTRACT

WESTERN OF IN THE AHMET HİKMET MÜFTÜOĞLU'S WORKS

Meral EREZ

Ahmet Hikmet Müftüoğlu who started his writing journey during Servet-i Fünun period is both one of the founders of Servet-i Fünun literary movement and one of the most important intellectuals of national literary movement that emerged afterwards. Ahmet Hikmet, as the writer of both these literary movements, set out from the individual through regarding social benefits, handled the improvements of society in the light of national values. He also wrote his works with this perspective.

In his first works, he adopted the subjects and style of Servet-i Fünun movement; on the other hand, his later works that were related to the national movement contained a plain style. Ahmet Hikmet defended Turkism and national consciousness against the mimicry of the West and cosmopolitical understanding.

In the first chapter of this study, Ahmet Hikmet's life, his literary personality and works are analysed. In the second chapter, Ahmet Hikmet's works are examined within the scope of Western ideology and how Ahmet Hikmet emphasized, criticised or followed Western ideas in these works .

Key Words: Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Servet-i Fünûn, National Literature, West, Westernization and Western Civilization.

Science Numerical Cod:

GİRİŞ

Batı ve Batı'ya dair olan unsurlar Osmanlı İmparatorluğunun çözülme sürecine girmesinden bu yana gündemdir. Lale devriyle başlayan batı öykünmeciliği birçok alanda yoğunlaşarak Tanzimat'a kadar ulaşır. ¹ Tanzimat dönemi Osmanlı toplumunun yeni bir düzüne kavuşması için yapılan çalışmaların en önemli merhalesidir. ² Tanzimat döneminden itibaren Batı etkisi artmakla beraber bu dönemde çağdaş toplumun en önemli özelliklerinden olan hareketli bir düşünce ortamının da temelleri atılır. 1860 yılından sonra basın yayın organlarının hareketlenip çeşitli dillerde gazetelerin ve dergilerin çıkmasıyla beraber edebiyata yeni türler dahil olur. Tanzimat'tan sonra Batı'yı daha yakından izlemeye başlayan aydınlar tercüme faaliyetlerinin hız kazanmasının da etkisiyle nesir türlerinin hemen hemen hepsinden örnekler verirler.

Tanzimat dönemi edebiyatı, Avrupai Türk edebiyatının ilk dönemi olduğu gibi Batı'ya yönelmiş Türk edebiyatının ilk örnekleri de bu dönemde verilir. Batı Edebiyatı yolunda yeni bir edebiyat kurmayı gaye edinen bu dönem sanatçıları Yahya Kemal'in de dediği gibi "Yenileşme Edebiyatımız"ın ilk neslidir. Bu neslin sanatçıları Türk edebiyatının yönünü Batı'ya çevirerek yerli şairlerden çok; XVII. yüzyıl Fransız klasikleri ve XVIII. yüzyıl Batılı filozoflar ile Fransız romantiklerini örnek alırlar. ³ Ancak unutulmaması gereken nokta, Tanzimat edebiyatında Batı ve Batı'ya dair olan unsurlar etkili olsa da bu dönemde Osmanlılık fikrinin çok daha etkili şekilde öne çıktığıdır.

Tanzimat dönemi Türk edebiyatının ardından gelen ve Türk edebiyatında 1860'tan beri devam eden Doğu-Batı mücadelesinin kesin sonucunu Batı edebiyatı lehine olarak sonuçlandıran Servet-i Fünûn dönemi edebiyatıdır. Servet-i Fünûn Edebiyatı'nın geliştiği dönemin II. Abdülhamit'in baskı dönemi olması sebebiyle bu

¹ Mahir Ünlü, Ömer Özcan, *20. Yüzyıl Türk Edebiyatı 1900-1940*, (İstanbul: İnkılap Yay. 2003) 67.

² Metin Kunt, Sina Akşin, Suraiya Faroqhi, Zafer Toprak, *Türkiye Tarihi 3 Osmanlı Devleti 1600-1908*, (İstanbul: Cem Yay. 2002) 317.

³ Öztürk Emiroğlu, *Türkiye'de Edebiyat Toplulukları*, (Ankara: Akçağ Yay. 2008) 57.

dönem sanatçıları basın ve yayının sansür altında olduğu bir dönemde iç dünyaları ve mizaçlarının da etkisiyle karamsar, içe dönük ve bunalımlı bir nesil edebiyatı oluştururlar. Servet-i Fünûn dönemi yazarları, Fransız edebiyatına aşırı bağılıkları, milli olmayan bir edebiyat oluşturmaları yönüyle de sıklıkla eleştirilere maruz kalırlar.⁴

Asırlık köklü bir geleneğin ve düşünce yapısının tarafında olmayıp Doğu zihniyetine bağlı kalmayarak Batı dünyasıyla ilgilenen Servet-i Fünûn dönemi sanatçıları, Tanzimat döneminin batılı anlayışına bağlı kalmakla beraber halkçı ve toplumcu özellik taşıyan edebiyat oluşturma gayesinden koparak Servet-i Fünûn dergisi etrafında bir araya gelir ve dergi, sanatçılar için adeta bir okul görevini üstlenir.

Batı Edebiyatının etkisi altında eserler veren Servet-i Fünûn sanatçıları şiir dilini Batıdan alınan akımlar çerçevesinde değiştirir. Şiir, toplum sorunlarını ele alan bir tür olmaktan çıkarak aşk ve tabiat ağırlıklı betimlemelerin yapıldığı, duyguların, karamsarlıkların, buhranların ifade edildiği bir tür haline gelir. Yine şiir dışında kaleme alınan hikâye ve roman türlerinde de gerçeklerden uzaklaşma gayesinde olan sanatçılar, bireysel sancılar, kimlik problemleri, aşk, hayal, tabiat gibi konuları işlerler.

Servet-i Fünûn edebiyatının kurucu isimlerinden biri de Ahmet Hikmet Müftüoğlu'dur. Yazı hayatına şiirle başlayan Ahmet Hikmet'in ilk eserleri Fransızcadan yapmış olduğu tercümelerdir. 1896 yılında "Roman Fabrikası" adlı makalesiyle Servet-i Fünûn dergisine dâhil olan Ahmet Hikmet, dergide birçok makale, hikâye, nesir kaleme alır. Bu dönem eserlerinde Servet-i Fünûn dili ve yer yer edebî anlayışına uygunluk gösteren Ahmet Hikmet, 1908 sonrası geçireceği fikri ve edebî değişim dönemi öncesinde aşk konusu ağırlıklı olmak üzere bireyin problemlerini, sıkıntılarını, yalnızlığını, aile kavramının önemini, kadın-erkek ilişkilerini süslü ve sanatlı bir dille eserlerinde konu eder.

1908 sonrası gelişen fikir hareketleri içerisinde aktif olarak rol alan Ahmet Hikmet, edebiyatın millileşmesi ile sınırlı kalmayan fikir çalışmalarında aynı zamanda sosyal ve siyasi konular ile de uğraşarak Türk Yurdu, Türk Ocağı, Türk Derneği gibi dergilerde de çalışmalar yürütür. 1901'den sonra başlayan Servet-i

⁴ Kenan Akyüz, *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri*, (İstanbul: İnkılap Yay. 1995) 88.

Fünûn anlayışının özelliği olan ferdi esas alan sanat anlayışından ayrılarak Milli Edebiyatın özünü oluşturan sosyal konuları ele alan sanat anlayışına yönelir. 1908 sonrası kaleme aldığı hikâyelerini topladığı eseri olan “Çağlayanlar” ile bu görüşündeki samimiyetini ve kararlılığını da gösterir.⁵

Ahmet Hikmet’in dış işleri görevleri sebebiyle uzun müddet yurt dışında yaşaması Servet-i Fünûn döneminin etkisi ile kazanılan batı etkisinin yerini daha sağlam temelli Doğu-Batı sentezli milli edebiyat anlayışına bırakır. Özellikle Budapeşte Başkonsolosluğunu yapması, iki yıl görevli olarak Almanya ve Macaristan’ı dolaşması Ahmet Hikmet’in Batı’ya dair olan fikirlerinin sosyal fayda amaçlı olarak değişmesini sağlar. Milli bir yaklaşımla incelediği Batı medeniyetine Servet-i Fünûn dönemi anlayışının aksine eleştirel bir yorum getirir.

Batı medeniyetini içerisinde yaşayarak tanıyan ve medeniyetler arasındaki pek çok farklı gözlemleyen Ahmet Hikmet, Batı medeniyetine ait olma arzusu ile yapılmış olan her türlü taklit ve kültürel yozlaşmaya karşı çıkarak kaleme almış olduğu eserlerinde Garp - Şark medeniyetleri arasında kalan bireylerin kimlik sorunlarını, kültürel buhranlarını eleştirel bir tavırla okuyucuya göstermek ister. Eserlerin asıl amacı milli değerlerinden habersiz şekilde başka bir medeniyete ait olma sevdasında olan kişilerin bilinçsizliklerini göstererek topluma örnek olmaktır.

⁵ Akyüz, 122-123.

AHMET HİKMET MÜFTÜOĞLU’NUN ESERLERİNDE BATI

1. BÖLÜM

1.1 Hayatı, Edebî Hayatı ve Eserleri

1.1.1. Hayatı:

3 Haziran 1870’te İstanbul Süleymaniye’de “Dökmecilerde” doğmuş olan Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Osmanlı devletinin ileri gelenlerinden biri olan Akdeniz vilayetleri Kapı Kethüdası Yahya Sezai Efendi’nin beşinci oğludur. ⁶

Aslen Moralı olan Ahmet Hikmet Müftüoğlu’nun soyu ile ilgili olan bilgiler, üç kuşak öteye kadar bilinir. Ahmet Hikmet’in babası Yahya Sezai Efendi, onun babası Abdülhalim Efendi ve onun da babası Müftüzade Hacı Hafız Ahmet Efendi’dir. Hacı Hafız Ahmet Efendi ile oğlu Abdülhalim Efendi Mora müftülüğünde bulunduklarından dolayı “Müftüoğulları” şeklinde anılırlar. Ahmet Hikmet’in soy ismi de buradan gelir. ⁷ Ahmet Hikmet’in büyük dedesi olan Hafız Abdulhalim Efendi, gayr-ı matbu ve mutasavvufane bir divan sahibidir. Ahmet Hikmet’in babası Yahya Sezai Efendi’ de babası gibi tasavvufla ilgilenen eski şairlerden biridir ve onun da basılmamış bir divanı vardır.

Hafız Abdulhalim Efendi, 1820’de Mora Müftüsü iken Mora’nın Yunanlılar tarafından işgali sırasında şehri savunmaya çalışanların arasında yer alırken Yunanlılar tarafından gaz ve reçineye bulanıp yakılarak şehit olur. Yunanlılar, Abdulhalim Efendi’nin karısı ve baldızının da bir gözünü çıkarırlar. Bu olayın ardından Abdulhalim Efendi’nin oğlu Yahya Sezai Efendi, ailesiyle beraber İstanbul’a taşınır. Yahya Sezai Efendi’nin İstanbul’a taşınması akrabaları olan Hamdullah Suphi Tanrıöver’in büyük babası olan Sami Paşa’nın yardımı ile olur. ⁸ Yahya Sezai Efendi, öğrenimini İstanbul’da tamamlar ve değişik görevlerde, yerlerde çalışır. Son görevleri Evkaf-ı Hümayun Nezareti Mektupçuluğu ve Cezair-i Bahr-i Sefit ve Kıbrıs Kapı Kethüdalığıdır. Kaynaklarda ismi belirtilmeyen Ahmet

⁶ Ahmet Hikmet Bey’in Tercüme-i Hali, *Güneş Mecmuası Ahmet Hikmet Özel Sayısı*, 1 Haziran 1927, C.1, S; 11. 4.

⁷ Hikmet Dizdaroğlu, *Müftüoğlu Ahmet Hikmet*. (Ankara: Türk Dil Kurumu Yay. 1964) 7.

⁸ Dr. Fethi Tevetoğlu, *Büyük Türkçü Müftüoğlu Ahmet Hikmet*. (Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yay. 1951) 10.

Hikmet'in annesi ise Moralıdır. Annesi tarafından büyük babası olan Halvetiye Şeyhi Ahmet Bedrettin Efendi'nin otuz iki nesil evvelinin Niyazi-i Mısri'ye dayandığı Müftüoğlu ailesinin kayıtlara geçen bir şeceresinden çıkarılır. ⁹

Ahmet Hikmet Müftüoğlu, doğmadan evvel o zaman İstanbul'da salgın halinde bulunan kuşpalazından kısa aralıklarla vefat eden evlatlarının ölümü ile sarsılan Yahya Sezai Efendi, yaşlılık döneminde dünyaya gelen beşinci ve son oğlunun doğumuyla büyük bir sevinç yaşar ve oğluna hikmet-i ilahiye kast ederek dinsel geleneğe tabii olarak Ahmet Hikmet adını verir ve oğlunun doğuşunu şu satırlarla kayda geçer:

*“Cenab-ı rabbilâlemin lütuf ve inâyet-i celilesi âsarı olarak binikiyüz seksen yedi sene-i arabiyesi şehir-i rebiyülevvelinin üçüncü mübarek Cuma günü akşamı saat onbiri iki dakika mürurunda sulb-u âcizanemden bir mahdum-u saadet mersum kademni hade-i âlem şuhud olup ismi Ahmet ve mahlası Hikmet tesmiye kılınmıştır. Cenab-ı hak etvel-i ömr ile muammer ve her halde cemi' evlad-ü müminin ile beraber sulehay-ı salihinden ve ulema-yı âmilinden ve udebay-ı makbulinden buyura âmin bihürmete seyyidülmürselin.”*¹⁰

Ahmet Hikmet'in doğumu yaşlı babasını çok sevindirmiş olsa da Ahmet Hikmet, yedi yaşında iken 1877 yılında babası vefat eder. Babasını kaybeden Ahmet Hikmet, annesi ve abisi Ahmet Refik Bey'in himayesinde büyür.

Ahmet Hikmet, ilk tahsilini Dökmecilerdeki mahalle mektebinde ve daha sonra Aksaray'da Mahmudiye Vakıf Rüştîyesinde ve Soğukçeşme Askeri Rüştîyesinde tamamlar. ¹¹ Okul yıllarının ilk yıllarından itibaren Dışişleri Bakanlığında çalışmak isteyen Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nu ağabeyi Ahmet Refik Bey, Galatasaray Sultanisine yazdırır. Ahmet Hikmet, ilerleyen yıllarda dargınlık yaşayacağı Tevfik Fikret'le Galatasaray Lisesinde tanışır. ¹²

⁹ Ahmet Hikmet Bey'in Tercüme-i Hali, *Güneş Mecmuası*, C. 1. (1927) S: 11. 4.

¹⁰ Tevetoğlu, 14

¹¹ Tevetoğlu, 15

¹² Tevfik Fikret, Ahmet Hikmet'in ağabeyi Ahmet Refik Bey'in kayınbiraderidir. Tevfik Fikret, kız kardeşinin ölümü üzerine Ahmet Hikmet'in ağabeyi Ahmet Refik Bey'i sorumlu olarak görür ve Hemşirem için adlı şiirde de Ahmet Refik Bey'i kız kardeşini öldürmekle suçlar. Bu olay üzerine

Ahmet Hikmet, Galatasaray'daki edebiyat derslerinde büyük bir başarı göstererek edebi yönden babası ve dedesinden almış olduğu geleneksel cevherin kendisinde devam ettiğini gösterir.

Galatasaray Lisesinden mezun olan Ahmet Hikmet, 29 Ağustos 1889'da Hariciye Nezaret-i celilesi Umur-ı Şehbenderi Kalemi'ne stajyer memur olarak tayin edildi. 11 Ekim 1889'da Matbuat-ı Dahiliye Kalemi'nde görevlendirilir. 13 Mart 1891'den itibaren Takvim-i Vekayi idaresi mütercim muavini olarak göreve başlar. Ahmet Hikmet, ilk yurt dışı görevine 10 Ekim 1893'te Marsilya Başşehbenderhanesi Kançılarlığı'na atanır, daha sonra 31 Ekim 1893'te Atina ve Pire Şehbender Vekâleti ve Kançılarlığına tayin edilir. Atina ve Pire Başkonsolosluğu Kançılarlığından sonra 22 Ekim 1894'te Poti Şehbender Vekaletine atanır. 9 Kasım 1895'te görevi Kerç Şehbender Vekaleti olarak değiştirilir. 29 Kasım 1895'te Ahmet Hikmet, Şehbenderliğe yükselir. Sağlık problemlerinden dolayı Kerç'teki görevi uzun sürmeyen Ahmet Hikmet, 18 Aralık 1895'te Umur-ı Şehbenderi Kalemi'nde sermüsevvitliğine atanır ve yurda döner. 26 Aralık 1886'da Umur-ı Şehbenderi Kalemi mümeyyiz-i sâlisliğine atanır.¹³ 1896'da Suad Hanım'la¹⁴ evlenen Ahmet Hikmet, memuriyet görevini yerine getirirken bir taraftan da Galatasaray Sultanisinde Türkçe ve edebiyat derslerinde öğretmenlik yapar.¹⁵ 1898'den 1909'a kadar Galatasaray Sultanisinde İmla, Kıraat, Türkçe ve Edebiyat derslerini okutan Ahmet Hikmet, 1910'dan 1912'ye kadar İstanbul Darülfünununda Alman ve Fransız edebiyatı tarihi alanlarında profesörlük yapar.¹⁶

Ahmet Hikmet, Galatasaray Lisesinde bulunduğu yıllarda hem Servet-i Fünûn hem de Fecr-i Ati'deki birçok şair ve yazara hocalık yaparak önemli bir görev

Ahmet Hikmet Servet-i Fünûn dergisinden ayrılır ve Ahmet Hikmet'le Tefik Fikret hayatlarının sonuna kadar dargın kalırlar.

¹³ Ahmet Tetik, *Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun Hayatı, Eserleri ve Fikirleri Üzerine Bir Araştırma*, (Doktora Tezi, İstanbul: 1999) 16-18

¹⁴ Suad Hanım, Sakız Mutasarrıfı Reşit Paşa'nın kızı ve eski Bayındırlık Bakanlarından Behiç Erkin'in baldızıdır. Suad Hanım, Fransızca, İngilizce ve Almanca bilir. Birden çok yabancı lisana hâkim olan Suad Hanım'ın kültürel seviyesinin yüksek olması Ahmet Hikmet'e edebi çalışmalarında eşinin kendisine destek olmasını sağlar.

¹⁵ Nihat Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, (İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yay. 2004) 1080.

¹⁶ Tevetoğlu, 19.

üstlenir; fakat Ahmet Hikmet'in Galatasaray Lisesindeki görevi aralarında akrabalık bağları bakımından uyumsuzluk olan Tevfik Fikret'in Galatasaray Lisesinin müdürü olmasıyla kesintiye uğrar. Galatasaray'dan sonra müderris olarak atandığı Darülfünundan ise Balkan harbinin ardından ayrılan Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Peşte Şehbenderliğinin ardından Macaristan'a gider. Peşte Şehbenderi olarak 1912'de atandığı görevinde altı yıl kadar kalır. Macaristan'da konferanslar veren, Batılılara milletimizi ve değerlerimizi tanıtan Ahmet Hikmet'in Macaristan'da yer alan Gül Baba türbesini onararak önemli bir görev üstlenir. Ahmet Hikmet'in Macaristan gezisi Türk – Macar dostluğunun temellerinin atılması yönüyle önemlidir. 1912'de Peşte'den Türk Ocağı'na katılarak bu büyük Türk hareketinin en önemli temsilcilerinden biri olur.

1918'de İstanbul'a dönen yazar, iki yıl sonra Almanya ve Avusturya-Macaristan'a savaş zamanında sipariş verilen ancak zamanında teslim edilmeyen silahlar ile ilgili olan işleri sonuçlandırmak amacıyla kurulan komisyona başkan olarak gittiği Peşte, Viyana ve Berlin'de iki yıl kadar kalır.¹⁷ 1921'de döndüğü sırada ise eşi Suad Hanım vefat eder. 1922'de ise ikinci eşi olan Nerime Hanım'la evlenir. Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun her iki eşinden de çocuğu olmamıştır.

1924 yılında, Cumhuriyet hükümeti tarafından Halife Abdülmecit Efendi'nin Başmabeyinciliğine atanır. 1926'da Ankara'ya çağırılarak Hariciye Vekaleti Umur-u Şehbenderiye ve Ticaret Umum Müdürlüğü görevine getirilir. Aynı yıl içerisinde önce vekil daha sonrasında ise asıl olarak Hariciye Vekaleti Müsteşarlığına atanır.¹⁸

Kansere yakalanan Ahmet Hikmet Müftüoğlu, hastalığının ağırlaşması üzerine Hariciye Vekâleti Müsteşarlığı görevinden ayrılır ve İstanbul'a gelir. Anadolu- Bağdat Demiryolu İdare Meclis Üyeliği ile Elektrik Şirketi İdare Meclis Üyeliği verilir. İstanbul'a dönüşünün ardından hızla ilerleyen bir karaciğer kanseri teşhisi konulan Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Taksim'deki Fransız Hastanesine yatırılır. Durumu gittikçe ağırlaşan Ahmet Hikmet, altı ay sonra Şişli'deki Afitap sokağındaki evinde 19 Mayıs 1927 Perşembe günü gece yarısı saat on iki de hayata gözlerini

¹⁷ Güneş Mecmuası, 5.

¹⁸ Dizdaroğlu, 11.

yumar.¹⁹ Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun mezarı Maçka'da şehitler kabristanında eşi Suad Hanım'ın yanındadır.

1.1.3 Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun Özellikleri

Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun özellikleri Güneş mecmuasının Ahmet Hikmet Özel Sayısındaki Ahmet Hikmet ve Hususiyetleri başlıklı yazıda detaylı bir şekilde anlatılır.²⁰ Ahmet Hikmet Müftüoğlu, temizliğe son derece düşkün, herkese iyilik etmeyi seven, dürüstlüğü önem veren, kalabalıktan, külfetten hoşlanmayan, taşkınlıklardan özellikle de kozmopolitlikten ve yabancı hayranlığından, züppelikten nefret eden bir kişidir.

Ahmet Hikmet, hayattan zevk almak isteyen, ince ve asil ruhu karışık hazzardan, koyu renk ve lacivertli heyecanlardan hoşlanmayan bir sanatkârdır. Giyinişinden çalışmalarına kadar büyük bir temizlik ve intizam içinde dikkatli ve titizdir.²¹

Evi, eşyaları, çalışma odası, çalışma masası, kütüphanesi, kitapları ve kâğıtları temiz ve çok muntazam olan Ahmet Hikmet Müftüoğlu, hat sanatına da oldukça meraklıdır. Resmi, hususi bütün mektuplara çabucak cevap veren yazar, satır başlarına alafrangavari olarak gördüğü aralığı bırakmaz. Çiçekleri çok seven Ahmet Hikmet, Fransa'da, İtalya'da, İspanya'da, Sakız Adasında nadir olarak yetişen çiçekleri getirterek Şişli'deki evinin küçük bahçesine diktirir. Resim, musiki ve özellikle mimari ile yakından ilgilenen Ahmet Hikmet, fütürist çizgiden pek hoşlanmaz, pastoral tabloları ve portreleri daha çok beğenir. Batı musikisini iyi bildiği halde alaturka musikinin bizi en iyi anlatan musiki olduğunu düşünür. Dokumacılık, oymacılık, işlemecilik gibi milli ve mahalli sanatlara düşkün olan Ahmet Hikmet, bu sanatlarımıza ait ürünleri Avrupa yıllarında da tanıtmaya çalışır.

Mevlit, ezan ve Kur'an dinlemekten keyif alan Ahmet Hikmet, bayram ve kandil günlerini yakın akrabaları ile geçirmeyi sever. Sıkıntılı günlerinde ise yalnız başına Fatih'in, Aksaray'ın Eyüp'ün köşe mahallelerini bastonuyla gezmeyi tercih

¹⁹ Güneş Mecmuası, .5.

²⁰ Hamit Refik, "Ahmet Hikmet ve Hususiyetleri," *Güneş Mecmuası*, C.1, (1 Haziran, 1927) Sayı 11, 10-11.

²¹ Banarlı, 1081.

eder. Klasik edebiyattan ise Fûzulî, Bâkî, Nefî, Nedim, Rûhî, Şeyh Gâlip'i sık sık okuyan ve seven yazar, çağdaşı olan yazar ve şairlerden ise Abdülhak Hamid'i, Sami paşazade Sezai'yi, Recai zade Ekrem'i beğenir. Lamartine, Goethe'nin her daim zevk ve lezzet aldığı sanatkarlar olduğunu belirterek bu sanatkarların dahi olduğunu ifade eder.²²

Ahmet Hikmet Müftüoğlu fiziki olarak ise: yüksek ve geniş alınlı, koyu siyah gözlü, gür ve dış uçları aşağıya doğru kaşlı, orta büyüklükte bir buruna sahip, siyah gür bıyıklı, kalın dudaklı, siyah saçlı ve esmer tenlidir. Uzun boylu ve geniş omuzlu olmasının yanı sıra heyecanlı ve asabi bir mizaca sahipti.²³

1.1.4. Edebî Hayatı

Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun edebiyata olan ilgisinin temelinde ailesinin olduğu söylenebilir. Klasik edebiyatla ilgilenen ve divan sahibi olan babası ve dedeleri şiirle, edebiyatla yakından ilgilenen kişilerdir. Ailesinin edebiyata olan bilinci ve sanat kabiliyeti Ahmet Hikmet'i de küçük yaşlardan itibaren etkiler ve üzerinde tesir bırakır.

Ahmet Hikmet'in edebiyatla ilgili olmasında iki faktörün etkili olduğu söylenebilir. Birinci faktör, yazarın içinde yaşadığı dönemde edebiyatın en önemli uğraş alanlarından biri olmasıdır. O dönemde her gencin öncelikli olarak kaygısı edebiyat alanında bir şöhrete sahip olmak ve ün kazanmaktır. İkinci faktör ise aileden gelen irsi yatkınlıktır.²⁴ Ahmet Hikmet Müftüoğlu, ailesinden almış olduğu geleneksel cevherle birlikte edebiyata yönelmeye başlar. Tüm bu faktörlerin bir araya gelmesiyle Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun edebiyata duyduğu sevgi ve alaka güçlenir ve Türk edebiyatında birçok konuda öncü sayılabilecek olan bir yazarın yetişmesine neden olur.

Ahmet Hikmet'in ortaokulu bitirdikten sonra Galatasaray Sultanisine girmesiyle beraber edebiyata olan ilgisi kuvvetli bir temelde vücut bulmaya başlar. Ahmet Hikmet, edebiyata dair olan ilgisini şöyle açıklar:²⁵

²² Refik, 11.

²³ Tevetoğlu, 7.

²⁴ Dizdaroğlu, 23.

²⁵ Güneş Mecmuası, 4.

“Rüştiye’yi bitirip Sultaniye girdiğim zaman gelip geçtikçe Beyoğlu’nun mütelevvin, rengârenk nazar-firip camekânları, büyük mağazaları, bitmez tükenmez hay u huy hayatı bu küçük zihnimi büyük endişe ve hayallerle sarar, oyalardı. Her büyük dükkânın önünde birkaç saniye tevakkuf etmeden, her güzel şeyi pereştiş-kâr nazarlarla bir lahza okşamadan yoluma devam edemezdim. Bu melekâne çocuk merakı bana etrafımı daima tetkik etmek, her hayat-u harekette anlaşılan bir anlam çıkarmak itiyadını bahşetti. Görüp işittiklerimi başkalarına da işittirmek merakı ilk kıvılcımını böyle tutuşturmuş oluyordu. O zaman edebiyattan başka bir uğraşılın işin pek de geçerli olmaması ve belki ana-babadan gelen bir eğilim beni de edebiyat üzerinde düşürdü.”

Ahmet Hikmet’in çevresine karşı bu denli duyarlı oluşu ve görüp işittiklerini bir başkasına aktarma isteği görüldüğü gibi daha küçük yaşlardan itibaren gelişir ve onu yazı yazmaya sevk eden ve edebi ürünler ortaya koyması için en önemli vesilelerden biri olur.

Galatasaray Lisesinde öğrenciyken edebiyat dünyasına adım atan Ahmet Hikmet’in ilk eserinin hangisi olduğu ve hangi tarihte kaleme aldığı konusunda farklı kaynaklarda farklı ifadeler vardır; ancak Ahmet Hikmet’in Galatasaray Lisesindeki öğrencilik yıllarına ait Milli Kütüphanede bulunan el yazması defteri bu konuya ışık tutmaktadır. Bulunan bu defterde Ahmet Hikmet’in şiir ve nesir denemeleri yer alır ve en eski tarihli yazısı olarak 23 Şubat 1302 tarihli “Bahar” adlı nesir denemesi kabul edilebilir.²⁶ Daha sonrasında ise Sezai zade Ahmet Hikmet ismini kullandığı 11 Eylül 1303 tarihli “Tehazzün” adlı şiiri ve 27 Teşrin-i Evvel 1303 tarihli “Bir Müteverrinin Bir Ormana Hitabı” adındaki nesir yazısı yer alır. 1305²⁷ yılında Galatasaray Lisesinden mezun olan Ahmet Hikmet’in bulunan bu tarihli yazıları yazarın, Galatasaray Lisesindeki öğrencilik yıllarından itibaren edebiyata olan ilgisinin başladığını gösterir.

Ahmet Hikmet Müftüoğlu, ilkyazı denemelerinde ağırlıklı olarak şiir üzerinde durur ve daha çok gazel, mersiye, nazire tarzı şiirler dener. Aruz ölçüsünün dışında o dönem için fark kabul edilebilecek türden olan hece veznini de şiirlerinde kullanır.

²⁶ Ahmet Hikmet, Milli Kütüphane, 06 Mil.Yaz. (A) 5515

²⁷ (1305 H. 1889-M)

Müftüoğlu'nun bu dönemde şiire ağırlık vermesinde Galatasaray Lisesindeki eğitimi ve hocalarının yönlendirmesinin de etkili olduğu söylenebilir.

Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun Galatasaray'daki son yılında bir ödev projesi olarak kaleme aldığı ve sonrasında Asır Kütüphanesince basılan eseri “Leyla Yahut Bir Mecnunun İntikamı”dır.²⁸ Ahmet Hikmet, bu eseriyle ilgili olarak şunları anlatır:

29

“Mektebin dördüncü sınıfında yaptığımız uzunca vazifenin mekteb-i sultani müdürü İsmail Bey'in takdirini celbetmesi ve sonra bu vazifenin kitabet şeklinde (Leyla yahut Bir Mecnunun İntikamı) namı ile (Asır Kütüphanesi Külliyyatı) meyanında neşredilmesi, küçük ruhumu teşvike bâdi olmuş ve o yaşta gayet cüzi bir telife nail olmaklığım beni sevindirmişti.”

Galatasaray Lisesinden mezun olup Hariciye'de göreve başlayan Ahmet Hikmet, o dönem içinde önemli bir yere sahip olan yabancı dillerden yapılan çeviri furyasına katılır. Bu çeviri döneminin başlamasındaki asıl kaynak, Abdülhamit'in baskısı yönetimi ve sanatkârların edebiyata dair pek çok konuya karşı tereddütlü yaklaşmasıdır. Bu yıllarda batılı yazarlardan çeviriler yapmaya başlayan Ahmet Hikmet, 1307-1309 yılları arasında Fransız yazarlardan üç çeviri yapar ve bu çevirilerini yayımlar. Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun çevirileri; 1307'de Antonie A. Parmetie'den fen bilimleri kaynaklı “Patates” adlı çeviriyi, 1308'da Alexandre Duma Fils'den “Bir Riyazinin Muaşakası yahut Kamil” adlı çeviriyi ve 1309'de Baronne de Staffe'tan “Tuvalet ve Letafet-i Âzâ” adındadır. Ahmet Hikmet, tercümeler yaptığı bu arayış döneminde Batı ile yakından ilgilenir ve edebi anlayışını birçok yönden değiştirip şekillendirecek olan Batı ile edebi ilk büyük temasını gerçekleştirir.

1893 yılından itibaren çeşitli dergilerde³⁰ yazı kaleme alan Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Servet-i Fünûn'da kaleme aldığı “Roman Fabrikası”³¹ adlı yazısıyla Servet-i Fünûn bünyesine dâhil olur. Servet-i Fünûn dergisinin ilk yazarlarından biri

²⁸ I Kânunusani sene 1306'da kaleme alınan bu hikâye 1308 yılında Asır Kütüphanesinde basılır.

²⁹ Ahmet Hikmet Bey, *Nevsal-i Milli*, (İstanbul; Artin Asadoryan Matbaası, 1330/1914)64-65.

³⁰ Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Servet-i Fünûn topluluğuna dâhil olduğu 1893 tarihinde aynı zamanda Hazine-i Fünûn dergisinde de eserler kaleme alır. Ahmet Hikmet, 1893-1896 yılları arasında Hazine-i Fünûn dergisinde toplam on üç adet makale kaleme alır.

³¹ Ahmet Hikmet Müftüoğlu, “Roman Fabrikası” *Servet-i Fünûn*, S.107, (18 Mart 1309 /1893) 36-37.

olan Ahmet Hikmet,³² hikayeciliğinin ve edebi anlayışının bir dönüm noktası olan Servet-i Fünûn dergisinde, 1893-1911 yılları arasında yirmi iki adet yazı kaleme alır. Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun edebî hayatındaki en önemli unsurlardan biri olan Servet-i Fünûn'da yazarın, makaleleri, çevirileri, inceleme yazıları ve hikayeleri yer alır.

Ahmet Hikmet, hikâyeci kimliğini Servet-i Fünûn'da kaleme aldığı hikâyeleriyle kazanır;³³ ancak sonraki dönemlerde kaleme aldığı hikâyelerinden de görülür ki Servet-i Fünûn, Ahmet Hikmet için sadece bir başlangıç noktası olur. Ahmet Hikmet, milli duyguların ve Türkçülük akımının edebî hayatına etkisiyle beraber daha sonraları ayrılacağı Servet-i Fünûn topluluğu içerisinde kaleme almış olduğu eserlerinde ilk zamanlar bütünüyle muhteva olarak olmasa da topluluğun dil anlayışına uygun olarak tamlamalarla örülü süslü bir dil kullanır. Edebî yönden bütünüyle Servet-i Fünûn'a bağlanmayan yazar, dil, sözcük ve ifade şekli bakımından topluluğun genel havasından etkilenir ve kimi unsurlar bakımından topluluğa uygun bir davranış sergiler. Servet-i Fünûn yazarlarının genelinde görülen zarif ve ince kelime bulma sevdası Ahmet Hikmet'i de etkiler. Bu bağlamda kendisine küçük bir defter edinen yazar, kulağına hoş gelen Arapça veya Farsça kelimeleri defterine kaydeder ve yazılarını kaleme alacağı zaman bu defterinden faydalanır.³⁴

Ahmet Hikmet'in Servet-i Fünûn topluluğunda kaleme aldığı hikâyeleri, Hâristan adıyla kitaplaştırılır. Eserler bölümünde Ahmet Hikmet'in hikayelerine detaylı olarak değinileceği için edebî hayatı bölümünde eserlerinin kapsamı ele alınmayacaktır.

Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Servet-i Fünûn dönemi içerisinde kaleme almış olduğu hikâyelerinde aşk, yalnızlık, ölüm, hayal hakikat çatışması, buhran, karamsarlık gibi konuları işlemesiyle birlikte bütünüyle Servet-i Fünûn edebiyatına uygun içerikte hikâyeler yazdığı söylenemez. Ahmet Hikmet, bu dönem içerisinde kaleme aldığı hikayelerinde kimi zaman alafrangalığı ve alafrangalığa bağlı olarak gelişen kültürel yozlaşmayı ele alır, eleştiriler sunar, kimi zaman Türk milletinin

³² Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Ahmet Hikmet Müftüoğlu maddesi, İstanbul; Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2006, cilt 31, 509.

³³ Dizdaroğlu, 26.

³⁴ Hüseyin Cahit Yalçın, *Edebiyat Anıları*, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2010) 185.

yüceliğini ve savaş meydanında göstermiş olduğu cesareti kutsayarak ele alır. Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nda gittikçe belirginleşen farklılık ve Servet-i Fünûn yazarlarından ayrılma hali, ondaki fikirsel değişimi göstererek 1908'den sonra milli bir boyuta taşınacaktır.

1908'de Meşrutiyetin ilanıyla beraber Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun eserlerinde farklılaşma görülür. Servet-i Fünûn topluluğu içerisinde kısmen de olsa ferdi duygu ve düşünceleri ele alan yazar, Türkçü hareketin içerisinde etkin bir şekilde yer aldığı gibi bu fikirsel harekete eserleriyle de destek olmaya başlar. Vatan, millet ve Türklük sevgisi gibi konuları işlemeye başlayan Ahmet Hikmet, 1893'de Marsilya ile başlayan yurt dışı görevlerinin kendisinde uyandırdığı milli bilinç ile beraber daha realist ve daha milli eserler kaleme alır. Ahmet Hikmet'in eserlerinde yer alan bu ulusal anlayış dil ve üslûp özelliklerinin de farklılaşmaya başlamasına neden olur. Eserler bölümünde detaylı bir şekilde ele alınacak olan Ahmet Hikmet'teki bu milli değişim, yazarın gerçek sanat anlayışını oluşturması ve Türk edebiyatında o dönem için öncü olması nedeniyle önemlidir.

Ahmet Hikmet Müftüoğlu, 1908'den sonra kaleme aldığı hikâyelerini daha sonrasında "Çağlayanlar" ³⁵ adıyla kitaplaştırır. 1908 yılından sonra kaleme aldığı eserleriyle öz kimliğini ve karakteristik edebiyat anlayışını kazanan Ahmet Hikmet, edebî yolunun bundan sonraki devresini milli fikirler çerçevesinde çizdiğini gösterir. Servet-i Fünûn çizgisinden sıyrılan ve kendine özgü yepyeni bir edebî yola giren Ahmet Hikmet, içeriğin yanı sıra dil konusunda da milli bir görüşe sahip olduğunu 1908 sonrası eserleriyle kanıtlar.

1908 sonrasında kaleme almış olduğu eserlerinde, milli değerlere, gelenek ve göreneklere bağlılık gösteren Ahmet Hikmet, Türkçülük çerçevesinde kültürümüzü ve milletimize ait olan her öğeyi kutsallaştırarak eserlerinde kullanır. Edebiyatımızın milli bir gayesi bulunmasının gerekli olduğu kanaat getiren³⁶ Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Peşte şehbenderi iken Mehmet Emin Yurdakul'a yazmış olduğu mektupta:³⁷

³⁵ Ahmet Hikmet Müftüoğlu, *Çağlayanlar*, (İstanbul; Kitap Zamanı Yay, 2008)

³⁶ Yusuf Akçura, *Türkçülüğün Tarihi*, (İstanbul; Kaynak Yay. 1988) 100.

³⁷ Banarlı, 1082.

“Türk sazının tellerini ırkımızın damarlarından mı seçtiniz? Her mısraı, onları köklerinden titretiyor, bazı akşam kâh sazınızı kâh Ey Türk Uyan’ınızı Tuna’ya karşı okuyorum ve sanıyorum ki kanlar, kemikleri bu topraklara serpilen yüz binlerce Türkün ruhu penceresinin önüne geliyor, sizin sazınızın nağmelerini dinliyorlar. Anlıyorlar ve ağlıyorlar”

sözleriyle Mehmet Emin’le olan gönül ve ülkü birliğini kanıtlar ve “Çağlayanlar” adlı eseriyle de bu milli heyecana ortak olduğunu gösterir. Bu milli heyecana ortak olduğunun en önemli kanıtlarından biri de Ahmet Hikmet’in Türk Derneği ve Türk ocağı dergilerindeki faaliyetleridir. Meşrutiyetten sonra Türkçülük ülküsünü benimseyip Servet-i Fünûn’un üslûp ve ilkelerinden ayrılan Ahmet Hikmet, 1911’den Türk Derneği ve Türk Yurdu dergilerinde yazdıklarıyla aynı zamanda Milli Edebiyat akımının en önemli öncülerinden biri olarak kabul edilmesini sağlar. ³⁸ Dergilerin kurucu üyelerinden biri olan Ahmet Hikmet, kaleme almış olduğu yazılarıyla da dergilerde yer alır. Ahmet Hikmet’in birçok dergide kaleme almış olduğu makaleleri, fikri ve eleştirel yazıları yazarın milli değerlere olan bakış açısının bir ülkü olarak kendisinde bulunduğunu kanıtlar.

Ahmet Hikmet Müftüoğlu’nun Türkçülük akımına yönelmesinde etkili olan üç unsurdan söz edebilir: Yaşantıları; imparatorluk sınırları içindeyken kaybedilen topraklarda görev alması; Türkçülük ve dilde sadeleşme çalışmalarının etkisi. Bu üç unsur Ahmet Hikmet’in Türkçülüğe yönelten en önemli unsurlardır. ³⁹

Dış işlerindeki görev yerlerinin Türk diyarları olması ve bu diyarlarda inceleme ve araştırmalar yapması Ahmet Hikmet’te milli edebiyat emel ve sevgisini arttırdı. Yeryüzünde tutsak Türklerinde bulunduğu acısı ile Türkçülüğe tam şuurunu ve nurunu buldurdu. Kırım ve Kafkasya görevlerinden almış olduğu milli kaynak Ahmet Hikmet’e edebiyatın milli bir gayede olması gerektiği inancını aşıladı. ⁴⁰

Ahmet Hikmet Müftüoğlu, edebiyatın milli bir amaç çerçevesinde bulunması görüşünü benimseyerek milli edebiyat çerçevesinde kaleme almış olduğu eserlerinde, Türk kültürünü, Türk tarihini, ulusal değerleri, yabancı hayranlıklarını, Batılılaşma

³⁸ Ahmet Kabaklı, *Türk Edebiyatı*, C. III. (İstanbul: T.E.V. Yay, 2008) 260.

³⁹ Dizdaroğlu, 13.

⁴⁰ Tevetoğlu, 18.

problemini, kahramanlık destanlarını, vatan sevgisini, kültürel yozlaşmayı, kimlik sorunlarını, ailesel çatışmaları, Anadolu insanını ele alarak ulusal konulara olan hassasiyetini gösterir.

Ahmet Hikmet Müftüoğlu eserlerinde sadece edebî unsurlarla sınırlı kalmaz, aynı zamanda güzel sanatların birçok alanını da eserlerinde kullanarak sanatsal yönden olan ve zenginliğini ve birikimini de gösterir. Servet-i Fünûn edebiyatının şiirsel geleneklerinden biri olan resim altına şiir yazma, Ahmet Hikmet'in şiirlerinde de görülür.

Edebiyat yaşantısının ilk dönemlerinde Servet-i Fünûn topluluğunun da etkisiyle beraber daha çok sanatlı ve ağdalı bir dil kullanmayı tercih eden Ahmet Hikmet, Türkçülük akımına doğru olan yönelişle sade bir dil kullanmaya başlar. Ahmet Hikmet'in Servet-i Fünûn edebiyatıyla en önemli bağlantı noktası olan süslü dil anlayışı, Ahmet Hikmet'in ruhî ve fikrî olarak asıl benliği olan Türkçülük ülküsüne bağlanmasıyla sadeliğe ve öz Türkçe anlayışına yönelir. Yakarış adlı eseri bütünüyle öz Türkçe kelimelerden yazılmış olmasıyla Ahmet Hikmet'in geçirdiği dilsel değişimi gösteren en iyi örneklerden biri olarak kabul edilebilir.

1.2. Eserleri

1.2.1 Şiirleri

Edebiyat dünyasına şiirle adım atan Ahmet Hikmet, Galatasaray Lisesinde öğrenci iken şiir yazmaya başlar. Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun genel olarak yazmış olduğu eserlerinin altına tarih yazma alışkanlığı eserlerinin tarihsel boyutunu göz önüne sermesi yönünden önemlidir; ancak Ahmet Hikmet, yazmış olduğu şiirlerin bir kısmına nedense tarih yazmadığından bazı şiirlerinin yazılış tarihleri aydınlatılamaz. Yazılış tarihleri bilinen şiirlerinin kronolojik sırası ise şöyledir:

1. Tehazzün (11 Eylül 1303- 23 Eylül 1887)
2. Mehtapta Bir Melek⁴¹ (12 Kânûn-i sâni (1303- 24 Ocak 1888)
3. Bir Gazel (13 Kânûn-i Sâni 1888)
4. Şarkı (14 Kânûn-i Sâni 1303- 26 Ocak 1888)

⁴¹ Bu şiir Saadet-i Mehtap ismiyle de yazılan müsveddeleri vardır.

5. Yâd Et Beni Sevdiğim Meleksin Sen (21 Kânûn-i Sâni 1303- 2 Şubat 1888)
6. Nazire-i Gazel-i Cenab-ı Fevzi (3 Şubat 1303- 15 Şubat 1888)
7. Şarkı (1 Mart 1304- 13 Mart 1888)
8. M...B (8 Haziran 1305- 20 Haziran 1889)
9. Bir Tasvir-i Ulvi Huzurunda (15 Haziran 1305- 27 Haziran 1889)
10. Gazel-i Nazire-i Feyzi (18 Kanun-i evvel 1305- 30 Aralık 1889)
11. Nâci Efendi'ye (13 Kânûn-i sâni 1305 Cumartesi – 25 Ocak 1890)
12. Birader-zâde-i Vâlâ-Güherim Nazım Bey için Söylenilen Tarihtir (1305- 1890)
13. Namık Kemal'e Mersiye (20 Teşrin-i Sâni 1306- 2 Aralık 1890)
14. Telehhüf (20 Haziran 1307- miladiye çevirisini yaz)
15. Birâder-zâdem Kâzım Bey'in Resmine Mahsustur. (1309-1893)
16. Bir Şarkı (31 Mayıs 1317)
17. Bigâne Durmayın Bu Kadar Aşınanıza (25 Rebiyülevvel 1311- miladiye çevir)
- 18- Dâstan-ı Testemam Be-Zebân-ı Kaim-i Vâlide-i Bî-Zebân (31 Teşrin-i evvel 1319- miladiye çevir)
19. Aache Deresi Kenarında (15 Mayıs 1916)
20. Dürrişehvar Sultan (19 Eylül 1335- miladiye çevir)
21. Bir Mersiye (10 Ağustos 1337)

Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun yazılış tarihleri bilinen ve belirli bir başlık altında kaleme alınan yukarıda sıralanan şiirlerinin dışında yazılış tarihleri bilinen fakat belli bir başlık altında olmayan dört adet şiiri vardır. Bununla birlikte Ahmet Hikmet'in belirli bir başlık altında bir düzen çerçevesinde yazdığı fakat yazılış tarihi net olarak belirlenemeyen şiirleri ise;

22. Zen-Perestî'den

23. Çerkez Elbisesiyle Çıkarılmış Bir Fotoğrafın Zahrına Yazılmıştır

24. Tesadüf

25. Şevketlü Padişahım'dır.

Ahmet Hikmet Müftüoğlu, asıl benliğini ve edebî kuvvetini nesirde bulmuş olsa da şiir, hissiyatının dışı vurumunun en iyi vesilesi olur. Edebiyat dünyasına adımını ilk attığı yıllarda şiir türüne ağırlık veren Ahmet Hikmet, o dönemde şiir akımlarına ve modalarına uyarak çeşitli şekillerde şiirler kaleme alır. Bu akımlardan biri de ithaf şiirlerdir. Ahmet Hikmet'in Galatasaray Lisesinde hocası olan Muallim Naci'ye ithafen yazmış olduğu 13 Kânûn-i Sâni 1305 Cumartesi tarihli "Naci Efendi'ye" adlı şiiri ithaf türünde kaleme almış olduğu şiirlerinin başında gelir. Şiirde yer alan

Verdi kalemin lisana ziynet

Türkler sana etmesin mi minnet?

Beyti şiir içerisinde ayrı bir önem taşır. Şiirin yazılmış olduğu tarih olarak 1305 yılında Türklük kelimesinin bir şiirde yer alması dikkat çekicidir. Şiirde Muallim Naci'nin eserlerinin dile büyük bir katkı sağladığını belirterek Türklerin Muallim Naci'ye karşı minnet duyması gerektiğini ifade eder. Yine Muallim Fevzi'nin şiirine nazire olarak kaleme almış olduğu "Gazel-i Nazire-i Fevzi" adlı şiiri ithaf olarak kaleme almış olduğu bir diğer şiirdir. Ahmet Hikmet'in ithaf şiiri olarak değerlendirilebilecek bir diğer şiiri ise "Şevketlü Padişahım" adıyla kaleme almış olduğu şiiridir. Şiiri Ahmet Hikmet, II. Abdülhamid için kaleme alır.

Adlin, keremin cihana şâmil

Lûtf ü himeminse bî-muâdil

Binler yaşa ey emir-i âdil

Sultan-ı felek Hudâ- şemâyil

Ulviyyetine cihan gedâdır

Yukarıdaki dizelerden de anlaşılacağı üzere Ahmet Hikmet, o dönemde pek çok sanatkârın eserlerinde yer verdiği II. Abdülhamid’e övgü dolu sözler yazar ve padişaha karşı olan düşüncelerini bu şekilde ifade eder.

İthaf şiirlerinin dışında Ahmet Hikmet, ilk şiirlerinde ağırlıklı olarak aşk ve kadın güzelliği gibi konuları işler.

Mâşuka melek semâdan inmiş

Âşık onu kible gâh edinmiş

Kalbim ki muhabbetinle meşgul

Aşkınla müeyyed oldu bu mecbûl

Sevdâ-zedenin cihânı sensin

Mehtâbı sen âsumânı sen⁴²

Şiirinde görüldüğü gibi sevgiliye olan bakışı ile olan ona kutsallık katar ve sevgiliyi yüceltir. Yine bir başka şiiri olan “Bir Gazel” şiirinde;

Bela vâdilerin keyfiyyetin mecnun olandan sor

O çeşman-ı siyâhın teshirin meftun olandan sor⁴³

dizeleriyle aşıkların yaşadıkları durumu ve zorlukları anlatır.

Ahmet Hikmet Müftüoğlu’nun aşk, kadın ve güzellik gibi konuları işlemiş olduğu diğer şiirleri ise “Yâd Et Beni Sevdığım Meleksin”, “Zen- Perestî’den”, “Tesadüf”, “Telehhüf”, “Bigâne Durmayın Bu Kadar Aşınanıza”, “Bir Şarkı”, “Şarkı”, “M...B” adlı şiirleridir. “M...B” adlı şiiri diğer şiirlere kıyaslandığında dikkat çeker. Bu şiirde aşk konusunun dışında müstehcen ifadelerin yer alması dikkat çekicidir. Şiirde yer alan;

Değdikçe elim vücuduna gâh

Kıllar şâha kalktı şehvetten

⁴² Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Saadet-i Mehtap (Mehtap’ta Bir Melek)

⁴³ Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Bir Gazel, 13 Kanun- Sani 1388.

K...m kızardı hiddetten

Kalmazdı benim de tâkatim ah

dizelerinde görüldüğü gibi Ahmet Hikmet, sevgiliye karşı tensel bir arzu duyar ve bunu da diğer eserlerinde görmediğimiz şekilde bu şiirinde ifade eder. Aynı şiirin sonunda yer alan

Bu sözleri yazdıran cesaret

Hep sûz u aşk u hasretimdir

Hem meyl-i visâl-i râğbetimdir

Gir koynuma başlasın adalet⁴⁴

sözleriyle Ahmet Hikmet, alışkını olmadığımız bu sözleri nasıl söylediği konusuna nitekim bir açıklama getirir ve ona bu sözleri yazdıranın cesaret olduğunu belirterek aşk ateşi içerisinde olduğunu da belirtir.

Bunların dışında yalnızlık, tabiat, özlem, ölüm, karamsarlık gibi duygularda Ahmet Hikmet'in şiirlerinde yer bulur. Sezai-zâde Ahmet Hikmet namıyla yazılan “Tehazzün”⁴⁵ adlı şiirinde ölüm ve özlem duygusu hakimdir. Şiirde Ahmet Hikmet'in babası Yahya Sezai Efendi'nin mezarı başındaki duyguları anlatılır. Şiirin son dizesinde

“Ey akl ü hiss ü fikrimi tâlân eder peder”

diyerek Ahmet Hikmet, babasına duymuş olduğu özlemi bu şiiriyle ifade eder.

Ahmet Hikmet, şiirlerinde ayrıca dönemin modası olan resim altına şiir yazma şeklini de kullanır. “Bir Tasvir-i Ulvi Huzurunda” adlı şiiri

Ey levha-i hüsn-ü aşk âli

Ey şi'r-i belîğ-i pür-meâli

dizeleriyle başlar ve şiirin devamında yer alan

⁴⁴ Ahmet Hikmet Müftüoğlu, “M...B”, 8 Haziran 1305.

⁴⁵ Ahmet Hikmet Müftüoğlu, “Tehazzün”, 11 Eylül 1303-23 Eylül 1887.

Vechinde de Pertev-i Hudâ var

Resminde de iffet ü zekâ var

dizeleriyle Ahmet Hikmet, resmine bakarak şiir yazdığı kişiye olan hayranlığını belirtir, bununla beraber

Bilmem o ne hüzn-i fikret ârâ

Resminde şiir mi söylüyor ya?

diyerek bir resmi esas alarak şiir yazdığını açıkça belirterek şiiri ve resim sanatını birbirlerine yakınlaştırır. Şiirin sonunda ise;

Bin yıl daha eylesem temaşa

Teskin olunur mu kalbim? Asla

sözleriyle tamamlayarak resme olan hayranlığını ifade eder. Şiir ve görsel sanatlardan biri olan resim alanını bir arada kullanmasıyla Ahmet Hikmet, Servet-i Fünûn edebiyatı sanatçılarının açmış olduğu edebî anlayışa yakın olduğunu da şiiriyle gösterir. Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun resim altına şiir yazdığı diğer şiirleri “Çerkez Elbisesiyle Çıkarılmış Bir Fotoğrafın Zahrına Yazılmıştır ve “Birâder-Zâdem Kâzım Bey'in Resmine Mahsustur.”⁴⁶

Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun bu şiirlerinin dışında yazmış olduğu iki mersiye de vardır. Bunlardan ilki Namık Kemal'in ölümü üzerine yazılır. “Namık Kemal'e Mersiye” adıyla bilinen şiirin ilk adı “Vâ-hâyfa”dır.

Yâd-ı hicrân-ı kalb-i millete

Bâis hüzn-i bi-hemâl oldu

Benzedi bir şehide... Gurbette

Her bir âhın sonu Kemal oldu

dizeleriyle başlayan şiirde Ahmet Hikmet, Namık Kemal'in ölümüyle bütün milletin acı içerisinde kaldığını belirterek Namık Kemal'in gurbette ölmesiyle ilgili olarak

⁴⁶ Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun ağabeyi Ahmet Refik Bey'in oğlu Kâzım Refik Müftüoğlu için yazılmıştır.

onu bir şehide benzetir. Ahmet Hikmet'in edebiyata yeni adım attığı yıllarda başlayan Namık Kemal sevgisi Müftüoğlu'nun edebî hayatını şekillendiren önemli unsurlardan biridir. Nitekim Namık Kemal'de görülen vatana kutsiyet katma yönü 1908 sonrasında Ahmet Hikmet'in eserlerinin öz şuurunu oluşturur.

Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun yazmış olduğu bir diğer mersiye ise eşi Suad Hanım'ın ölümü üzerine kaleme almış olduğu “Bir Mersiye”⁴⁷ adlı şiiridir.

Ey Suad'ım yadının meşhunuyum

Ey Suad'ım çeşminin mahzunuyum

Ey Suad'ım ruhunun meftunuyum

Ey Suad'ım aşkının mecnunuyum

sözleriyle Ahmet Hikmet, eşine olan aşkını ifade eder.

Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun 1908 tarihine kadar kaleme almış olduğu ilk şiirlerinde dönemin içerik ve üslubuna uygunluk görülür. 1908 öncesine kadar oldukça yaygın olan ithaf şiirleri, resim altına şiir yazma modası, mersiyele, aşk ve kadın duygusunun hakim olduğu gazelleri ile Ahmet Hikmet Tanzimat dönemi sanatçılarından ve Servet-i Fünûn dönemi sanatkarlarından anlayışlarına uygun şiirler kaleme alır. Şiirlerinin konusu daha öncede belirtildiği gibi aşk, kadın, tabiat güzellikleri, ölüm, yalnızlık, karamsarlık konuları ve duygularıdır. Şiirlerde kullanılan dil ise daha çok Servet-i Fünûn dil anlayışına uygun olarak tamlamalarla örülü sanatlı bir dildir.

Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun 1908 sonrası değişime uğrayan edebî hayatında şiir de eskisi kadar yer bulmaz. Nesir alanına ağırlık veren ve edebî şuurunu nesirde oluşturan Ahmet Hikmet, “Aache Deresi Kenarında”⁴⁸ adlı şiiriyle farklı bir konuya yöneldiği için önemli bir yere sahiptir. Şiire o dönem içerisinde Türk isminin girmesi bununla birlikte İslam düşüncesi çerçevesinde Müslümanların yaşadıkları zorlukları anlatması şiiri önemli kılar.

⁴⁷ Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Bir Mersiye, 10 Ağustos 1337.

⁴⁸ Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Aache Deresi Kenarında adlı şiirini Avusturya'da Salzburg'daki Achze Deresi kenarında 15 Mayıs 1916'da söyler.

Ehl-i İslam eksilmiştir

Pek çok Türkler kesilmiştir

O Türkler ki vahdetiçün

Ey Allah'ım izzetçün

dizelerinden de anlaşılacağı üzere Ahmet Hikmet, konu yönünden meydana gelen değişimini üslup yönünden de geçirir.

Gir Tanrının otağına

Düş yaşların kucağına

De ki Ya Râb anaların

Genç kızların, babaların

Şiirin yukarıdaki dizelerinden de anlaşılacağı gibi Ahmet Hikmet, Servet-i Fünûn dönemi içerisinde kullanmış olduğu ağır ve süslü dili bir yana bırakıp 1908 sonrası Meşrutiyetle beraber yepyeni bir üslup anlayışına bürünür. Eserlerinde öz Türkçe anlayışını sahiplenen Ahmet Hikmet, şiir alanında değil de asıl olarak nesir de bu yönelişini kullanır. Özellikle de halk şiirine yönelmiş olması dikkat çekicidir. Ahmet Hikmet'in kaleme almış olduğu şiirlerin genel bir değerlendirmesi yapılacaksa eğer söylenebilir ki Ahmet Hikmet, edebi ürünlerini ilk olarak şiir türünde vermeye başlar ve daha çok yazıldığı döneme uygunluk taşıyarak tamlamalarla örülü ve aşk, tabiat sevgisi, yalnızlık, ölüm, gibi bireysel konuları ve ferdi ıstırapları anlatan şiirler kaleme alır. İlk dönem şiirlerinde aruz ölçüsünü kullanan Ahmet Hikmet, 1908 sonrasında ise nesir alanına ağırlık vermesinden dolayı pek şiir yazmaz. Yazmış olduğu birkaç şiirde de edebî değişiminin izlerini görmek mümkündür. Hece veznini kullanarak daha çok vatan sevgisi, vatan özlemi, Türkçülük, Müslümanlık gibi sosyal konuları işleyerek fikirsel değişimini şiirde de ortaya koyar. Hece veznini kullanmış olmasıyla beraber kullanmış olduğu vezne uygun bir dil seçerek öz Türkçe kelimeleri kullanmaya çalışır.

1.2.2. Tercümeleri

Tanzimat döneminden itibaren oldukça yaygın hale gelen tercüme faaliyetleri o dönem içerisindeki hemen hemen bütün muharrirlerin uğraş alanlarından biri olur. Türk edebiyatının yeniden oluşturulmasının temeli olan tercüme faaliyetleri sadece sanat alanıyla sınırlı kalmayarak düşünsel anlamda da Türk edebiyatı için bir temel oluşturur. Dönem sanatkarları ilk zamanlarda yaptıkları tercümelerde daha çok fen bilimlerine dair çeviriler yaparak edebî türlere fayda sağlamaktan ziyade daha çok sosyal fayda amaçlı olarak veya bilgilendirme amaçlı olarak fenni konuları tercüme ederler. Aynı zamanda Abdülhamit'in baskıcı yönetiminin edebiyat ve sanat adamlarının çalışmalarını engelleyen bir durum yaratmasıyla birlikte yazarların büyük bir kısmında görülen edebiyatla ilgili olmayan konularda yazılar kaleme alma anlayışı tercüme faaliyetlerini hızlandırır.⁴⁹ Yapılan bu çeviriler daha çok bilim ve teknik esaslı olarak görülür. Sonrasında ise yapılan tercümeler şiir, roman ve hikaye türlerini kapsayarak ilerleme kaydeder.

Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Galatasaray Lisesindeki öğrencilik yıllarından başlamak üzere ilk memuriyet yıllarında tercüme faaliyetlerine ağırlık verir. Fransız yazarlardan birer yıl ara ile olmak üzere üç adet çeviri yapar. Bunlardan ilki 1307 yılında tercüme ettiği “Patates”, ikincisi 1308 yılında tercüme ettiği “Bir Riyazinin Muâşakası yahut Kamil” ve son olarak üçüncüsü ise 1309 yılında tercüme ettiği “Tuvalet ve Letafet-i Âzâ” adlı çevirisidir.

Edebî hayatının ilk yıllarında tercüme eserlerle uğraşan Ahmet Hikmet, sonraki yıllarda tercüme eserler yerine daha özgün çalışmalar yapmak arzusuyla kendi eserlerini kaleme alır. Ahmet Hikmet'in tercüme faaliyetleri bırakmasının en önemli nedenlerinden biri de yazarın okuyucuya başka kültürlerle ve uluslara ait ürünleri tanıtmak yerine milli bilinç çerçevesinde Türk ulusunu ve milli geleneklerimizi tanıtmaya arzusunda olması kabul edilebilir.

1.2.2.1 Patates

Ahmet Hikmet Müftüoğlu, “Patates”⁵⁰ adlı tercümesini ünlü Fransız tarım uzmanı, ekonomisti ve eczacı olan Antoine A.Parmantie'den çevirir. Eserin basılma

⁴⁹ Dizdaroğlu, 24.

⁵⁰ Ahmet Hikmet, *Patates*, (İstanbul: Asır Kütüphanesi, Cemal Efendi Matbaası, 1307).

yılı 1307 yılı olmuş olsa da Ahmet Hikmet, eserin önsözünde bu eseri 1304 yılında çevirdiğini belirtir. Buradan da anlaşılır ki Ahmet Hikmet, Galatasaray Lisesinde öğrenci olduğu son yılda bu eseri kaleme alır.

İki ayrı kısımdan oluşan eser, toplam 64 sayfadan oluşur. Birinci bölümde eserin asıl yazarı olan Fransız bilim adamı Parmantie'nin hayatı ele alınır. İkinci kısım ise beş ayrı babtan oluşur ve bu bölümde de Patatesin tarihinden, nasıl ekilmesi gerektiğinden, içeriğinden, özelliklerinden söz edilir.

“Patates” adlı tercümesiyle Ahmet Hikmet, dönemin modası haline gelen fenni konularda eser kaleme alma modasına uymuş ve bu konuda şunları söyler: “ O zamanki muharrirleri takliden her şeyden bahsetmek, hezârfen görünmek istiyordum. Bu hevesle patates ziraatine dâir ufak bir kitabımı Asır Kütüphanesi meyânına idhal ettim.”⁵¹

1.2.2.2. Bir Riyazinin Muâşakası yahut Kamil

1308 yılında Fransız yazar Alexandre Dumas Fils'den dilimize çeviren Bir “Riyazinin Muâşakası yahut Kami”⁵² romanı Ahmet Hikmet'in ikinci tercümesidir. Eser, 29 sayfadan oluşur. Alexandre Dumas'ın eserinde Camille Ahmet Hikmet'in çevirisinde ise Kamil adıyla geçen kişi romanın asıl karakteridir. Kamil, edebiyattan, musikiden ve tiyatrodan nefret eden bir gençtir. Kamil'in en büyük özelliği bilimsel çalışmalara karşı meraklı oluşu ve fen bilimlerinde ilerleme isteğidir. Kamil'de görülen en önemli özellik fen bilimlerine karşı olan merakına rağmen edebiyat ve sanattan hiçbir zevk duymamasıdır. Bu özellikleriyle tanıtılan Kamil'in hayatı tiyatro sanatçısı bir kıza aşık olmasıyla beraber değişir ve Kamil'in hayatında köklü değişiklikler peyda olur.

⁵¹ Nevsal-i Milli, İstanbul, 1330 (1914) 64.

⁵² Sezai-zade Ahmet Hikmet, *Bir Riyazinin Muâşakası yahut Kamil*, (İstanbul: Ahter Kütüphanesi, Ahter Matbaası, 1308).

1.2.2.3. Tuvalet ve Letafet-i Aza

Ahmet Hikmet Müftüoğlu, üçüncü ve son tercüme eserini 1309 yılında yapar. Fransız yazar Baronne de Staff'ın Cabinet de Toilette adlı eserinden yapılan tercüme esere Ahmet Hikmet, “Tuvalet ve Letâfet-i Âzâ”⁵³ adını verir.

“Tuvalet ve Letafet-i Âzâ”, 254 sayfadan oluşur. Eser, dört ayrı kısımdan ve son olarak eklenen bir ilave bölümden oluşur. Eser bütünüyle bir tercüme değildir. Ahmet Hikmet, eserin bazı bölümlerini kendine göre değiştirerek eklemeler yapar. Kendi milli kültürümüze ait kıyafetleri ele alarak esere milli bir boyut kazandırır. Ahmet Hikmet, yapmış olduğu tercüme eserinde bile Türk yaşantısını, gelenek ve göreneklerini ele almasıyla dikkat çeker.

Eserin giriş kısmında Ahmet Hikmet Müftüoğlu, kadın orientalist Gülnar Hanım'ın⁵⁴ takdim ve takdir yazısı yer alır. Ahmet Hikmet, eseriyle birlikte kadınları yüceltmış ve kadınları saygı ile anarak kadınların en değerli hazineleri olan namuslarını canları pahasına koruduklarını ifade eder. Eserde kadınların tuvaletlerine ve güzelliklerine dair bilgiler yer alır. Kadınların güzelliklerini koruyabilmeleri amacıyla neler yapması gerektiği ayrı kısımlar ve ayrı başlıklar halinde ele alınır. Birinci kısımda tuvalet odasının ve hamamların düzeni ve tertibi hakkında detaylıca bilgi verilir. İkinci kısımda vücut temizliği, yüz, saç, ağız, göz, kirpikler, kaşlar, şaşılık, burun, kulak, el, ayak temizliği ve son olarak tezyinat bölümü yer alır. Üçüncü kısımda düzen, şişmanlık, zayıflık, güzelliği korumanın yolları, tuvalet kokuları anlatılır. Dördüncü kısımda ise mücevher, elbise, dantel ve kumaşlar hakkında bilgi verilir. Son bölüm olan ilave kısmında ise böcek ısırması, baş ağrısı, nezle, uykusuzluk gibi hastalıkların tedavisinden bahsedilir.

Esere genel anlamda bakacak olursak Ahmet Hikmet'in bu tercüme eseri, bütünüyle orijinal haliyle almamış olması yazarın geleneksel yaklaşımının edebî yıllarının ilk dönemlerinden itibaren başladığının kanıtıdır. Eserin orijinal halinde yer alan konuların tamamının Osmanlı adet ve ahlakıyla uyuşmadığını düşünen Ahmet Hikmet, tercüme eserini Osmanlı geleneği ve yaşayışına uyan bir şekilde değiştirir.

⁵³ Sezai zâde Ahmet Hikmet, *Tuvalet ve Letafet-i Âzâ*, (İstanbul, Kitapçı Arakel, 1309).

⁵⁴ Gülnar Hanım: Asıl adı Olgadelebedef olan Gülnar Hanım'ın İstanbul'daki yaşantısı hakkında Servet-i Fünûn dergisinde detaylıca bilgi yer alır. Ahmet Hikmet'in Gülnar Hanım'la olan tanışıklığı ise Ahmet Hikmet'in Gülnar Hanım'a Türkçe öğretenlerden biri olması dolayısıyladır.

Yazar, eserde eklemeler ve değişiklikler yapar. Ahmet Hikmet, kimi yerde de Baronne de Staff'ın ifadelerine karşılık araya girip yorumlar yapar ve böylelikle eserin orijinal haline bağlı kalmadığını gösterir.

1.2.3. Hikâyeleri

Ahmet Hikmet Müftüoğlu, edebî benliğini nesir alanında bulduğu gibi bu benliğin kazanılmasında en önemli etkiyi yapan eserleri hikâyeleridir. 1893 yılından itibaren hikayeler kaleme alan Ahmet Hikmet, edebî hayatının tüm evrelerinde hikaye türünde eserler vermeye devam eder. Yazmış olduğu hikâyelerini “Hâristan” ve “Çağlayanlar” adıyla iki kitapla kitaplaştıran Ahmet Hikmet’in kimi hikâyeleri de kitaplarda yer almayarak çeşitli dergilerde yayınlanır.

1.2.3.1. Hâristan

“Hâristan”⁵⁵ Ahmet Hikmet Müftüoğlu’nun Servet-i Fünûn dönemi içerisinde kaleme almış olduğu hikayelerini içeren ilk hikaye kitabıdır. Yazı hayatına Servet-i Fünûn zümresinde başlayan fakat asıl kimliğini Milli Edebiyat akımı içerisinde bulan Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Servet-i Fünûn dönemi içerisindeki hikayelerini “Hâristan” adlı eseriyle bir araya getirir.⁵⁶ 1901 yılında yayınlanan eserde 22 hikaye bulunur. Eser ismini ilk hikaye olan “Hâristan ve Gülistan” adlı hikayeden alır. Hikayelerden Tevcih-i Vecih dışında hepsi Servet-i Fünûn dergisinde farklı tarihlerde yayınlanır. Kitapta hikâyeler dışında mensureler de yer alır. Kitapta yer alan hikayeler Servet-i Fünûn üslubuna uygun olarak Arapça ve Farsça tamlama ve sanatların yer aldığı tasvirlerle örölü bir dile sahiptir. Hüseyin Cahit Yalçın, “Edebiyat Hatıralarım” adındaki eserinde Ahmet Hikmet’in sanatlarla dolu olan ve Servet-i Fünûn anlayışına uyan hikâyelerinin üslubunun Ahmet Hikmet tarafından belirli araştırmalar sonucu ve itinayla seçildiğini belirtir.

“Görülmemiş ve zarif kelime bulmak düşkünlüğü en çok Ahmet Hikmet’te kendisini gösterdi. Onun küçük bir defteri vardı. Nerede böyle kulağa hoş gelen Arapça bir kelime, Farsça bir sıfat beşiği bulursa hemen oraya kaydedirdi. Yazı yazarken,

⁵⁵ Ahmet Hikmet Müftüoğlu, *Hâristan ve Gülistan*, (İstanbul: Âlem Matbaası, 1317 - 1901).

⁵⁶ Zeynep Kerman, *Yeni Türk Edebiyatı İncelemeleri*, (İstanbul: Dergâh Yay 2009) 173.

defter önünde onları kullanmaya çalışırdı. Fikir için kelime aramazdı, daha ziyade seçtiği güzel kelime ve tabirleri kullanmak için vesile ve fikir arardı.”⁵⁷

Hüseyin Cahid’in bu eleştirileri daha çok Ahmet Hikmet Müftüoğlu’nun Servet-i Fünûn dönemi içerisinde kaleme almış olduğu eserleri için geçerlidir. Hüseyin Cahid dışında yine Servet-i Fünûn zümresinin önemli isimlerinden biri olan Mehmet Rauf’ta Ahmet Hikmet’in “Hâristan” adlı eseriyle ilgili bir değerlendirme yapar. Kaleme almış olduğu makalesinde Mehmet Rauf, Ahmet Hikmet’in eserleriyle ilgili değerlendirmelerden önce “Hâristan” kitabından yola çıkarak küçük hikayenin tanımını yapar ve küçük hikayenin Türk edebiyatındaki tarihçesinden bahseder. Makalede yer alan bu tarihsel bilgilere dayalı giriş kısmının ardından Mehmet Rauf, Hâristan’daki hikayeleri değerlendirir. Mehmet Rauf’a göre Ahmet Hikmet’in eserlerinin yazılış tarihlerini bildirmesi önemlidir. Mehmet Rauf, tarihsel açıdan kronolojik bir sırayla sıralayabileceğimiz hikayelerin önce yazılmış olanlarının daha sonra kaleme alınmış olanlara göre nispeten farklı olduğunu belirtir. Sadece “Muamma-yı Dil”, “Yeşil Yuva”, “Tevcîh-i Vecih” gibi hikayelerden oluşan eserin dikkate şayan olmadığını belirttikten sonra “Hâristan ve Gülistan” adlı hikayeyi okuduktan sonra görüşlerinin değiştiğini belirtir. Mehmet Rauf’a göre “Hâristan ve Gülistan” isim yönüyle değil de fikir ve işleniş biçimiyle dikkat çeker ve Mehmet Rauf, hikayenin güzel, manasının ise şairane olduğunu belirtir. “Lane-i Münkesir” adlı hikayenin ise giriş kısmına itinayla başlanmasına rağmen devamının aynı itinayla olmamasından dolayı kusurlu olarak görür. Mehmet Rauf, Hâristan’da yer alan hasbihaller hakkında da değerlendirme yapar ve hasbihalleri iki konuda kusurlu bulur. Hasbihallerin bir karikatür olmasından ziyade daha çok ahlak tenkidi olması gerektiğini belirtmekle beraber herkes tarafından yazılabilecek bir seviyeye indirilmiş olması yönüyle de kusurlu olarak gördüğünü belirtir.⁵⁸

“Hâristan”da bulunan hikâyeler hakkında genel anlamda söylenebilir ki hikâyelerde vaka, çatışma, hayatın karmaşıklığı gibi unsurlar yerini duygu düşünce ve edebî sanatlara bırakır. Ahmet Hikmet Müftüoğlu, realist hikayeden çok destan ve şiir kutbuna yaklaşır.⁵⁹ Kitaptaki hikayeler, hikaye olmaktan ziyade şairane sözlerle

⁵⁷ Hüseyin Cahit Yalçın, *Edebiyat Anıları*, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Yay. 2010) 186.

⁵⁸ Mehmet Rauf, “Tetkikat-ı Edebîye Hâristan,” *Servet-i Fünûn*, 20 Eylül 1317, numara 571, s. 66-70

⁵⁹ Mehmet Kaplan, *Hikâye Tahlilleri*, (İstanbul: Dergâh Yay,) 51.

doldurulmuş özentili bir “mensur şiir” havası taşır.⁶⁰ Hikayelerde olaydan ziyade kişi ve ruh tahlilleri yapılarak tabiat unsurlarına da genişçe yer verilir.

“Hârîstan”da yer alan 22 hikâyede aşk konusu en çok işlenen konudur. Bunun dışında yalnızlık, hayal-hakikat çatışması, kadın-erkek ilişkileri, evlilik ve evliliğe dair problemler, aile ve aile bireyleri arasındaki ilişkilerin önemi, kadının önemi ve toplumdaki yeri, yanlış batılılaşma gibi konular anlatılır.

“Hârîstan”da yer alan hikayeler tarihsel açıdan kronolojik olarak bu bölümde değerlendirilecektir.

1. Tevcih-i Vecih

“Hârîstan” kitabında yer alan en eski tarihli hikâye olan “Tevcih-i Vecih”, 10 Temmuz 1309 tarihini taşır. Hikâyede 25 yaşında olan Vecih adındaki gencin hayal ve hakikatler arasında sıkışıp kalmış olan aşk hayatı anlatılır.

Vecih, 25 yaşlarında evlenme arzusunda olan bir gençtir. Hayatını oldukça adi bulan Vecih, Beyoğlu’nu çok sevdiği halde o cali neşelerden, neşesiz kahkahalardan, tesirsiz nevazîşlerden hoşlanmaz. Evlenmek istediği halde annesinin bulmuş olduğu kızları beğenmez ve onlara kusur bulur. Kiminin yürümesine, kiminin konuşmasına, kiminin de gözlerini etkileyici bulmadığı için kusurlu olarak görür. Hatta Vecih, kendisini seven bir komşu kızının mektubunda iki imlâ hatası bulduğu için kızı reddeder.

Edebiyata oldukça meraklı olan Vecih, okumuş olduğu romanların etkisiyle değişime uğrar. Romanları okudukça aşıkça fikirleri de değişir. Okumuş olduğu her yeni romanda kendisini baş kahramana benzetmeye çalışır. Vecih, evleneceği kişi ile edebiyat, tarih, felsefe hakkında konuşmak arzusunda olduğu için sürekli okuma ile meşgul olacak bir eş arar.

Evleneceği kişinin mükemmel olmasını arzu eden Vecih, bir bahar günü bir arkadaşıyla Sadabad’a gider ve orada görmüş olduğu genç bir kızı çok beğenir. O kızı görme arzusuyla her hafta aynı yere giden Vecih, kızın arabasına çiçekler bırakır. Kızın hayalindeki eş olduğunun düşünen Vecih, aşık olduğu genç kızın kim

⁶⁰ Cevdet Kudret Solok, *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman*,(İstanbul: Dünya Kitapları, cilt 1, 2004) 264.

bilir ne kadar güzel piyano çaldığını, Fransızca konuştuğunu düşleyerek genç kıza bir mektup yazmak ister. Romanların aşıkane kısımlarını karıştırır, üç gece çalışır, ama yine de yazdıklarını beğenmez. Son umut olarak annesini genç kızın evine gönderen Vecih, beğenmiş olduğu kızın ilim tahsilinden ziyade sökük dikme işleriyle ilgilenen zengin bir ihtiyar kadının evlatlığı olduğunu öğrenir ve bu olay karşısında fenalık geçirir.

Bu olayın üzerinden altı yıl geçer. Memuriyet sebebiyle Avrupa'ya giden Vecih, Avrupa'dan geldikten altı ay sonra bir arkadaşına yolda rastlar ve evlendiğini söyler. Annesinin halayığıyla evlendiğin söyleyen Vecih, eşinin elifbadan başka bir şey bilmediğini ve söküklerini diktiği için mutlu olduğunu belirtir ve hikaye burada sona erer.⁶¹

“Tevcih-i Vecih” hikâyesi genel anlamda Servet-i Fünûn zümresinin eserlerinde görülen özelliklere sahip bir hikâyedir. Eserde Vecih adlı başkarakterin aşk ve evlilik çıkmazında hayallerinin ve hakikatlerinin çatışması anlatılır.

Hayalini kurduğu evliliğe ulaşmak için çaba sarf eden hikâyenin başkahramanı olan Vecih, Servet-i Fünûn sanatçıları açısından üstat olarak kabul edilen Recai zade Mahmut Ekrem'in ünlü eseri *Araba Sevdasında* yer alan Bihruz Bey'in bir devamı niteliğindedir. Hikayenin baş karakteri Vecih, alafrangalaşma arzusunda olan, geleneklere bağlı bir eş bulmak niyetinde olmaktan ziyade Fransızca konuşan, edebiyattan iyi anlayan, kültürlü bir eş bulma hayaline sahiptir. Vecih'in evliliğe ve aşka dair tüm bu hayalleri hayallerindeki kızın zengin bir kadının evlatlığı olmasını öğrenince hakikatlerle yer değiştirir. Hayal ve hakikat zıtlığında bulunan Vecih, Servet-i Fünûn dönemi eserlerinde görülen genç karakterlerin kişilik çatışmalarına sahip bir karakterdir. Vecih, hayallerine ulaşamayan, gerçekler karşısında kaybeden ve kaderine razı olan bir karakter olarak görülür. Ancak buradaki önemli nokta hikayenin sonunda Vecih'in hayallerin esaretinden kurtulup hakikatlerle yüzleşerek annesinin bulmuş olduğu sıradan bir kızla evlenip mutlu olması ve bu mutluluğunu da ifade etmiş olmasıdır. Vecih'in dışında hikâyenin diğer karakterleri; Vecih'in annesi, arkadaşı ve kim olduğunu bilmeden âşık olduğu genç kızdır.

⁶¹ Ahmet Hikmet Müftüoğlu, *Hâristan*, (İstanbul: Dergâh Yay, 2005) 128-134.

Hikâyenin mekânı İstanbul'dur. Beyoğlu, Kağıthane, Sadabad hikayenin geçtiği mekanlardır.

Hikâyenin üslubu ise Servet-i Fünûn edebî anlayışına uyan bahar, çiçek ve özellikle de menekşe tasvirlerinin olduğu bir dile sahiptir. Hikâye yapılan tasvirlerde tamlamalar ve benzetmeler yer bulur.

2. Muamma-yı Dil

“Muamma-yı Dil” ,⁶² 27 Şubat 1311 tarihiyle yayınlanır. “Muamma-yı Dil”, kelime anlamı olarak gönül bilmecesi anlamına gelir.

Hikâye, Üsküdar'daki Karacaahmet Mezarlığının tasviriyle başlar. İsmi verilmeyen anlatıcı-yazar, mezarlıkta uhrevî düşüncelere dalmışken eski bir arkadaşı olan Celil'i görür. Celil, yazara mezarlıkta bulunma sebebiyle birlikte hikayesini anlatır. Celil'in ilk eşi Rahime Hanım veremden dolayı ölür. Eşinin ölümüyle sarsılan Celil, eşinin vasiyeti üzerine eşinin kız kardeşi Latife Hanım'la evlenir. Aradan bir yıl geçmeden Latife Hanım'ı da veremden kaybeden Celil, üç ay sonrasında ise yedi yaşındaki kızını veremden dolayı kaybeder. Arka arkaya hayatının en önemli üç kişisini kaybeden Celil, artık onun için yaşamının bir anlamının kalmadığını, defalarca intihara teşebbüs ettiğini ve hayattaki yegane eğlencesinin bu mezarlıkta yatan sevdiklerini ziyaret etmek olduğunu belirterek hayata dair bir emelinin kalmamasından dolayı ölmek istediğini anlatır.

Aradan geçen iki yılın ardından yazar, kaleme gelen bir davet tezkiresinde Celil'in düğün davetiyesini alır. Düğüne giden yazar, Celil'in mutlu halini gördükten sonra şaşkınlığını “dünya işte böyle azizim! Ne müstekreh fakat bir hakikat”⁶³ cümleleriyle belirtir ve hikayeyi sonlandırır.⁶⁴

“Muamma-yı Dil” , otobiyografik özelliklere sahip bir hikâyedir. Hikayenin giriş bölümünde Karacaahmet Mezarlığının tasvirinin yapılması hikayenin Servet-i Fünûn anlayışına uygun olarak işlenen bir hikaye olduğunun göstergelerinden biridir.

⁶² Servet-i Fünûn, no 264, 21 Mart 1312, altıncı sene on birinci cilt, sayfa 54-56. Eserin Servet-i Fünûn'da yayınlanma tarihi 21 Mart 1312 ise de yazarın eserin sonuna düşmüş olduğu not ile anlaşılır ki eser 27 Şubat 1311 tarihinde yazılır.

⁶³ Müftüoğlu, 70.

⁶⁴ Müftüoğlu, 65-70.

Servet-i Fünûn dönemi eserlerinde görülen ruh tahlilleri, çevre tasvirleri bu hikayede genişçe yer bulur. Ayrıca hikâyenin büyük bir bölümünün mezarlıkta geçmesi de Servet-i Fünûn dönemi sanatçılarındaki görülen yalnızlık, karamsarlık, hastalık, ölüm konularının Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun eserlerinde de görüldüğünü kanıtlar.

Hikâyenin şahıs kadrosunda yazar ve Cemil karakteri yer alır. Ayrıca Cemil'in vefat eden ilk eşi Rahime Hanım, ikinci eşi Latife ve kızının da hikayede ismi geçer. Hikâyedeki mekân ise ağırlıklı olarak Karacaahmet Mezarlığı ve Celil'in düğünün yapıldığı evdir.

Hikâyede kullanılan üslup ise Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun 1908 öncesi eserlerinde görülen tamlamaların olduğu, Servet-i Fünûn anlayışıyla örtüşen bir üsluptur.

“Muamma-yı Dil”de dikkat çeken nokta Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun hikâyesini Servet-i Fünûn edebî anlayışına uyan şekilde tasvirlerle zenginleştirmekle beraber hayal ve hakikat kavramlarının zıtlığını da eserde işlemiş olmasıdır. Hayal ve hakikat unsurlarının Cemil karakteri ile anlatıldığı hikâyede hayal noktasını Cemil'in mezarlıktaki duyguları, ölen yakınlarına karşı duyduğu özlem temsil ederken hakikat noktasını ise Cemil'in evleneceği günkü mutluluğu ve hayatın her şeye rağmen devam ettiğine kanıt olan evleneceği günkü heyecanı temsil eder.

3. Bir Menekşenin Sergüzeşti

“Bir Menekşenin Sergüzeşti”⁶⁵ hikayesi bir önceki hikâye olan “Muamma-yı Dil”’de olduğu gibi yine anlatıcının yazar olduğu otobiyografik bir hikayedir.

23 Ağustos 1312 tarihli hikayede yazar-anlatıcı, Kafkasya⁶⁶ kasabalarından birine gider ve mevsim bahar mevsimidir. Hikayenin giriş bölümünde baharın gelişle birlikte canlanan doğanın tasviri ve yazarın ruhunda bıraktığı izler

⁶⁵ Servet-i Fünun no 289, 12 Eylül sene 1312, altıncı sene on ikinci cilt, adet 289, sayfa 34-35. Eserin Servet-i Fünûn'da yayınlanma tarihi 12 Eylül 1312 ise de Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun eserin altına düşmüş olduğu nottan anlaşılır ki eserin yazılma tarihi 23 Ağustos 1312 tarihidir.

⁶⁶ Bir Menekşenin Sergüzeşti, Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun Kafkasya'da Şehbender olduğu tarihlerde kaleme alınmış bir hikâyedir.

anlatırken “insanı mest eden, zorla aşık, mecburen şair eden bir bahar”⁶⁷ ifadesini kullanır.

Bir ormanın ortasında, göl sahilinde tek katlı yeşil boyalı bir köşkte yaşayan Gürcü asıllı Burçkaya ailesi vardır. Burçkaya ailesinin 9-10 yaşlarında Lulla adında küçük bir kızları vardır. Yazar-anlatıcı, Burçkaya ailesini ziyaret ettiği sırada Lulla’ya Fransızca La Fontaine kıssaları ezberletir, Fransızca bazı şiirler okur. Lulla, gevezelikleriyle herkesi meşgul ederken Ağustos Böceği ve Karınca hikayesinde bilinenin aksine Karınca’nın değil de Ağustos Böceğinin tarafında olur.

Burçkaya ailesinin yanından ayrılan yazar, sevdiği kızın bir başkasıyla evleneceği haberini veren İstanbul’dan gelen mektubun etkisiyle yıkılır. Yazar, bu haberin de etkisiyle birlikte kadınların anlaşılmaz olduğu fikrini düşünerek sitem içerisinde koruya doğru yürür. Üzüntülü bir şekilde gezinen yazarın tek sığınağı ve acısını hafifleten tek unsur tabiat olur. Baharın gelişiyi canlanan tabiata sığınan ve acısını hafifletmeye çalışan yazar, koruda yürürken Mösyö Burçkaya ve kızı Lulla’ya rastlar ve birlikte yürürler. O esnada Lulla, birden yola atlayarak kendisini bir arabanın önüne atar ve bir arabanın ezmemesi için yolun karşısındaki menekşeyi almak istediğini belirtir. Yazar, Lulla’nın bir menekşeyi hayatını tehlikeye atacak şekilde koruma tavrını oldukça ince bir davranış olarak görür ve Lulla’nın bu nazik davranışı karşısında etkilendiğini belirtir ve kadınlarla tekrardan barıştığını ifade eder. Yazar, Lulla’nın bu davranışı karşısında hayranlık içeren duygular içerisindeyken Lulla’nın menekşeyi kokmadığı gerekçesiyle ayakları altına aldığını görür ve iki dakika öncesinde hayatını tehlikeye atarak ulaştığı menekşeye karşı olan tavrının bu kadar çabuk değişmesi karşısında yazar, kadınlar hakkındaki eski düşüncelerine geri döner.⁶⁸

“Bir Menekşenin Sergüzeşti” hikâyesi “Hâristan”da yer alan birçok hikâyeden daha anlaşılır bir dille kaleme alınır. Bu yönüyle Servet-i Fünûn üslubuyla tam olarak örtüşmez; fakat hikayenin büyük bir bölümünde yer alan ve yazarın acılarını azaltması arzusuyla sığınmış olduğu tabiat, Servet-i Fünûn zümresinin en önemli unsurlarından biridir. Tabiata büyük önem veren Servet-i Fünûn edebiyatında yabani menekşelerde birçok eserde yer alır.

⁶⁷ Müftüoğlu, 85.

⁶⁸ Müftüoğlu, 85-89.

Tabiat dışında eserde etkili olan bir diğer unsur aşktır. Sevdığı kadından ayrılan yazar, aşk acısı çeker ve bütün kadınlara aynı gözle bakar. Lulla'nın yolda görmüş olduğu bir menekşeye değer vererek davranması yazarı tüm kadınlar hakkında değerlendirme yapmaktan vazgeçirir; ancak çok geçmeden küçük kızın menekşeyi kokmadığı gerekçesiyle parçalaması yazarı bütün kadınların aynı olduğu düşüncesine geri döndürür. Lulla'nın menekşeyi bir an için çok sevmesi ve sonrasında ondan hemen vazgeçmesini yazar, kadınların ruh haliyle ilişkilendirir ve menekşe ile erkekler arasında bir bağ kurar.

Hikâyenin şahıs kadrosunda ise yazar-anlatıcı, Mösyö Burçkaya, kızı Lulla Burçkaya, anne Matmazel Burçkaya yer alır. Hikayenin mekanı ise Kafkasya'dır. Kafkasya'da olduğu belirtilen kasaba tabiat açısından yazarı kendisine hayran bırakacak derece yeşil olarak anlatılır.

4. Nakiye Hala

“Nakiye Hala” hikayesi Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun Servet-i Fünûn dönemi içerisinde kaleme almış olduğu sosyal konulu bir hikayedir. 1897 yılında meydana gelen Türk- Yunan savaşının etkisiyle kaleme alınan bir hikaye olduğu gibi Servet-i Fünûn zümresinin edebî konularından farklı bir konuyu işlemiş olması yönüyle de önem taşır.

Hikayenin baş kahramanı olan Nakiye Hala, yazarın-anlatıcının babasının süt ninesinin büyük kızıdır. Seksen yaşında olan ve Erenköy'de bir bağın köşesinde bir evde yaşayan Nakiye Hala, aslen Moralıdır. Bütün ömrünü Bursa'da geçirir çocuklarını orada askere gönderir. Nakiye Hala, iki oğlu ve damadını şehit verir. Hayatındaki üç şehidin varlığıyla Nakiye Hala, askere karşı özel bir itina ve sevgi sahibidir. Yazarın tasviriyle Nakiye Hala, yüce gönüllü, geçmişine bağlı, dinine düşkün, dünyadan elini ayağını çekmiş biridir. Ailesindeki şehitlerinde etkisiyle bütün askere oğlu gibi davranır.

Yazar-anlatıcı bir akşamüstü Nakiye Halayı ziyaret ettiği sırada Nakiye Hala, yazara en değer verdiği eşyasını, şehit olan oğlu Hüseyin'in son mektubunu okuması için verir. Mektupta Hüseyin, kardeşi Hasan'ın nasıl şehit olduğunu, nasıl kahramanca savaştığını, vatanı için, dini için, ülküsü için nasıl canını feda ettiği anlatır ve Hüseyin kendisi için dua ister. Nakiye Hala yazara mektubu bir daha

okumasını söyler; fakat yazar okuyamaz. Daha sonrasında ise Nakiye Hala, diğer oğlu Hüseyin'in şahadet haberini alır.

Yazarın Nakiye Hala ile görüşmesinin ardından üç yıl geçtikten sonra Nakiye Hala'nın ölüm haberi gelir ve Nakiye Hala'nın cenazesi Karacaahmet Mezarlığına doğru yola çıkarken Kabataş'ta iki üç tabur asker bu asker validesinin tabutu önünde Fatihalar okuyarak geçer ve hikaye burada sona erer.

Hikaye, 17 Temmuz 1313 tarihinde kaleme alınır. Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun bu hikayeyi kaleme aldığı tarihte Nakiye Hala eserinde olduğu gibi vatan, millet, din, şehitlik gibi yüce değerlerin işlenmiş olduğu eserlere az rastlanır. Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun bireysel ıstırapların ve ferdi konuların ağırlıkta olduğu bir dönemde bu tarz ulusal konuları ele alması Tanzimat devrinin önemli yazarlarından biri olan Namık Kemal'in etkisinden dolayı olduğu söylenebilir. Namık Kemal'in edebiyatımızda açtığı çıkır olan vatani Allah tekkesi olarak görme anlayışı Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nda da görülür. Her ikisi de vatana kutsiyet katarak dini değerler eşliğinde fikirlerini anlatırlar.

Nakiye Hala, Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun 1908 sonrası eserlerinde görülen milli ve ulusalcı değişimin ilk göstergelerinden biridir. Bu hikaye ile başlayan fikri değişim Ahmet Hikmet'in 1908 sonrası kaleme aldığı eserlerinin temelini oluşturur.

Hikayenin baş karakteri Nakiye Haladır. Nakiye Hala, Türk terbiyesinin, Türk kalbinin, Türk şecaatinin numunesi olan iki aslan şehidin hayalinin arasında kalan oyalı yemenisiyle, kınalı saçlarıyla, yasemin çubuğu temiz hilal gömleği, masum, saf bir teslimiyet-i dindarâne sözleriyle tanıtılır.⁶⁹ Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Nakiye Hala karakterini anlatarak Türk kadının nasıl yüce bir değerde olduğunu anlatarak Türk kadının profilini yansıtır. Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Nakiye Hala nezdinde tüm Türk kadınlarını anlatarak yaşadığı acılara rağmen kendisini bırakmayan, vakur bir duruş gösteren Türk kadınının profilini gösterir.

Sade ve anlaşılır bir dile sahip olan hikayede Ahmet Hikmet'in Türk ülküsünü, vatanperverliğini, örf ve adetlerine olan bağlılığı ve saygısı görülür.

⁶⁹ Müftüoğlu, 107-108.

5. Yeşil Yuva

20 Temmuz 1313 tarihli olan “Yeşil Yuva” hikayesinde genç bir avukat olan Vesim adlı bir gencin Heybeliada’da komşusu olan Ronaldi ailesinin kızları olan Téa ve Lilly ile yaşadığı aşk anlatılır.

Adalara giden vapurda bir gün Vesim Bey ve bir arkadaşı konuşurlar. Arkadaşı Vesim Bey’e Heybeliada’da yaşayan Mösyö Rolandi’den söz eder ve tanışmalarını istediğini söyler. Ertesi gün Vesim Bey, Ronaldi’lerin evine gider ve Mösyö Ronaldi, eşi ve kızları Téa ve Lilly ile tanışır. Vesim Bey, edebiyata meraklı bir genç olduğundan Ronaldi ailesinin bireyleri ile edebiyatla ilgili sohbetler eder. Ronaldi ailesinin kızları ile tanışan Vesim Bey, aradan geçen zamanla beraber her iki kız kardeşle de yakın bağ kurarak iyi şekilde arkadaş olur. Vesim Bey ve Ronaldi’nin kızlarının sürekli olarak buluştukları Heybeliada’da yer alan bir yeşil alandır. Gençler bu yere Yeşil Yuva adını verirler. Geçen zamanla beraber her iki kıza karşı da hisler duymaya başlayan Vesim Bey, kızlar arasında bir tercih yapamaz. Vesim Bey’in tercih yapabilmesi için hangi kızın onu sevdiğini bilmesi gerekir. Verdiği çiçekle Téa’nın onu sevdiğini anlayan Vesim Bey, memuriyet için Avrupa’ya gider. Kızlardan ayrılması oldukça zor bir şekilde olan Vesim Bey, Avrupa’ya gittikten dört yıl sonra İstanbul’a geri döner ve geri döndüğü gibi yaptığı ilk şey Heybeliada’daki Ronaldi ailesini ziyaret etmek olur; ancak Ronaldi ailesini evlerini bulamaz ve ayrıca evlerini harabeye dönmüş bir şekilde bulur.

Bir hafta sonrasında Vesim Bey, Beyoğlu’nda Téa’ya rastlar. Téa, yanında bir çocukla evlendiğini söyler ve Lilly’nin Floransa’da tifodan öldüğü haberini verir. Téa’nın Vesim Bey’e bir yabancı gibi davranması ve Yeşil Yuvada yaşadıkları anıların sanki hiç yaşanmamış gibi farklı biri gibi davranması Vesim Bey’i derinden etkiler ve tüm bunların ardından Téa’nın Vesim Bey’e veda ederek oradan ayrılmasıyla hikaye sona eder.⁷⁰

“Yeşil Yuva” hikayesi Servet-i Fünûn dönemi eser özelliklerini taşıyan bir hikayedir. Ferdi konuların işlenmiş olduğu Servet-i Fünûn hikayesinde olduğu gibi bu hikayede de batılı tarzda yaşamaya çalışan Vesim’in kararsızlıklar ve çelişkilerle dolu olan aşk hayatı anlatılır. Eserde, aşk konusu anlatılmakla beraber tabiat büyük bir öneme sahiptir. Hikayenin ismini kahramanların sıklıkla gitmiş oldukları yeşil bir

⁷⁰ Müftüoğlu, 109-127.

alandan alması, tabiat tasvirlerinin genişçe yapılması Servet-i Fünûn dönemi eserlerinde görülen tabiat hassasiyetinin bir parçasıdır. Ayrıca “yeşil yuva” diye tabir edilen yerin kahramanlar açısından özel olması, tüm etkilerin uzağında burada buluşulması ve kararsızlıklarla dolu olan aşkın mekanının burası olması Servet-i Fünûn dönemi eserlerinde görülen kaçış ve tabiata sığınma şeklinin bir örneği olduğu söylenebilir.

Hikayenin baş karakteri Vesim Bey’dir. Vesim Bey, genç bir avukat olmakla beraber Servet-i Fünûn dönemi eserlerinde çokça karşılaştığımız bir tip olan batılı tarzda yaşamaya hevesli, edebiyatla ve özellikle de batı edebiyatıyla ilgilenen, romantik, tercihlerinde kararsızlıklar yaşayan, giyimiyle, dünya görüşüyle, fikirleriyle hatta yaşamayı arzu ettiği aşkla bile alafrangalaşmış bir Osmanlı gencidir. Ahmet Hikmet Müftüoğlu, alafranga yaşamaya hevesli hayal ve hakikatin gölgesinde kalan bu genci anlatırken aynı zamanda eleştirel yaşlaştığını da gösterir. Vesim’in batılı bir ailenin kızları olan Téa ve Lilly’e olan vefasına karşın kızların onu çabuk unutması, Vesim’in hikaye sonunda tüm yaşananlar karşısında hayal kırıklığına uğraması yazarın Vesim Bey üzerinden göstermek istediği gerçeklerle ilgilidir.

Hikayenin diğer kahramanları Ronaldi ailesidir. Mösyö Ronaldi, eşi ve kızları Téa ve Lilly’den oluşan aile Heybeliada’da yaşayan Fransız bir ailedir. Hikaye sonunda Ronaldi ailesinin evlerinin harabe olması ve aile bireylerinden her birinin farklı bir yerde bulunarak birbirlerinden ayrılması yazarın bu batılı aileye vermiş olduğu cezanın bir başka ifadesidir.

Hikaye adını kahramanların sıklıkla buluştukları yer olan ve kahramanların “yeşil yuva” diye isimlendirdikleri Heybeliada’daki yerden alır. Hikayenin en önemli mekanı burasıdır. Vesim Bey ve Ronaldi kızlarının yaşamış oldukları zıtlıklarla dolu olan aşk burada yaşanır ve edebiyattan modaya kadar geniş bir yelpaze de olan konuşmalar burada yapılır. Heybeliada’daki yeşil yuvanın dışında hikayede geçen bir diğer mekan Beyoğlu’dur. Vesim Bey, kızların tavsiyelerine uymak amacıyla Beyoğlu’na gider, oradan giyinmeye başlar ve kızlara almış olduğu hediyeleri Beyoğlu vitrinlerinden seçer. Beyoğlu, hikayede batılı yaşam tarzının yaşandığı ve batılı tarzda yaşamaya çalışan gençlerin mekanlarından biri olarak tasvir edilir. Aynı zamanda hikayenin sonunda Vesim Bey ile Lilly’nin karşılaşmış oldukları yer ve

Vesim Bey'in Lilly'nin ona bir yabancı gibi davranmasıyla hayal kırıklığına uğramış olduğu yer ise yine Beyoğlu'dur.

Hikâyede kullanılan dil ise Servet-i Fünûn zümresinin anlayışına uygun olan tamlamaların olduğu, tabiat ve çevre tasvirleriyle örülü, benzetmelerin yer aldığı sanatlı bir dildir.

6. Hüsn ü Aşk

“Hüsn ü Aşk”⁷¹ hikayesi Abdullah Zühdü Bey'e gönderilmiş bir mektup olarak yazılır. Hikâyede evlenmek isteyen bir genç olan Mübin Bey'in yapmış olduğu evlilik anlatılır.

Mübin Bey, evlilik hayalleri kuran ve evlenmek isteyen bir gençtir. Annesi ve dadısının ona seçeceği uygun bir eş ile evlenmek ister; fakat onun için evlilikteki en önemli unsuru güzellik oluşturur. Mübin Bey, “haremin hırçın olsun, vefasız olsun; ah fakat güzel olsun”⁷² düşüncesini sürekli olarak yineleyerek onun için evlilikteki en önemli unsurun güzellik olduğunu ifade eder. Mübin Bey, kadınlarla ilgili düşüncelerini ifade ederken yazar bu görüşlerin birer hayal olduğunu her fırsatta yineler ve Mübin Bey'in kurmuş olduğu hayalleri kast ederek şarktaki mutluluğun ve hayatın özünü hayallerin oluşturduğunu belirtir. Yazar ve arkadaşı Mübin Bey arasındaki evliliğe ve mutluluğa dair olan karşılıklı konuşma hayal ve hakikat kavramlarının çatışması ile tamamlanır.

Yazar, yirmi gün sonrasında Mübin Bey'in evleneceğine dair bir mektup alır. Geçen süre zarfında yazar, başka bir ülkeye gider ve Mübin Bey'den haber alamaz. Geçen bir buçuk yılın ardından İstanbul'a izinli olarak dönen yazar, Mübin Bey'i ziyaret ettiğinde Mübin Bey'in kucığında çirkin bir çocuk görür. Yazar, Mübin Bey'e kucığındaki çocuğun bu çocuğun güzelliğin meyvesi mi olduğunu sorduğunda Mübin Bey çocuğunun aşkın meyvesi olduğunu ifade eder ve evlilik hikayesini anlatmaya başlar.

Mübin Bey, büyük hayallerle evlenmiş olduğu eşinin yüzünde düğün gecesi çiçek bozuğu lekesi olduğunu öğrenir ve eşine ayrılmak istediğini belirtir. Eşi ise

⁷¹ Ahmet Hikmet Müftüoğlu, “Hüsn ü Aşk”, *Servet-i Fünûn*, 25 Şubat 1314/ 4 Mart 1315, Cilt 17, Sayı 417-418, s. 11-14/27-28. Hikâyenin sonuna düşülen notta eserin 17 Şubat 1314 tarihinde kaleme alındığı belirtilir.

⁷² Müftüoğlu, 92.

ailesinin evine gitmesi için kendisine bir hafta süre vermesini ister. Ertesi gün piyano başında olan Mübin Bey'e eşi piyano çalmak istediğini söyler ve çalmak istediği parça ile ilgili bilgi verir. Mübin Bey, eşinin piyanoyu etkileyici bir şekilde güzel çalmasından çok etkilenir ve eşinin dizlerine sarılarak evden gitmesini istemediğini belirtir ve ona aşık olur.

Hikayenin sonunda yazar, Abdullah Zühdü Bey'e yazmış olduğu mektubu sonlandırırken arkadaşı Mübin Bey'in güzelliğe olan düşkünlüğüne rağmen zeki, bilgili ve kültür sahibi merhametli sahibi olan bir kadına aşık olduğunu, güzellik ve aşkın hayal ve hakikat gibi bilinmeyen bir sır olduğunu ifade eder ve hikaye sona erer.⁷³

Hikayede güzellik ve estetik kavramlarına önem veren biri olan Mübin Bey'in evlilik macerası anlatılır. Annesi ve dadısının tercih ettiği bir kızla evlenen Mübin Bey'in eşini görmeden, tanımadan evlenmesi Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun bu konuda getirmiş olduğu sosyal eleştirilerden biridir. Ahmet Hikmet, görücü usulüyle yapılan evliliklere karşı çıktığı gibi eşlerin birbirlerini tanıyarak, beğenerek ve severek evlenmesi gerektiği görüşünü birçok hikayesinde ele alır.

Hikayenin kahramanı olan Mübin Bey'in güzellik ve estetik kaygısında olmasının ardından eşinin güzelliğine değil de bilgisine, kültürüne aşık olması Ahmet Hikmet'in eş seçimi ve evlilik konularında dış güzellikten ziyade iç güzelliğin önemli olarak gördüğünü gösterir.

Ahmet Hikmet Müftüoğlu, "Hüsn ü Aşk" hikayesinde hayal ve hakikat unsurlarını Mübin Bey karakteri üzerinden işlediği gibi hakikatlerin hayallere her zaman galip geleceğine dair olan görüşünü de yansıtır. Güzel bir kadınla evlenmek hayal, Mübin'in evlenmiş olduğu yüzünde çiçek bozuğu hastalığı lekesi olan kadın ise hakikati temsil eder. Tezatların oluşturduğu hikayede hayal ve hakikat kavramlarının dışında güzellik ve aşk kavramları da hikayede yer alan tezatların özünü oluşturur.

Hikayede kullanılan dil, Servet-i Fünûn edebî anlayışına uyan, sanatların, tamlamaların, tasvirlerin olduğu sanatlı ve ağıdalı bir dil olarak dikkat çeker. Ahmet Hikmet Müftüoğlu, aşk, evlilik, güzellik gibi Servet-i Fünûn dönemi eserlerinde

⁷³ Müftüoğlu, 90-101.

çoklukla işlenen bir konuyu ele alırken aynı zamanda Servet-i Fünûn dil anlayışına da uygun bir dil kullanır.

7. İlk Görücü

“İlk Görücü”⁷⁴ hikayesi bir genç kızın lisanıyla kaleme alınır. Ahmet Hikmet Müftüoğlu, bu hikayesinde görücü usulüyle evlenmenin yanlış olduğunu göstermeye çalışarak, evlenmek isteyen gençlerin birbirlerini görerek, tanıyarak ve en önemlisi severek evlenmesi gerektiği düşüncesini anlatır.

On beş yaşlarında olan genç kızın görücülerinin ilk kez eve gelmesiyle evlerinde telaş başlar. Genç kız, annesi ve dadısı tarafından süslenir ve genç kıza görücüler karşısında nasıl durması, davranması konusunda fikir verilir. Bu tarz bir evlenmeyi istemeyen genç kız içerisinde bulunduğu duruma dayanamayarak gözyaşlarına boğulur. Genç kızın gözyaşlarının asıl sebebini anlamayı bile istemeyen dadı, genç kızın gözyaşlarının heyecandan olduğunu düşünür. Kahve tepsisiyle görücülerin karşısına çıkan genç kız, kendisine söz hakkı verilmemesine isyan eder. Aradan geçen iki haftanın ardından görücüler genç kıza beğenmediklerini dair bir haber gönderir ve hikaye sona erer.⁷⁵

“İlk Görücü” hikayesinde Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Tanzimat dönemi yazarları tarafından başlatılan ve sonrasında Servet-i Fünûn dönemi yazarları tarafından da oldukça sık bir şekilde ele alınan evlilik meselesi üzerinde durur. Sosyal bir problem olan görücü usulüyle evlenmenin yanlışlığını belirten bu dönem eserlerinde ayrıca görücü usulü olarak yapılan evliliklerin sonuçlarının da iyi olmadığı konusu belirtilir. Bu hikayede de görücüler tarafından bakılan genç kızların sadece dış görünüşlerine önem verilmesi ve evlilik için dış görünüşün yeterli olacağı fikrinin yanlışlığı eleştirilir. Kadınları sahip oldukları niteliklerden ziyade sadece evlenmek için yaratılmış birer varlık olarak gören zihniyetin yanlışlığı ifade edilir ve hissiyatın önemli olduğu konusu vurgulanır.

Hikayenin kahramanı ismi belirtilmeyen bir genç kızdır. Hikayede onun ağzından anlatılır. İlk kez görücüsü gelen genç kız yaşamış olduğu telaşı, o anki psikolojisini ve görücülerle ilgili olan gözlemlerini anlatır.

⁷⁴ Ahmet Hikmet Müftüoğlu, İlk Görücü, Servet-i Fünûn, 6 Nisan 1314, Cilt 5, Sayı: 372, s. 115-117

⁷⁵ Müftüoğlu, 135-138.

“İlk Görücü” hikayesinde oldukça sade ve anlaşılır bir dil kullanan Ahmet Hikmet Müftüoğlu, pek çok eserinde kadın ve kadına dair sorunları işler. Yazmış olduğu eserlerinde yepyeni bir kadın profili çizen Ahmet Hikmet, kadınların toplumda ayrı bir öneme sahip olduğunu, Türk kadınının fikriyatına önem verilmesi gerektiğini belirterek evlilikle ilgili olan bu sosyal problemi birçok eserinde gündeme getirir.

8. Ah Şu Erkekler

“Ah Şu Erkekler”⁷⁶ hikayesinde yine bir önceki hikaye olan “İlk Görücü” hikayesinde olduğu gibi evlilik, kadın ve erkek meseleleri üzerinde durulur.

Hikayenin baş karakteri olan ismi belirtilmeyen kadın, geçirmiş olduğu bir sinir buhranı sonucu erkekler hakkındaki olan düşüncelerini ifade eder. Kadın, kadınların çekmiş olduğu sıkıntıları anlatırken erkeklerin özelliklerinden bahsederek erkekler hakkında genel bir değerlendirme yapar. Sonrasında kadınların erkekler karşısında yaşamış olduğu sıkıntılardan da bahseder.⁷⁷

Eserde oldukça anlaşılır ve sade bir dil kullanmakla beraber Ahmet Hikmet Müftüoğlu, birçok eserinde olduğu gibi bu hikayesinde de kadın gözüyle, kadın gözlemleriyle kadın-erkek ilişkilerine yaklaşır ve kadınların erkekler karşısında mağdur olmaması, aşağı görülmemesi fikrini yineler.

9. Suleyha’nın Günahı

“Suleyha’nın Günahı” hikayesi Servet-i Fünûn’da “Ramazan İçinde Bayram”⁷⁸ ismiyle yayınlanır. Eserin isminin “Suleyha’nın Günahı” şeklinde değiştirilmesinin ardından tekrardan yayınlanma tarihi 19 Ramazan 1317 yılı olarak not edilir.

Suleyha, memuriyet dolayısıyla Yemen’de olan eşi Mümin’in telgrafı ile sevinir ve dört yıl önce babasının konağına namaz kılmak için gelen Mümin’le olan tanışmalarını hatırlar. Mümin’le evlenen Suleyha, anne ve babasını kaybetmesinin acısını yaşamasına rağmen evliliğinde ise oldukça mutludur. Eşinin memuriyet için

⁷⁶ Ahmet Hikmet Müftüoğlu, “Ah Şu Erkekler”, *Servet-i Fünûn*, (4 Teşrin-i Sani, 1315) Cilt 18, Sayı: 453, 168-167.

⁷⁷ Müftüoğlu, 139-141.

⁷⁸ Ahmet Hikmet Müftüoğlu, “Ramazan İçinde Bayram”, *Servet-i Fünûn*, (13 Kanun-i Sâni, 1315), Cilt 18, Numara 463, 325-327.

İstanbul'dan ayrılmasından sonra kayınvalidesiyle birlikte küçük bir eve taşınan Suleyha, Mümin tarafından gönderilen telgrafi almasıyla eşinin gelmesine hazırlanır ve ertesi gün Mümin'e kavuşacağı anı heyecanla bekler. Suleyha'nın kayınvalidesi ise Suleyha'ya eşi geldiği zaman boynuna sarılmamasına dair Suleyha'yı tembihler. Bunun nedeni olarak da ramazan ayı içerisinde olduklarından dolayı orucunun bozulacağını belirtir. Hikayenin sonunda ise Suleyha, Mümin'i karşısında görmesiyle boynuna sarılarak sevincini gösterir ve hikaye sona erer.

Ahmet Hikmet Müftüoğlu, “Suleyha'nın Günahı” adlı hikayesinde de diğer birçok hikayesinde olduğu gibi kadın-erkek ilişkilerini ve evlilik müessesesini ele alır. Hikayenin baş kahramanı yine bir kadın karakter olan Suleyha'dır. Suleyha, ailesi konusunda birçok sıkıntı çekmiş olsa da evliliğinde oldukça mutlu bir kadındır. Severe evlenir. Bu noktada Ahmet Hikmet'in evlilik konusunda savunduğu fikri yine görürüz. Ahmet Hikmet, görücü usulü yerine severe, tanıyarak evlenmeyi tercih ettiğini bu hikayesinde yineler. Suleyha'nın kayınvalidesi ile yaşadığı tezat ise Türk toplumunda olan bir ikiliği göstermesi bakımından önemlidir. Suleyha, kocasına kavuşmasının vermiş olduğu sevinci yaşamak isterken kayınvalide ise Ramazan ayında olmanın verdiği duygularla birlikte Suleyha'nın eşine sarılmasının orucunu bozacağını düşünür. İşte bu noktada farklı iki zihniyet görülür. Suleyha'nın duygularını içinden geldiği gibi yaşama isteği kayınvalidenin geleneksel İslami zihniyeti ile çatışır.

Hikayenin isminin Servet-i Fünûn'da “Ramazan İçinde Bayram” şeklinde olması Ahmet Hikmet'in Suleyha'nın yaşamış olduğu duygulara ve sevincine hoşgörü ile baktığını, vermiş olduğu tepkiyi normal olarak karşıladığını gösterir. Hikayenin isminin “Suleyha'nın Günahı” olarak değiştirilmiş hali ise bu ismin Suleyha'nın davranışlarına yöneltlen dıştan bir bakış açısının ürünü olduğunu gösterir.

Hikâyede kullanılan dil ise açık, anlaşılır ve sade bir dildir.

10. Yeğenim

“Yeğenim”⁷⁹ hikâyesi Ahmet Hikmet’in monolog tarzında kaleme almış olduğu ilk hikâyesidir. Hikayede amca ile yeğenin yaşadıkları üzerinden yanlış Batılılaşma, alafrangalaşmaya çalışan bir gencin düştüğü gülünç durumlar anlatılır.

Hikayenin giriş bölümünde amcanın dış görünüşünün tasviri yapılır. Amca elli elli beş yaşlarında arasındadır. Yeğen ise Paris’te eğitim görür. Önce mimarlık öğrenme hevesiyle amcasına süslü kapılar, yıldızlı kubbeler yaptırır. Daha sonra bu işten vazgeçip kimyager olmaya karar verir. Sonrasında kimyagerliği bırakıp çiftçiliğe yönelir. En sonunda ise bir gün yeğen, amcasının karşısına dikilip bir makine gibi sallanıp hiçbir şeyi beğenmediğini hatta amcasının yürüyüşünü, kıyafetlerini, davranışlarını dahi beğenmediğini söyler.

Yeğen, evin düzenini değiştirmek ister. Uşaklara beyaz eldiven giydirmeye çalışır, kâhyaya her sabah tıraş olma şartını getirir. Amca bir gün aşağıya indiğinde yeğenin kız kardeşini zorla piyanoya oturttuğunu, halayıklara zorla dekolte amacıyla el kol göğüs açtırdığını, ev halkına zorla batılı eserler okutup ezberlettiğini öğrenir ve dayanamayarak yeğenini karşısında zorla oturtur ve anlatmaya başlar. Amca, yeğenine şark ve garbın yaklaşılamayacağını, Türkane ve Frenkane terbiyenin bütünüyle birbirine zıt olduğunu ifade ederek doğu ve batı medeniyetlerinin zıtlığına dair olan fikirlerini örneklendirir. Amca, sözlerini tamamlayamadan evden kaçan yeğene amca sonunda ders verme vaktinin geldiğini düşünür ve yeğenini Zonguldak’a maden mühendisi olarak gönderir. Bu olaydan beş yıl sonra Zonguldak’tan dönen yeğen, amcanın tabiriyle ayran gibi sakın bir hal alır ve hikaye sona erer.⁸⁰

“Yeğenim” hikayesi Ahmet Hikmet Müftüoğlu’nun Doğu-Batı kavramlarını en detaylı olarak ele aldığı hikayelerinden biridir. Ahmet Hikmet, amca üzerinden milli değerlere sahip olan Doğulu karakteri anlatırken yeğen üzerinden ise Batılı olmaya çalışan, değerler konusunda yozlaşmaya başlayan bir karakteri sembolize eder. Doğu- Batı kavramlarının zıtlıklarıyla dolu olan hikayede Ahmet Hikmet, yeğenin düşmüş olduğu gülünç durumları ironik şekilde anlatırken amcanın tarafında olduğunu da belli eder. Hikâyede yer alan yeğen, Tanzimat’tan beri edebiyatımızda anlatılagelen değerlerinin uzağında yaşayan, batıyı şekilsel olarak anlayan, Avrupa

⁷⁹ Ahmet Hikmet Müftüoğlu, “Yeğenim”, *Servet-i Fünûn*, (8 Mart 1316), Cilt 9, Sayı: 472 s.51-54.

⁸⁰ Müftüoğlu, 142-146.

görmüş alafrangalaşmaya çalışan Osmanlı gençlerinden biridir. Bir bakıma Bihruz Bey'in bir benzeri olarak sayılabilecek bir karakter olan yeğen, hikayenin sonunda amcanın onu Zonguldak'a yani Anadolu'ya göndermesiyle beraber batılılaşma sevdasından vazgeçer.

Hikayede Doğu- Batı kavramları yeğen-amca sembolleri olarak ifade edilirken her iki kültür edebiyattan sanata, gelenek ve göreneklerden milli terbiyeye kadar pek çok konuda karşılaştırılır. Hikayenin sonunda Anadolu'ya gönderilen yeğenin davranışlarının düzelmesi konusunda Anadolu önemli bir unsurdur. Anadolu'ya gönderilen yeğen, milli değerlerinin farkına varır ve batılılaşma sevdasından vazgeçer.

Hikayede geçen mekan amcanın İstanbul'daki konağıdır. Hikayede yeğenin gitmiş olduğu mekanlar eğitim gördüğü Paris'in yanı sıra Beyoğlu ve Kâğıthane'dir. Hikayenin sonunda ise yeğenin batı özentiliğini gideren mekan Zonguldak yani Anadolu'dur.

Ahmet Hikmet Müftüoğlu, bu sosyal konulu hikayeyi ironik olarak ele almasının yanında hikayede kullanmış olduğu üslup yönüyle de bir bütün oluşturur. Hikayenin dili dönem eserleriyle kıyaslandığı vakit sade, anlaşılır bir şekildedir.

11. Ninni

“Ninni”⁸¹ adlı hikayede Ahmet Hikmet Müftüoğlu, uzun yıllar boyunca çocuk özlemi taşıyan Zahide adlı kadının dramını anlatır. Hikayede Ahmet Hikmet birçok hikayesinde olduğu gibi yine aile, kadın-erkek ilişkilerini konu olarak işler.

Uzun yıllar boyunca çocuğu olmayan Zahide, çocuk özlemi nedeniyle mutsuzluk yaşar. Bir gün çocuğunun olması temennisiyle dışarıda gördüğü çocuklara sarılır, çocuk özlemini gidermeye çalışır. İç dünyasındaki çocuk özlemi giderek artan Zahide, yapma bebekler yapar ve evde yalnız başına kaldığı vakitlerde bu bebeklerle oynar, konuşur, bebek hasretini gidermeye çalışır.

⁸¹ Ahmet Hikmet Müftüoğlu, “Ninni”, *Servet-i Fünûn*, (7 Eylül 1316), Cilt 20, Sayı 497, 35-39. Hikâyenin yazılış tarihi ise 27 Ağustos 1316 tarihidir.

Aradan bir zaman geçtikten sonra Zahide, hamile olur. Hamileliği haberini eşi de büyük bir sevinçle karşılar. Eşinin Zahide'ye hamilelik süresinde davranışları değişir ve eşi, Zahide'ye hamileliği boyunca her işte yardımcı olur.

Zahide'nin bir oğlu dünyaya gelir ve Zahide yeniden dünyaya gelmiş gibi mutlu ve neşelidir; fakat bu sevinç uzun sürmez ve çocuk hastalanır. Sonunda Zahide'nin korktuğu başına gelir ve oğlu ölür. Bu ölümün üzerine Zahide, bu acıyı kaldıramayarak çıldırır ve “ yuvamızın bülbülü, bahçemizin bir gülü, saçları sırma ipeği, anneciğinin meleği” ninnisini sürekli olarak söyler. Tedavi edilemeyen Zahide'nin bu feryat dolu ninnisini evinin önünden geçen herkes duyar ve hikaye sona erer.

Hikayede tün hayatını anne olma isteği üzerine kuran bir kadın olan Zahide'nin dramı anlatılırken Ahmet Hikmet evlilik ve aile konularına farklı bir bakış açısıyla yaklaşarak kadınların sadece çocuk doğurma özelliği ile algılanmasına da bir eleştiri yöneltir. Servet-i Fünûn dönemi eserlerinde de sıklıkla görülen aile içi sorunlar ve aile bireylerinin ölümü üzerine geçirilen buhran ve bunalım bu hikayenin de temelini oluşturur.

Hikayenin baş kahramanı evliliği boyunca çocuk özlemi yaşayan ve sonrasında da çocuğunu kaybetmenin acısıyla çıldıran Zahide'dir. Hikayenin başından itibaren annelik duygusunu yaşama özlemi taşıyan bir karakter olan Zahide evliliğinde mutlu olması için çocuk doğurmaya tek çare olarak görür. Hikayenin bir diğer karakteri de Zahide'nin eşidir. Evliliğinin geneli boyunca eşiyle pek ilgilenmeyen eş, Zahide'ye sadece hamilelik döneminde destek olur ve bu noktada Ahmet Hikmet, eşlerin birbirlerine her koşulda ve her şartta destek olmaları konusunda sosyal bir eleştiri yöneltir.

Hikayede kullanılan dil ise anlaşılır ve sade bir dildir.

12. Hârîstan ve Gülistan

“Hârîstan ve Gülistan”,⁸² hikayesi Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun ilk kitabı olan “Hârîstan” a ismini veren hikayedir. Hikaye, Hârîstan, Gülistan ve Şiraze olmak

⁸² Ahmet Hikmet Müftüoğlu, *Haristen ve Gülistan*, (İstanbul: Âlem Matbaası, 1317) 1-36. Ahmet Hikmet, Hârîstan ve Gülistan'ın yazılış tarihini ise eserin sonuna 20 Teşrin-i Sâni 1316 tarihi olarak kaydeder.

üzere üç bölümden oluşur. Bir aşk hikayesi olan “Hâristan ve Gülistan”, mitolojik ve masalsi öğelerle kurgulanmasıyla dikkat çeker. Hikayenin beş bin yıl öncesinde geçtiği belirtilir. Hikayenin kahramanları ise Nesrinnuş ve Hârâ’dır.

İlk bölüm Gülistan bölümüdür. Gülistan’da Nesrinnuş anlatılır. Nesrinnuş, beş yaşında iken annesi tarafından Gülistan adasına getirilir. Annesi, Nesrinnuş’a hiçbir erkeğin ulaşmaması için onu Gülistan adasına getirir. Nesrinnuş, on beş yıldan beri bu adada nedimeleriyle ve perileriyle rehavet içerisinde yaşar.

Nesrinnuş’un annesi kızına hiçbir erkeğin dokunmaması için büyük bir özen gösterir ve kızına bir büyü yapar. Yapmış olduğu büyüde herhangi bir erkeğin kızına dokunmasıyla dokunduğu yerde güller biter ve böylelikle annesi kızını korumanın yanında kızına bir erkeğin dokunduğu an bunu anlayabilecek olur.

Zamanla Nesrinnuş’ta yaşadığı hayata karşı bir bıkkınlık hali oluşur. Hiçbir şeyden zevk alamayan Nesrinnuş’u nedimleri ve rakkaseleri eğlendiremez ve Nesrinnuş farklı heyecan ve istek arayışına girer.

İkinci bölüm Hâristan bölümüdür. Bu bölümde ise Hâristan adasında yaşayan Hârâ anlatılır. Hâristan, isminden de anlaşılacağı gibi dikenliklerle dolu, içinde vahşi hayvanların yaşadığı bir adadır. Sal halkının bir kısmı bu adaya düşmüş ve reislerinin küçük oğlu Hârâ yedi refikiyle kurtulur. O yıllarda dört yaşında olan Hârâ’ya o yedi kişi itina ile büyütür. Geçen zamanla beraber Hârâ yirmi yaşına gelir ve kuvvetlenir. Dikenlik ve taşlıkların olduğu bir yerde Hârâ bir kadın tenin sıcaklığını aramaya başlar. Hârâ hastalandığında yardımcılarının biri onun ihtiyacının bir kadın eli olduğunu belirtmesinin ardından Hârâ sürekli olarak heykeller yapar ve bu heykelleri yakut gibi değerli taşlarla süsler. Hârâ, yapmış olduğu heykellere sarılır. Bir gece Hârâ, heykellerin canlandığını görür. Sabah bu olayı arkadaşlarına anlattığında bazıları bu olayın rüya bazıları da hayal olduğunu düşünür.

Hâristan bölümünden sonra gelen bölüm Şiraze hikayenin son bölümüdür. Hârâ, Hâristan adasından zamanla sıkılır ve başka yerler keşfetmek arzusuyla ağaç kovuğundan yapmış olduğu sandala biner. Sabaha kadar kürek çeken Hârâ nereye geldiğinden habersiz şekilde bülbül seslerini işitir ve o sırada pembe bulutların arasında Nesrinnuş’u görür. Nesrinnuş ise Hârâ’nın yanına gider ve her ikisi de birbirlerini tanımaya çalışırlar. O sırada Hârâ, Nesrinnuş’u dudağından öper ve

öpmesiyle Nesrinnuş'un dudağında bir gül çıkar. Annesinin ayak seslerini duyan Nesrinnuş, heyecandan bayılır ve onu kucağına alan Hârâ, Nesrinnuş'un her yerini öperek onu bir gül demeti şekline getirir. Hârâ'nın kucağındaki Nesrinnuş'u annesi tanıyamaz ve Hârâ, Nesrinnuş'u kendi adası olan Hâristan'a getirir. Nesrinnuş'un vücudunda çıkan bütün güller temizlenir. Nesrinnuş ve Hârâ birbirlerine kavuşurken Hârâ'nın yardımcısı olan ihtiyar, kadınla erkeğin birbirlerini tamamladığını söyler ve hikaye sona erer.⁸³

Hikayenin konusu Servet-i Fünûn dönemi eserlerine uygun olan aşk konusudur. Hikayede anlatılan aşk, masalsı ve mitolojik öğelerin varlığı ile farklılık kazanır ve dikkat çeker. Mehmet Rauf, Ahmet Hikmet'in bu hikayesini güzel, hikayenin manasını ise şairane bulduğunu ifade ederek hikaye hakkında değerlendirme yapar⁸⁴ Mehmet Rauf'un makalesinde belirtmiş olduğu gibi bu hikayede Servet-i Fünûn döneminin kazandırmış olduğu özellikler görüldüğü gibi masalsı atmosfer eşliğinde uzak yerlere kaçış temi de görülür. Ayrıca hikayede Gülistan ve Hâristan adası anlatılırken tabiata ait öğelerin genişçe yer alması yine Servet-i Fünûn edebiyatının etkisi dolayısıyladır.

Hikayenin sonunda Hârâ'nın yardımcısı olan ihtiyarın, kadın ve erkeğin ayrılmaz bir bütün olduğunu vurgulaması Servet-i Fünûn etkisiyle oluşan bir bakış açısıdır. Aşk, kadın-erkek ilişkileri, yalnızlık gibi konuların genişçe ele alındığı Servet-i Fünun edebiyatına uygun düşen Hâristan ve Gülistan hikayesi Ahmet Hikmet'in Servet-i Fünûn edebî anlayışına bütünüyle uygun düşen nadir eserlerinden biridir.

Hikayenin kahramanları ise Gülistan adasından Nesrinnuş ve Hâristan adasından ise Hârâ'dır. Her iki karakterde de mitolojik ve masalsı unsurların etkisi görülür. Ayrıca kahraman isimlerinin mekanla uyuşması ve karakter bakımından da örtüştüğü görülür. Bu iki karakterin hikaye sonunda birleşmeleri Ahmet Hikmet'in kadın ve erkeğin ayrılmaz bir bütün olduğu ve kadın ve erkeğin birbirini tamamladığı fikrini destekler.

Hikaye geçen mekanlar Nesrinnuş'un yaşadığı sihir ve büyüler içindeki pembe toz bulutuyla kaplı ada olan Gülistan ve Hârâ'nın yaşadığı dikenliklerin

⁸³ Müftüoğlu, 17-38.

⁸⁴Mehmet Rauf, "Tetkikat-ı Edebîye Hâristan," *Servet-i Fünun*, (20 Eylül 1317)571, 68.

kapladığı ayrıca içerisinde yakut, zümrüt gibi değerli taşların olduğu Hâristan adasıdır. Her iki mekanın da efsanevi ve masalsi mekanlar olduğu söylenebilir. Ayrıca hikayede geçen mekanlar anlatılırken geniş tasvirlerin yapılması, tabiata ait öğelerin hikayede genişçe yer bulması da hikayenin Servet-i Fünûn edebiyat anlayışının bir ürünü olduğunu gösterir.

Hikayede kullanılan dil ise Servet-i Fünûn edebiyat anlayışına uygun düşen tamlama ve benzetmelerin ağırlıkta olduğu sanatlı ve süslü bir dildir.

13. İki Mektup

Ahmet Hikmet Müftüoğlu “İki Mektup”⁸⁵ hikayesinin giriş bölümünde Halid Ziya Bey’e şeklinde bir not düşerek eserin bir ithaf eseri olduğunu belirtir. Hikayede çok yakın iki kız arkadaş olan Azra ve Selma’nın birbirlerine yazdıkları mektuplar yer alır. Ahmet Hikmet Müftüoğlu’nun hikayelerinin büyük çoğunluğunda yer alan evlilik, eş seçimi, kadın-erkek ilişkileri bu hikayenin de konusunu oluşturur.

Azra, çocukluk arkadaşı olan Selma’ya bir mektup yazar ve bu mektupta Azra, Selma’ya evliliğinden bahseder. Evliliğinin üçüncü ayında olan Azra, evliliğinin ikinci gecesi eşi Gıyasettin’e piyano çalmak istediğini ve buna karşılık eşinin Azra’ya Hicaz’ı çok sevdiğini, Astik Ağa ve Nikoğos Ağa’dan şarkı istediğini söylediğini ve kendisinin bu kişileri tanımadığından dolayı çok utandığını yazar. On üç yıl boyunca piyano eğitimi alan Azra, eşine alaturka öğrenmediğini ifade ettiğinde eşinin bu durumun sorun olmayacağını ifade ettiğini ve alafranga müzikleri de dinleyebileceğini ifade eder. Azra, hizmetçilerle Rumca konuştuğunda eşinin bu duruma şiddetle karşı çıktığını ve İstanbul’da yaşadığını hatırlaması gerektiğini belirtir.

Mektubun devamında eşinin kaşıkla fasulye yemesini son derece garip ve itici bulduğunu ifade eden Azra, eşi Gıyasettin’in ona Türk edebiyatında hangi şairi sevdiğini sorduğunda sadece bir kitap kapağından ismi aklında kalan Nabi’yi söylediğini, eşinin neden diye sorması üzerine de verecek bir cevabı olmadığını belirtir. Gıyasettin’in ise Azra’nın kendi milli kültüründen ve edebiyatından bu derece habersiz olmasına şaşırıldığını ifade eder.

⁸⁵ Ahmet Hikmet Müftüoğlu, “İki Mektup”, *Servet-i Fünûn*, (18 Kanun-ı Sâni 1316), Cilt 20, Sayı 516, 339-347.

Azra, mektubunu tamamlamadan evvel eşi Gıyasettin'in bu ciddiyeti, serveti ve namuskârlılığıyla birlikte kendi gibi bir tarzda terbiye görmesinin en büyük keşkesi arasında olduğunu ifade eder ve mektubunu sonlandırır.

Eserde yer alan ikinci mektup ise Selma'dan Azra'ya yazılan cevap mektubudur. Selma, Azra'dan gelen bu mektup karşısında oldukça şaşırdığını belirterek Azra'yla aynı eğitimi almalarına karşılık kendisinin altı ay ud eğitimi almış olmasından dolayı Türk musikisine biraz daha ilgili olduğunu ifade eder ve kendi evliliğinden bahseder. Kendi evliliğinde de mutlu olmayan Selma, eşinin Belçika'da eğitim gören mühendis Müeyyed Bey olduğunu söyler. Selma, piyano ve ud çaldığı vakit eşinin hemen uyuduğunu, eşinin evi otel şeklinde kullandığını, kumar oynadığını, kendisiyle ve çocuklara vakit ayırmadığını belirtir ve eşinin evdeki tek eğlencesinin kızlarıyla Fransızca konuşmak olduğunu, eşinin Fransız diline ehemmiyet verdiğini, kendi düşüncelerine saygı göstermediğini ifade eder.

Mektubun devamında Selma, kendi eşi ile arkadaşı Azra'nın eşini karşılaştırır ve kendi eşinin Azra'nın eşi Gıyasettin gibi bir eş olmasını istediğini belirterek Azra'ya eşinin kıymetini bilmesi gerektiğini, kendisiyle sürekli olarak ilgilenen bir eşi olduğu için şanslı olduğunu ifade eder ve mektubu sonlandırır.⁸⁶

“İki Mektup” hikayesiyle Ahmet Hikmet Müftüoğlu, görücü usulü ile yapılan evliliklerde mutlu olunamayacağı ve eşlerin birbirlerini iyi tanıması gerektiği konularına dair olan fikrini yineler. Ahmet Hikmet, yapılan mutsuz evliliklerle beraber eşlerin birbirlerine tahammül etmediklerini düşünür. Hikayede evlilik konusu çerçevesinde yapılmak istenen evliliğe dair hayallerle yapılan evlilik arasındaki hakikatlerin çatıştığı karakterlerin yaşantıları üzerinden ifade edilir.

“İki Mektup” hikayesinde dikkati çeken en önemli nokta kendi milli değerlerinden habersiz olan ve batı medeniyetine dair bir eğitim alan iki genç kadının evlenmeleri ardından eşleri ile yaşadıkları sorunlar karşısında takındıkları tavidir. Azra karakteri, eşinin batı medeniyetine bağlı olmasını isterken onunla birlikte büyümüş ve aynı eğitimi almış olan Selma ise eşinin milli değerlere ve milli kültürüne sahip biri olmasını arzu eder. İşte tam bu noktada iki genç kadın arasında düşünce farklı ortaya çıkar. Yapmış oldukları evliliklerin de etkisiyle doğu-batı

⁸⁶ Müftüoğlu, 159-172.

ayrımında olan bu iki kadın hayal ve hakikatlerin gölgesinde yanlış batılılaşmanın ürünü olan iki karakter olarak tanıtılır.

Hikaye görülen mekanlar, Azra'nın İstanbul'daki evi ve Selma'nın Belçika'daki evidir.

Hikayenin üslubu ise sade ve kolay anlaşılır bir şekildedir. Ahmet Hikmet, işlemiş olduğu evlilikle ilgili bu sosyal problemin daha anlaşılır bir şekilde ifade edilmesine önem göstermiş olduğundan hikayeyi de anlaşılır bir dille kaleme alır.

14. Lâne-i Münkesir

Ahmet Hikmet Müftüoğlu, “Lâne-i Münkesir”⁸⁷ hikayesinde diğer hikayelerinde olduğu gibi evlilik ve aşk konusu üzerinde durur. Evlilik ve kadın-erkek ilişkilerine büyük önem veren Ahmet Hikmet, hikayenin isminin lâne-i münkesir olmasından da anlaşılacağı üzere kırık bir yuva ifadesiyle bu hikayede de aile kurumunun önemi ve değeri üzerinde durur. Eşlerin birbirlerine olan sadakatinin, güveninin önemi anlatılır ve ayrıca ayrılan eşlerin çektiği sıkıntılar, anne babası ayrılan çocukların anne ve babalarını bir arada gördükleri vakit yaşadıkları sevinç de hikayenin konusunu oluşturur.

Mihriban, Anadolu'dan İstanbul'a yerleşen zengin bir ailenin kızıdır. Ailesi Mihriban'ın batı tarzı bir genç kız olabilmesi adına kızlarına mürebbiyeler tutar ve batı tarzı bir eğitim vermeye çalışır.

Mihriban, İstanbul'un zengin ailelerinden birine mensup olan Neriman ile evlenir. Geçen zamanla beraber Neriman, eşi Mihriban'ı amcasının kızı olan Hamra ile aldattır. Neriman, Hamra'ya olan aşkını itiraf eder ve eşi Mihriban'a Hamra ile evleneceğini söyler. Bu olay karşısında Mihriban, küçük kızını da alarak annesinin evine gider. Hamra ise kuzeninin kocası olan Neriman'la evlenmek istemeyerek taşraya gider.

Küçük kızıyla annesinin evinde yaşayan Mihriban, geçen zamana rağmen hala eski eşi Neriman'ı sever ve ona ait olan eski mektupları tekrar tekrar okur. Neriman'ın Avrupa'ya gidip orada yabancı bir kadınla evlendiğini duyan Mihriban,

⁸⁷ Ahmet Hikmet Müftüoğlu, “Lâne-i Münkesir”, *Servet-i Fünûn*, (3 Mart-14 Haziran 1317), Cilt 21, Sayı: 531-537, 175, 270. Lâne-i Münkesir hikâyesinin *Servet-i Fünûn*'da yayınlanma tarihi dışında yazılış tarihi ise 27 Nisan 1317 tarihi olarak not edilir.

yalnız kalma korkusuyla elli yaşlarında olan Kerim Efendi ile evlenir. Beş yıl süren bu evliliği Kerim Efendi'nin kızına yanlış davranması sonucu bitiren Mihriban, bundan sonra tek emelinin kızını iyi bir şekilde yetiştirmek olduğunu ifade eder.

Sonrasında Neriman, yabancı eşinden ayrılarak İstanbul'a döner ve kızı Rana ile görüşmeye başlar. Yaşadıklarından dolayı pişman olan Neriman, iyice yaşlanır ve kızı Rana'nın evlenmesi söz konusu olunca bu duruma karşı çıkar. Neriman'ın buna karşı çıkış nedeni Mihriban'ı yalnız bırakmama isteğidir. Anne ve babasının yeniden birlikte olmasını isteyen Rana, iki ay sonra evlenir ve evlenmesiyle beraber anne ve babasını da yeniden bir araya getirir.⁸⁸ Hikaye böylelikle sona erer.

Evlilik konusunun, aile bireyleri arasındaki sadakat ve güven kavramlarının sorgulandığı hikayedeki kahramanlar Neriman, Mihriban, Rana ve Hamra'dır. Neriman, İstanbullu zengin bir ailenin oğlu olmasının yanında hikaye geneli boyunca eşi Mihriban'a sadakatli davranmamasıyla tanıtılır. Hikayenin sonunda ise yaşamış olduğu yanlış ilişkilerden pişmanlık duyarak kızı Rana'nın da yardımıyla ilk eşi olan Mihriban'a geri döner.

Hikâyenin kadın kahramanı, taşralı, zengin bir ailenin kızı olan Mihriban ise âşık bir kadındır ve hayatı boyunca bir erkeği sever. Evliliğe dair umutlarını yitirdiği vakit ise tek emeli kızı Rana'yı yetiştirmek olur. Sadakatin sembolü olarak gösterilen Mihriban, aile kurumuna önem veren biri olmasının yanında eşi tarafından değeri geç de olsa anlaşılan bir kadın olarak tanıtılır.

Hikayede kullanılan dil, Servet-i Fünûn dönemi eserlerinde görülen tamlamaların olduğu, sanatlı bir dildir. Ferdi konuların işlenmiş olması itibariyle de Servet-i Fünûn dönemi edebiyatına uygunluk taşıyan hikâye, üslup yönüyle de döneme uygunluk gösterir.

15. Bir Damla Kan

“Bir Damla Kan” hikayesinde arkadaşıyla ava giden bir gencin vurmuş olduğu kuşun ardından hissettiği duygular anlatılır. Hikayede merhamet ve şefkat unsurları ön plana çıkar.

⁸⁸ Müftüoğlu, 39-64.

Arkadaşlarıyla ilk kez ava çıkan genç, av bitiminde eli boş dönüp arkadaşlarına alay konusu olmamak amacıyla küçük bir bıldırcını vurur. Vurduğu kuşun başına gittiğinde kuşun pembe kanını gördüğünde pişmanlık yaşayarak kuşu neden vurduğuna dair kendi kendine sorular sorar. Kuşun cesedinin başında durduğu sırada arkadaşları gelir ve onunla eğlenirler. Bir hafta sonra arkadaşları kuşun cesedini doldurarak gence yollar. Hikayenin sonunda kuşu hala odasının bir köşesinde sakladığını belirten genç, kendi eliyle dökmüş olduğu kuşun pembe kanın da gönlünde siyah bir leke olduğunu ifade eder⁸⁹ ve hikaye sona erer.

Hikaye ele almış olduğu konular itibariyle Servet-i Fünûn dönemi edebî anlayışına uygunluk gösterir. Hikayenin baş kahramanı olan gencin avcılıkla ilgilenmek yerine tabiatı hayran olması ve gitmiş olduğu avda avdan ziyade tabiatla ilgilenmesi Servet-i Fünûn döneminin getirmiş olduğu genç portresinin bir devamı kabul edilebilir.

“Bir Damla Kan” hikayesinde tabiat dışında ele alınan konulardan biri de şefkat ve merhamete dayalı insani duygular ve hissiyatlardır. Servet-i Fünûn dönemi eserlerinde görülen gençlerin bir özelliği de içe dönük olmaları ve melankolinin etkisi altında bulunmalardır. Dil yönünden Servet-i Fünûn’a uygun olan hikayede ayrıca ölüm konusunda işlenmiş olması dönemin bir etkisi olarak kabul edilebilir.

Ahmet Hikmet Müftüoğlu, “Hârîstan” kitabında hikayelerin dışında mensur şiirlerine de yer verir. Kitapta yer alan mensur şiirler dil ve konu itibariyle Servet-i Fünûn dönemine uygunluk gösterir. Aşk, tabiat, yalnızlık, ölüm gibi Servet-i Fünûn’un popüler konuları mensurelerde işlenir. Üç ayrı mektup halinde kaleme alınan “Çiçekler”, “Renkler” ve “Saçlar” mensureleri birbirlerinin devamı niteliğindedir. Bunların dışında kitapta “İstiyorum ki”, “Nakarat”, “Zevk-i Hayal”, “Leylaklar Açarken” mensureleri yer alır.

16. Çiçekler

“Çiçekler”,⁹⁰ adlı eser de çiçeklerin ifade ettiği anlamlar üzerinde durulur. Eserin kahramanı olan Kamran’la yazar Beyoğlu’nda bir birahane oturlar ve

⁸⁹ Müftüoğlu, 173-176

⁹⁰ Ahmet Hikmet Müftüoğlu, “Çiçekler”, *Servet-i Fünûn*, (8 Mayıs 1313), Cilt 12, Sayı 323, 164-167. Hikâyenin yazılış tarihi ise 1 Mayıs 1313 tarihidir.

Kamran, geçen yıl Büyük Ada'da başından geçen aşk macerasını anlattıktan sonra yan cebinden çıkardığı mektubu okumaya başlar.

Sevgilisine yazmış olduğu mektupta Kamran, çiçeklerin kendisinde uyandırdığı hisleri ifade ederek gül, sümbül, lale, leylak gibi çiçeklerini sevmediğini söyledikten sonra kır çiçeklerini ve özellikle de menekşeleri sevdiğini ve onların kendisinde uyandırdığı doğallığa ait olan duyguları beğendiğini ifade eder.

Mektubun devamında sevgiliyle buluşmayı arzu ettiğini belirten Kamran, bu buluşmanın tabiatın tüm güzelliklerinin yaşandığı ve görüldüğü bir yerde olmasını arzu eder ve bu buluşma için en uygun zamanın güneşin batış zamanı olduğunu söyler. Kamran, sevgiliyle buluştuğunda dahi kırlarda göreceği menekşelere özel bir ilgi göstereceğini, masum, teklifsiz, sanatsız, tabii olan güzellikte olan kır çiçeklerine kutsiyetle bakacağını ifade etmekle beraber kır çiçeklerini namuslu, müşkülpesent, vefaperver olarak değerlendirerek sevgiliyle vakit geçirmeyi hayal ettiği tabiat ortamını anlatır.

Mensûrede Servet-i Fünûn dönemi eserlerine uygunluk gösteren ferdi konular, bireysel hassasiyetler, tabiat sevgisi anlatılırken mensûrenin kahramanı olan Kamran Bey, duygusal, içe kapanık, hayallerin gölgesinde yaşamını sürdüren biridir.

Mensûrede kullanılan dil ise alınan tabiat ve aşk konularına uygunluk gösteren, Servet-i Fünûn dönemi edebiyatına uyan, sanatların, tamlamaların, benzetmelerin olduğu süslü bir dil olarak ifade edilebilir.

17. Renkler

İkinci mektup olan “Renkler” de⁹¹ ise Kamran’ın marazi duygularla ifade ettiği aşk duygusu anlatılır. Üç mektuptan oluşan mensûrelerin ikinci olan Renkler ’de mektuplarından birini daha okur. “Çiçekler” ’de olduğu gibi bu eserde de yine aşk en önemli unsurdur.

Kamran’ın yanında “Çiçekler” ’de söz ettiği kır çiçekleri bulunur ve sevgilinin Kamran’a hangi rengi sevdiğini sual etmesi üzerine bu mektubu yazar. Kamran, hangi rengi sevdiğinin soluk çehresine, gözyaşı bulaşmış talihine bakarak

⁹¹ Ahmet Hikmet Müftüoğlu, “Renkler”, *Servet-i Fünûn*, (5 Haziran 1313), Cilt 13, Sayı 327, 230-231. Hikâyenin yazılış tarihi ise 30 Mayıs 1313 tarihidir.

anlaşılabileceğini söyler ve yaşadığı aşk ıstırabının da etkisiyle birlikte sarı ve siyah renklerinin aşıkların renkleri olduğunu ifade eder. Acıyı, ayrılığı, özlemi, yası temsil eden renklerin aşıklar için önemli olduğunu belirtir ve kavuşamayan aşıkların renklerinin siyah, sarı ve mavi olduğunu belirtir. Mavi renginin aşkın sevgisinden ayrıldığı vakit deniz yolculuğu yaptığı sırada mavi denizin mezarı olmasını arzu ettiğinden dolayı aşıklar için önemli olduğunu belirtir.

Sevdiği renklerin yaşadığı aşk acısı ve ıstırapla şekillendiğini belirten Kamran, sevgilisine onu sevmesi için yalvarır ve sevgisine karşılık görmediği an bir sandala binip uzaklaşmayı istediğini belirtmesinin ardından mektubunu sonlandırır.⁹²

“Renkler” mensûresinde Kamran’ın ruh halini yansıtan ve aşk acısının, ıstırabın sembolü olarak nitelediği renkler Servet-i Fünûn dönemi eserlerinde sıkça rastlanılan renklerdir. Fransız edebiyatının etkisiyle gelişen ve şekillenen Servet-i Fünûn dönemi edebiyatında renk ve renklere dair olan unsurlar karamsar karakterin ruh halini yansıtmaya yönüyle eserlerde sıklıkla kullanılır. Ahmet Hikmet Müftüoğlu’ da bu eserinde konu, şekil ve üslup yönleriyle bir bütün olacak şekilde Servet-i Fünûn edebî anlayışına uygun bir eseri meydana getirir.

18. Saçlar

“Saçlar”, Kamran’ın yazmış olduğu üçüncü ve son mektuptur. Kamran, yazmış olduğu mektubu yazara okur. Bu mensûre, “Çiçekler” ve “Renkler” in devamı niteliğindedir.

“Renkler” ve “Çiçekler” in ardından sevgili şimdi de kız kardeşi vasıtasıyla Kamran’ın saçlar hakkındaki fikirlerini öğrenmek ister. Kamran ise on beş yıl önceki bir anıyı anlatmaya başlar ve Huceste ve Berceste adındaki biri esmer biri sarışın iki amcakisinden bahseder. Kamran, bu iki amcakisinin farklılıklarını ifade eder. On beş yıl sonra çocukluğunda giymiş olduğu ceketini gördüğünde bu iki kıza ait saç tellerinin ceketinin düğmelerine dolandığını söyler.

Çocukluğuna dair olan bu anıyı anlattıktan sonra saçlar konusundaki fikirlerine devam eder ve karışmış saçları sevdiğini, o saçlara yakalanmayı,

⁹² Müftüoğlu, s. 79.

bağlanmayı sevdiğini söyleyerek kendisini Nedim gibi Fuzuli gibi şairlerle aynı mezhepten ve aynı sevdadan gördüğünü belirtir ve mektup sona erer.⁹³

Eser, önceki iki mektupta olduğu gibi sevgiliye yazılmasıyla beraber aşk konusu üzerine temellendirilmiştir. Servet-i Fünûn edebî anlayışı devam ettirilir. Eserde Batıya ait olan unsurların olmasıyla beraber Şark kültürüne dair olan aşk anlayışı da savunulur. Eserde diğer mensûrelerde olduğu gibi tabiat ve tasvirler önemli bir yer tutar. Kullanılan dil ise tamlamaların olduğu sanatlı Servet-i Fünûn edebî dilidir.

19. İstiyorum ki

“İstiyorum ki”⁹⁴ adlı mensûrede sevgiliye yazılmış olan duygu dolu, içli bir aşk mektubu yer alır. Hikayenin kahramanı platonik bir aşk besler ve sevilen kişinin bu sevgi ve ilgiden haberi olmaz. Aşık, sevgilinin bu sevgiden haberi olmamasını bile razıdır. Aşık, sevgilinin her türlü cevrine, sıkıntısına razı olduğunu hatta sevgilisi uğruna ölebileceğini dahi söyleyerek mektubunu bitirir.

15 Mayıs 1313 tarihinde kaleme alınan “İstiyorum ki” mensûresinde Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Servet-i Fünûn edebî anlayışına uygun olarak aşk, sevgiliye duyulan özlem, aşk ıstırapı gibi konuları ele alır ve eserde kullanılan dil de döneme uygun olarak sanatlı bir dil olarak görülür.

20. Nakarat

“Nakarat”, mensûresi bir önceki mensûre olan “İstiyorum ki” ’nin bir devamı niteliğindedir. Eserde sevgilisine özlem duyan kahraman duymuş olduğu hasret ve aşk duygusundan dolayı sevgili uğruna ölebileceğini dahi ifade eder. Mensûrenin önemli olan noktası aşk duygusunun musiki ile birlikte verilmesidir. Musiki konusunda eserde yer alan unsur ise uttur. Bir doğu enstrümanı olan ud, sevgiliye duyulan aşkın ifade edilmesini sağlayan en önemli unsurlardan biri olarak eserde yer alır.⁹⁵

⁹³ Müftüoğlu, 78-84. Eserin kaleme alınış tarihi ise 18 Eylül 1315 tarihidir.

⁹⁴ Ahmet Hikmet Müftüoğlu, “İstiyorum ki”, *Servet-i Fünûn*, (21 Mayıs 1314), Cilt 15, Sayı 377, 199.

⁹⁵ Müftüoğlu, 186-187.

Eser, kullanılan dilin sanatlı olması ve aşk, ıstırap gibi ferdi konuların anlatılması itibariyle Servet-i Fünûn dönemi edebiyatı özelliklerine uyan bir niteliktedir.

21. Zevk-i Hayal

“Zevk-i Hayal”de⁹⁶ otuz yaşında bir adam olan kahramanın yalnızlık ve hayallerindeki sevgiliye ulaşma ümitleriyle birlikte yazdığı duygularına yer verilir.

Gecenin üçünde Midilli’den İstanbul’a dönen kahraman, vapurda hayatının muhasebesini yapar. Karamsarlık içinde olan kahraman, ölümü arzuladığını belirtir. Tabiat ve ölüm hakkındaki fikirlerini ifade eder. Sonrasında ise hayallerinde yer alan esmer sevgiliyle konuşur, onunla yaşamak istediği sabahlardan bahseder, herkesten uzakta sevgilisiyle bir hayat arzuladığını belirtirken sonra da sevdiği kadınla yaşlanıp ölmek istediğin belirtir ve eser sona erer.⁹⁷

Karamsarlık, ölüm, tabiat, hayal, aşk, yalnızlık gibi temaların işlendiği hikayede Servet-i Fünûn edebî anlayışına uygunluk görülür. Eserde kahramanın söylediği “şehrin ipekleri, altınları ile aşinalığımız olmasa”⁹⁸ sözü ile Ahmet Hikmet, varlık kaygısının sevgiye bir engel olmaması gerektiği mesajını verir.

22. Leylaklar Açarken

“Leylaklar Açarken”,⁹⁹ mensûresinde Boğaziçi’nde ölmek isteyen bir gencin duygularına yer verilir. Leylaklar açarken bir bahar akşamı Boğaziçi’nde ölmenin arzusunda olan kahraman doğarken ağlamış olduğu için ölümlük mutlu olarak istediğini ifade eder ve eser sona erer.

Bu mensûrede diğer mensûrelerde olduğu gibi Servet-i Fünûn anlayışına uygun olarak tabiat, aşk, yalnızlık gibi konular ele alınır, eserde kullanılan dil ise sanatların ve benzetmelerin olduğu sanatlı bir dildir.

⁹⁶ Ahmet Hikmet Müftüoğlu, “Zevk-i Hayal”, *Servet-i Fünûn*, (27 Temmuz 1316), Cilt 19, Sayı: 491, 356-358.

⁹⁷ Müftüoğlu, 153-158.

⁹⁸ Müftüoğlu, 157.

⁹⁹ Ahmet Hikmet Müftüoğlu, “Leylaklar Açarken”, *Servet-i Fünûn*, (12 Temmuz 1317), Cilt 21, Sayı: 541,330.

1.2.3.2. Çağlayanlar

Ahmet Hikmet Müftüoğlu, 1908 sonrasında yer alan eserlerini “Çağlayanlar”¹⁰⁰ adını taşıyan kitabında toplar. On sekiz hikâye ve mensûrenin yer aldığı eserde Ahmet Hikmet’in Servet-i Fünûn döneminde işlemeye başlamış olduğu gelenek ve kültürel değerlerin korunması gerektiği fikrinin yanı sıra vatan ve millet sevgisi, dini değerlere duyulan sevgi ve saygı, savaş gibi konular ve en önemlisi Türklük ve Türkçülük konuları işlenir.

Ahmet Hikmet’in edebî kişiliğinin özgün bir şekilde gösterildiği eserleri 1908 ve 1922 arasında kaleme aldığı yazılarında görülür. Bu dönemde kaleme alınan eserler, olgunlaşmış, yolunu iyice çizmiş olan bir sanatçının güçlü eserleridir. Servet-i Fünûn döneminden kalan romantik öğeler geride kalır ve çevresine, olaylara, insanlara karşı daha gerçekçi olarak bakan bir Ahmet Hikmet görülür. İşlenen konular ise ulusal niteliktedir.¹⁰¹

Servet-i Fünûn dönemi edebiyatçıları arasında olduğu zamanlarda dahi yayımlamış olduğu hikayelerle farklı bir tarzda olduğunu gösteren Ahmet Hikmet, edebiyattaki gayesinin milli olduğunu daha o zamanlarda göstermeye başlar. Bu milli gayeye doğru ilerlerken de edebî anlayışında değişimler ve farklılıklar görülür. Bu farklılıkların en dikkat çekenini ise 1908 sonrası eserlerinin yer aldığı kitabı olan “Çağlayanlar” ’da görülür. Üslup yönünden değişen Ahmet Hikmet, yabancı kelimeleri kullanmaktan vazgeçer ve Türkçülük konularını işlemiş olmasıyla beraber daha milli bir dil kullanmaya çalışır.

“Çağlayanlar”, 1908 sonrası başlayan Türkçülük hareketinin milli kültür ve milli heyecanla yoğrulmuş bir şeklidir. “Çağlayanların” bütün hikayelerinde baştan sona Türk dilinin ve Türk tarih kültürünün izlerini görmemiz mümkündür. Eser bütünüyle milli hikayeler ve nesirler kitabıdır.¹⁰² “Çağlayanlar” eserinde yer alan hikayelere baktığımızda Türklük ve Türkçülük duygusunun en önemli konu olarak işlendiği görülür. Ahmet Hikmet’in Türkçülüğe yönelmesinin bütünüyle sonradan ortaya çıkan bir özellik olmadığı söylenebilir. Ahmet Hikmet, Mora’da ailesinin yaşamış olduğu acı olayların etkisiyle büyür ve bu kötü olayın tesiri hayatının her

¹⁰⁰ Ahmet Hikmet Müftüoğlu, *Çağlayanlar*, (Ankara: Ötüken Yay. 2011).

¹⁰¹ Hikmet Dizdaroğlu, *Müftüoğlu Ahmet Hikmet*, (Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1964) 28.

¹⁰² Banarlı, 1082.

döneminde etkili olmakla beraber Ahmet Hikmet'i Türkçülüğe yönlendirir. Ayrıca Ahmet Hikmet'in Dışişleri Bakanlığı'nda görevli olarak gitmiş olduğu yerlerin ve buralarda yaşadıklarının da etkisinin de yazarı Türkçülüğe ve milli değerlere yönelttiği söylenebilir.

Ahmet Hikmet'in 1908 sonrası kaleme almış olduğu eserlerinin yer aldığı "Çağlayanlar"ı konu bakımından iki ayrı bölüm halinde inceleyebiliriz. Bir bölümde yer alan hikayelerde vatan, millet konuları, vatanın içinde bulunduğu kötü durum, savaşın getirdiği sonuçlar, halkın savaş sonrası yaşadığı sıkıntılar anlatılır. Diğer bölümde ise Türkçülük konusu işlenir. Türkçülük konusu etrafında Ahmet Hikmet, Türklerin en eski tarihlerine kadar gitmeyi tercih eder. Türk uygarlığının parlak geçmişin tekrardan yaşamak ve yaşatmak arzusu içerisinde olarak hikayelerini kaleme alır. Ahmet Hikmet'e göre Türk milletinin gelişmesi ve ilerlemesi için öncelikli olan şart, benliğimizi oluşturan kültürel değerlere bağlılık göstermek ve onları bilerek, tanıyarak bu değerlere sahip çıkabilmeyi başarmaktır.

"Çağlayanlar" kitabında yer alan on sekiz hikâye yazılış tarihlerine göre kronolojik olarak bu bölümde değerlendirilecektir.

1.Yarayı Kanatan

"Yarayı Kanatan"¹⁰³ hikayesinde kendi vatanının güzelliklerini bilmeyen, vatanının değerlerini aşağı gören Pertev Bey'in hikayesi anlatılır. Pertev Bey, kültürel değerlerine yabancılaşmış biridir ve hikayenin sonunda ise vatanına, milletine dair kültürel zenginlikleri ve değerleri görünce özüne dönerek pişmanlık içinde milletine dair olan değerleri sahiplenir.

Yazar, masasının üstünde bulduğu bir davet tezkiresinden hareketle arkadaşı olan Turgut'un evine gider. Eğlencenin olduğu eve gittiğinde Doktor Pertev adında birini tanır. Doktor Pertev, evde çalınan müziklerden söylenen şarkılardan rahatsız olduğunu hal ve davranışlarından belli eder. Yazar ile Doktor Pertev Bey arasında musikimiz hakkında bir konuşma başlar. Yazar, musikiye karşı olan alakasını anlattıktan sonra Pertev Bey, musiki hakkındaki fikirlerini söylemeye başlar. Pertev Bey'e göre musikimiz insan beynini örümceklendirdiğini, verdiği hissin üzüntü olduğunu, insanı intihar etmeye veya cinayet işlemeye sevk ettiğini ifade eder ve

¹⁰³ Ahmet Hikmet Müftüoğlu, "Yarayı Kanatan", *Resimli Kitap*, (1327), Cilt 6, Sayı 31, 595-618.

garp musikisini savunur. Pertev Bey'in sözlerinin ardından o davette bulunan herkes aynı anda Pertev Bey'in sözlerine karşı çıkar ve Pertev Bey'in musikimizi bilmediğinden dolayı bu sözleri söylediğini düşünürler.

Pertev Bey, bizde raksın da olmadığını söylemesiyle davette bulunanlar bir karar verir ve Gülistan adındaki dansçının getirilmesini isterler. Gülistan'ı getirmek için davette bulunan birkaç kişi yollanır. O sırada Pertev Bey Türklerin hiçbir zaman şahsi dehalarını ortaya koyacak eserler meydana getirmediklerini, edebiyattan felsefeye sanata kadar pek çok konuda taklitten öteye gidemediklerini, maddi ilerleme aradıklarından dolayı manevi ilerleme gösteremediklerini belirtir. Sözlerini devam ettiren Pertev Bey, İslamiyet'ten önceki Türklerin savaşçı bir toplum olmalarından dolayı sadece savaşla ilgilendiklerini belirtir.

Pertev Bey'in sözlerinin ardından ev sahibi Turgut Bey araya girer ve Pertev Bey'e bu konuda bilgisinin olmadan konuşmaması gerektiğini ve Anadolu'yu, Türkistan'ı gördükten sonra kültürümüz hakkında fikir sahibi olabileceğini ifade eder ve Pertev Bey'e Sivas'ı, Konya'yı, Bursa'yı gezmesi gerektiğini tavsiye eder.

Pertev Bey, düşüncelerini açıklamaya devam ederek şiirin bu memleket için uygun olmadığını düşündüğünü söyleyerek nedenini ise kadınları ördekvari şeklinde yürütmesi olarak açıklar. Bu topraklarda hiçbir şeyin olmadığını, umumi hissin nefret olduğunu, erkeklerin hodperest, kadınların hodefürust olduğunu ifade eder. Doktor Pertev Bey'e odada bulunan herkesin bir ağızdan itiraz etmesi üzerine Pertev Bey, vatanını beğenmediğini, ona vatanını beğendirecek bir olayla karşılaşmadığını söyleyerek bir vatansız olduğunu söyleyerek bağırır.

Pertev Bey'in sözlerinin ardından Gülistan odaya girer. Gülistan ve Pembe Hanım musikiye başlarlar. Zamanla Gülistan'ın söylediği şarkılar Pertev Bey'de şu ana kadar hiç hissetmediği duyguları uyandırır.

Gülistan'ın odadan çıkmasının ardından Zayıf Efendi Pertev Bey'in yanına gelir ve her milletin yeniliklere, gelişmelere başka milletleri taklit ederek başladıklarını, her milletin medeniyetinin, zekasının, tarihinin, kültürlerinin, coğrafyasının başka olduğunu ve her milletin iyiye ve güzele başka yollarla ulaştığını anlatır. Zayıf Efendi, bu konudaki görüşlerini örneklendirir ve İsveç Edebiyatı ile

Japon şiirlerinin aynı mı olduğunu ya da Rusya'daki evlerle İspanya'daki binaların arasında farkların olup olmadığını sorar.

Pertev Bey, Zayıf Efendi'nin sözlerine cevap veremeden içeriye Gülistan ve Yavuz girer ve raks etmeye başlarlar. Pertev Bey, gördüğü bu dans karşısında şaşkınlığını gizleyemez ve sonunda kendini kaybederek kalkıp Gülistan ve Yavuz'la dans etmeye, onları öpmeye başlar. Doktor Pertev Bey, şu ana kadar tatmadığı bu milli ve kültürel değerleri tanınmasını sağladıkları için davette bulunanlara teşekkür eder ve pişmanlığını dile getirir. Yazar'da tüm bu yaşananlardan sonra bir Macar masalı anlatır. Masalın anlattığına göre Macaristan'da eski bir itikat varmış. Katilleri bulunmayan maktullerin cesetleri önünden şüpheliler geçirilir ve katil eğer bunlar arasından biriye cesedin yarası tam o sırada yanarmış. Vaktiyle bir Macar asilzadesi ölür ve gencin sevdiği kız cesedin önüne geldiği sırada yara kanamaya başlar. Bu olay üzerine genç kız her şeyi itiraf eder ve kendisine duymuş olduğu aşk dolayısıyla gencin kendisini hançerleyerek öldürdüğünü anlatır. Zayıf Efendi, bu masalın ardından araya girer ve vatanının yarasını kanatanların da sahibinin bu vatanın evlatları olduğunu belirtir. Vatani beğenmeyip, daima kusurlarını görüp onu beğenmeyen sevgilileri olduğunu söyler ve hikaye son bulur.¹⁰⁴

“Yarayı Kanatan” hikayesiyle Ahmet Hikmet, kültürel değerlerinden habersiz olan kişilere yönelik bir eleştiri yapar. Tanzimat'tan beri birçok eserde yer alan kendi milli değerlerine sahip olmayan, tanımayan genç modeli bu eserinde özünü oluşturur. Hikayenin baş kahramanı olan Pertev Bey, doktor olmasına rağmen vatanından habersizdir. Ahmet Hikmet, Pertev Bey'in milletine karşı olan bu ilgisizliğini hikayenin sonunda yer alan Macar masalıyla ilişkilendirerek bu milletin yarasını kanatanların Pertev Bey gibi onu beğenmeyenler, ona güvenmeyenler, sürekli olarak vatani kusurlu olarak görenler olduğunu ifade eder.

“Yarayı Kanatan”, karşılaştırmaların ve farklılıkların genişçe yer bulduğu bir hikayedir. Karakter bakımından Pertev Bey ile Zayıf Efendi farklıdır ve yapmış oldukları konuşmalardan dolayı bu iki karakter karşılaştırılabilir. Ayrıca kahramanların zihin dünyasında yer alan fikirler batı ve doğu olarak ikiye ayrılabilir.

Hikayede musiki, raks, Türk tarihi, edebiyat, mimari gibi bir çok konuda fikirler yer alır. Bu da Ahmet Hikmet'in şuurlu olarak işlemiş olduğu bir özelliktir.

¹⁰⁴ Müftüoğlu, 27-41.

Ahmet Hikmet, birçok açıdan medeniyetleri karşılaştırarak Türk tarihine, milletine ve kültürel değerlerine hak ettikleri değerin verilmesi gerektiğini ve iki medeniyet arasında kalmayan, ulusal değerlerine sahip olan bireylerin yetişmesini arzu ettiğini gösterir.

Hikayede kullanılan dil, konunun önemini anlatacak şekilde olup sanatların az olarak kullanıldığı bir dildir. Ahmet Hikmet, 1908 sonrasında konularında büyük bir değişim geçirmekle birlikte dil konusunda da Servet-i Fünûn döneminde kullandığı sanatlı ve tamlamaların olduğu üslubu kullanmak yerine milli konularla örtüşecek şekilde sade ve anlaşılır bir dil tercih eder.

2. Padişahım Alınız Menekşelerimi Veriniz Gülümü

“Padişahım Alınız Menekşelerimi Veriniz Gülümü”¹⁰⁵ hikayesinde Samime ve Ayşe adındaki iki kadının Trablusgarp’a gönderdikleri yakınları ardından yaşadıkları anlatılır.

Hikayenin baş kahramanı nişanlısı ve babasını Trablusgarp’a savaşa gönderen Ayşe’dir. Hayatındaki iki erkeğin de Trablusgarp’a gitmesiyle yalnız kalan Ayşe, bir yakınları arayıcılığıyla Trablusgarp’a giden bir binbaşı olan Tuğrul Bey’in evine, eşi Samime Hanım’ın yanına İstanbul’a gider. Bu iki kadın dost olurlar.

Ayşe, Samime Hanım’ın okuduğu gazeteden babasının şehit olduğu haberini alır ve büyük bir kederle girdiği yatağında rüyasında nişanlısını görür. Değerli mücevherler içinde gördüğü nişanlısı Ayşe’ye padişaha bir demet çiçek götürmesini, çiçekleri ona verdiği vakit padişah’tan kendisinin geri dönmesini isteyebileceğini söyler ve nişanlısı Ayşe’ye şehit olmadığı takdirde padişaha çiçekleri verebileceğini belirtir. Rüyasından uyanan Ayşe, hemen bahçeden menekşeleri toplar ve padişahın yanına gitmek için dışarı çıkar. Ayşe, saray civarına geldiği zaman heyecanlanır, yüreği titrer, o sırada oradan geçen bir bölük asker taburunun arasından bir askeri nişanlısı Tolun’a benzetir ve o anda bayılır. Oradan geçen polislerin Ayşe’yi ayılmasıyla Ayşe elindeki menekşelerin çamura düştüğünü görür ve Tolun’un rüyasında söylediği “şehit olmamışsam çiçekleri mutlaka vereceksin” sözleri aklına

¹⁰⁵ Ahmet Hikmet Müftüoğlu, “Padişahım Alınız Menekşelerimi Veriniz Gülümü,” *Türk Yurdu*, (1328), Cilt 1, Sayı:4, 96-105. Hikâyenin yazılış tarihi ise 23 Kânun-u evvel 1327 tarihi olarak not edilir.

gelir. Hikayenin sonunda Ayşe, Tolun'un şehit olduğunu anlayarak yüzünü peçesiyle gizler ve hikaye biter.¹⁰⁶

“Padişahım Alınız Menekşelerimi Veriniz Gülümü” hikayesinde eşleri, yakınları savaşa giden kadınların yaşadıkları acılarla beraber sahip oldukları vakur tavır anlatılır. Memleketin birçok yerinde savaşa giden yakınlarını, eşlerini bekleyen pek çok kadın vardır. Hikaye kahramanları Ayşe ve Samime onlardan sadece ikisidir. Hikayede savaş ve savaşın kadınları üzerindeki etkisi anlatılırken Türk kadının yüce gönlü, güçlü duruşu, dinine, ülküsüne, vatanına ve namusuna olan bağlılığı da anlatılır.

Ahmet Hikmet'in birçok hikayesinde ifade ettiği ve ele aldığı vatanın kutsal oluşu fikri bu hikayenin temelini oluşturur. Ahmet Hikmet, vatana kutsiyet katar. Tıpkı Namık Kemal gibi vatani bir Allah tekkesi şeklinde görür ve vatan bu hikayede her şeyden üstün tutulur. Hikayede yer alan bir diğer unsur da din duygusudur. Şehitlik makamının yüceliği de hikayede ifade edilir.

Hikayede kullanılan dil, sade bir dil olmakla beraber Ahmet Hikmet'in vatan, millet gibi sosyal konularının anlaşılmasını sağlayabilecek anlaşılır bir dildir.

3. Üzümcü

“Üzümcü”¹⁰⁷ hikayesini Ahmet Hikmet, Veled Çelebi Efendi'ye başlığı ile ithaf ederek yayımlar. Ahmet Hikmet hikayede Büyükada'da gördüğü bir üzümci'den hareketle Türklük ve Türkçülük kavramlarını, Türk insanının yüceliğini ve kudretini ele alır.

Hikaye Büyükada'da geçer. Bir Temmuz günü öğle sonrası yazar, bir üzümci'ye rastlar. Üzümcünün dik, kalın sesi, vücudunun heybetli duruşu, konuşması, davranışları karşısında yazar etkilenir. Diğer satıcılar ile bu üzüm satıcısı arasındaki heybet ve güç farkını ifade eder. Üzümcünün etkisinde kalan yazar, üzümci'nün vatanına olan bakışını, “Allah dedim yatağana dayandım, Ben senin için

¹⁰⁶ Müftüoğlu, 42-50.

¹⁰⁷ Ahmet Hikmet Müftüoğlu, “Üzümcü”, *Türk Yurdu*, (Teşrin-i Sâni, 1911), Cilt 1, 3-7. Eserin yazılış tarihi ise 13 Teşrin-i evvel 1327 tarihidir.

al kanlara boyandım”¹⁰⁸ beytiyle özleştirir ve üzümçüyü bir kahraman olarak gördüğünü ifade eder.

Üzümçünün bir kahraman olduğu görüşünü dile getiren yazar, üzümçüden hareketle Türk insanına yönelir ve Türk insanının özelliklerini sayar. Bugünün uçuk benizli yırtık cepkenli Türk insanının yarın yeni libaslar kızıl fesler giymesini arzu eder. Bugünün zayıf Türk insanının yarının kahramanı olmasını ister. Yazar, Türk insanının doğuştan gelen özelliklerinden dolayı kahraman olduğunu belirterek Türk insanının zıt kutuplar etrafında olduğunu ifade eder. Yazar, Türk insanının sert olduğunu ancak kaba olmadığını, hiddetle yıldırım gibi olduğunu, rikkatte bir bulut gibi ağladığını, safiyette bir melek gibi olduğunu belirterek Türk insanının eşi ve benzerinin olmadığını ifade eder.

Hikayenin devamında yazar, Türk insanının maddi değerlere önem vermediğini, cananını canına tercih ettiğini belirtir ve Türk insanına artık tezgahın, masanın başına geçmesinin vaktinin geldiğini söyler. Hikayenin sonunda ise Türk insanının her zorluğa rağmen savaşıacağını ve yılmayacağını söyler ve hikaye sona erer.¹⁰⁹

“Üzümçü” hikayesi iki ayrı bölüm halinde incelenebilir. İlk bölümde yazarın Üzümçü’yü görmesi, çevrenin ve Üzümçü’nün tasvirini yapması ve Üzümçü’den etkilenmesi vardır. İkinci bölümde ise yazarın Üzümçü’den etkilenerek onu bir kahraman olarak görmesi ve sonrasında Türk köylüsüne, Mehmetçiğe seslenmesi, özelliklerini sayması yer alır. Ahmet Hikmet Müftüoğlu’nun bu hikayesinde vaka, çatışma, hayatın karmaşıklığı gibi unsurların yerini duygu, düşünce ve edebî sanatlar alır. Ahmet Hikmet, hikayeden çok destan ve şiir kutbuna yaklaşır.¹¹⁰ Eserde kullanılan dil de bu şiir kutbuna yaklaşan tarzı gösterir. Hikayede tezatlar, benzetmeler, tasvirler yapılır ve eserin dil yönünden sanatlı ve süslü olduğu ifade edilebilir.

Hikayede Türklük ve Türkçülük düşüncesi hakimdir. Ahmet Hikmet’in bu hikayesiyle Türk insanının artık masa başında veya tezgahı üzerinde çalışır halde

¹⁰⁸ Müftüoğlu, 61.

¹⁰⁹ Müftüoğlu, 59-63.

¹¹⁰ Mehmet Kaplan, *Hikaye Tahlilleri*, (İstanbul: Dergâh Yay. 2005) 51.

görmek istemesi bir ilerleme bir değişim istediğinin göstergesidir. Ayrıca hikayenin kaleme alındığı zaman olan 1327 (1911) tarihi de Balkan savaşlarının olduğu bir dönemdir. Savaşların olduğu bu dönemde Ahmet Hikmet'in Türk milletinin yüceliğini, kahramanlığını anlatması Ahmet Hikmet'in edebî anlayışının kazanmış olduğu ulusal yaklaşımı dikkatle gösterir.

4. Yatağan

“Yatağan”¹¹¹ adlı hikayede Türklük bilinci çerçevesinde Doğu-Batı medeniyetlerine mensup olan insanların karşılaştırılması ve yabancı bir kadınla yaşayan bir adamın başından geçen ihanet konu edinir.

Yazar, arkadaşı Tuğrul'un Beyoğlu'ndaki evine gider. Tuğrul'un birlikte yaşadığı Elena adındaki yabancı uyruklu olan kadının evden kaçtığı haberini alır. Duymuş olduğu bu haber karşısında içten içe sevinen yazar, Elena'nın Tuğrul'un aile yadigârı olan yatağanı da alıp kaçırdığı öğrenir. Elena, Tuğrul'a bir not bırakır. Tuğrul'u asıl üzen Elena'nın mektuptaki sözleridir. Bir Rum olan Elena, yazdığı notta Türklüğü aşağılar, memleketi küçük görür ve Türklerin tarih boyunca sömürüleceğini belirtir. Elena'nın bu sözlerini okuyan Tuğrul ve yazar derin bir üzüntü duyarlar.

Tuğrul ve yazar, Elena'nın sözlerinden yola çıkarak doğu-batı toplumlarını kültürel ve özellikle de dinsel açıdan değerlendirerek karşılaştırma yaparlar. İslam tarihi ile birlikte Müslüman toplumların Batıya olan olumlu ve ılımlı yaklaşımlarına karşısında Batı dünyasının Doğu toplumlarına ve İslami düşünceye karşı duymuş oldukları kin dolu yaklaşımları değerlendirir ve karşılaştırırlar. Türk toplumunun ve İslam dünyasının her ne kadar şu an kötü durumda olsalar bile nihayetinde Avrupa ve Batı dünyasına karşı üstün geleceği düşüncesinde olduğunu ifade ederler ve hikaye sona erer.¹¹²

Ahmet Hikmet'in 1908 sonrası kaleme aldığı birçok eserinde olduğu gibi bu hikayede milli duygular etrafında yazılan bir hikayedir. Türklük ve İslami düşünce Batı medeniyetinin ve Batı medeniyetine mensup olan kişilerin karşısında yer alır ve yazara göre en nihayetinde Türk ve İslami düşünce galip gelecektir.

¹¹¹ Ahmet Hikmet Müftüoğlu, “Yatağan”, *Türk Yurdu*, (24 Temmuz 1330), Cilt6, Sayı 11, s.2369-2380.

¹¹² Müftüoğlu, 98-110.

“Yatağan” hikayesi zıtlıkları üzerine kurulmuş bir hikayedir. Doğu ve Batı zıt kutup olarak ifade edilir ve bu iki medeniyetin farklılıkları üzerinde durulur. Yine hikayede Doğu insanı ile Batı insanı farklı kutuplarda yer alan insanlar olarak değerlendirilir.

Hikayenin karakteri Tuğrul, Elena ve yazardır. Tuğrul, İstanbul’un en iyi ailelerinden birine mensup iyi eğitim almış biridir. Hikaye geneli boyunca yazar, Tuğrul’un bir aydın olduğu görüşünü yineler. Tuğrul, ailesinden pek çok kişiyi kaybetmesinin ardından Elena adındaki yabancı uyruklu bir kadınla birlikte yaşamaya başlar. Elena’nın Tuğrul’u terk etmesinin ardından Tuğrul, Elena’yı bir soysuz olarak niteler. Ahmet Hikmet, bu noktada bir eleştiri yapar. Ahmet Hikmet’in eleştirisi Tuğrul’un Elena’nın kendisini terk etmesinin ardından medeniyet ayrımının farkına varması ve Türklüğe sahip çıkmış olmasıdır. Tuğrul’un yaşamış olduğu kötü olaydan sonra milli görüşe ve milli benliğe yönelir.

Hikayenin geçtiği mekan Tuğrul’un Beyoğlu’ndaki evidir. Eser baştan sona orada geçer.

Hikayenin üslubu ise Ahmet Hikmet’in 1908 sonrası eserlerinin bütününde görülen seslenmeler, nidalar, Türk ve Türkcülük tarihini yücelten ifadelerle beraber diyalogların çokça kullanıldığı anlaşılır şekildedir.

5. Sümbül Kokusu

“Sümbül Kokusu”¹¹³ adlı hikayede vatanlarından uzakta okumakta olan iki Türk gencinin vatanlarına duydukları özlem ve bağlılık anlatılır. Vatanlarından uzakta Budapeşte’de okuyan iki Türk genci olan Hüseyin Arif ve memleket özlemi çekmeleri, vatanlarının içinde bulunduğu kötü duruma üzülmeleri ve Çanakkale savaşına katılma istekleri anlatılır.

Hüseyin Arif, bir Pazar günü odasında gazete okur. Karadan, denizden İstanbul’a hücum edildiği haberlerini okuduktan sonra vatanının bu halde olmasına dayanamayarak büyük bir ümitsizlik yaşayarak çekmecesinden silahını alır ve intihar etmek ister. O sırada ev sahibinin vermiş olduğu sümbül kokları ve o sümbül de İstanbul kokusunu duyarak ağlamaya başlar.

¹¹³ Sümbül Kokusu hikâyesinin yazılış tarihi 3 Şubat 1334 (1918)’dir.

Hüseyin Arif, sümbülün etkisiyle ağlarken arkadaşı Mehmet odaya girer ve Hüseyin Arif, sümbülü Mehmet'e koklatarak onda neyi hatırlattığını sorar. Sümbülü koklayan Mehmet'te sümbülde İstanbul kokusunu aldığını söyleyince iki genç bu sümbül kokusundan hareketle hayallerindeki İstanbul mekanlarını canlandırırlar. İstanbul kokusunu ruhani bir medeniyet, kutsi bir nezaket kokusu olarak nitelerler ve bu kokuyu misk kokusuna benzetirler. Sonra da bu kokudan hareketle kendilerini bir Babiâli'de bir Beyazıt Camii'nde hissederek.

Vatanlarına ait olan özlemlerini hayallerinde canlandırdıkları mekanlarla gidermeye çalışan bu iki gençten Hüseyin Arif, silahını tekrardan eline alır ve intihar eylemini gerçekleştirmek ister; fakat Mehmet buna izin vermez. Mehmet, Hüseyin Arif'e böyle ölmenin alçaklık olduğunu, illa ölmek istiyorsa Çanakkale'de vatanını müdaafa ederken ölmesi gerektiğini ifade eder. Hikayenin sonunda bu iki genç vatani koruma ülküsü için el sıkışıp karar verirler ve iki gün içerisinde eşyalarını satıp şehbenderliğe başvurarak gönüllü olarak Çanakkale'de savaşma isteklerini bildirerek müracaat ederler ve hikaye böylelikle sona erer.¹¹⁴

Ahmet Hikmet bu hikayesiyle sümbül çiçeğinin kokusunu İstanbul ile özdeşleştirir. İstanbul özlemi taşıyan, vatanından uzakta olan kişilerin sümbül kokusunu koklayarak İstanbul mekanlarını hayallerinde canlandırdığını sembolize eder. Hikayede Budapeşte'de yer alan iki genç, Ahmet Hikmet'e göre vatanın bütün gençlerine örnek teşkil edecek özelliğe sahip kişilerdir. Vatan ve millet her şeyden ve herkesten üstün tutulur. Bu iki genç de vatanları uğruna ölmeyi kendileri için bir şeref olarak görebilecek niteliktedirler.

Ahmet Hikmet'e göre hikaye kahramanları Hüseyin Arif ve Mehmet Türk gençleri için model olabilecek iki karakterdir. Bu iki karakter ümitsizliğe kapılıp karamsar duygular içerisinde olmak yerine vatanları için mücadele etmeyi ve gerekirse canlarını bile verebilecek kadar cesaretli olmayı temsil eden kişilerdir.

Hikayedeki mekanlar Budapeşte ve İstanbul'dur. Hikayede kullanılan dil ise sade ve anlaşılır bir dil olarak ifade edilebilir.

¹¹⁴ Müftüoğlu, 64-68.

6. Alparslan Masalı

“Alparslan Masalı”¹¹⁵ hikayesinde Ahmet Hikmet Türk destanlarından yararlanmışır. Destan ve masal özellikleri taşıyan bu hikaye tarihi olduğu kadar milli duygular çerçevesinde kaleme alınmış bir hikaye olarak dikkat çeker.

Hikayede Alparslan adındaki kahramanın hayatı anlatılır. Bir kartalın çalmasıyla ailesinden kopan bir bebeğin aslanlar tarafından büyütülmesi, yetiştirilmesi, sonra kendi hemcinsi olan insanlara rast gelmesi, onların arasına katılması, kehaneti gerçekleştirerek ayıyı öldürmesi, o yurdun büyüğü olması ve Türk soyunun atası olarak yer alması hikayede efsanevi şekilde anlatılır.¹¹⁶

Bu hikayesi ile Ahmet Hikmet, İslamiyet öncesi Türk tarihine dair olan bir hikayeyi yeniden kaleme alır. Hikayenin yazıldığı dönemin savaş yılları olduğu düşünülürse Ahmet Hikmet’in bu hikayesiyle Türklük bilincini yeniden uyandırmak istediği söylenebilir.

Hikayede geçen mekanın Orta Asya olması Ahmet Hikmet’in Türklüğün çıkış noktasını kaynak olarak kullandığını ve Türklük şuurunun yeniden doğmasını arzu ettiğini gösterir.

“Alparslan Masalı” hikayesi, üslup bakımından sade bir Türkçenin benimsendiği bir dille kaleme alınır. Ahmet Hikmet, konuyla uygun olacak şekilde Türk kültürünü, eski Türk inanışlarını hikayede sıklıkla kullanır. Yine Ahmet Hikmet’in hikayelerinde çokça yer alan hitap unsurları, seslenmeler bu hikayede de yer alır.

7. Ayşe Kızla Vato¹¹⁷

Ahmet Hikmet, “Ayşe Kızla Vato” hikayesinde isimsiz Anadolu kadınlarının elinden çıkan sanat eserlerinin ülkemizde değil de Avrupa’da gördükleri değeri eleştirel bir şekilde ele alır. Yazar, hikayeyi Hamdullah Suphi Bey’e ithaf eder.

¹¹⁵ Ahmet Hikmet Müftüoğlu, “Alparslan Masalı”, *Yeni Mecmua*, (17 Teşrin-i evvel 1918), Sayı 65, 242-245.

¹¹⁶ Müftüoğlu, 11-26.

¹¹⁷ Jean Ant. Watteau, 1684’te Valensia’da doğan, 1721’de veremden ölen bir ressamdır. Watteau, kadın resimleriyle köy ve kır eğlenceleri, tiyatro levhaları, panolar, askeri levhalar gibi bazı tasvirler resmeder.

Yazar, bir gün Budapeşte’de bir Kont’un evine davetli olarak gider. Kont, misafirlerine değerli eşyalarını ve koleksiyonlarını gösterdiği sırada onun için en değerli olan iki eşyayı gösterir. Bu iki eşyadan biri Watteau tablosu bir diğeri ise hemen yanında asılı olan Gördes seccadesidir.

Kont, bir gün fakir düşerse Watteau tablosunu satabileceğini ancak Gördes seccadesini asla satamayacağını belirtir. Kont’un bu sözlerinin üzerine yazar, gururlanır ve Anadolu sanatına, Anadolu zevkine, Türk kadınına olan saygısının sevgi ve saygısının arttığını ifade eder.

Yazar, Kont’un evinde bulunduğu sırada uzaklara doğru dalarak Gördes kasabasını, halı tezgahı önünde oturan ismi yazar tarafından sembolize edilen “Ayşe Kızı” canlandırır. Ayşe Kıza böyle güzel bir eseri nasıl vücuda getirdiğini sorar ve büyük ressam Watteau’nun tablolarından daha kıymetli sayılan ve büyük eserlerle birlikte sergilenen eserler oluşturdıkları için derin bir mutluluk duyar.

Hikayenin devamında yazar, Ey Ayşecikler diye Anadolu kadınlarına seslenir. Avrupa’nın zeka merkezleri olan müzelerde Anadolu eserlerinin sergilenmesi için sergilerin açıldığını, Anadolu’ya ait olan güzelliklerin insanlar tarafından hayranlıkla seyredildiğini ifade eder ve Anadolu kadınlarını Türkçülüğün ruhunu gösteren, benzeri olmayan nakışlarla eser yaratan birer şair olarak görür.

Yazar, Anadolu halılarının tarihimizi anlattığını ifade ederek görmüş olduğu her halıda Türk tarihini gördüğünü belirtir. Hikayenin son bölümünde ise yazar, memleketin sönmüş küllerinde ateşlerin gizli olduğunu, baykuşlardan bülbül sadası işitildiğini söyleyerek Türk kadınının eserlerinin değerini anlayanların Watteau gibi ressamların vatandaşları olduğu için Türk kadınlarından af diler ve seccade karşısında kalben secde ederek Kont’un evinden ayrılır.¹¹⁸

“Ayşe Kızla Wato” hikayesi Ahmet Hikmet’in anılarından birinden yola çıkarak kaleme almış olduğu bir eserdir. Eser, Anadolu kadınına yücelterek kahramanlaştırır. Savaş yıllarının getirmiş olduğu zorluklara, acılara rağmen Türk kadınının nakış nakış uğraşarak meydana getirdiği halıların, kilimlerin, seccadelerin ülkemizde değil de Avrupa ülkelerinde en değerli eşyalardan biri olarak

¹¹⁸ Müftüoğlu, 92-97.

nitelendirilmesi karşısında yazar, özeleştiri yapar ve bizde kıymetli olarak görülmeyen, değeri bilinmeyen sanat eserlerinin Avrupa ülkeleri ve başka medeniyetler tarafından eşsiz bir eser olarak görülmesini üzüntü ile karşılar.

8. Rahat Döşegi

Milli duygular çerçevesinde kaleme alınan “Rahat Döşegi”¹¹⁹ adlı hikayede yazar, İstanbul’un işgali yıllarından kalma yaşamış olduğu bir olayı anlatır.

Yazar, 1334 yılının Kanun-ı evvel sonrasında Pangaltı’da geçerken Mekteb-i Harbiye’nin işgal güçlerinde boşaltılmasını görür ve görmüş olduğu bu manzara karşısında hissettiklerini anlatır.

İşgal güçlerince boşaltılan Mekteb-i Harbiye’nin kapısı önünde yağın yağmur altında bekleyen askerlerin çaresiz durumlarını, yaralı askerlerin sahipsiz oluşunu ve kendi hallerine terkedilmelerini gözler önüne serer.

Askerlerin içerisinde bulundukları kötü durumun dışında altı yüz senelik köklü bir kurumun sahip olduğu benliğinden, kimliğinden koparılışı anlatılır ve üç asker tarafından binadan çıkarılan sancaklarımızı gördüğü an yazar, “ kurûn-ı muzafferiyetin hatıratını taşıyan bu mübarek rumuz-ı milliyet, rumuz-ı istiklal’in bir anda kaybolduğunu”¹²⁰ ifade ederek üzüntüsünü dile getirir.

Hikayenin son bölümünde ise bir askerın diğer bir askere tokat attığını gören yazar, askerlerin yanına gidip ne olduğunu sorar ve askerın “artık din bitti, millet bitti”¹²¹ diye söyleyerek umutsuzluğuna şahit olur ve hikaye sona erer.¹²²

Ahmet Hikmet “Rahat Döşegi” hikayesinde milli duygular içerisinde İstanbul’un işgali yıllarında vatanın içinde bulunduğı durumdan bir kesit aktarır ve askerlerin içerisinde bulunduğı umutsuzluğı anlatır.

Hikayenin geçtiğı mekan İstanbul Pangaltı’da Mekteb-i Harbiye’nin önüdür. Hikayenin zamanı ise 1334 yılının Kanun-ı evvel sonrasında bir sabah vaktidir.

¹¹⁹ Tasvir-i Efkâr, 9 Kanun-u evvel 1919, .3.

¹²⁰ Müftüoğlu, 113.

¹²¹ Müftüoğlu, 114.

¹²² Müftüoğlu, 111-114.

Hikayede yer alan kişiler ise yazar, askerler, Mekteb-i Harbiye'nin boşaltılmasını gören iki zabittir.

Bu hikayede milli değerlerimize kıymet verilmemesi ve millet için büyük önem taşıyan sancakların değersiz olarak arz edilen döşeklerin arasına saklanması anlatılır.

9. Maviş

“Maviş”,¹²³ bir mensûre eserdir. Bu eseriyle Ahmet Hikmet, Boğaziçi'ne maviş ismini yakıştırdığını belirtir. Maviş diyerek Boğazın, Boğaziçi'nin güzelliklerinden, renklerinden bahsederek tasvirini yapar. Tüm bu duyguları anlatırken vatanseverlik duygularını anlatmayı ihmal etmez.

Bu mensûrede Boğaz'a Maviş ismini veren Ahmet Hikmet, eser boyunca Boğaz'ın kendisinde uyandırdığı duyguları ele alırken Servet-i Fünûn anlayışına benzer bir tarz kullanır. Servet-i Fünûn diline uygun ifadeler, cümle kalıpları, tabiat, doğa tasvirleri, kişileştirmeler, renkler sembolist ve parnasist bir yaklaşımla hikaye geneli boyunca ifade edilir. Eserde, duygusallık ve hissiyat ön plandadır.

10. Bahar

“Bahar”¹²⁴ adlı mensûresinde Ahmet Hikmet, baharın gelişiyi birlikte canlanan tabiatın getirdiği güzel duyguların yanında vatanın içinde bulunduğu durumun çıkmazında kalan bir gencin duygularını anlatır. Hayal ve hakikat kavramlarının hakim olduğu hikayede vatanın içinde bulunduğu durum hakikatler olarak değerlendirilebilir.

Yazar, bir bahar günü sahile gider ve sahilde yanına bir genç yaklaşır. Genç adamla tanışan yazar, gencin mutsuz oluşu karşısında onunla dertleşmeye başlar. Genç, her şeyini kaybettiğini, baharın tüm güzelliklerine rağmen vatanın içinde bulunduğu kötü durumdan dolayı baharın kendisi için bir anlam taşımadığını anlatır ve mensûre sona erer.¹²⁵

¹²³ Maviş mensûresi, Teşrin-i evvel 1335 yılında yazılmıştır.

¹²⁴ Bahar mensûresi 17 Mart 1336(1920) tarihinde kaleme alınır.

¹²⁵ Müftüoğlu, 119-122.

Eserde işlenen konu vatanın içinde bulunduğu kötü durum olması yönüyle mensûre Ahmet Hikmet'in milli görüş çerçevesinde kaleme aldığı edebî anlayışına uygunluk gösterir; ancak eserin anlatım tarzı ve üslup yönüyle Servet-i Fünûn döneminin etkisinin devamı olduğu kabul edilebilir. Baharın işlenmesi, tabiatın ön planda olması, karamsarlık duygusunun egemen olması, kelimelerin, tasvirlerin, anlatım tarzının benzetmelerle örülü olması eserin Servet-i Fünûn dönemi anlayışının etkisiyle kaleme alındığına örnek olarak gösterilebilir.

11. Gözyaşı Çeşmesi

“Gözyaşı Çeşmesi”¹²⁶ hikayesinde iki şair olan Fasih ve Belîğ Bey'in Türk milletinin içinde bulunduğu durum karşısında üzüntü içerisinde bulundukları durum anlatılır.

Fasih ve Belîğ, yakın arkadaş olan iki şairdir. Vatanın, Türk insanının içerisinde olduğu kötü durum karşısında üzüntü içerisindeyler. İki genç şair, Sarayburnu'na doğru yürürken vatanın durumu hakkında tartışır. Fasih, edebiyat hakkındaki görüşünü belirtirken şark şiirinin en tanınan organunu olarak Cenap'ı gördüğünü söyler ve Cenap'a seslenerek “Neden? Bu dil ile bu lisanın vatanı için inlemezsın?”¹²⁷ diye sorar.

Fasih, Türk milletinin yaşadıklarının sembolü olabilecek bir çeşme yaptırmak istediğini söyler ve bu çeşmeye Gözyaşı Çeşmesi adını vereceğini ve bu fikrine ilham verenin de Mengli Giray'ın Bahçesaray'da yaptırmış olduğu çeşmenin olduğunu belirtir. Fasih'e göre Gözyaşı Çeşmesi her damladığında İslam aleminin, Türk aleminin yanık ninelerinin, dul yavuklularının, yetim yavrularının gözyaşları gibi temiz, bir şefaata zembereği gibi saf damlalar akıtmalı ve akacak olan damlalar, zulüm ateşinden kanı kuruyan bir milletin çeşme gibi akıttığı yaşlarının mersiyesini gelecek asırlarda çınlatması temennisiyle oluşturmalıdır. Fasih' in Belîğ'e anlattığı bu temennilerle hikaye sona erer.¹²⁸

“Gözyaşı Çeşmesi” hikayesinde Ahmet Hikmet birçok hikayesinde olduğu gibi vatan, millet konuları çerçevesinde karamsar bireyleri ele alır ve milletin

¹²⁶ Gözyaşı Çeşmesi, 11 Temmuz 1336 (1920) tarihinde kaleme alınır.

¹²⁷ Müftüoğlu, 128.

¹²⁸ Müftüoğlu, 127-130.

yaşamış olduğu kötü zamanların unutulmaması temennisiyle bir anıt oluşturma gayesi içerisinde Gözyaşı Çeşmesi'ni inşa etme isteğinde olduğunu belirtir.

Hikayede, Fasih Bey'in edebiyatımız konusu açıldığında Cenap'a yönelttiği sorular, Ahmet Hikmet'in Cenap hakkındaki eleştirel yaklaşımını gösterir. Ahmet Hikmet, Cenap'ı milli konuları ele alan eserler kaleme almadığı yönüyle eleştirir ve bu eleştirisini de hikayesinde yer alan Fasih bey üzerinden yansıtır.

Hikayenin karakterleri iki yakın arkadaş olan Fasih ve Belig Bey'dir. Bu iki karakterin isimleri karakter analizleriyle de uygunluk gösterir. Fasih, düzgün ve güzel konuşan kişi anlamlarına gelir, Belig ise düzgün söz söyleyen kişi anlamında kullanılan bir isimdir. Her iki karakterin de şair oluşu isimlerinin anlamlarıyla örtüştüğü gibi vatan ve millet konuları gibi sosyal konularla ilgili oluşları da isimlerinin anlamlarıyla bütünlük gösterir.

Milli mücadele yıllarında geçen hikaye İstanbul Sarayburnu'nda sahile doğru giderken yer alan bir parkta geçer. Hikayede kullanılan dil ise Servet-i Fünûn anlayışına bağlı bir dil anlayışı olarak görülür. Konu her ne kadar milli ise de sanathı ve süslü kelimelerin kullanılmış olması hikayenin dilini Servet-i Fünûn anlayışına yaklaştırır.

12. Matemin Kuvveti

“Matemin Kuvveti”¹²⁹ adlı hikayede ölüm karşısında hayatta yer alan tüm sevinçlerin, mutlulukların aciz kalacağını anlatır.

Mühendis Neş'e Bey, proje yarışmasındaki başarısını arkadaşı Server Bey ile kutlar. Server Bey ise sevdiği kızla nişanlanmasından dolayı mutludur. Bu mutluluğun yaşandığı Neş'e Bey'in evine arkadaşları Yavuz Bey'de gelir. Yavuz Bey'in eşini kaybetmesinin haberi ile bu matem karşısında yaşamış oldukları sevinç yok olur. Yavuz, arkadaşlarına eşi ile yaşamış oldukları anıları anlatır ve ölümün tek gerçek olduğunu ifade eder. Yavuz Bey'in evden ayrılmasının ardından Neşe ve Server Bey, sevinçlerini unutarak Yavuz Bey'in acısının etkisinde kalırlar ve hikaye sona erer.¹³⁰

¹²⁹ Matemin Kuvveti, 10 Ağustos 1336 (1920) yılında kaleme alınır.

¹³⁰ Müftüoğlu, 131-135.

Ahmet Hikmet, bu hikayesini eşi Suad Hanım'ın vefatı ardından kaleme alır. Eşini kaybeden yazar, bu acı karşısında hayatta var olan tüm sevinçlerin aciz kaldığını, ölümün tek ve en acı gerçek olduğunu anlatır.

Servet-i Fünûn edebiyatının etkisiyle dönem eserlerinde sıklıkla kullanılan ölüm, karamsarlık, keder konularını Ahmet Hikmet, eşini kaybetmesinin acısının etkisiyle bu hikayesinde ele alır. Konunun dışında hikayede kullanılan dil de Servet-i Fünûn dil anlayışına uygunluk gösterir.

13. Bayram

“Bayram” hikayesinde yazarın Ramazan bayram arifesinde çocukluğundaki bayramları hatırlayarak hüznlenmesi ve geleceğe umutsuzlukla bakışı anlatılır.

Hikaye 1338 yılının Ramazan ayında geçer. Bir şeker bayramı öncesinde yazar, ümitsiz bir şekilde gelen bayrama bakarken çocukluğunda geçen bayramları yad eder. Çocukluk yıllarındaki bayramların heyecanını, sevincini hatırlarken kaç bayram var ki gülmediğini, sevinmediğini, milletçe yaşanmış olan kötü günlerden dolayı umutsuzluk içerisinde olduğunu belirtir.

Yazar, bütün Şark'ı bir şehitliğe, Kerbela'ya benzetir ve Türklerin bu şehitliğin ezeli kurbanı olduğunu söyler. Şehitlerin giysisinin bela, gıdasının ise gam olduğunu ve insanlara vâ'd edilen aşkın bile Türkler için bir bela olduğunu ifade eder.

Yârab belâ-yı aşk ile kıl aşına beni

Bir dem belâ-yı aşktan etme cüda beni

Az eyleme inâyetini ehl-i derdden

Yâni ki çok belalara et müptela beni

Oldukça ben, götürme beladan irâdetim

Ben isterim belayı, çün ister bela beni

Temkinimi belâ-yı muhabbete kılma süst

Ta dost ta'n idüp dimeye bî-vefa beni! ¹³¹

Hikayenin devamında yazar, o esnada kaleme aldığı makalesinde alıntı olarak aldığı Fuzulî'nin yukarıda mısralarını örnek göstererek Türk milletini ve Türk edebiyatını diğer milletlerle ve diğer milletlerin edebiyatlarıyla karşılaştırır. Bir ecnebinin bu belalarla örülü mısralardan bir şey anlamayacağını, bir zevk alamayacağını belirtir ve Türk milletinin ve Türk edebiyatında görülen bu belaya aşk ile bağlanma halinin farklılığından söz eder.

Hikayenin devamında yazar, yazmış olduğu makalesine ara vererek yaşlı teyzesine bayramda ondan ne istediğini sorar. Teyze ise Ehl-i İslam'a dua etmekle yetinir, kara bayramlar göstermemesi temennisiyle Allah'a dua eder. Teyzenin vermiş olduğu bu yanıt karşısında yazar, yüzünü kapatarak ağlamaya bağlar ve hikaye sona erer. ¹³²

Hikayede bir bayram arifesinde yer alan yazarın vatan ile ilgili duyguları ifade edilir. Vatanın içerisinde bulunduğu kötü durumun etkisinde olan yazar, ilerleyen bayramlara karşı karamsarlık içerisinde. Türk milletinin bela ve gamla olan yakın ilişkisini ele alır ve Türk edebiyatının en önemli şairlerinden bir olan Fuzulî'nin mısralarıyla düşüncelerini destekler. Savaşların kaybedilmesi, vatanın durumunun giderek kötüleşmesi yazarın karamsar ve ümitsiz bir ruh hali içerisine girmesine sebep olur.

“Bayram” hikayesi millet, vatan konularının hakim olduğu bir hikayedir. Ahmet Hikmet, savaş döneminin etkisiyle karamsarlık içerisinde bu eseri kaleme alır. Yazar, Türk milletinin ve Türk edebiyatının diğer milletlerden farkını belirtir ve pek çok eserinde olduğu gibi bu hikâyesinde de Türk milletinin yüceliğini ifade eder.

14. Turhan Nasıl Çıldırdı

“Turhan Nasıl Çıldırdı” ¹³³ adlı hikayede Turhan adındaki vatanına, milletine, kültürel değerlerine son derece bağlı olan bir gencin dünyanın bir çok yerinin gezdikten sonra büyük hayaller ve özlemle gelmiş olduğu İstanbul'da toplumun

¹³¹ Müftüoğlu, 125.

¹³² Müftüoğlu, 123-126.

¹³³ Hikâyenin yazılış tarihi 12 Nisan 1338 tarihidir.

kültürel, siyasal ve sosyal yozlaşmasını, değer kaybını gördükten sonra geçirdiği buhran ve bu buhran sonrası intihar edişi anlatılır.

Hikaye, Turhan'ın İstanbul'a gelişiyle başlar. Turhan, vapurda hatıra defterini açar ve 18 Nisan 1327 tarihini atarak gözlemlerini paylaşır. Üç günden beri Akdeniz'de olmasına rağmen Türk bayrağı çekilmiş hiçbir gemiye rast gelmediği için üzülür. Napolyon'un Asya'dan ilim yayan bir adam çıkacak sözünden hareketle o kişinin kendisi olduğu, İstanbul'u medeniyetlerin merkezi bir İslam merkezi yapacağını söyler ve hayalleri gerçekleştirecek olan kişinin kendisi olduğunu ifade eder.

Turhan, ailesini anlatmaya başlar. Babası aslen Manisalıdır ve babası ile amcasının savaşta Ruslara esir düşer. Sonrasında ise amcası önce memleketine oradan da Mısır'a gittikten sonra Mısır'da zengin olup bir Emir'in kızı ile evlenir ve Mısır'da herkes tarafından çok sevilen biri olur. Babası ise savaşın ardından memleketine dönmez, Kazan'a gider. Kazan'a gitmesinin ardından önce bir fırın açar sonrasında bir otel açıp zengin bir Tatar kızı ile evlenir iki çocuğunun olur.

İki kardeşten biri olan Turhan, babası tarafından hukuk ve ictimaiye eğitimi için Paris'e gönderilir ve babasının iş adamı olmasını istemesine rağmen siyasetle ilgilenir. İslamlar, Türkler ve Tatarlar hakkında yazılan Fransızca, Rusça, Türkçe ne kadar eser varsa okur ve Türklerin, Müslümanların, Tatarların bugünkü düşkünlüklerinin sebebini araştırır. Rusların idaresindeki Tatarların milli kimliklerini unuttuklarını tespit eder. Kazan'da çalışmanın yetersiz olduğunu görüşüyle amcası hükümdar Osman Sultan'ın davetiyle Avrupa'nın önemli kentlerini seyahat eder.

Turhan, Avrupa'nın müzelerinde, saraylarında, mabetlerinde İslam medeniyetlerine ve Türklere ait heykeller, binalar görür ve bu eserlerin hepsini sırayla kaleme alır.

Turhan, Avrupa gezisinin ardından Fas, Cezayir, Tunus ve Mısır'a gider ve amcasının yanında dört ay kalır. Sonrasında amcasının da desteğiyle İstanbul'a gitmeye karar verir. İstanbul'a gelen Turhan, vapurdan indiği gibi toprağı yüzüne vurur ve çok sevdiği Yavuz Sultan Selim'in türbesini ziyaret eder. Yavuz'un türbesinin sahipsiz ve kapalı oluşu onu çok etkiler.

Zamanla birçok arkadaş edinen Turhan, İslamlık, Türklük hakkındaki fikirlerini paylaşmaya başlar; fakat Türk şehrinde gördüğü yabancı hayranlığı ve başka milletlere ait unsurlar karşısında Turhan isyan eder.

Sevdiği kız olan Zehra'dan ayrılan Turhan, bu ayrılığa sebep olarak Zehra'nın kendisiyle aynı fikirde olmadığını, vatanına, milletine, dinine bağlı olmadığını ve Avrupa sevdalısı olmasının sebep olduğunu belirtir.

Hayatının geri kalanını milleti, dini için harcamaya kararlı olan Turhan, milli bir terbiyenin oluşturulması konusunda konferanslar verir. Vermiş olduğu konferansların ardından gözaltına alınan Turhan, serbest bırakılmasının ardından milletin içinde bulunduğu kimliksiz duruma isyan eder, kimseyle görüşmek istemez, duvarlarda gördüğü yabancı lisandaki yazıları siler ve sokaklarda sabaha kadar gezer. Son olarak Sultan Selim Camii'nin avlusuna giden Turhan, minarenin merdivenlerine çıktıktan sonra şerefenin korkuluğuna çıkar ve kendini boşluğa bırakır. Sabah namazı için toplanan halk karşılaşmış oldukları cesedin cebinde “ Ey Yavuz, milletimin selametini yalvaracaktım, ayaklarına kapanmak için sana yükselmek istedim. Yarı yolda gözlerim karardı. Sendeledim ve düştüm. Allah, günahımı affetsin”¹³⁴ şekline yazılan bir not bulurlar ve hikaye sona erer.¹³⁵

Bu hikayede vatanına, milletine, dinine bağlı olan bir gencin vatanın içinde bulunduğu kültürel ve milli yozlaşma karşısında isyan etmesi ve ardından geçirdiği buhran sonucu intihar edişi dramatik olarak anlatılır. Eser bütünüyle Türk- İslam fikri çerçevesinde şekillenir.

Turhan, bakış açısıyla, fikirleriyle aydın bir genç imajını yansıtır. Geleneklerine, kültürüne, dinine bağlı biridir. Böyle bir karakter olması yönüyle önem taşır. Turhan karakteri üzerinden Ahmet Hikmet, batılılaşma problemini ele alır ve bu sorunun milletin üzerinde bıraktığı tesirin yansımalarını aktarır. Hikayede, milli terbiye, batılılaşma, dini ve milli duygularda ortaya çıkan yozlaşma, Avrupai hevesler, kültürel değişimler ele alınır.

Hikaye Turhan'ın bir önder olarak kabul ettiği kişi Yavuz Sultan Selim'dir. Ahmet Hikmet, bu görüşüyle Türk İslam birliği etrafında düşüncelerinin

¹³⁴Müftüoğlu, 91.

¹³⁵Müftüoğlu, 69-91.

şekillendiğini ve Yavuz gibi bir karaktere, bir ülkeye sahip olan gençlerin yetişmesini arzu ettiğini gösterir. Bu doğrultu da söylenebilir ki Turan, Türk gençleri için model olabilecek bir gençtir. Turan'ın milli değerlerine bağlı oluşu, Avrupa seyahatlerinde Türklüğün ve İslamiyetin izlerini araması, not etmesi, gençleri yönlendirecek ve milli değerler konusunda bilinçlendirecek okullar açmak istemesi, konferanslar vermesi Ahmet Hikmet'in oluşturduğu örnek Türk genci modelinin yansımasıdır.

Hikayenin sonunda Turan'ın intihar etmiş olması ise Ahmet Hikmet'te yer alan Servet-i Fünun dönemi edebî anlayışının bir devamı olarak sayılabilir. Umutsuzluk, karamsarlık gibi düşünceler çerçevesinde intihar eden Turan, Servet-i Fünûn karakterinin sahip olduğu marazi yönüyle hikâyede yer alır.

15. İnci

“İnci” adlı mensûrede Ahmet Hikmet, bir kadının aşkının kuvvetiyle vatana duyulan aşkı birbirine benzetir. Vatan ile Türk kadının sevdası, değerleri arasında bir benzerlik oluşturur.

Eserin kahramanları Yıldız Hanım ve Hilal Bey'dir. Hilal Bey, Yıldız Hanım'a sevdalıdır. Hilal Bey'in Yıldız Hanım'a aşkını itiraf ettiği an Yıldız Hanım'ın vakur şekilde duruşunu Ahmet Hikmet, vatan ile özleştirir.

Yıldız Hanım'ın siyah tüller içerisinde oluşu vatan için tutulan bir matem olarak sembolize edilir. Yıldız Hanım'ın aşkı için ağlaması ve keder içinde olması vatan ile özleştirilir. Hikayede Hilal Bey'in Yıldız Hanım'a duyduğu aşk için yaptığı mücadeleyi, fedakarlıkları anlatması bir kadına duyulan aşk gibi uğruna ölünmesi gereken bir aşk olarak ifade edilir.

Eserde vatan aşkı ile bir kadına duyulan aşkı birbirine benzeten Ahmet Hikmet, sade ve sanatsız bir dil kullanır.

16. Altın Ordu

“Altın Ordu” hikayesinde Ahmet Hikmet, Türklerin Orta Asya'dan göç edişlerini anlatır. Bir destanı hikaye şeklinde kaleme alarak kendi ülkesünü, Turancılık görüşü çerçevesinde yansıtır.

Türk boylarının batıya olan göçleri sırasıyla anlatılır. Gol, Moğol, Tatar, Macar, Bulgar, Kalaç, Kırgız, Tonguz, Başkır, Uygur, Yakut, Sart, Tacik, Taranci, Buryat, Özbek, Türkmen, Peçenek, Hun boylarının sırasıyla büyük Türk göçüne nasıl katılmış oldukları Altın Ordu ismi altında ifade edilir.

Altın Ordu'nun Hint'e, İran'a, Kafkasya'ya, Irak'a, Arabistan'a dağıldığını bir kısmının da Cermanya ve Gol ülkelerine gittiğini, aradan geçenle zamanla bu boyların karındaş olduklarını unutup savaşır birbirlerine düşman oldukları anlatılır.

Eser, Altın Ordu'nun torunlarının bir gün atalarını hatırlayacaklarını, anlayacaklarını ve savaşmayı bırakıp yeniden birleşecekleri temennisiyle son bulur.¹³⁶

“Altın Ordu” hikayesi oldukça sade bir Türkçe ile kaleme alınan bir hikayedir. Ahmet Hikmet, bu eserini Göç Destanından faydalanarak kaleme alır ve ana yurt olarak görülen Orta Asya'ya olan bağlılığını bu hikayesiyle gösterir. Hikayenin geneli boyunca Turancılık görüşü egemendir. Ahmet Hikmet, bu hikâyesiyle her ne kadar birbirlerini unutup savaşmaya başlasalar da Türk toplumlarının, Orta Asya ruhunun bir gün canlanıp tekrardan bir araya geleceğine inanan görüşünü ifade eder.

17. Türkeli Zeybeklerine

“Türkeli Zeybeklerine” adlı mensûrede Ahmet Hikmet, Türk gençlerine, Türk milletine seslenir. Ey Türk diye seslenerek başladığı eserinde Ahmet Hikmet, vatanın kutsiyetini, vatan için akan kanları, gözyaşlarını ifade ederek Türk'ün dünyanın her yerinde ıssız mezarlar sahibi olduğunu, Türk milletinin gönlünün gönül olmaktan çıkıp bir cephaneye döndüğünü ve parçalandığını anlatır.

Ahmet Hikmet, Türk milletini bir öncü olarak görür ve Türk milletinin Avrupa'nın irfanını Asya'ya iletecek olan bir köprü olması gerektiği görüşünü destekler ve Türk milletinin teknolojiyi hayatına entegre etmesi gerektiğini ve böyle yaptığı takdirde Avrupa medeniyetinden, Avrupa insanından daha üstün olacağını vurgular.¹³⁷

¹³⁶Müftüoğlu, 51-58.

¹³⁷Müftüoğlu, 7-9.

“Türkeli Zeybeklerine” adlı eserde Ahmet Hikmet, Tür milletiyle Avrupa milletlerinin karşılaştırmasını yapar ve Türk insanının Avrupa insanından daha üstün olduğu görüşünü savunur. Türk insanının yoksul oluşu, savaşlardan dolayı yorgun oluşu, düşmanlarla mücadele etmesi onu medeniyet sisteminden düşürmüş olsa dahi Avrupa’dan örnek alınacak olan teknoloji ile Türk insanı, Avrupa’dan daha asil, Avrupa insanından daha temiz kalpli ve yüce olduğunu göstereceğini mensûrede ifade eder.

Eserde kullanılan dil oldukça sade, nutuk edası taşıyan, seslenmelerin ağırlıkta olduğu bir şekildedir.

18. Yakarış

“Yakarış”¹³⁸ adlı mensûresini Ahmet Hikmet, Orta Asya kaynaklarından beslenerek kaleme alır. Eserde, Türk milletine yardım etmesi için Tanrı’ya yalvarışta bulunulur. Eserin isminin yakarış olması da bu yardım isteme ve yalvarışın bir göstergesidir.

Kullanılan dil yönüyle eser, hikaye dönemi için çığır açıcudur. Son derece sade bir dil kullanılarak kaleme alınan hikaye, yazarın öz Türkçe ile yazmış olduğu hikayelerinden birisidir. Hikayenin başında kullanılan dipnotla bu münâcâtın bütün olarak Türkçe yazıldığına dair vurguda bulunulur. Bu eserin dil anlayışından hareketle Ahmet Hikmet’in dil konusunda geçirmiş olduğu değişim de göz önüne serilir.

1.2.3.3. Diğer Hikâyeleri

Ahmet Hikmet Müftüoğlu’nun kitaplarında yer almayan kimi hikayeleri çeşitli dergilerde yayınlanmalarına rağmen bir kitap adı altında birleştirilmemiştir. Bu hikayelerin büyük bir kısmı İkdâm dergisinde yayınlanır. Bunlar sırasıyla: “Adem Bey’le Havva Hanım”, “Bekir ile Tekir”, “Dalâlet (Sapkınlık)”, “Nûr-ı Siyah”, “Asil Ecnebi” hikayeleridir. Bunların dışında “Düğün Yok”, “Örtüye Düşkün”, “Cesaret Et Oğlum Tayyareci Ol”da kitaplarda yer almayan diğer hikayeleridir.

¹³⁸Ahmet Hikmet Müftüoğlu, “Yakarış”, *Türk Derneği*, (1327), Sayı 3, 73-75.

1. Adem Bey ile Havva Hanım

“Adem Bey’le Havva Hanım”¹³⁹ hikayesinde evlenmiş olduğu iki farklı tarzdaki kadınla farklı kutuplarda bir hayat yaşayan Adem Bey’in trajikomik hayatı anlatılır. Kültürel değerklerin yozlaşması hikaye geneli boyunca işlenir.

Adem Bey, tanınan bir yazar ve öğretmendir. Evine “dünyadaki cennetim” eşine ise “cennetimin hurisi” adını takar ve kendisini dünyanın en mutlu insanı olarak tanımlar. Adem Bey, dinsel yönü güçlü biridir. Din, hayatında çok önemli bir yere sahiptir. Tiyatroya gitmeyen Adem Bey’e göre hayat bir gösteri yeridir, dünya bir sinemadır. Adem Bey’in hayatta iki emeli vardır. Biri düzgün bir şekilde Türkçe Kur’an-ı Kerim’i çevirmek ikincisi ise dilimize ait bir bilim kitap yazmaktır. Adem Bey, eşinin ölümü üzerine kitaplarının arasında kalır ve hayatla bağlantısını koparır.

Aradan bir süre geçtikten sonra Adem Bey, arkadaşı Nedim Bey’in arayıcılığıyla Havva Hanım’la tanışır ve ona aşık olur. Havva Hanım’ın İstanbul’u beğenmeyip Avrupa’da yaşama hevesiyle Adem Bey ile Havva Hanım, Avrupa’yı dolaşır, nihayetinde paraları bitince ellerindeki elmas yüzüğü satıp İstanbul’a gelirler.

İki yıl sonra Nedim Bey, Adem Bey’i bakımsız bir halde küçük bir odada kumar fişi dağıtırken görür. Adem Bey, kumarhanenin müdürüdür. Aralarında geçen konuşmada Nedim Bey Adem Bey’e burası senin dünyadaki cenneti değil miydi diye sorar. Adem Bey ise bu cennetten kendisini Havva’nın çıkardığını söyler.

Hikayenin sonunda ise bilim kitabı yazma çalışmaları olarak elindeki iskambil kartlarını gösterir. Sarhoş olan Adem Bey, onu eski yıllarda bir bilim insanı yapanın da şimdiki sarhoş haline getirenin de kadın olduğunu belirtir ve hikaye sona erer.

Bu hikayede erkeğin kadın karşısında acizliği, bohem hayatına düşmüş bir adam olan Adem Bey ile anlatılır. Adem Bey, nefsi hislere kapılarak manevi değerklerini kaybetmiş biri olarak görülür. Okumuş, eğitilmiş bir kişi olmasına rağmen yanlış bir evlilik yapmasıyla hayatı tersine döner. Dini bütün bir halde iken yozlaşmaya uğrayan, sarhoş biri olarak değişir. Adem Bey’in böyle büyük bir şekilde değişmesindeki asıl etken evlendiği kadın olan ve zevk, eğlenceye düşkün olan Havva Hanım’dır.

¹³⁹Ahmet Hikmet Müftüoğlu, “Âdem Beyle Havva Hanım”, *İkdam* , (5 Nisan 1340), Sayı 9703.

2. Bekir ile Tekir

“Bekir ile Tekir”¹⁴⁰ hikayesinde yaşı bir çiftin aşkı anlatılır. Hikayenin kahramanları Dilşat Hanım ve Bekir Bey’dir. Tekir ise yaşı çiftin kedilerinin ismidir.

Yirmi yıldır evli olan Bekir Bey ve Dilşat Hanım, mutlu bir evliliğe sahip olan bir çifttir. Bekir Bey, kedileri Tekir’i seven eşi Dilşat Hanım’la gençlik yıllarını hatırlar ve eşinin her renge bir anlam yüklediğini ve her milleti de bir hayvanla özdeşleştirdiğini ifade eder.

Bekir Bey ile Dilşat Hanım küçük bir kıskançlık doyasıyla kavga eder ve Bekir Bey evi terk ederken kedisi Tekir’i de almak ister. Hikayenin sonunda Bekir Bey’i bekleyen arabacı gider ve yaşı çift kaldıkları yerden hayatlarına devam ederler.

Bu hikayede Ahmet Hikmet, pek çok hikayesinde olduğu gibi yine evlilik, aşk, kadın-erkek ilişkileri üzerinde durur. Yaşı bir çiftin hayatını anlatmakla beraber evlilikte küçük kıskançlıkların, kavgaların olmasının evliliği renklendiren unsurlar olarak gördüğünü bu hikayesiyle gösterir.

3. Nur-ı Siyah

“Nur-ı Siyah”¹⁴¹ hikayesinde Mevlevi bir gencin aşkı anlatılır. Mevleviliğin önemli bir unsur olarak yer aldığı hikayede, Şeyh Galip’in izlerini görmek mümkündür.

Tayfur Dede adındaki genç, şeyhinin kızı Habibe’ye âşık olur. Çeşitli aşamalardan geçerek muradına kavuşur ve Habibe ile evlenir. Aradan geçen zamanla Habibe hastalanır ve ölür. Tayfur Dede ise eşinin ölümünün ardından sürekli olarak Habibe’nin mezarına gider ve mezarda Yasin ve Melek suresini okur, ney çalar. Tayfun Dede, gözlerinde kalan eşinin hayaline nur-ı siyah adını verir ve her Cuma günü eşinin mezarında ney çalar ve sema eder. Böylelikle karısıyla kucaklaştığını

¹⁴⁰Ahmet Hikmet Müftüoğlu, “Bekir ile Tekir”, *İkdam*, (9 Nisan, 1340), Sayı: 9706.

¹⁴¹Ahmet Hikmet Müftüoğlu, “Nur-ı Siyah”, *İkdam*, (25 Nisan 1340), Sayı: 9722.

düşünen Tayfun Dede, eşinin mezarına yaptığı son ziyaretinde maddi aşkı bırakıp manevi aşka geçer.

Aşkın en önemli unsur olarak kullanıldığı bu hikayede maddi aşktan ilahi aşka geçiş anlatılır. Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun Eslafta Dekadanlık ve Şeyh Galip adlı makalesinde de ayrıntılı olarak ele aldığı Şeyh Galip'e ait izler bu hikayenin de birçok yerinde yer alır. Mevlevi dünya görüşünün hakim olduğu hikayede ayrıca Servet-i Fünûn edebî anlayışının da izlerini görmek mümkündür. Habibe'nin verem gibi bir hastalıktan dolayı ölmesi gibi sevgilinin veremden ölmesi Servet-i Fünûn edebiyatı ürünlerinde fazlasıyla görülen bir konudur. Yine musikinin hikayede genişçe yer alması Servet-i Fünûn etkisi olan bir diğer konudur.

4. Dalâlet (Sapkınlık)

“Dalâlet”¹⁴² hikayesinde Batılı bir kadınla evlenen bir adamın hayatının baştan sona değişmesi anlatılır.

Hikayenin baş kahramanı olan Ruhi Bey, arkadaşı Fikri Bey'e bir mektup yazar ve mektubunda eşi Matild'den ayrıldığını ve iki çocuğunu yanına alıp karısından ayrıldığı için mutlu olduğunu yazar. Ruhi Bey, mektubunu yazarken Avrupa'da geçen beş yıllık öğrenim hayatı boyunca Türk yaşam tarzını beğenmediğini ifade ettikten sonra bu konuda yaşadığı pişmanlığı da dile getirir.

Ruhi Bey, kendi yaşamından, ailesinden, çevresinden yola çıkarak Türk toplumu ile Avrupa toplumları arasında mukayese yapar. Aile yaşantısının, arkadaşlık ilişkilerinin Avrupa'dayken Türk toplumundan çok daha farklı biçimde olduğunu anlatır. Ruhi Bey, kendi kültürüne ait olan unsurları, dinini, dilini, kültürünü Avrupa'da yaşadığı yıllarda nasıl unuttuğunu anlatırken ayrıca Avrupa'ya giden Türk gençlerinin nasıl dalâlete düştüğünü de göz önüne serer.

Ruhi Bey, eşiyle İzmir'e taşınır; fakat İzmir'e gelmelerine rağmen ailesi kendi kültürel öğelerine göre yaşayamaz. Eşi, çocukları papaz okuluna göndermek ister ve din konusunda Ruhi Bey ile tartışır. Bu durum karşısında dayanamayan Ruhi Bey, eşini evden kovar ve zararın neresinden dönülürse kârdır anlayışıyla eşinden ayrılır.

¹⁴²Ahmet Hikmet Müftüoğlu, “Dalalet”, *İkdam*, (7 Mayıs, 1340), Sayı: 9732.

Hikayenin sonunda Ruhi Bey, kendi yaşantılarından yola çıkarak pişmanlık içerisinde olduğunu ve ileride oğlunun bir yabancı ile evlenmesine asla müsaade etmeyeceğini söyler ve aynı kültürdeki, aynı ülkedeki insanların evlenmelerinin doğru olduğunu vurgulayarak mektubunu sona erdirir.

“Dalâlet” diğer adıyla Sapkınlık hikayesi Ruhi Bey’in Fikri Bey’e yazdığı bir mektup olarak görülse de asıl itibarıyla Ruhi Bey’in hayatının mukayesesini yaptığı bir pişmanlık manifestosudur.

Ahmet Hikmet Müftüoğlu, eserlerinde genişçe yer ayırdığı bir konu olan kültürel değişme bu hikayede Batılı bir kadının etkisiyle kendini gösterir. Ahmet Hikmet, Ruhi Bey karakteri üzerinden Avrupa’ya giden Türk gençlerinde meydana gelen alafrangalaşma isteğinin ne gibi sonuçlar doğuracağını da bu eseriyle ortaya koymak ister.

Doğu-Batı karşılaştırmalarıyla örülü hikâyede batılı bir kadınlarla evlenen erkeklerin ne gibi sorunlarla karşılaşılacağına örnek verilir ve milli kültür, gelenekler ve görenekler konusunun üzerinde dikkatle durulur.

5. Asil Ecnebi

“Asil Ecnebi”¹⁴³ hikayesinde kendi kültürünü benimsemeyen, beğenmeyen, Batı hayranı bir Türk ailesinin hayatı ve trajikomik hayatı ironik şekilde anlatılır.

Hikâye Mukbil Bey’in Nefi Bey ve Nuşuhand Hanım’ın evine gitmesiyle başlar. Nuşuhand Hanım, Mukbil Bey’i kahkahalarla içeriye davet eder ve evde bulunan Türk, İngiliz, Fransız Arap, İtalyan konuklarına Mukbil Bey’i tanıtır. Bu davetin en önemli misafiri olan İngiliz Teğmen Pick Baker’e Nefi Bey, Türk büyüklerini ve Türk tarihini anlatmaya başlar, Fuzuli ile Homer’i karşılaştırırlar.

Pick Baker, duvarda asılı olan tablodaki beyti okumak ister ve bu eseri çok beğendiğini ifade eder. Pick Baker’in tabloya ilgisini gören Nuşuhand Hanım, asil bir yabancı olarak gördükleri Pick Baker’e bu değerli eseri hediye eder. Bu hediyeye Pick Baker çok sevinir ve Londra’daki Türk salonunun en güzel eşyasının bu eser olacağını belirtir.

¹⁴³Ahmet Hikmet Müftüoğlu, “Asil Ecnebi”, *İkdam*, (27 Şubat 1340), Sayı: 9665.

Nuşuhand Hanım ve Nefi Bey, yabancı aşığı olan bir çifttir. Şapka tutkundurlar. Yabancı şair ve yazarları bildikleri halde Abdülhak Hamit'ten haberdar değildirler. Musikimizden ürker, yemeklerimizden tiksindir, dilimizi beğenmez, İstanbul'daki esnaftan şikayet edip dururlar. Yabancı aşığı olan bu çifte göre kendileri de dahil olmak üzere her Türk terbiyesiz, her Türk beceriksiz, her Türk yeteneksiz olarak addedilir.

Savaşın sona ermesi ve Lozan'ın imzalanmasının ardından Nuşuhand Hanım, Beyoğlu'ndaki evini satar ve eşiyle birlikte İtalya, İngiltere, Fransa yollarına düşer. İngiltere'ye gittiklerinde bir otelde arkadaşları olan Mısırlı Kamil Bey'e rastlarlar. Çay istedikleri sırada çayı getiren garsonu gördükleri sırada Nuşuhand Hanım feryadı basar; çünkü çayı getiren garson İstanbul'da evlerinde ağırladıkları ve soylu bir İngiliz olarak gördükleri Pick Baker'dir. Bu durum karşısında büyük bir şaşkınlık ve pişmanlık yaşayan Nefi Bey ve Nuşuhand Hanım'a o sırada Mısırlı Kamil Bey, oda hizmetçisi olan Pick Baker'i tanıtır ve kendisine müthiş değerli bir antika eser kazandırdığını söyler.

Ertesi gün Nefi Bey ve Nuşuhand Hanım, Londra'yı terk eder, bir daha da Avrupa'ya gelmek istemezler; çünkü çok değer verdikleri diğer dostlarını bir bakkal çırağı veya meyhaneci çırağı olarak görmekten korkarlar ve hikaye böylelikle sona erer.

“Asil Ecnebi” hikayesinde Ahmet Hikmet, Tanzimat dönemi eserlerinden beri ele alınan bir konu olan alafrangalaşmayı, Batı özentiliğini ironik bir şekilde kaleme alır. Kendi kültürlerinden, milli değerlerinden habersiz olan Batı aşığı olan bir çiftin ellerindeki en değerli eseri sadece batılı olduğu için asil olarak gördükleri, tanımadıkları bir uşağa vermeleri ve gerçeğin ortaya çıkmasının ardından yaşamış oldukları derin pişmanlık hikayede trajik bir şekilde anlatılır.

Hikayenin bir diğer önemli noktası Ahmet Hikmet, “Ayşe Kız'la Wato” hikayesinde olduğu gibi bu hikayesinde de sanat eserlerinin kendi milletimizce, kendi ülkemizde değerlerinin anlaşılmadığını, kıymetinin bilinmediğini konusuna değinir. Avrupalıların bizim eserlerimize bizden daha çok kıymet vermesi Ahmet Hikmet'in kültürel ve milli değerlerimize sahip çıkmamız konusunda vermiş olduğu örneklerden bir diğerinin oluşturur.

6. Örtüye Düşkün

“Örtüye Düşkün”¹⁴⁴ adlı hikayede dört arkadaşın gitmiş oldukları bir seyahat sırasında batılılaşma konusunu ve ülkemizdeki düşünce tarzını bir hikaye ile değerlendirmeleri anlatılır.

Nice’a giden Selim, Müeyyed, Nedim ve Behbud adındaki dört arkadaş bu sahil şehrine gittikleri ilk andan itibaren Batı ülkelerindeki düşünce tarzını, yaşam biçimlerini, insanların rahatlıklarını, istedikleri gibi yaşamalarını değerlendirmekle beraber kendi ülkemizdeki kapalı zihniyeti, örtüye düşkünlüğü, birçok kaidenin sorgulanmadan, nedeni bilinmeden kabul edilmiş olması konusunu tartışır ve doğu-batı toplumlarının zihniyet unsurlarını mukayese ederler.

Akşam yemeğinin ardından Behbud Bey, bu batılılaşma meselesini ve gündüz konuşmuş oldukları örtüye düşkünlük konusunu tekrardan ele alır ve kendi mahallesi olan Şehremini’nde oturan Abdüsettar Efendi’nin hayatını anlatır. Abdüsettar Efendi, gençlik yıllarından itibaren hayatında örtünün hakim olduğu biridir. Gençliğinden beri vücudunu sürekli olarak örten biri olan Abdüsettar Efendi, yüzünü hiç görmediği bir kızla evlenir, hayatının her yerinde örtü hakimdir. Evinin her yeri örtülü, annesi örtülü, eşi örtülüdür. Zamanla Abdüsettar Efendi, örtü meselesinin hayatının her anında ve her yerinde yer alması gerektiğine inanır ve hususi eşyaları dahil her eşyasını örtüler içerisinde saklar. Abdüsettar Efendi’nin bu örtüye düşkün yaşantısı yaşlılığında da ziyadesiyle devam eder ve Abdüsettar Efendi, kara toprakla örtülünce bu örtü düşkünlüğü sona erer.

Behbud, Abdüsettar Efendi’nin hikayesini anlattıktan sonra araya giren Selim, milletin zihniyetindeki örtünün kaldırılması gerektiğini ve asıl olanın zihniyetteki örtünün olduğunu belirtir ve hikaye sona erer.

Ahmet Hikmet Müftüoğlu, bu hikayesiyle birlikte sosyal bir eleştiri yapar ve milletin dışa kapalılığını, sorgulamayan, araştırmayan yaklaşımını eleştirir. Abdüsettar Efendi’nin örnek olarak alınmasının yanında zihniyet bakımından örtülü olmanın bir ilerleme kaydetmeyeceğini, halkı ve toplumu geliştirmeyeceğini ifade eder. Ahmet Hikmet’e göre toplumun zihniyetindeki, fikirlerindeki örtünün

¹⁴⁴Ahmet Hikmet Müftüoğlu, “Örtüye Düşkün”, *Resimli Kitap*, (Temmuz 1326), Cilt 4, Sayı: 22.

kaldırılabilmesi, toplumsal ilerlemenin ve aydınlanmanın gerçekleşmesi için öncelikle bu hareketin bireyden dolaya çıkılarak yapılması gerekir.

7. Cesaret Et Oğlum Tayyareci Ol

“Cesaret Et Oğlum Tayyareci Ol”¹⁴⁵ adlı hikayede Ahmet Hikmet, Türk gençlerinin bilimsel çalışmalarla uğraşmasını, ilerlemesini ve millet için fayda olabilecek işlerle ilgilenmesini istediğini gösterir.

Hikaye emekli diplomat olan Selim Bey ve eşi Zehra Hanım’ın konuşmalarıyla başlar. Zehra Hanım, oğulları İhsan’ın pilot olma isteği karşısındaki üzüntüsünü dile getirirken Selim Bey ise oğlunu pilot olmak istediği için tebrik eder. Selim Bey oğluna tayyareciliğin vatan için önemli bir meslek olduğunu, ilmi çalışmaların sadece batılı ülkelerde yapıldığının kanısını değiştirmek için Türk gençlerine büyük görev düştüğünü belirtir.

Selim Bey, oğluna cesaretli olması gerektiğini, medeniyetin sadece bir millete özgü olmadığını, tüm insanlığın ürünü olduğunu hatta uçmak fikrinin öncelikle doğu toplumlarında ortaya çıktığını, Türklerin cennete uçmak dediğini belirtir ve Türk milletinin uçmayı arzu eden bir millet olduğu konusundaki fikrini örneklendirir.

İhsan iyi bir pilot ve uçak mühendisi olur, havada uzun bir süre uçabilen bir uçak icat ederek Türk milletinin gurur duyacağı bir kahraman olarak bilinir. İhsan’ın bu başarılarını Selim Bey göremez; ancak eşi Zehra Hanım oğlunun başarılarıyla gurur duyan bir anne olur ve hikaye sona erer.

Ahmet Hikmet bu hikayesiyle Türk gençlerine örnek olabilecek bir kişi olan İhsan karakterini model olarak gösterir ve gençlerin cesaretli olması gerektiğini, milletin ilerlemesi, yükselmesi için sadece batıya özgü olarak kabul edilen mesleklerle ilgili yanlış kanının değişmesi gerektiğini önemle vurgular. Ahmet Hikmet, gençlerin bilimsel alandaki çalışmalarında ve ilerlemelerinde ailelerin rolünün büyük olduğunu da bu hikayesinde gösterir. Anne ve babalar çocuklarını cesaretlendirmeli ve onları ilim yolunda teşvik etmelidirler.

¹⁴⁵Ahmet Hikmet Müftüoğlu, “Cesaret Et Oğlum Tayyareci Ol” *İkdam*, (27 Ağustos 1326).

8. Leyla Yahut Bir Mecnunun İntikamı

“Leyla Yahut Bir Mecnunun İntikamı”¹⁴⁶ adlı hikaye, Ahmet Hikmet’in ilk hikayelerinden biridir. Kırk sayfadan oluştuğu için Ahmet Hikmet’in diğer hikâyelerine oranla uzun sayılabilecek bir hikâyedir. Hikayenin başında bu eserin hayal ve efsane olmadığı, bir vaka, bir hakikat olduğu beyan edilir.¹⁴⁷ Bir aşk hikayesi olan eserde zengin ve fakir gençlerin ayrımı zıtlıklar üzerinden anlatılır.

Hikaye Sivas ilinde Yeşilırmak kıyısında Kızılçeşme adlı bir köyde geçer. Köyün çevresinin ve tabiat güzelliklerinin anlatılmaya başlamasıyla hikaye başlar. Köyde elli beş altmış yaşlarına yakın dul bir kadın olan Saliha ile kızı Leyla yaşar. Saliha, kızı Leyla için durmadan çalışır, onun rahat etmesi, mutlu olması için uğraşır durur. Saliha’nın ölen eşinin lakabı Şehirlioğlu olduğundan bu anne ve kıza da köy halkı Şehirli oğlununkiler adını takarlar.

Leyla’yı köyün ağası olan Mahmut Ağa’nın oğlu Süleyman’a isterler. Leyla ise Süleyman’la evlenmek istemez. Günlerden bir gün yalnız başına tarlaya giden Leyla, çocukluğundan beri tanıdığı Hüseyin’in türkü söylemesini duyar ve ona aşık olur. Hüseyin’in de Leyla’ya sevdalanmasının ardından bu iki genç nişanlanır.

Leyla ile Hüseyin’in nişanlaması haberini duyan ağanın oğlu Süleyman bu durumu bir türlü kabul edemez ve Leyla ile Hüseyin’den intikam almak için planlar yapar. Bir gün Hüseyin ormandan kesmiş olduğu odunları satmak için pazarda satmak için yola çıkar ve yoldayken ormanda uyuyakalır. Bunu gören Süleyman, parayla adam tutar ve bu adamlar Hüseyin’i uyandırıp Leyla’nın evinin yanmakta olduğunu ve Leyla’nın içeride olduğunu söylerler. Süleyman ise o sırada Leyla’nın evine gider ve Leyla’ya nişanlısı Süleyman’ın ormanda boğulduğu haberini verir. Bu haber karşısında Leyla ve annesi ormana doğru koşarken Hüseyin ise aynı anda Leyla’nın evine doğru koşar. Yanan samanlığın dumanını gören Hüseyin, Leyla’nın öldüğü haberine inanır ve çıldırır. Leyla ile annesi ise Hüseyin’in çıldırdığını görünce büyük bir üzüntü yaşarlar.

¹⁴⁶Ahmet Hikmet Müftüoğlu, *Leyla Yahut Bir Mecnunun İntikamı*, (İstanbul: Asır Kütüphanesi Hikâyeleri, Kasbar Matbaası, 1308) / Ahmet Hikmet eserin başında belirttiği dipnotta bu hikâyeyi Kanun-ı Sani 1306 yılında kaleme aldığı notunu düşürür.

¹⁴⁷ Müftüoğlu, s. 2

Bu olaydan sonra Hüseyin bir hafta boyunca hiçbir yerde görülmez. Sürekli ormanda Leyla diye bağırır ve ağlar. Birkaç gün sonra ise köyün ihtiyarları Hüseyin'in kız kardeşiyle birlikte İstanbul'a gitmesine karar verirler.

Tüm bu yaşananlara rağmen Süleyman, Leyla'nın peşini bırakmaz ve onu tekrardan istemeleri için ailesini gönderir; fakat Leyla yine Süleyman'ı reddeder. Bir gün Hüseyin, Yeşilırmak kenarında Süleyman'ı görür ve Leyla'yı yangından birlikte kurtarmayı teklif ederek Süleyman'ı kendisiyle beraber zorla ırmağa atar. İkisnin Yeşilırmak'ta boğulduklarını gören Leyla ise Hüseyin'i kurtarma isteğiyle suya atlar; fakat üçü de boğulurlar.

Bu olaydan üç ay sonra Leyla'nın annesi ölür ve Saliha kadının tabutunu mezarlığa götüren köylüler Mahmut Ağa'yı mezarlıkta perişan bir halde görürler ve hikaye böylelikle sona erer.¹⁴⁸

Ahmet Hikmet'in bu hikayesinin en önemli tarafı Anadolu'nun ve Anadolu insanının hikayede yer almış olmasıdır. Hikayenin yazıldığı dönemde İstanbul dışında bir yeri özellikle de Anadolu'yu mekan olarak alan eserlerin var olduğunu söylemek son derece güçtür. Bu yönüyle eser bir önem teşkil eder.

Eserde yer alan bir diğer farklı nokta kahramanlardan Hüseyin'in söylediği türküdür. Hece ölçüyle söylenen bir türkünün o dönem eserlerinde yer alması bir ilk olarak kabul edilebilir.

Eser bir aşk hikayesi üzerinden aslında sosyal bir sorun olan zengin-fakir sınıfsal uçurumuna dikkat çeker. Köy insanının yaşadıklarını, ağalık sistemini 1308 (1892) yılında ele almış olması aslında Ahmet Hikmet'in edebî anlayışını ve fikirlerinin sosyal ve toplumsal boyutta olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Hikâyenin isminin "Leyla Yahut Bir Mecnunun İntikamı" şeklinde oluşu ise Tanzimat ve Servet-i Fünûn dönemleri eserlerinde sıkça görülen bir eserin birden fazla isminin olmasına uygun bir özelliktir.

1.2.4. Romanı (Gönül Hanım)

Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun tek romanı "Gönül Hanım" adlı eserdir. "Gönül Hanım", 1 Şubat 1336 (1920)-13 Nisan 1336 (1920) tarihleri arasında

¹⁴⁸ Müftüoğlu, 3-40.

Tasvir-i Efkâr gazetesinde 33 bölüm olarak tefrika edilen bir romandır. Ahmet Hikmet, “Gönül Hanım” adlı eserini 3 Mart 1336 tarihinde tamamlar. Gazete sayfalarında arasında kaybolmaya yüz tutan bu eseri 1971 tarihinde Dr. Fethi Tevetoğlu kitap haline getirmiş ve yayınlamıştır.

“Gönül Hanım” romanında Mehmet Tolun adlı Türk gencinin Birinci Dünya Savaşı yıllarında esaret altındayken tanıştığı esir Macar Kont Bela Zichy ve Gönül Hanım ve Ali Bahadır Kaplanof adlı kardeşlerle tanışmalarının ardından Orhun bölgesine seyahatleri ve bu seyahatte yaşadıkları anlatılır.

1917 yılının Eylül ayında romanın kahramanı olan Üsteğmen Mehmet Tolun, Birinci Dünya Savaşı’nın başında Ruslara esir düşer. Mehmet Tolun önce Kafkasya’da, Hazar Denizinde ıssız bir adada, Ural’ın doğusunda İrbit şehrinde sonra Sibirya’da Krasnoyarsk’ın altı kilometre uzağında yer alan Grodok adı verilen karargaha getirilir. Mehmet Tolun bir gün Radloff, Le Coq, Thomsen gibi dil bilimcilerin Orhun eserleriyle ilgili olarak Almanca ve Rusça kaleme aldığı eserlerini bir lokantada incelerken bir Tatar genci olan Ali Bahadır Kaplanof ve kız kardeşi Gönül Hanım’la tanışır. Yeni tanışan bu gençler birbirlerine yakınlık gösterirler ve Türk dili, kültürü ve tarihi hakkında yapılan bilimsel çalışmaların daha çok Batılı yazarlar tarafından yapılmasını eleştirel bir yaklaşımla ele alırlar. Türklerin Ana yurdu olan Orhun nehir kenarına Bilge ve Kültigin yazıtlarına Türk araştırmacıların gelmemesine, ilgisizliğine eleştirel yorum getirirler ve Orhun yazıtlarına bir seyahat düzenlemeyi planlarlar. Esir Macar Teğmenlerinden Kont Bela Zichy’de bu seyahate katılır ve 20 Şubat tarihinde adına Gönül Hanım Sefer Heyeti verilen bu seyahat Moskova’dan trenle başlar.

On gün boyunca trenle edilen yolculukta sırasıyla Moskova, İrkutsk, Baykal Gölünün kıyısı, Udinsk şehirlerine uğranılır. Daha sonra Selenga nehir vadisini geçerek Selenginsk’e oradan da sırasıyla Kâhta, Karan Kouı Boğazı ve Urga’ya giderler. Urga’da bir ay kalarak hazırlıklarını tamamlayan Gönül Hanım Seyahat Ekibi, at sırtında zor koşullar altında yolculuklarına devam ederler.

Navan Çeren’in ardından Bitik Ula Dağlarına ve Bereket Kuyu geçilerek Batu Han bölgesine varılır. Buradaki yazılı dağda ikisi Tibetçe biri eski Türkçe olan yazıtlara denk gelirler; ancak yazıtlar çok tahrip edildiğinden okunamaz durumdadır.

4 Temmuz tarihinde Budist Moğolların mabedi Ergen Su'ya 6 Temmuz'da Uygurların başkenti olan Karabalgasun'a varırlar. Buradaki kitabe harabelerini gezerler. 10 Temmuz'da Orhun'a ve yaylasına varırlar. Abidelerin bulunduğu yeri gezer, yazıtların bir kopyasını almak için uğraşırlar ve Thomsen ve Radloff'un metin çevirilerindeki eksikliklerini tamamlamaya çalışırlar. Başı kopan heykelin Moğol'da olduğunu öğrenir ve onu satın almaya çalışırlar.

Orhun yazıtlarının bulunduğu bölgede ilk tanıştıkları günden beri birbirinden etkilenen ve yolculuk sırasında bu etkileşimleri aşka dönen Mehmet Tolun ve Gönül Hanım'ın nişan törenleri yapılır.

Romanın sonunda seyahatin dört kahramanı da kendi ülkelerine geri dönerler ve birkaç ayın ardından Mondros antlaşması imzalanır ve sağlığının bozulduğunu gerekçe gösteren Mehmet Tolun görevinden istifa eder, İstanbul'a gidip ticaretle uğraşmaya başlar. Sonrasında Mehmet Tolun ve Gönül Hanım evlenip İstanbul'a taşınırlar. Mehmet Tolun, seyahatnamesini hazırlamaya çalışırken Gönül Hanım'da kız öğretmen okulu açma isteğini gerçekleştirmeye çalışır ve eser sona erer.¹⁴⁹

Romanın adının bir kadın adı olan Gönül Hanım olması önemlidir. Ahmet Hikmet, Gönül Hanım üzerinden örnek Türk kızının modelini çizer. Paris Üniversitesi'nde edebiyat okuyan bu genç kız Avrupa'da eğitim görmesine rağmen değerleri, milli şuuru bakımından herhangi bir kayba veya yozlaşmaya uğramamış birisidir. Romanın hareket noktası olan ve özünü oluşturan Orhun abidelerine seyahat fikri Gönül Hanım'dan çıkar. Gönül Hanım, milli değerlerine bağlı, vatansever bir kadın karakteridir.

Romanın başkahramanı olan Mehmet Tolun, yazarın kendisini temsil eder. Ahmet Hikmet, düşüncelerini Mehmet Tolun vasıtasıyla söyler. Ahmet Hikmet, Tolun karakterini yaratırken 1721-1722 yıllarında Güney Sibirya'da ve Yenisey Irmağı civarında araştırmalar yapan ve buralarda ilk olarak seyahat eden İsveç subayı Johann Philipp Tabbert Von Strahlenberg'ten ilham aldığını söylemek mümkündür. Strahlenberg, Poltava savaşında Ruslara esir düşerek Sibirya'da ikamet eder. Romandaki Mehmet Tolun'da Sibirya'da ikamet eden bir Türk subayıdır. Strahlenberg, Alman bilgini Messerschmidt'le beraber Yenisey yazıtlarını keşfeder. 1722'de ülkesine dönerek 1730'da Yenisey kıyılarında bulunan iki taşın kopyalarıyla

¹⁴⁹Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Gönül Hanım, (İstanbul, Elips Yayınevi, 2011), 5-110.

birlikte Stockholm’de eserini kaleme alır. Gönül Hanım romanın sonunda ise Mehmet Tolun seyahat notlarını kaleme alma hazırlığı içerisinde. ¹⁵⁰

Mehmet Tolun, Türkçülük fikrinin en önemli temsilcisi olarak romanda yer bulur. Esir olan bu Türk subayı, milli değerlerine bağlı ve Turancılık görüşünü benimsemiş birisidir. Mehmet Tolun, Türk milletinin aydınlanması, medeniyet olarak kurtulmasının altı ayrı madde haline ifade eder. Mehmet Toluna göre, teknik ilerleme sağlanmalı, ekonomik bağımsızlık kazanılmalı, din konusunda yobazlık bir tarafa bırakılmalı, Türk milletleriyle ortak paydada sahip olduğumuz kültürel öğelere sahip çıkılmalı, halk sınıfsal olarak eşit olmalı ve ticaret alanında Türk milleti ilerleme kaydetmelidir.

Gönül Hanım’ın erkek kardeşi olan Ali Bahadır ise kız kardeşi gibi aydın fikirlere sahip olan bir gençtir. Kardeşi ile aynı fikirlere sahip biri olan Ali Bahadır oldukça zengin bir Tatar gencidir ve bu zenginliğini Türk toplumlarının kültürel yönden uyanması, canlanması faydasına kullanmaktan tereddüt etmez.

Romanın bir diğer önemli ismi Macar asıllı olan Kont Béla Zıchy’dir. Ahmet Hikmet, uzun yıllar boyunca Macaristan’da kalır ve oranın kültürel öğelerini, yaşam şartlarını, insanların iyi tanır. Bu romanda da Macar bir karakterin yer alması Ahmet Hikmet’in hayatındaki yaşanmışlığın bir göstergesidir. Ahmet Hikmet, Kont karakteri üzerinden aslında Türk asıllı olarak gördüğü Macar halkına kendi kültürel değerlerine sahip çıkmak ve özünü kaybetmemek konusunda birlik olmayı istediğini gösterir. Romanın sonunda da Kont Béla, Orhun yazıtları karşısında eğilir ve Ahmet Hikmet’in Macar halkından istediği kültürel birlik ve teslimiyetini gösterir.

Romanda kullanılan mekanlar ise kronolojik sıraya göre verildiği için belli bir düzen içerisinde. Moskova’da başlayan yolculuk Orhun kitabelerinin olduğu bölgeye kadar geniş bir coğrafyada yer bulur. Romandaki mekanlar Orta Asya ve Türklerin ana yurt olarak kabul ettikleri bölgedir. Romanın bu önemli mekanlarda geçmesi Ahmet Hikmet’in milli bilinci tekrardan oluşturmak istemesinin, Türklük şuurunun yeniden doğmasını istemesinin bir göstergesidir.

¹⁵⁰ Bilge Ercilasun, *Ahmet Hikmet Müftüoğlu’nun Orhun Abideleriyle İlgili Romanı: Gönül Hanım*, (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Beşinci Milletler Arası Türkoloji Kongresi 23-28 Eylül 1985) 69.

Orhun Abidelerin anlatıldığı bölüm oldukça detaylı ve ayrıntılı olarak ele alınmasının yanında tasvirlerin genişçe yer bulması ve Ahmet Hikmet'in yolculuk sırasında gezilen her bölge ile ilgili bilgi vermesi eserin mekânsal açıdan dikkat çeken diğer noktalarıdır.

“Gönül Hanım” romanındaki zaman ise 1917 yılının Eylül ayında başlar ve kronolojik bir şekilde zaman akışı ilerler. 1918 yılının Şubat ayında başlayan Orhun Abideleri yolculuğu ise 1918 yılının Ekim ayında son bulur. Aynı zamanda eserin geçmekte olduğu zaman Birinci Dünya Savaşı yıllardır.

Ahmet Hikmet, “Gönül Hanım” romanıyla bilinç oluşturma gayesindedir. Bu bilinç oluşturma gayesinin milli bir gaye olduğu söylenebilir. Türk toplumlarının bir araya gelmesini arzu eden Ahmet Hikmet, kökenlerinin Türk olduğunu savunduğu Macarları da bu bilinç grubuna dahil eder.

Milli kültür birliğinin tekrardan oluşması ve kazanılması için ilk şart “ana yurt” olarak kabul edilen ve milletlerin çıkış noktası olarak kabul gören Orta Asya'yı tanımak ve sahiplenmektedir. Romanın geneli boyunca ayrıca Ahmet Hikmet, Orta Asya'da araştırma yapmayan, ilgilenmeyen Türk çalışmacılarına da eleştiri yöneltir ve Türklüğün alanlarının yabancı çalışmacılar tarafından değerlendirilmesini Türk dünyası için büyük bir eksik olarak görür.

Romanda Orhun Âbideleri önemli bir yer teşkil eder. Orhun Âbidelerinin ve çevresinin detaylı olarak anlatıldığı eserde Ahmet Hikmet'in Orhun Abideleriyle ilgili Batıdaki bütün neşriyatı takip ettiği, Radloff'un ve Thomsen'in eserlerini okuduğu muhakkaktır. Eserde yer alan Köl Tigin Abidesinin bugünkü dile tercümesi, ilmî, tarihi ve edebî bir değer taşımaktadır. Orhun Abidesinden alınan ve romanda yer alan cümleler Orhun Abidesinin Türkçeye yapılan ve yayınlanan ilk tercümesidir.¹⁵¹

Ahmet Hikmet, “Gönül Hanım” romanında kullanılan konuya uygun bir dil kullanmayı tercih eder. Servet-i Fünûn dönemindeki dil anlayışının artık geride kaldığını söyleyebiliriz. Sade ve anlaşılır bir dilin kullanıldığı romanda coğrafi

¹⁵¹Bilge Ercilasun, *Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun Orhun Abideleriyle İlgili Romanı Gönül Hanım*, (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkiyat Araştırma Merkezi, Beşinci Milletler Arası Türkoloji Kongresi, Cilt 1, 23-28 Eylül 1985), 69.

tasvirler geniş yer bulur. Ayrıca Türk kültürüne ait öğeler, yaşam tarzı, giyecek ve yiyeceklere kadar geniş bir yelpazede birçok konu eserde tasvirlerle okuyucuya tanıtılır.

“Gönül Hanım” romanında kullanılan dilin Ahmet Hikmet’in milli edebiyat çerçevesinde savunduğu dile uygun olduğu görülür. Pantürkizm görüşünde olan Ahmet Hikmet, Türkçe eserlerin ırkı, dini ve milleti aynı olan Türkler tarafından okunması için tek bir ortak dilde buluşması gerektiğine inanıyordu.¹⁵²

“Gönül Hanım” romanında işlenen konu olan Türklük bilincinin meydana çıkarılması isteği romanda kullanılan kelimelerde de kendini gösterir. Servet-i Fünûn dönemi eserlerinde görülen ağır dil ve tamlamalar bu eserde görülmez.

1.2.5. Makaleleri

Ahmet Hikmet, edebî hayatı boyunca çeşitli dergilerde yayımlamış olduğu makalelerde birçok konuyu ele alır. Aile yaşantısı, aile kurumunun değeri ve önemi, kadın-erkek ilişkileri, dini konular ve dini değerler, toplumun aksak yönleri, kültürel yozlaşma, milli kültür ve Türk kültürüne dâhil değerler ve bu değerlerin önemi, Divan edebiyatı, Tanzimat dönemi edebiyatı, Servet-i Fünûn dönemi edebiyatı, Batı edebiyatı, dil konusu ve Milli vezin, Batılılaşma ve medeniyet gibi konuları ele alan makaleler kaleme alır.

1.2.5.1. Resimli Gazete ’deki Makaleleri

Ahmet Hikmet’in dil konusunu ele aldığı makalelerinden biri olan “Afaki Bir Serzeniş”¹⁵³ adlı yazısında dil meselesi üzerinde durur. Batı gazetelerinin aksine Türk gazetelerinin Türkçeyi doğru şekilde öğretmek adına halka öncülük etmesi gerektiğini ifade eder. Türkçenin geri kaldığını ve iki yüz yıl önce kullanılan dilin hala kullanımda olduğunu ve dilde değişikliklere gidilmesi gerektiğini vurgular.

Dil konusunun anlatıldığı bir diğer makale “Med Meselesi”¹⁵⁴ adlı makaledir. Makalede Türkçede medd ve şeddenin olmadığını ifade eder. Divan şairlerinin imale

¹⁵²David Kushner, *Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu 1876-1908*, Çev: Şevket Serdar Türet, Rekin Ertem, Fahri Erdem, (İstanbul: Kesit Yay. 2009) 99.

¹⁵³Ahmet Hikmet Müftüoğlu, “Afaki Bir Serzeniş”, *Resimli Gazete*, S. 52, .3.

¹⁵⁴Ahmet Hikmet Müftüoğlu, “Med Meselesi”, *Resimli Gazete*, S. 65, 2.

ve meddi nasıl kullandıklarını örneklerle belirtir. Divan şairlerinden farklı olarak Türkçede imaleyi Arapça ve Farsça kelimeleri kullanmayan pek az kişinin olduğunu ve bu kişilerden birinin de üstat Hamid olduğunu ifade eder. Makalenin sonunda ise yazar, kulaklarımızın imale azabından kurtulmasını dileyerek yazısını sona erdirir.

Dil ve Türkçülük meselelerinin anlatıldığı bir diğer makale ise “Türkiyat Alemi Nasıl Yetişir”¹⁵⁵ adlı makaledir. Türkçülüğün ve Türk tarihinin esas olarak alındığı makalede Kül Tekin, Bilge Kağan yazıtlarında kullanılan isimlerden bahsedilir. Dil bilim ve Türkçenin tarihsel seyrinin kökeninin araştırılması gerektiği ifade edilir ve Ahmet Hikmet Müftüoğlu bu amaçla genç kuşakların bilinçli bir şekilde gelişmesi gerektiğini vurgular.

Medeniyet konusunun ele alındığı “Medeniyet Alameti”¹⁵⁶ adlı makalede Batı konusu medeniyet fikri çerçevesinde köylülerin, halkın yaşam tarzı üzerinden örneklendirilerek verilir. Yazarın arkadaşı olan ve makale boyunca fikirlerini ifade eden Nasuh Efendi, halkın medeniyete ulaşabilmesi için iyi şartlarda yaşaması gerektiğini ifade ederek ve köylülerin yaşam şartlarının iyileştirilmesi için hükümete düşen görevleri belirtir. Nasuh Efendi’nin Macar hükümetinin köylülere olan politikasını ifade ettiği bu düşüncelerde köylüler yüksek fikirlere öncelikle yüksek ve kaliteli bir çevre ile kavuşabilir.

Medeniyet konusunun ele alındığı bir diğer makale “Meskenin Ruha Tesiri”¹⁵⁷ adlı makalesidir. Ahmet Hikmet Müftüoğlu daha önceki makalede olduğu gibi yine Nasuh Efendi ile sohbetini yansıtır. Macar köylülerinin gelişimini, Macar köylülerinin Alman köylüleriyle arasındaki farkı kapatışlarını örnekleyerek Türk milleti ve Türk köylüsü içinde aynı modelin ve yöntemin alınması gerektiğini ifade eder. Köylülerin refah seviyesinin artması için çareler arayan Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Macar hükümetinin geliştirdiği bu yönteme destek verir. Vatanın gerçek sahibi olarak ifade ettiği köy halkının gelişmesi, ilerlemesi medeniyetin en büyük alameti olarak görülür. Batı, Macar ve Alman köylerinin refaha kavuşmalarının Türk köylerine de uygulanması konusunda ele alınır. Görüldüğü gibi Ahmet Hikmet

¹⁵⁵Ahmet Hikmet Müftüoğlu, “Türkiyat Alemi Nasıl Yetişir”, *Resimli Gazete*, S. 64, .3.

¹⁵⁶Ahmet Hikmet Müftüoğlu, “Medeniyet Alameti”, *Resimli Gazete*, S. 54, 3.

¹⁵⁷Ahmet Hikmet Müftüoğlu, “Meskenin Ruha Tesiri,” *Resimli Gazete*, S. 55. 3

Müftüoğlu Batı medeniyetine ait olan ilerlemelerin vatana faydalı olan kısımlarını olarak kullanılması gerektiği görüşündedir.

“Garp Medeniyetçiliği”¹⁵⁸ adlı makalesinde garp konusunu detaylı bir şekilde ele alarak Türkler gibi yüce bir tarihi olan bir milleti garp ülkelerine benzetmeye çalışmanın yanlışlığını belirtir. Garp kelimesinin tanımının ne olduğunu açıklar Garplılar gibi olmanın bir övünç kaynağı olmadığını belirterek milli değerlere sahip çıkılması gerektiği konusunda uyarılarda bulunur.

“Türk’ün Seciyesi”¹⁵⁹ adlı makalede ise diğer birçok makalede yer alan Batı meselesinin aksine Türk, Arap ve İran medeniyetlerinin birbirine etkisi ve farklılıkları ele alınır. Şark milletlerinin farklılıkları ve birbirine olan etkileri üzerinde durulur.

Ahmet Hikmet’in Doğu- Batı medeniyetlerini karşılaştırdığı bir diğer makalesi “İslamlar Aleyhindeki Sinema Mevzuları”¹⁶⁰ adlı yazısıdır. Bu makalede Ahmet Hikmet Müftüoğlu birçok makalesinde yer alan Nasuh Efendi’nin ifadelerinden yola çıkarak yine bir değerlendirme yapar. Bu makalede sinema sektöründe yer alan batılı filmlerdeki İslam düşmanlığını ifade etmek ister. Onun öncesinde ise Nasuh Efendi yedi yıl öncesinde Fransa’da görmüş olduğu bir papaz heykelinden yola çıkarak İslam ve Türk düşmanlığını anlatmaya başlar. Piyer adındaki bir papazın şehir şehir gezerek kin ve infak tohumlarını nasıl halka lanse ettiğini ve bu Piyer’in İslamiyet ve Hristiyanlık arasında yükselen kin duvarının baş mimarı olduğunu ifade eder. Makalenin devamında sinemalarda yer alan İslam düşmanlığı konusuna değinilir ve Amerikan ve Avrupa yapımı olan filmlerde Müslümanların hain, casus gibi kötü karakterlerde yer almasını eleştirir ve bu konuda hükümete de bir eleştiri yollar. Yapılan eleştiri ise tiyatroların sansürlendiği bir dönemde İstanbul’da sinema salonlarında İslamiyet’i ve dini değerleri aşağılayan karakterlerin var olduğu filmlerin sorunsuz bir şekilde perde de yer bulmasıdır. Ahmet Hikmet Müftüoğlu, yazısını bu durumun düzeltilmesini dileyen temennilerle sonlandırır.

¹⁵⁸Ahmet Hikmet Müftüoğlu, “Garp Medeniyetçiliği,” *Resimli Gazete*, (24 Mayıs 1340 /1924), 1-3.

¹⁵⁹Ahmet Hikmet Müftüoğlu, “Türk’ün Seciyesi”, *Resimli Gazete*, S. 61, 3

¹⁶⁰Ahmet Hikmet Müftüoğlu, İslamlar Aleyhindeki Sinema Mevzuları, *Resimli Gazete*, S. 63, 2.

“İslamlar Aleyhindeki Sinema Mevzuları”¹⁶¹ adlı makalede Ahmet Hikmet Müftüoğlu yine Nasuh Efendi’nin ifadelerinden yola çıkarak yine bir değerlendirme yapar. Bu makalede sinema sektöründe yer alan Batılı filmlerdeki İslam düşmanlığını ifade etmek ister. Onun öncesinde ise Nasuh Efendi yedi yıl öncesinde Fransa’da görmüş olduğu bir papaz heykelinden yola çıkarak İslam ve Türk düşmanlığını anlatmaya başlar. Piyer adındaki bir papazın şehir şehir gezerek kin ve infak tohumlarını nasıl halka lanse ettiğini ve bu Piyer’in İslamiyet ve Hristiyanlık arasında yükselen kin duvarının baş mimarı olduğunu ifade eder. Makalenin devamında sinemalarda yer alan İslam düşmanlığı konusuna değinilir ve Amerikan ve Avrupa yapımı olan filmlerde Müslümanların hain, casus gibi kötü karakterlerde yer almasını eleştirir ve bu konuda hükümete de bir eleştiri yollar. Yapılan eleştiri ise tiyatroların sansürlendiği bir dönemde İstanbul’da sinema salonlarında İslamiyet’i ve dini değerleri aşağılayan karakterlerin var olduğu filmlerin sorunsuz bir şekilde perde de yer bulmasıdır. Ahmet Hikmet Müftüoğlu, yazısını bu durumun düzeltilmesini dileyen temennilerle sonlandırır.

“Teferrüc mü Tahazzün mü”¹⁶² adlı makale yazısında Ahmet Hikmet, eğlenmek için dışarı çıkan halkın sadece gayri Müslimlerden olmasına yönelik bir eleştiri yöneltir ve Müslüman ve Türk halkın neden eğlenmediğini sual ederek, eleştirel bir bakış açısı geliştirir. Bunun akabinde viraneye, harabeye dönmüş Türk yalılarının durumunu ve buralarda yaşayan Türk halkının durumu ağıtlar ve üzüntüler içerisinde aktararak bir mezar taşına, sessiz bir baykuşa benzetir. Vatanın içinde bulunmuş olduğu bu kötü dönemlerde Müslüman ve Türk halkın yaşadığı zorlukları ifade eder.

“Diyanet-i Hristiyaniyede Kadının Mevkii”¹⁶³ adlı makalesinde yazar, Hristiyan dininde kadınlara verilen değer konusunu işler ve Hristiyanlıkta kadına karşı olan bakış ile İslamiyet’teki bakış açısının birbirinin zıttı olduğu ve medeniyet beşiği olarak görülen Avrupa’da erkeklerin kadınlara olan bakışlarının Müslüman erkeklerin bakışlarından tamamen zıt ve aşağı olduğunu ifade eder.

¹⁶¹Ahmet Hikmet Müftüoğlu, İslamlar Aleyhindeki Sinema Mevzuları, *Resimli Gazete*, S. 63, 2.

¹⁶²Ahmet Hikmet Müftüoğlu, “Teferrüc mü Tahazzün mü”, *Resimli Gazete*, S. 46, 3.

¹⁶³Ahmet Hikmet Müftüoğlu, “Diyanet-i Hristiyaniyede Kadının Mevkii,” *Resimli Gazete*, S. 49, 3.

Ahmet Hikmet'in din konusunu ele aldığı bir diğer makalesi “Çölde”¹⁶⁴ adlı makalesidir. Ahmet Hikmet, bu yazısında rüyasında görmüş olduğu bir olayı nakleder. Hz. Muhammed (s.a.s), Hz. İsa ve Hz. Musa'nın bir çölde karşılaşmalarını anlatan bu yazı, yazarın rüyasından uyanmasıyla son bulur.

Kadın-erkek ilişkilerinin anlatıldığı makalesi “Cemiyet-i Hazıramızda Kadınlara Edilecek Muamele”¹⁶⁵ adını taşıyan makalesinde Ahmet Hikmet, Kadın erkek ilişkileri hakkında bilgi verir. Kadınların erkeklere erkeklerin kadınlara nasıl selam vereceği konusu anlatılır. Bu konuyu Avrupa milletlerinin birbirlerine karşı olan selamlama meselesiyle örneklendirir. Alman ve Macar erkeklerinin kadınların elini öpmesinin anlatıldığı makalede el öpmenin Türk toplumunda ise hürmet ve saygı manasıyla yaşlılara ve din büyüklerine karşı yapıldığını ifade eder.

Ahmet Hikmet, Resimli Gazete'nin 70, 71, 72, 74, 76. Sayılarında “Leyla'ya Mektuplarım” adlı bir makale dizisi yayımlar. İlk yazısında Leyla'ya seslenen yazar, Leyla'ya kadın olduğu için Allah'a şükretmesi gerektiğini ve kadınların üstün yaradılışlı canlılar olduğunu ifade eder. İkinci makale olan “Leyla'ya Mektuplarım Kadınlarda Hürriyet”¹⁶⁶ kadınlarda hürriyetin taraftarı olduğunu ifade ederek kadınların hür olmasının zengin olmalarıyla alakasının olmadığını gerçek hürriyetin akılla ve idareye sahip olunacak bir kavram olduğunu belirtir. Leyla'ya Mektuplar adı altında yayımlanan üçüncü makalesi ise “Sadakat ve Vefa”¹⁶⁷ başlığını taşır ve bu makalede ise sadakat ve vefadan söz eder. Kadınlar mı yoksa erkekler mi daha sadakatlidir diye sorar ve bu sorunun cevabı olarak bu sadakat konusunun memlekete ve terbiyeye göre değişeceğini belirtir. Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Fransız ve İngiliz kadınlarından Türk kadınlarını daha sadık olarak belirtir. Bunda iklimin, dinin, terbiyenin ve ananenin tesirinin olduğunu belirtir. Makale dizisinin dördüncü makalesi “Ruh”¹⁶⁸ başlığını taşır ve bu makalede erkek ile kadının ruh açısından

¹⁶⁴Ahmet Hikmet Müftüoğlu, “Çölde”, *Resimli Gazete*, S. 62, 3.

¹⁶⁵Ahmet Hikmet Müftüoğlu, “Cemiyet-i Hazıramızda Kadınlara Edilecek Muamele”, *Resimli Gazete*, S. 60,3.

¹⁶⁶Ahmet Hikmet Müftüoğlu, “Leyla'ya Mektuplarım 2 Kadınlarda Hürriyet”, *Resimli Gazete*, S. 71, 2.

¹⁶⁷Ahmet Hikmet Müftüoğlu, “Leyla'ya Mektuplarım 3 Sadakat ve Vefa”, *Resimli Gazete*, S. 72, 2.

¹⁶⁸Ahmet Hikmet Müftüoğlu, “Leyla'ya Mektuplarım 4 Ruh”, *Resimli Gazete*, S. 74, 2.

incelik farkının olduğunu belirten yazar, makalesinde kadın ve erkekte peyda olan incelik farklılıklarını bahseder. Beşinci ve son makale ise “Gönül”¹⁶⁹ başlığındadır. Bu makalede de Leyla’ya gönül kavramını açıklar ve bir genç kızın gönlünün olduğu biriyle evlenmesinin öneminden bahseder. Makalenin devamında ise kadın ve erkeğin ‘gönül’ konusu çerçevesinde farklılıklarından ve kadınlardaki hissiyatın gönülle ilişkisini anlatılır.

“Terakki İhtiyacı”¹⁷⁰ adlı yazısında Ahmet Hikmet, milli duygular çerçevesinde Türklerin ve Türklüğün muhtaç olduğu kuvvet ihtiyacına başka milletlere benzemeye çalışmak yerine kendi milli değerlerine sahip çıkılarak sahip olunacağını anlatır.

Ahmet Hikmet’in milli konuları ele aldığı bir diğer makalesi olan “Milli Spor’da”¹⁷¹ ise milli sporlarımız hakkında yazar bir değerlendirme yapar ve milli sporlarımızın unutulmaması gerektiğini vurgular.

Divan edebiyatı hakkında “Şuh Bir Kazasker”¹⁷² adlı makalesinde divan edebiyatının en önemli şairlerinden biri olan Baki’nin hayatına ve edebî düşüncelerine olan bakışını ifade eder. Makalede Baki gibi önemli bir şairin Avrupa’da Türkiye’den daha fazla tanındığını, divanının Avrupa’da basılmış olduğunu anlatır ve Baki’nin şuh bir şekilde kaleme alınan şiirlerine yer verilir.

“Alman’da Azm ü İntizam Menba’ları”¹⁷³ adlı makalede ise Almanya Darülfünunlarından birinin müderrislerinden biriyle konuşan Ahmet Hikmet’in Almanya’daki Darülfünunda eğitim şartları ve öğrencilerin aktiviteleri hakkındaki fikirlerine yer verilir. Makalede Ahmet Hikmet’in Almanya’daki Darülfünunları gezdiği vakit yapmış olduğu gözlemler genişçe yer alır.

¹⁶⁹Ahmet Hikmet Müftüoğlu, “Leyla’ya Mektuplarım 5 Gönül”, *Resimli Gazete*, S. 76, 2.

¹⁷⁰Ahmet Hikmet Müftüoğlu, “Terakki İhtiyacı”, *Resimli Gazete*, S. 40, 2.

¹⁷¹Ahmet Hikmet Müftüoğlu, “Milli Spor”, *Resimli Gazete*, S. 73, 2.

¹⁷²Ahmet Hikmet Müftüoğlu, “Şuh Bir Kazasker”, *Resimli Gazete*, S.51, .3.

¹⁷³Ahmet Hikmet Müftüoğlu, “Alman’da Azm u İntizam Menba’ları”, *Resimli Gazete*, S. 42, 2.

Ahmet Hikmet'in Almanya seyahatindeki gözlemlerinden yola çıkarak kaleme aldığı bir diğer yazısı "Alman Darülfünunlarında Düello"¹⁷⁴ adıyla yayımlanır. Ahmet Hikmet, Alman öğrencilerin kendi aralarında oluşturdukları kulüpleri ve bu kulüplerdeki öğrencilerin aralarında meydana getirdikleri düellolardan söz eder.

1.2.5.2. Servet-i Fünûn'daki Makaleleri

Ahmet Hikmet'in Servet-i Fünûn dergisinde kaleme almış olduğu ilk yazı "Roman Fabrikası"¹⁷⁵ adlı yazısıdır. "Roman Fabrikası" adlı bu yazısı ile Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Servet-i Fünûn edebi dergisine dahil olur ve Ahmet Hikmet Müftüoğlu için bu yeni bir başlangıç ve hayatının önemli dönüm noktalarından birini oluşturur. Bu makalede Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Avrupa gazetelerinde adı geçen Amerika'daki bir fabrikadan söz eder. Bu fabrika, bir roman fabrikasıdır ve yazarlar için roman konuları ve fikirleri üretir. Bu fabrikada çalışan kişiler aşamalı olarak bu fikirleri kaydeder ve bir üst bölüme aktarır. En son aşamada seçici kurulca seçilen roman fikirleri ve konuları müdür tarafından değerlendirilerek sayıları iki yüzü bulan yazarlara ulaştırılır. Yazarların isim listesinin bulunduğu defterde pek çok İngiliz yazarın isminin bulunduğu belirtilir. Bu fabrikaya roman ısmarlamamanın oldukça popüler ve revaçta olduğu da ifade edilir ve son olarak makalenin sonunda Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Fransa'nın bu roman fabrikası durumundan endişe ettiğini ifade eder.

"Musahabe-i Edebiye"¹⁷⁶ adlı makalede Ahmet Hikmet, edebiyatın tarihsel gelişim devresini üç bölüme ayırarak edebiyatta oluşan gelişim seyrini dönemler ışığında ifade eder. Taklit ve iktibas unsurlarının ön planda olduğu makalede yazar, taklit ve iktibasa tabii bir gözle bakarak, bu iki unsuru milletlerin edebiyatlarını geliştiren en önemli etkileşim aracı olarak görür. Batı milletlerinin gelişim devrelerinde birbirleriyle olan etkileşim, taklit ve iktibas örneklerine yer veren yazar, Türk edebiyatının gelişimi içinde batı ile olan taklit ve iktibas oldukça tabii görür.

¹⁷⁴Ahmet Hikmet Müftüoğlu, "Alman Darülfünunlarında Düello", *Resimli Gazete*, S. 43, 3.

¹⁷⁵Ahmet Hikmet Müftüoğlu, "Roman Fabrikası", *Servet-i Fünun* no 107, (18 Mart sene 1309) C. 5, 36-37.

¹⁷⁶Ahmet Hikmet Müftüoğlu, "Musahabe-i Edebiye Eslafta Dekandanlık ve Şeyh Galip", *Servet-i Fünûn*, S. 393, 40.

İşte bu noktada Ahmet Hikmet, dahili olduğu Servet-i Fünun sanatçılarının içerisinde bulunduğunu açıkça gösterir. Ahmet Hikmet'e göre taklit ve ictibas bire bir alınarak olmamalı, edebiyatı geliştirecek, bir üst aşamaya sevk edecek bir unsur olarak kullanılmalıdır. Milli edebi değerler oluşturulacak olan sentezde asla göz ardı edilmemeli görüşünü destekler.

Ahmet Hikmet'in "Musahabe-i Edebiye" adıyla yayımladığı bir diğer makalesinde ayrıca "Eslafta Dekadanlık ve Şeyh Galip" ¹⁷⁷ başlığını kullanır. Bu makalede Ahmet Hikmet Müftüoğlu, yeni fikirlerin ortaya çıkmasını doğal olarak karşıladığını taze bir fikre taze ifade yaraşır sözlerle ifade eder ve Servet-i Fünun yazarlarını bu yeni fikrin ve yeni ifadelerin temsilcisi olarak görür. Servet-i Fünun şairlerinin Divan edebiyatıyla olan bağlarını, söyleyiş benzerliklerini göstermek adına Divan şairlerinden örnekler verir ve Servet-i Fünun yazarlarına yöneltilen Dekadanlık suçlamalarına bu örneklerle cevap verir. Servet-i Fünun yazarları ile Divan şairlerinin ortak yönlerini ifade etmek ister. Dönemin en önemli tartışmalarından biri olan dekadantlık konusuna da makalesinde genişçe yer veren yazar, dekadantların piri olarak Şeyh Galip'i gösterir. Dekadanlık tartışmalarında sadece Servet-i Fünun yazarlarını değil eslaflı yani divan şairlerini de ele alan yazar, sadece Servet-i Fünun yazarlarını değil aynı zamanda Divan edebiyatı şairlerine de eleştiri yöneltenlere tepki gösterir.

Ahmet Hikmet, "Mesail-i Muğlaka" ¹⁷⁸ adlı yazısında Ahmet Mithat Efendi'nin romanı olan Mesail-i Muğlaka adlı eseri konu ve içerik bakımından değerlendiren bir yazı kaleme alır.

Ahmet Hikmet'in edebiyat hakkındaki görüşlerini anlattığı makalelerinden biri de "Mithat Cemal Bey'e" ¹⁷⁹ başlığıyla yayımlanır. Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Mithat Cemal Bey'e ithafen yazmış olduğu bu yazısında Mithat Cemal Bey'in Tanin gazetesinde Rauf Necdet Bey'e yazmış olduğu bir makalenin cevabını okuduğunu ve bu makalede bazı Fransız şairleri hakkında yazılmış olan bölümlerde dikkatini çeken noktaların olduğunu belirterek sözlerine başlar. Mithat Cemal Bey'in dünyanın her

¹⁷⁷Ahmet Hikmet Müftüoğlu, "Musahabe-i Edebiye", *Servet-i Fünûn*, S. 382, (25 Haziran 1314 /1898), 278-282.

¹⁷⁸Ahmet Hikmet Müftüoğlu, "Mesail-i Muğlaka", *Servet-i Fünun*, S. 40, 170.

¹⁷⁹Ahmet Hikmet Müftüoğlu, "Mithat Cemal Bey'e," *Servet-i Fünun Resimsiz Kısım*, S.1054, 330.

yanında her edibin bilmiş olduğu bir eser olan Baudelaire'in *Fleurs du mal*'ini Paul Valery'ye dayandırdığını belirterek bu konu hakkında Mithat Cemal Bey'den gerekli olan açıklamayı ve delilleri talep eder. Aksi halde Mithat Cemal Bey'in Fransız edebiyatı ve edebiyatçılarına dair bu düşüncelerini manasız ve tuhaf bir nida şeklinde addedeceğini ifade eder.

1.2.5.3. Hazine-i Fünûn'daki Makaleleri

Ahmet Hikmet Müftüoğlu, “Moda”¹⁸⁰ adlı makalesi iki ayrı bölüm halinde yayımlar. Yazısında farklı toplumların farklı giyim tarzlarına sahip olduğu görüşünü ifade ederek Avrupa, Afrika, Avusturalya kıtalarında yaşayan insanların giyim ve moda tercihleri hakkında ve o dönemde moda olan kıyafetleri hakkında bilgi verir. Moda konusunun ele alındığı bir diğer makale “Moda 2”¹⁸¹ başlığıyla yayımlanır. Bu makalede ise illa Avrupa'da moda diyerek giyilen kıyafetlerin insanlara yakışmadığını ve kültürel öğelerimizde uyuşmadığını belirtir ve bu makalesinde ülkemizdeki insanların giyimlerini değerlendirir. Kadın ve erkeklerin vücut ölçülerine göre, beden özelliklerine göre giyinmesi gerektiğini ve uygun renkleri tercih etmeleri gerektiğini ifade eder. Ahmet Hikmet, “Moda” başlıklı makaleleriyle Batı toplumlarının kıyafet zevklerini ve tarzlarını çok iyi derece bildiğini gösterir.

Hazine-i Fünûn'da yayımlanan bir diğer makale ise “Mini Mini Ayaklar Müsabakası”¹⁸² adını taşır. Yazısında Avrupa ve Amerika halklarının meydana çıkardığı müsabakaları ve bu müsabakaların gaipliğinden söz eder.

“Gazete ve Gazetecilik”¹⁸³ başlığını taşıyan yazısında Ahmet Hikmet, gazete türü hakkında bilgi vererek Fransa'da gazete türünün nasıl ortaya çıktığını anlatır. Fransa'nın ardından Amerika'ya geçer ve Amerika kıtasında gazeteciliğin nasıl gelişme seyri gösterdiğini anlatır.

¹⁸⁰Ahmet Hikmet Müftüoğlu, “Moda 1”, *Hazine-i Fünûn*, (1 Muharrem 1311), S. 1, 7.

¹⁸¹Ahmet Hikmet Müftüoğlu, “Moda 2”, *Hazine-i Fünûn*, (21 Muharrem 1311), S. 3, 30-32.

¹⁸²Ahmet Hikmet Müftüoğlu, “Mini Mini Ayaklar Musabakası”, *Hazine-i Fünûn*, (7 Muharrem 1311), S. 2, 11-12.

¹⁸³Ahmet Hikmet Müftüoğlu, “Gazete ve Gazetecilik”, *Hazine-i Fünûn*, S. 1-2, 8, 15.

“Aleml İslamiyet Hatıraları”¹⁸⁴ başlıklı yazısında ise Doğu- Batı düşünce sistemlerinin farklılıklarını göz önüne sermek ister ve medeniyet başlığı altında Avrupa insanının yaşam tarzını eleştirir. Avrupalıların medeniyet diyerek kızlarının açık bir şekilde giyilmesine ses etmemesini teşhir diye nitelendirir ve İslam’da kadına gösterilen değerin çok fazla olduğunu ifade ederek kadının toplumdaki değerini Fransız toplumundaki kadına verilen değer ile karşılaştırır.

“Sebahet”¹⁸⁵ adlı yazısında ise yüzme kurallarından bahsederek yüzme bilmenin önemini ifade eder. Makalede ayrıca farklı yüzme stilleri hakkında da bilgi verilir.

1.2.6. Gezi Yazıları

Ahmet Hikmet, Dışişlerinde görevli olduğu yıllarda ilk eşi Suad Hanım’ı kendisiyle birlikte yurtdışı seyahatlerine götürmez, eşine gittiği, gördüğü her yeri anlatma isteği taşıyarak gezi günlükleri oluşturur. Mart 1326 (1910)’da Avrupa’yı dolaşan Ahmet Hikmet’in bir günlüğünün varlığı kaynaklarda belirtilir. İki not defterini dolduran bu seyahatnamenin sadece ikinci cildi bulunur. Seyahat iki ay sürer ve seyahatnamede resmi bir hava sezilmez.

Tanzimat’tan sonra Avrupa’ya gidip gelen aydınların sayıca artmasıyla seyahatnameler azalır. Bu sebeple Ahmet Hikmet’in gezi günlükleri büyük önem taşır.¹⁸⁶

Ahmet Hikmet, gezmiş olduğu ülkelerin kültürlerini, geleneklerin yakın olarak tanıyarak bu öğrendiklerini eşiyle paylaşmak ister, günlüklerde sürekli Fransızca kelimelerle ilgili kelimeler kullanılır. Avrupa edebiyatına mensup olan yazarlar hakkında değerlendirmeler yapılır.

Ahmet Hikmet, yapmış olduğu seyahatlerde Doğuya ait unsurları dikkatle inceler ve bunları günlüğünde anlatır. Gezmiş olduğu müzelerde ülkemize ait sanat

¹⁸⁴Ahmet Hikmet Müftüoğlu, “Âlem-i İslamiyet Hatıraları”, *Hazine-i Fünûn*, S. 3, 7-9.

¹⁸⁵Ahmet Hikmet Müftüoğlu, “Sebahet”, *Hazine-i Fünûn*, (12 Ağustos 1309 /1893), S. 7, 54. Kelime anlamı olarak sebahet yüzmek anlamında kullanılır.

¹⁸⁶M. Kayahan Özgül, *Bigâne Durmayın Aşınanıza Müftüoğlu Ahmet Hikmet’in Mektup, Şiir ve Günlükleri*,(İstanbul; MEB Yay, 1996), 13.

eserlerini görmesiyle bu sanatsal değ rlere ülkemizde sahip çıkmadığı için üzüntüsünü dile getirir.

Ahmet Hikmet, Avrupa gezilerinde heyetle birlikte gezer ve millete, vatana fayda sağlayacak mekânlara gitmeyi tercih ettiğini gösterir. Almanya'da fabrikaları gezmeleri bu konuya örnek olarak verilebilir.

Ahmet Hikmet, Avrupa seyahatinin son notu olarak vapurla gelmiş olduğu İstanbul'da yangınla kar ıla mı  olmanın üzüntüsünü dile getirerek seyahatnamesini sona erdirir.

2. BÖLÜM

2.1. AHMET HİKMET MÜFTÜOĞLU’NUN ESERLERİNDE BATI

Galatasaray Lisesindeki öğrencilik yıllarından itibaren Batı ile yakın ilişkiler kuran Ahmet Hikmet, öğrencilik yıllarının ilk döneminde yapmış olduğu tercüme eserleriyle Batı dünyası ile yakından ilgilendiğini gösterir. Galatasaray Lisesindeki eğitiminin ardından Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Dış İşlerindeki görevleri sebebiyle Batıyı daha yakından tanıma fırsatını bulur. Batı dünyasını tanıdıkça fikrîsel anlamda değişen Ahmet Hikmet, Servet-i Fünûn dönemi eserlerinde görülen Batı unsurlarının yerine daha milli konuları ele almayı tercih etmeye başlar.

Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Batı’ya bir ülkeden ziyade daha çok çağdaş bilim, sanat, felsefe, düşünce anlamında gelişmişlik ve ileri medeniyet anlamında yaklaşır. Medeniyet ve Batılılaşmanın farklı olduğunu düşünen Ahmet Hikmet, bilim ve teknikte Avrupa’nın ileri olduğunu kabul etse de kültürel anlamda ise Türk milletinin üstün olduğu görüşünü savunur. Ahmet Hikmet’in Batı’nın sadece ilim ve teknik düşünce anlamında örnek alınmasını istemesi eserlerindeki Batı unsurlarının ortak özelliğidir. Avrupa’da uzun müddet yaşayan Ahmet Hikmet’in kültürler arasında bir mukayese yaparak Türk milletini gelenek ve değerler açısından üstün buluşu onu Servet-i Fünûn edebî anlayışından ayıran en önemli noktadır.

Çalışmanın bu bölümünde Ahmet Hikmet Müftüoğlu’nun Eserlerinde Batı nasıl ele alınmıştır sorusu kapsamında Ahmet Hikmet’in kaleme aldığı eserlerinde Batı unsurlarını nasıl kullandığı ve Batı’ya hangi eleştirel unsurlarla yaklaştığı incelenecektir.

2.1.2.Tercümelerinde Batı

Abdülhamit’in baskıcı yönetiminin ardından o dönemde çeviriler önem kazanır. Ahmet Hikmet de çevirilerin önem kazandığı bu dönemde bu tercüme akımına kapılır. Birer yıl arayla üç çeviri yapar. Bunların yanı sıra Hazine-i Fünûn ve Servet-i Fünûn dergisinde de çeviriler yaparak makale olarak yayımlar.

Ahmet Hikmet Müftüoğlu, sırasıyla 1307, 1308 ve 1309 yılların arasında yapmış olduğu üç tercüme eserinde Fransız yazarların eserlerini tercüme eder. O dönem içerisinde Fransa ve Fransız medeniyeti önemli bir yere sahiptir. O yıllarda

Türk yazarlar Fransız edebiyatını ve yazarlarını hem eserlerin konusu bakımından hem de edebi tarz bakımından gibi birçok konuda yakinen takip etme eğilimindedirler.

Ahmet Hikmet, ilk iki tercüme eserinde Fransız yazarların eserlerini tercüme etmesinin yanında henüz o dönemde batı ile doğrudan bir ilişki gerçekleştirmez. Batıyı ve batı dünyasını Galatasaray Lisesi'nde okuduğu yıllardaki bilgisiyle tanıyan ve çevresinde var olan yazarların etkisiyle batı ile bir etkileşim içerisinde olan Ahmet Hikmet, tercümelerin yapıldığı yıllarda Avrupa'ya gitmemiş ve batı medeniyetini yaşayarak, görerek tanımamıştır.

Ahmet Hikmet, ilk tercüme eseri olan “Patates”i, ünlü Fransız bilim adamı, tarım uzmanı, ekonomisti ve eczacısı olan Antoine A.Parmantie'den çevirir. Eserin birinci bölümünde Parmantie'nin hayatını yazan Ahmet Hikmet, böylelikle o devrin en popüler modasına uyarak batılı yazarları ve batı medeniyetine ait olan fikirleri Türk toplumuna tanıtmaya çabası içerisinde olduğunu da gösterir.

Ahmet Hikmet'in Galatasaray Lisesinde öğrenci iken yaptığı bu tercüme eser, fenni konuların tercüme edilmesinin oldukça yaygın olduğu bir dönemde ziraatla ilgili olan bir konuyu ele almasıyla dönem eserlerine uygunluk gösterir. Batı medeniyetini geliştiren, tarımsal açıdan bilgilendiren bir eserin yazar tarafından tercüme edilecek bir eser olarak tercih edilmesi Ahmet Hikmet'in toplumun gelişmesini, ilerlemesinin istediğini ve tercüme eserin topluma fayda sağlamak amacıyla kaleme alındığının açıkça göstergesidir.

Ahmet Hikmet'in 1308 yılında Fransız yazar Alexandre Dumas Fils'den¹⁸⁷ çevirmiş olduğu bir diğer tercümesi “Bir Riyazinin Muâşakası yahut Kamil” adıyla yayımlanır. Eserde, fen bilimlerine meraklı olan bir gencin bir tiyatro sanatçısına aşık olmasıyla birlikte değişen hayatı ve sanata karşı olan düşüncelerinin farklılaşmaya başlaması anlatılır. Eserin dikkat çeken en önemli tarafı fen bilimleri ile birlikte tiyatro sanatının eserde aşk konusu çerçevesinde ele alınmasıdır.

Eserin geneli boyunca tiyatro önemli bir yere sahiptir. Sevdiği kız uğruna hiç sevmediği tiyatroyu izlemeyi göze alan ve tiyatroya karşı olan düşünceleri zamanla değişen eserin kahramanı, fen bilimleri ile ilgilenen bir gençtir. Bu noktada

¹⁸⁷Alexandre Dumas Fils, ünlü Fransız yazar Alexandre Dumas'nın oğludur.

tiyatronun eğitici yönünden bahsedilebilir. Tiyatro sanatına karşı ön yargılı olan bu gencin fikirlerinin tiyatro sanatını yakından tanımasının ardından değişmesi ve gencin fikirsel açıdan olarak eğitilmesi Ahmet Hikmet'in bilinçli olarak bu eseri tercüme ettiğinin bir göstergesidir.

Ahmet Hikmet, 1309 yılında tercüme ettiği ve son tercüme eserini Fransız yazar Baronne de Staff'ın Cabinet de Toilette adlı eserinden yapar ve tercüme “Tuvalet ve Letâfet-i Âzâ”¹⁸⁸ adıyla yayımlar.

Ahmet Hikmet, Paris'te bir gazetede eserin orijinal halinin ilanını ve fihristini görür. Yazar ayrıca bu eserin Paris'te son çıkan kitaplar arasında olduğunu da belirterek eserin güncel bir kitap olduğunu da ifade etmekle birlikte Baronne de Staff'ın Paris yazarları arasında oldukça ünlü bir kadın yazar olduğunu da ifade eder. Eser, Paris'teki gazetede “güzel süsler” ifadesiyle tanıtılır ve Baronne de Staff'ın nasihatleri, kitapta yer alan anlatım tarzı Ahmet Hikmet Müftüoğlu'na zarif gelir ve yazarın dikkatini çeker.¹⁸⁹

Eser dört bölümden oluşur ve Ahmet Hikmet, eserin son bölümüne bir ek bölüm ilave eder. Eserin “süsler” başlıklı bölümünde Ahmet Hikmet, eserin orijinal halinden farklı olarak milli kültürümüze ait olan giyim ve kuşam konuları hakkında ayrıntılı bilgi verir.

“Tuvalet ve Letafet-i Âza” , karşılaştırmaların ağırlıkta olduğu bir eser olması yönüyle dikkat çeker. Ahmet Hikmet, eseri doğrudan tercüme etmez. Eserin bazı bölümlerinde yazar araya girerek okuyucuya konu ile ilgili olarak düşüncelerini ve yorumlarını yansıtmayı tercih eder. Bu şekilde araya girerek eserin bütünlüğüne müdahale eden yazar, yapmış olduğu yorumlarında daha ziyade doğu-batı medeniyetlerini karşılaştırarak birçok konuda var olan farklılıklarımızı gösterme çabası içerisindedir. Ahmet Hikmet, bu karşılaştırmaları yaparken ayrıca tarafını belli ederek milli kültürümüzün ve bize ait olan unsurların üstün oluşunu da ifade etmekten geri durmaz.

Eserde hamam konusunun ele alındığı bölüm karşılaştırmaların ilk olarak yapıldığı bölüm olarak söylenebilir. Ahmet Hikmet, eserin bu bölümünde ilk olarak

¹⁸⁸ Sezai zâde Ahmet Hikmet, *Tuvalet ve Letafet-i Âzâ*, (İstanbul: Kitapçı Arakel, 1309).

¹⁸⁹ Sezai zâde Ahmet Hikmet, 2.

Osmanlı toplumundaki hamam kültürünün öneminden bahsettikten sonra Avrupa’da hamam kültürünün bilinmediğinden ve bu bilinmezlikten dolayı Avrupa’da veba, kolera gibi hastalıkların ortaya çıktığını ifade eder. Ahmet Hikmet, bu karşılaştırmasını ünlü tarihçi Michael Hart’ın sözleriyle de desteklemeyi uygun görür ve “Avrupa bin sene hamam yüzü görmemiştir” ifadesiyle Avrupa toplumun hamama ait olan yabancılığını belirtir. Avrupalıların haçlı savaşları ile birlikte yapmış oldukları seferlerle Asya’dan bir takım güzel adetler kazanmış olduklarını, İslami toplumlardan Araplardan hamam adetini aldıklarını ve böylelikle Avrupa ülkelerinde hamamın herkes tarafından bilindiğini ifade eder.

Eserin devamında hamam konusundaki düşüncelerine devam eden Ahmet Hikmet, tarihçi Michael görüşlerine yer vermeye devam eder ve Avrupa’daki kadınların hamam konusundaki bilgisizlikleri konusunda Michael’e hak verdiğini belirtir. Vermiş olduğu örneğe göre Avrupa’daki kibar kadınlar bir öküzün etini kaynatarak meydana gelen et suyuna ezilmiş badem katarak asma, kavun ve marul sularıya veya gül bahçesine yerleştirilen bir arı kovanındaki balla banyo yaparlarmış. Bu örneğin verilmesinin ardından Ahmet Hikmet, Avrupalı kadınların banyo yaparak temizlenmekten ziyade kendilerini kirlettikleri konusundaki fikirlerinin arkasında durduğunu tekrar eder.¹⁹⁰

Geniş kapsamlı olarak ele alınan hamam ve temizlik konusunu sonlandırırken Ahmet Hikmet, Osmanlı toplumunun Müslüman olması vesilesi ile beş vakit namaz için abdest almalarını ve böylelikle temizliğe önem vermiş olmalarından dolayı şükürlerde bulunur ve Müslüman toplumların Avrupa toplumlarına kıyasla temizlik yönünden üstün olduğu görüşünü savunur.¹⁹¹

Güzellik başlığı altında ele alınan bölümde İngiliz bir Lady’nin yüzünün buruşmaması için haftada bir gün bütün gün yataktan hiç çıkmayıp, uyuması anlatılırken Ahmet Hikmet araya girerek bu konuda olan itirazını dile getirir. Ahmet Hikmet, bir kadının güzellik uğruna her yolu denemesini uygun olarak görmez ve yüzünde buruşuk görünmesin diye gününü sıhhatli bir şekilde yatakta geçirmenin bir hanıma, bir valideye ve bir zevceye uygun bir davranış olamadığı konusundaki düşüncelerini yineler. Lady London Derey’i örnek alacak kadınların ülkemizde

¹⁹⁰ Sezai zâde Ahmet Hikmet, 22-24.

¹⁹¹ Sezai zâde Ahmet Hikmet, 40.

olmadığından dolayı şükür eder ve küçük küçük buruşukları anneliği göstermesi yönüyle sevdiğini belirtir.

Ahmet Hikmet, “Tuvalet ve Letafet-i Âza”nın güzellikle ilgili olan bölümünde her ne kadar buruşuklukları yok etmeye yarayan yöntemleri tercüme etse de buruşuklukların tabiiliğine inandığını söylemekten geri durmaz. Yazar, bir annenin dış görünüşüyle değil, evlatlarıyla, fikirleriyle konuşulmasını istediğini belirtir ve Batılı, Avrupalı kadınların aksine bizim toplumumuzda kadınların dış görüşüyle değil, terbiyesi, fikirleri, hayatı ve dünya görüşüyle önemli olduğunu ifade ederek Batılı kadınlarla bizim toplumumuzdaki kadınların karşılaştırmasını yapar. Güzellik konusundaki karşılaştırmasını “namus lekeli olmasın da varsın çehrede birkaç çil bulunsun” sözüyle ifade ederek bu konudaki düşüncesini kısaca özetler.¹⁹²

“Tuvalet ve Letafet-i Âza”nın saçlarla ilgili olan başlıklı bölümünde saçlarını boyayan kadınların saçlarına ne büyük ölçüde zarar verdiklerinden bahsedilir. Yazar, Batı toplumundaki kadınların saçları için kullandıkları boyaların son yıllarda Osmanlı toplumundaki kadınlar tarafından da kullanıldığını belirtir ve kendi öz kültürümüze ait olan “kına”nın unutulup yerine boyanın tercih edilmesini eleştirir.¹⁹³ Boya ve kınanın karşılaştırmasını yapan yazar, kadınlarımızın bizim için köklü bir kültürel gelenekte yer alan kınanın terk edilmesini ve boya kullanımının artmasını üzüntüyle dile getirir.

Ahmet Hikmet’in Batılı kadınlar ile Osmanlı kadınlarını karşılaştırmış olduğu bir diğer konu ise el güzelliği konusudur. Fransız konteslerin ellerinin bozulmaması amacıyla kapı tokmaklarına ellememelerini, avuçlarını kapamamalarını ifade ederek bu durumun kontesleri gülünç duruma düşürdüğünü belirtir.¹⁹⁴

Eserde giysilerin anlatıldığı bölümde Ahmet Hikmet, Batı ülkelerindeki kadınların giysilerini göz ardı ederek Osmanlı toplumundaki kadınların giysilerini ele almayı tercih eder ve eserin orijinal halinden bağımsız olarak bu bölümü oluşturur.

¹⁹² Sezai zâde Ahmet Hikmet, 52.

¹⁹³ Sezai zâde Ahmet Hikmet, 69.

¹⁹⁴ Sezai zâde Ahmet Hikmet, 135.

Ahmet Hikmet'in Batılı kadınlarla bizim toplumumuzdaki kadınların karşılaştırmasını yaptığı bir diğer konu jimnastik konusudur.¹⁹⁵ Ahmet Hikmet'e göre Batı toplumlarında bayanların bu davranışı uygun olarak görülse de bu durum onların kültürel unsurlarıyla örtüştüğünden dolaydır. Bizde ise durumun farklılığından söz eden Ahmet Hikmet, bizim toplumumuzda ise kadınların jimnastiğe dayalı davranışları sergilemesinin uygun olmayacağı görüşündedir.

“Tuvalet ve Letafet-i Âza” eserinin son kısmında ise Ahmet Hikmet, Batılı kadınların kendilerini olduğundan genç ve farklı göstermek üzere yapmış olduğu çabalarına karşılık bir değerlendirme yapmaktan kendini alamaz. “Yaşadığı seneleri inkâr eden kadın budaladır”¹⁹⁶ cümlesiyle bu konudaki düşüncelerini en kısa ve net şekilde ifade eden yazar, Türk toplumundaki kadınların kendilerini olduğundan daha genç gösterecek tarz, tavır ve davranışlar içerisinde olmasının söz konusu bile olmadığı konusunda emin olduğunu gösterir. Bunun nedeni olarak söylenebilecek en önemli neden, Ahmet Hikmet'in Türk kadının asilliğinden, terbiyesinden ve ahlakından emin oluşudur. Ahmet Hikmet'in eserlerinin geneline bakıldığında görülebileceği gibi Türk kadını, terbiyesinden, ahlakından ve milli değerlerinden ödün vermeyecek, milleti için canını düşünmeden verebilecek bir milli şuura ve dünya görüşüne sahiptir. Dolayısıyla söylenebilir ki bu tercüme eseriyle Ahmet Hikmet, Batılı bir kadın yazarın kadınları merkeze alarak kaleme aldığı eserini tercüme ederken aslında Batı medeniyetiyle Osmanlı toplumun ve dolaylı olarak Müslüman kadınların farklılıklarını ortaya koymak ve değerlendirmek amacındadır. Eserde kadınları bilgilendirecek birçok bilgi ve güzellik bakımına dair olan pek çok unsur olmasına rağmen eserin son bölümünde Ahmet Hikmet'in Türk kadınının dış güzelliğe değil de ahlaki ve terbiyeye dayalı içten bir güzelliğe sahip oluşunu belirtmesi yazarın Türk kadınlarına karşı duymuş olduğu saygının ve güvenin göstergesidir.

Bizde Batılılaşma hareketleri yürütülürken farklı bir medeniyet ve düşünce sistemine ait olduğu gerekçesiyle Batı farklı olarak görülür ve Batı Türk insanının ilgi odağı olarak Türk toplumunda yer bulur. Bu bağlamda farklı bir medeniyete bağlanma isteğinde olan kişilerde gerek giyim konusunda gerek hayat düşüncesi

¹⁹⁵ Sezai zâde Ahmet Hikmet, 181.

¹⁹⁶ Sezai zâde Ahmet Hikmet, 182.

bağlamında farklılıklar oluşur. Ahmet Hikmet'te bu tercüme eseriyle medeniyetler arasında var olan bu farklılıkları göz önüne serdiği gibi ulaşılmaz gözüyle bakılan Batı medeniyetine ait olan insanların farklı yönlerini de anlatmaya çalışır.

Ahmet Hikmet'in tercümelerine geneline baktığımızda tercümelerinin söyleyiş yönünden pek güçlü eserler olduğunu söyleyemeyiz; ancak Ahmet Hikmet'in tercümelerinde getirmiş olduğu fikirler ve farklılıklarla kendine önemli bir yer edindiği ifade edilebilir.

2.1.3. Şiirlerinde Batı

Ahmet Hikmet Müftüoğlu, daha öncede ifade edildiği gibi edebî hayatına şiir ile başlar ve şiirleri Ahmet Hikmet'in edebî anlayışının ilk ürünlerine örnek olarak gösterilebilir. Batı dünyası ile doğrudan bir iletişim yaşamadığı yıllarda kaleme alınan birçok şiirinde Ahmet Hikmet, daha çok aşk, yalnızlık, ölüm, tabiat gibi Servet-i Fünûn edebî anlayışına örnek olarak gösterilebilecek temalarda şiirler kaleme alır.

Ahmet Hikmet'in şiirlerinde Batı unsurlarının bulunduğu pek söylenemez. Yalnızca iki şiirinde açıkça Batı'nın yer alır. Bunlardan ilki yazılış tarihi tam olarak belirlenemeyen “Dâstân-ı Testaman Be- Zebân-ı Kaim-i Vâlîde-i Bî-Zebân”¹⁹⁷ adını taşıyan şiirdir. Şiir, 32 ayrı dördlükten oluşur. Şiirde Testaman adlı bir bankerin, içlerinde Ahmet Hikmet'in kayınvalidesinin de bulunduğu pek çok kişiyi dolandırdığı, zenginlik hayali kuran insanların düştükleri komik durumlar anlatılır.

Nerede action'lar
O obligation'lar
Uçurtma mıydı bunlar
Nerededir milyonlar

Giydi türlü bolero
Oldu la bel auteur
Vermiştî çok kaparo
Körolası Figaro

Şiirde dizeler arasında yabancı kelimelerin kullanılması şiiri dikkat çekici kılar. Şiirde banker sayesinde zengin olma hayali kuran insanların

¹⁹⁷ M. Kayahan Özgül, *Bigâne Durmayın Aşınanıza Müftüoğlu Ahmet Hikmet'in Mektup, Şiir ve Günlükleri*, (İstanbul: MEB Yay. 1996) 146.

dolandırıldıklarının ardından içerisinde bulundukları durum veya bir diğer değişle hayal kırıklıkları ironik bir şekilde kaleme alınır.

Altüst oldu gusto'lar
Midendeki gâteau'lar
Nerde peki Watteau'lar
İspanya'da château'lar

Artık istemem milyon
Neme lazım action
Şimdi bir soğuk susun
Tu fini far de chanson

Şiirde zengin olma sevdalısı olan kişilerin paralarını harcamak isteyecekleri yer olarak batıyı görmeleri şiir boyunca tekrar edilen bir ögedir. Ahmet Hikmet, batı sevdalısı, zengin olunca kültürel öğelerinden koparak batıya ait bir yaşam tarzını seçebilecek tarzda olan kişilerin bu biçimde dolandırılmalarından aslında mutludur. Bu mutlu hal, şiir boyunca devam eder ve söylenebilir ki Ahmet Hikmet, batıya özenen bu zengin olma sevdalısı tiplerin Testeman adlı banker tarafından dolandırılmalarına sevinir.

Ahmet Hikmet'in Batı ile ilgili olan ikinci şiiri ise "Aache Deresi Kenarında"¹⁹⁸ adını taşır. Şiir, Avusturya'da Aache Deresi kenarında kaleme alınan bir şiirdir. Şiir, 18 dörtlükten oluşur. Şiirin kaleme alındığı yer Batı medeniyetine ait bir yer olsa dahi işlenen konu millidir. Şiirin milli bir konuda yazılmış olabileceğini şiirin yazılış tarihine bakarak da hemen anlayabiliriz. Daha önce de ifade edildiği gibi Ahmet Hikmet, 1908 sonrasında yazmış olduğu eserlerinde milli duyguları ve milli unsurlara ait olan heyecanları sıklıkla konu eder.

Ahmet Hikmet, Aache Deresi kenarında milli duygularla şiirini kaleme alır. Ahmet Hikmet'in birçok eserinde yer alan tabiat ve tabiata ait olan unsurlar bu şiirde de ağırlıktadır; ancak Servet-i Fünûn dönemi eserlerindeki gibi bir tabiat anlayışından söz edemeyiz; çünkü şiirde yer alan tabiat unsurları Ahmet Hikmet'i milli heyecana götüren bir vesile gibidir. Vatan özlemi içerisinde olan Ahmet

¹⁹⁸ Ahmet Hikmet'in şiir müsveddeleri arasından bulunan bu şiir aslında başlıksızdır ve Avusturya'nın Salzburg şehrinde Badgastein bölgesinde geçmekle olan Aache Deresi kenarında 15 Mayıs 1916 tarihinde söylenir kaydını taşır.

Hikmet, şiir boyunca Türk milletine, Müslüman âlemine ve içerisinde bulundukları kötü duruma bir naat söyler gibidir.

Ehl-i İslam eksilmiş
Pek çok Türkler kesilmiştir
O Türkler ki vahdetinçün
Ey Allah'ım izzetinçün

Kanlarından sana la'lîn
Bir arş bina etmişlerdir
Olmaz isen şimdi muîn
Yarın onlar bitmişlerdir

Söylet dere ölenleri
Ağlat dere gülenleri
Yüce dağı inlet dere
Ahı göğe ilet dere

Ahmet Hikmet, şiirinin geneli boyunca Aache Deresi üzerinden fikirlerini ifade eder. Hatta Aache Deresini kişileştirerek onunla bir insanmış gibi konuşur ve dertleşir. Dileklerini, temennilerini dereye söyleyerek gerçekleşmesini arzu eder.

Yere inmiş asumansın
Yükseklerden geliyorsun
Hâilleri çekiyorsun
Ben derim ki Müslümansın!

Sen hem mazlum hem yamansın
Ömrün geçer uğraşmakla
Engellerle savaşmakla
Sanırım ki Müslümansın!

Bir aşık-ı pür-cihansın
Kaza, bela bütün senin
Her nefesin âh üenin
Onun için Müslümansın

Şiirin yukarıdaki dörtlüklerinde görüldüğü gibi Ahmet Hikmet, Avusturya'daki bu dereyi köpürüp çağlaması, bir durulup bir coşması gibi dış görünüşüyle ilgili özellikleriyle ve zorluklar çekmesi, engellerle uğraşması gibi yönleriyle bir Müslümana benzetir. Avusturya'da bulunan bir dereyi dış görünüşünün kendisinde uyandırdığı hissiyatla Müslümana benzeten Ahmet Hikmet,

bu tarz bir bakış açısı kazanmış olmasıyla, Batı dünyasına ait olan bir mekânda milli bir heyecan ve İslami bir düşünce ekseninde yaratmasıyla vatan ve din konularına ne derece bağlı olduğunu ortaya koyar.

Ahmet Hikmet Müftüoğlu, şiirinde Batıyı bir medeniyet beşiği olarak almaktan ziyade kendisinde kendi vatanını, milletini, dinini hatırlatan bir unsur olarak kullanmayı tercih eder. Şiirde Batı daha çok mekânsal açıdan bulunur. Aache Deresi, Avusturya’da yer almasına rağmen derenin Ahmet Hikmet’te uyandırdığı his ise vatan, millet aşkı ve din sevgisi gibi duygulardır.

2.1.4. Hikâyelerinde Batı

Batı kültürünü iyice tanıyan ve bilen, hayatının her evresinde yenilikten ve gelişimden taraf olan bir yazar olan Ahmet Hikmet, eserleri bölümünde ifade edildiği gibi yazmış olduğu hikâyeleri “Hâristan” ve “Çağlayanlar” adıyla kitaplaştırır. “Hâristan” adlı eserinde ilk dönem hikâyelerinin yer almasından dolayı Servet-i Fünûn edebî anlayışının etkisi ağırlıktadır. “Çağlayanlar” adlı hikâye kitabında yer alan hikâyeler ise Ahmet Hikmet’in 1908 sonrasında kaleme almış olduğu eserlerin geçirmiş olduğu fikri değişimin ürünleri olarak kaydedilirken Milli Edebiyatın ilk ürünlerini oluşturur.

Ahmet Hikmet’in zamanla batı dünyasını daha iyi tanınması yazmış olduğu hikâyelerin de içeriğini önemli ölçüde etkiler. Bu düşünceyi destekleyen örnekleri “Hâristan”daki ve “Çağlayanlar”daki hikâyeleri karşılaştırarak görebiliriz.

Hikâyelerde yer alan Batı unsurlarının genel bir değerlendirmesi yapılacaksa eğer gelenekten kopuş ve kültürel yozlaşma eleştirilen noktaların başında gelir. İkinci olarak Doğu- Batı kültürleri arasındaki fark Ahmet Hikmet’in hikâyelerinde kullanmaktan vazgeçemediği bir diğer eleştirel unsurdur. Karakterler bağlamında değerlendirilen alafrangalaşmaya özenen tiplerin sıklıkla hikâyelerde yer alması ise dönem eserlerinin birçoğunda görüldüğü Ahmet Hikmet’in de kullandığı bir diğer eleştiridir. Karakterler bölümünde detaylı olarak incelenecek olan bir diğer nokta Avrupa’ya giden Türk gençlerinin fikri ve fiziki değişimidir. Bu durumu iki gruba ayıran Ahmet Hikmet, hikâyelerinin bazılarında Batı özentiliği yaşayan karakterlerin gülünç durumlarını anlatırken bazılarında ise Avrupa’da yaşayan ve milli değerlerinin yüceliğinin farkında olan, yozlaşmaya uğramayan ve bilim ve teknik

açısından Batı'yı örnek alan bireyleri Türk gençlerine model olabilmeleri amacıyla hikâyelerinde kullanır. Ahmet Hikmet'in Batı'ya yönelttiği bir diğer eleştiri ise aile kavramı çerçevesindedir. Batılı bir kadınla evlenmenin sakıncalarını sıklıkla hikâyelerinde işleyen Ahmet Hikmet, Türk insanı ile Batı insanının birçok açıdan farklı olduğu görüşünü hikâyelerinde yansıtır.

Hikâyelerinde Batı, Batılılaşma, Karakterlerde Batı, Aile Kavramında Batı, Zevk, Giyim Kuşam ve Görsel Sanatlarda Batı ve Mekânda Batı başlıkları altında incelenecektir.

2.1.4.1. Batılılaşma

Tanzimat'tan sonra Türk insanında devrin modası haline gelen Doğulu insan ve Doğulu dünya görüşünden sıyrılarak batılı ölçülere ve batı düşüncesine yönelme hız kazanır. Her şeyden önce bir kültür değişmesi devri insanının yaratıldığı görülür.¹⁹⁹ Ahmet Hikmet ise Tanzimat döneminden itibaren etkisini gösteren bu kültür değişmesinin ilmî alanda olan değişiminin medeniyet olduğu kanısındadır. Dengeli bir Doğu- Batı sentezini savunduğu gibi Avrupa'nın ilmî yönlerinin alınmasını ister. Türk insanının batı ile ilgili olarak en temel görevi Batı'nın ilim zihniyetine sahip olmak olmalıdır. Bu doğrultuda Ahmet Hikmet, hikâyelerinde batılılaşma problemini sıklıkla ele alır ve batı medeniyetinin üstünlüğünü savunan görüşe şiddetle karşı çıkar.

Ahmet Hikmet, Batılılaşma diye taklit yapanlara, batıya özenenlere karşı çıktığı gibi alafranga diye Avrupa'da ne kadar ayıplanacak şeyler varsa onların taklit edilmesine karşı çıkarak Avrupa'nın iyilik tarafının taklit edilmesini savunur. Kötülüklerin taklidinin yapılması kolaydır asıl zorluk iyilikleri taklit edebilmektir²⁰⁰ görüşünde olan Ahmet Hikmet, batının sadece ilmi alanda değil kültürel açılardan da örnek alınmasına ve Batı'nın Türk insanının gözünde her açıdan üstün olarak görülmesine karşı çıkarak hikâyelerinin birçok noktasında bu görüşünü tekrar eder.

Medeniyeti kültür anlamıyla kullanan Ahmet Hikmet, Batılılaşma çerçevesinde milli değerlerin göz ardı edilmesine, unutulmasına ve önemsiz olarak

¹⁹⁹ Niyazi Akı, *XIX. Yüzyıl Türk Tiyatrosunda Devrin Hayat ve İnsanı*, (Erzurum: 1974) 144.

²⁰⁰ Ahmet Hamdi Tanpınar, *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, (İstanbul: 1956) 464.

sayılmasına karşı çıkarak asıl medeniyetin ve ilerlemenin milli değerleri ve milli olan her unsuru koruyarak geliştirileceğine inanır.

Hikâyelerde Batılılaşma konusu Doğu- Batı karşılaştırması, Batılılaşmaya çalışan tipler, toplumda giderek yaygınlaşan batılılaşmaya karşı olan ve milli değerleri savunan tipler, Batılılaşma ile Batı'nın örnek alınacak yönleri, Batılılaşma konusuna karşıt olarak oluşturulan Türkçülük fikri gibi konular etrafında bir araya toplayan Ahmet Hikmet, Batılılaşma konusunda farklı bakış açıları getirir.

“Yeğenim”, “Tevcih-i Vecih”, “Yeşil Yuva”, “Yatağan”, “Turhan Nasıl Çıldır”, “Üzümcü”, “Yarayı Kanatan”, “Türkeli Zeybeklerine”, “Âdem Beyle Havva Hanım”, “Dalalet”, “Asil Ecnebi” hikâyelerinde Batılılaşma konusuna ağırlık veren Ahmet Hikmet, Doğu- Batı sentezini kendi fikri çerçevesinde ele alarak medeniyetler arasındaki farkı göz önüne sermekle beraber Batılılaşmaya çalışan tipler yaratarak bu konudaki tavrını da gösterir. Batılılaşma fikrine sahip olmak adına batı medeniyetini yanlış anlayarak özenti olan tipleri ve bu tiplerin değerlerinden kopuşlarını, yozlaşmalarını, yeri geldiğinde gülünç yeri geldiğinde eleştirel bir bakış açısıyla okuyucuya gösteren Ahmet Hikmet, Batılılaşma fikrinin yanlış anlaşıldığı konusu üzerinde sıklıkla durur.

“Yeğenim” hikâyesinde yeğen ile amcanın farklı medeniyet dünyalarına sahip olmaları anlatılmakla beraber yeğenin milli değerlerinden uzaklaşmak istemesi üzerine amca bu duruma müdahale ederek yeğenine doğu ve batı toplumlarının farklılıklarını on altı madde olarak açıklar.

“Bir: bizde başımızı açmayıp ayağımızı çıkarmak hürmet; Frenklerde bilakis ayağını çıkarmayıp başını açmak tazîm, iki: bizde öteden beri evin alt katı hizmetçilere, yukarı katı efendilere; Frenklerde bilakis alt kat efendilere, üst kat hizmetçilere mahsus, üç: bizim ayaklarımızın altına serdiğimiz halıları onlar başuçlarına asarlar, dört: bizde öteden beri sağda erkek solda kadın; Frenklerde solda erkek, sağda kadın bulunur. Beş: biz pilavı, makarnayı en son yeriz, onlar en evvel yerler, Altı: bizde yemekte az söylemek ve çabuk yemek terbiyeden madud; onlarda aksine çok söylemek, hikâyeler nakletmek, kahveyi sofrada içmek ve hatta ellerini sofrada yıkamak mutad. Yedi: bizde küçüklerin büyüklerin sözüne karışması büyük terbiyesizlik; onlarda bilakis büyük bir nişane-i zekâdır. Sekiz: bizde saat on iki ya sabaktır ya akşam; onlarda ya öğle ya da gece yarısı, dokuz: onlarda şarkı

mutlaka ayakta bizde mutlaka oturularak söylemek elzem. On: Frenklerin sene başı eğlence ile geçer, başları şarabın verdiği eğlence ile mesttir, bizde muharrem sene başı bir matemdir, on gün kana kana su bile içmeyiz. On bir: bizde mavi göz fitneliğe, kem nazara alamet, onlarca mavi göz mübarek, meleklerin gözlerini bile mavi olarak itibar ederler. On iki: biz yazıya sağdan başlarız, Frenkler soldan. On üç: onlarda fazla harf yazılır ama okunmaz; bizde yazılmaz ama okunur. On dört: biz mektupların tarihini alta koyarız, onlar üste koyar. On beş: bizde kanaat bir fazilet, onlarca bir meskenet. Amca on altıncı maddeyi söylerken yeğen dayanamaz ve kaçır.”²⁰¹

Ahmet Hikmet, amcanın düşünceleri üzerinden Garp ve Şark medeniyetlerinin farkını göz önüne vermeye çalışırken aslında Garp ve Şark’ın asla birbirine yakın olamayacağı konusu üzerine de vurgu yapar. Yeğenin Batılılaşma isteği ve Batılı bir şekilde yaşama arzusuna karşı gelen amca, Ahmet Hikmet’in Batı ile ilgili olan görüşlerini yansıtan karakter olmakla beraber geleneksel açıdan bir değerlendirme yaparak Türk ve Frenk terbiyesinin büsbütün birbirine zıt olduğu görüşünü savunur.

Ahmet Hikmet, “Turhan Nasıl Çıldırdı” adlı hikâyesinde Batı’yı ve Batılılaşmayı yanlış yorumlayanlara karşı çıktığı gibi Batılılaşma karşıtı olarak yaratılan Turhan karakteri ile Batı dünyasına farklı bir yorum getirir. Hikâyede hikâyenin başkahramanı olan Turhan’ın İstanbul’a gelmesinden evvel yapmış olduğu seyahatler dikkat çekicidir. Turhan, Batılılaşma sevdasına olan her unsura şiddetle karşı çıktığı gibi Avrupa’ya yapmış olduğu seyahatte Avrupa’nın müzelerinde, saraylarında, mabetlerinde İslam medeniyetlerine ve Türklere ait levhalar, binalar görür ve hikâye geneli boyunca gittikçe artan bir heyecanla ve aynı zamanda batı dünyasına karşı olan bir hiddetle gezer. Turhan, Avrupa ve Rusya seyahatinde gezmiş olduğu ve Türk İslam medeniyetine dair unsurları görmüş olduğu yerleri on sekiz madde halinde sıralar.

1. Rusların Kars ve Plevne’den aldıkları topraklarımızdan Petrograd’daki “Varşauki Vagzai” demiryolu civarında inşa ettikleri kule Turhan tarafından kin heykeli olarak ifade edilir.

²⁰¹Müftüoğlu, 145.

2. Viyana’da “Stefan Kilisesi’nde İslam düşmanlığını gösteren kabartma taş levhalara Turhan, nefretle bakar.

3. Şehramaneti Müzesi’nde Kara Mustafa Paşa’nın²⁰² resmini, kumandana nispet edilen kelleyi ve gömleği görür ve bu manzara karşısında duygulanır.

4. Turhan, başka bir müzede Bosna Hersek fatihi Kasım Bey’in kılıcını, Sokullu Mehmet Paşa’nın üstünde Esmâ-i Hüsnâ hakkedilmiş tulasını, Türk bayraklarını, Siget, Petervaradin, Zanta muharebeleri levhalarını inceler.

5. Avusturya’da siyah şarapla şampanyayı karıştırarak “Türk Kanı” adı verilen içkiyi içenlere düşmanlıkla bakar.

6. Macarların kutsal gördükleri Sent Etiyen- Sent İştvan tacının iç tarafında Türk Kralı Geza yazılı olduğu ve hicretin beşinci aşırından beri Şark imparatoru tarafından Macarların Türk kabul edildiğini öğrenir.

7. Peşte’deki Macar müzesinde Belgrad muhasacasını musavver levhaları, Peşte’deki Körüt meydanında ve Zigetvar kasabasındaki Zrinyi namına dikilen heykellerde Osmanlı bayraklarının tahrip edilmiş vaziyetini görür.

8. Roma’da Sigistin Kilisesi’nde Ehl-i Salip savaşlarını gösteren levhaları aşağılama olmadan seyreder.

9. Floransa’da Galeri Ofis ve Galeri Pitti’de padişahlarımızın ve serdarlarımızın yirmiye yakın olan tasvirlerini görür.

10. Venedik’te Doj’lar sarayında ve Tersane müzesinde deniz muharebelerimize ait levhalar görür.

11. Paris’te Lüksemburg Müzesi’nde “Şerifin Adaleti” ismiyle sarıklı bir adamın dört kadını kestiğini tasvir eden ressam Benjamin Constan’ın tablosuna bakarken Turhan, bu düşmanca hayal düşüncesine karşı titrer.

12. “ Envalid” kapısının önündeki Hâmid-i Evvel zamanında dökülüp Cezayir’den Fransızların ganimet olarak aldıkları topları görmek istemez.

²⁰² Kara Mustafa Paşa, diğer adıyla Merzifonlu Kara Mustafa Paşa (1630-1680) IV. Mehmet döneminde sadrazam olmakla beraber II. Viyana kuşatmasında ön planda olduğu kaynaklarda ifade edilir.

13. Versailles Müzesi’ndeki Kırım ve Cezayir muharebelerine dair resimler ve eski elçilerimizin Paris’e kabullerine ait levhaları görür.

14. Almanya’da Heilbron şehrinde iki buçuk asırdan beri her akşam saat beşte ahaliyi Türk hücumuna karşı ikaz için kiliselerde çalışan “Türk Çanı” denilen çan sesini dinler.

15. İspanya’da Endülüs hükümdarı Abdurrahman-ı Evvel tarafından inşa edilen sonrasında kiliseye dönüştürülen, ziynetlerin, oymaların, hatlı Kur’aniyenin üstüne banalar sürülen 1093 mermer sütunlu ve 19 kapılı Kurtuba Camii’nin harabesini ziyaret eder ve mahfuz kalan mihrabın ihtişamını ve ruhaniyeti önünde secde eder.

16. İşbiliye’de tahrip edilen Elmansur Camii’nin minaresine “Elkazar” yani elkazar denilen Arap sarayından harem ve elçi dairelerini hayranlıkla izler.

17. Gırnata’da Siyera Nevada dağları eteğinde Kaletü-l- Hamra veya sadece Elhamra denilen saraya hayran olur.

18. Kastilya Kralı “Zalim” lakabındaki Don Pedro’nun sarayına davet ettiği Gırnata Hâkimi Ebu Said’i üstündeki mücevherle şehit edip, üzerindikileri çalıp, İngiliz Prensine verdiğini ve İngiltere Kraliçelerinin tacının bu mücevherlerle yapıldığını öğrenir ve bu durum karşısında Turhan derin bir üzüntü duyar.²⁰³

Turhan’ın Batı medeniyeti karşısındaki duruşu Batılılaşma açısından önemlidir. Avrupa’ya seyahat eden Turhan, müzelerde, saraylarda, mabetlerde İslam medeniyetine ve Türklere ait unsurları ve her türlü milli hatırayı aramaya çıkar. Turhan, on sekiz madde halinde özetlediği Avrupa izlenimlerinde yeri geldiğinde öfkelenir yeri geldiğinde sinirlenir yeri geldiğinde ise milli şuursuzluğumuza karşı sitem eder. Batılılaşmaya çalışılan, birçok eserde batılı şekilde yaşamaya çalışan karakterlerin yer aldığı bir dönemde Ahmet Hikmet’in Turhan karakteri farklılığıyla dikkat çeker. Batılılaşma çabasını ve Batılılaşmaya ait her türlü çabaya karşı olan Turhan, dönem içerisinde görülen eser kahramanlarından farklı olarak Avrupa’ya gitmesine rağmen oranın kültürüne merak duymayarak Avrupa medeniyeti içerisinde kendi kültürüne, geleneğine, dinine ait olan unsurları aramasıyla Batılılaşmaya olan bakışa farklı bir boyut kazandırır. Turhan karakteri üzerinden Ahmet Hikmet, sokağa

²⁰³ Müftüoğlu, 48-70.

ayna tutarak o dönemki insanların Batılılaşma çabasını bir bensizlik sorunu olarak niteler. Bu bensizlik milli değerlerden kopuş ve yabancı olan her şeye bir merak ve sahiplenme isteği olarak dilden, dinden ve geleneğe dair birçok unsurdan kopma olarak ifade edilebilir.

“Tevcih-i Vecih”, “Yeşil Yuva”, “Yatağan”, “Âdem Beyle Havva Hanım”, “Dalalet”, “Asil Ecnebi” hikâyelerinde Batılılaşmaya çalışan karakterler yer alır. Karakterlerde Batı bölümünde ele alınacak olan bu hikâyelerin kahramanları Batılılaşma adına Batı’ya ait olan pek çok unsuru sorgusuz, sualsiz bir şekilde kabul ederek Batılılaşmaya çalışan kişilerdir. Karakterlerde yer alan Batılılaşma isteği aslında Ahmet Hikmet’in topluma ve o dönemki Türk insanına tuttuğu bir ayna gibidir. Şekilsel olarak gerçekleşen değişim ile farklı bir medeniyete ait olacağını sanan kişilerin içerisinde bulundukları durumu Ahmet Hikmet, realist bir bakış açısıyla verdiği gibi aynı zamanda karakterlerin içerisinde bulundukları aciz durumu da gülünç şekilde okuyucuya sunar. Milli değerlerinden habersiz şekilde yaşayan, batılılaşmayı arzu eden bu hikâye kahramanları çoğunlukla hikâye sonunda milli geleneğe ve milli değerlere geri dönüş yaşarlar ve bu geri dönüş pişmanlık duygusu ile birlikte görülür.

“Türkeli Zeybeklerine” adlı hitabet yönü ile dikkat çeken eserinde Ahmet Hikmet, Batılılaşmaya çalışan Türk gençlerine seslenir. Batı medeniyeti insanı ile bizim toplumumuzun insanı arasında mukayese yapılan eserde ileri teknoloji ve makineyi kullanacak olan Türk insanının medeniyet ve gelişme açısından Avrupa’dan üstün olunacağı görüşü savunulur. Ahmet Hikmet’in bu görüşü belirtmesindeki asıl etken, Türk insanının ahlaksal açıdan diğer toplumlardan üstün olduğuna inanmasıdır. Ahmet Hikmet’e göre Türk insanı “makine” açısından gelişir ve ilerlerse Avrupa insanından birçok konuda daha üstün olduğu anlaşılabacaktır. Bunun nedenini ise Ahmet Hikmet, Türk insanının daha asil ve daha temiz yürekli oluşuna bağlar. Bu fikirlerinden anlaşılır ki Ahmet Hikmet, sadece maddesel değil aynı zamanda maneviyat açısından da bir karşılaştırma yapar.

Ahmet Hikmet, Türk insanının Hz. Muhammed’in feyzinden bir çırağ, Yavuz’un kanından bir damla kan ve Alparslan’ın yelesinden bir tutam saç sahibi olduğunu²⁰⁴ belirterek Türk insanının yüceliğini, büyüklüğünü, cesaretini ve

²⁰⁴ Müftüoğlu, 7-10.

kuvvetini göstererek Avrupa insanı ile arasında derin bir farklılığın olduğunu savunur.

“Türkeli Zeybeklerine” adlı eserde Ahmet Hikmet, Avrupa medeniyetinin üstünlüğünü ve medeni gelişmişlik düzeyi olarak ileride olduklarını kabul eder; ancak Türk milletinin Avrupa insanından daha üstün ve yüce gönüllü olduğu görüşü savunularak bu üstünlüğün ahlaksal ve manevi değer açısından olduğuna dikkat çekilir. Türk’ün Avrupa’dan öğrendiği ileri teknolojiyi ve ilerlemeyi kendiyile özdeşleştirerek, özümseterek Asya’ya sunması gerektiği ve Türk insanının Avrupa irfanının Asya’ya iletilmesinde bir elçi olduğu görüşü savunulur.

Ahmet Hikmet, realist hikâyeden çok destan ve şiir kutbuna yaklaştığı²⁰⁵ eseri olan “Üzümcü”de Türk insanının yüceliğini, kudretini ifade etmekle beraber Türk insanına ve Türk milletine dair olan temennilerini, isteklerini de eserinde ifade eder. Üzümcü’de Ahmet Hikmet, Türk insanını bir ilerleme, değişim içerisinde görmek istediğini açıkça ifade ederek bu değişimin batı dünyasının teknik ve ilmi konularının örnek alınması ile gerçekleşeceği anlaşılır. Ahmet Hikmet, Batı medeniyetinin ilerleme düzeyini, hızını, gelişmişliğini, makineleşmesini Türk insanına örnek olarak gösterir ve Anadolu’da yaşayan savaşımlardan dolayı yorgun olan halkın refaha kavuşması adına bu ilerlemeye ihtiyacı olduğunu belirtir. Ahmet Hikmet’in Türk insanının Batılılaşmasında istediği konu bilim ve teknik açısından Batılılaşmadır; çünkü Türk milletinin diğer pek çok yönden kutsal ve büyük bir millet olduğu görüşünü savunan yazar, Batı medeniyetinin ahlaksal ve sosyal ve kültürel değerler açısından değil de ilim ve teknik açısından örnek alınmasını ister.

2.1.4.2. Karakterde Batı

Batı medeniyetinde insanların hür ve dokunulmaz olduğu fikrine sahip olan insanların, geleneklerine, milli değerlerine yüz çevirerek “yeni bir insan” profilini çizmesi Ahmet Hikmet’in hikâyelerinde sıklıkla ele aldığı bir konudur. Yeni bir insan olma sevdasında olan Türk insanının milli değerleri göz ardı ederek Batı özentiliğine doğru yol alması Ahmet Hikmet’in eleştirel yaklaşımından payını alır.

Hikâyelerde Batı ve Batı medeniyetine dair olan unsurlar ağırlıklı olarak hikâye kahramanların bünyesinde görülür. Kahramanların karakterler yapılarında

²⁰⁵ Mehmet Kaplan, *Hikâye Tahlilleri*, (İstanbul: Dergâh Yay.2005) 51.

dikkat çeken batı, daha çok Batı'yı yanlış anlayan tiplerde, batı medeniyetine mensup olan insanlarla Doğu medeniyetlerine mensup olan insanların karşılaştırılmalarında, alafrangalaşmaya çalışan Türk insanının içerisinde bulunduğu durumda ele alınarak hikâyelerde yer bulur.

Ahmet Hikmet, Batı medeniyetinin sadece dış özelliklerine bakıp bunları almak isteyen, özenen insanlarına karşı değerlerimizin farkında olan, esaslarını kavrayan, kültürel geleneklerini koruyabilecek olan insanlar olmalı görüşünü savunur. Bu doğrultuda Ahmet Hikmet, okuyucularına Batı medeniyetinin hem yararlı hem de zararlı yönlerini göstererek batıyı realist bir biçimde tanıtmaya gayesi içerisinde bulunur. Bu bağlamda yaratmış olduğu karakterler Ahmet Hikmet'in realist bakış açısını örneklendirir. Ahmet Hikmet, bu konuda hem özentiliğe kaçan, değer yozlaşmasına uğrayan karakterler yarattığı gibi hem de Batı'yı tanıyan ve değerlerinden bir şey kaybetmeyen karakterler yaratır.

Ahmet Hikmet'in hikâyelerde yer alan karakterlerde Batı üç ayrı grupta görünür. İlki Batı'yı görmüş veya görmemiş olmasına rağmen Batılılaşmaya çalışan, özentili bir şekilde alafrangalaşmaya çalışan tiplerin karakterlerin bünyesinde görülmesidir. İkincisi Batı'yı tanıyan, Batı medeniyetinin içerisinde faal olarak yer almış olan ancak milli değerlerine sahip çıkarak kültürel öğelerinden kayıp vermeyen karakterlerdir. Üçüncüsü ise Batı özentiliği ile Avrupa'ya giden, milli değerlerinden kopmak isteyen karakterlerin milli değerlerine ve Türk geleneklerine dönmelerini sağlayan bir olay yaşamalarıdır. Başlarından geçen olayın ardından içerisinde oldukları gafletten uyanan hikâye karakterleri pişmanlık içerisinde milli şuura ererek geleneklerine dönüş yaparlar.

Ahmet Hikmet'in ilk dönem eserlerinin genelinde birinci ve üçüncü grupta ifade ettiğimiz yanlış Batılılaşma çabasında olan, alafrangalaşma gayesinde olan gençlerin milli değerlerin şuurundan uzak kalarak düştükleri durumlar ve yaşamış oldukları bir olayın ardından değerlerine dönüş yapan karakterlerin durumları gülünç şekilde anlatılır. İkinci dönem eserlerinde ise ikinci grupta ifade edilen batıyı tanıyan, bilen ve batı ülkelerinde yaşamış olmasına rağmen geleneklerinden ayrılmayan, vatan sevgisi içerisinde bulunan karakterlerin durumu takdir edilecek bir hayranlıkla anlatılırken aynı zamanda üçüncü grup olarak nitelendirdiğimiz yaşanmış olan bir

olay ardından pişmanlık içerisinde değerlerine dönüş yapan karakterlerin durumu da ele alınır.

“Yeşil Yuva”da hikâyenin bütün kahramanları Batı ile yakından ilişki içerisinde olan karakterlerdir. Hikayenin başkahramanı olan Vesim Bey, dünya görünüşüyle, fikirleriyle, giyimiyle, ilgi alanlarıyla yani bir bütün olacak şekilde birçok yönüyle alafrangalaşmaya çalışan bir Osmanlı gencinin profilini yansıtır. Hikâyenin diğer karakterlerinin mensup olduğu Ronaldi ailesi de Heybeliada’da yaşayan Fransız asıllı bir ailedir.

Vesim karakterinin milli değerlerinden kopup, Batılı tarzda yaşamaya başlamasında Ronaldi ailesinin kızları olan Lilly ve Tea’nın etkisi göz ardı edilemez. Vesim’in kızlarla Fransızca tercümeler yapması, kızların Vesim’e romans okuması, Vesim’in kızlara ecnebi moda dergileri satın alıp okuması, Batılı tarzda bir şekilde giyinmek istemesi Vesim’in Batılı düşünce sisteminden etkilenip milli ve kültürel değer kaybına uğramasının en önemli göstergesi olarak ifade edilebilir. Aynı zamanda Vesim’in Avrupa’yı hayallerini süsleyen bir mekan olarak atfetmesi de Vesim karakterinde görülen Batı etkisinin bir diğer göstergesidir.

Vesim’in bu tarzda yaşaması ve batılı bir aileden gelen iki kız kardeş arasında seçim yapma arasında kalması Ahmet Hikmet tarafından eleştirel bir yaklaşımla ele alınır. Vesim’in özentilik boyutunda olan batı sevgisi hayatının her evresinde görülür öyle ki Vesim, batılı bir ailenin içerisinde girme isteği ile giyiminden konuşmasına kadar pek çok alanda kendisini batılı aileye uygun olma isteği ile kızlara göre şekillendirir. Bu şekilde körü körüne bir bağlanmayı kabul etmeyen Ahmet Hikmet, hikâyenin sonunda Ronaldi ailesinin bireylerinden biri olan Téa’nın Vesim’e bir yabancı gibi davranmasını Vesim’e verilecek en büyük ceza olarak görür ve Vesim Ronaldi ailesinin kızlarına karşı olan sadakatine bir karşılık bulamamasına karşılık pişmanlık içerisinde kalır.

Hikâyede Ronaldi ailesinin kızlarının davranışlarını, rahat şekilde olan yaşantılarını, her istediklerini yapabilme özgürlüklerini ve hikâyenin sonunda birçok şeyi birlikte paylaşmış oldukları Vesim’e karşı olan vefasızlıklarını Ahmet Hikmet, olağan şekilde karşılar. Çünkü batılı yaşam tarzında tüm bu söylenenler uygun olarak görülür. Arkadaşlık değerleri ve sevgi bağları kuvvetli değildir ve bu nedenden dolayı Vesim’i hemen unutup, umursamamışlardır. Bu Batılı yaşam tarzında ters

olarak görülmez. Hikâyede asıl sorunlu olan kişi Vesim olarak görülür; bunun nedeni ise Vesim'in milli değerlerinden, yaşantısından koparak kendisini Batılı bir ailenin bireylerine kaptırmış olmasıdır.

“Tevcih-i Vecih” hikâyesinde ise 25 yaşında bir genç olan hikâyenin kahramanı Vecih'in evlenme arzu ile yaşadıkları anlatılır. Vecih'in evlilik hayallerinin dışında dikkat çeken en önemli özelliği alafrangalaşma çabası içerisinde olan biri olmasıdır.

Ahmet Hikmet, Vecih karakteri üzerinden yanlış Batılılaşmayı, alafrangalaşma çabası içerisinde olan gençlerin düştüğü gülünç durumları trajikomik bir biçimde ele alır.

Hikâye boyunca Batı ve Batıya ait olan unsurları Vecih karakteri üzerinden okuyucuya verilerek eleştirilir. Vecih, evlenme arzunda iken hayalindeki eşin nasıl olması gerektiğini kendi düşünceleriyle değil de okumuş olduğu kitaplardaki karakterden yola çıkarak ifade eder. “Bu mahlûklar bir dereceye kadar Flaubert'in Emma'sına, Dumâszâde'nin Margueite'ine benzemedikten sonra insan kendini niye aldatmalı”²⁰⁶ diye söyleyerek evlenmeyi arzu ettiği kişinin okumuş olduğu romanlardaki kadın kahramanlar gibi olmasını arzu ettiğini dile getirir. Vecih, evlenmek istediği kişinin yaşamış olduğu toplumun milli değerlerine sahip biri olmasını istemez. “Kim bilir ne fazıldır, ne güzel piyano çalar, kim bilir ne şairane levhaları vardır, kim bilir ne güzel Fransızca bilir?”²⁰⁷ Arzu ettiği gelin adayı felsefe, tarih ve edebiyatla ilgilenecek olan ve piyano çalmayı bilen ve Fransızca'yı iyi şekilde konuşacak biri olmalıdır.

Hikâyenin sonunda Vecih'in batı kültürü aldığını sandığı kızın aslında zengin bir kadının evlatlığı olmasını öğrenmesi Vecih'in kültürel ve milli şursuzluğunun sona ermesine neden olur. Vecih için bir bakıma bir uyanış olan bu olayın ardından Vecih'in memuriyet nedeniyle Avrupa'ya gitmesinin altı ay sonrasında bir arkadaşına rastlayarak evlerinde yaşayan halayıkla evlendiği haberini vermesi Vecih'in milli değerlerinden kopuk yaşantısının sona erdiği okuyucuya gösterir. Vecih, evliliğinde mutlu olduğunu ifade ederken bu mutluluğun kaynağı olarak

²⁰⁶ Müftüoğlu, 128.

²⁰⁷ Müftüoğlu, 132.

evlenmiş olduğu kişinin elifbadan başka bir şey bilmemesini ve eski zamanlarda hayalini kurduğu Fransızca bilen, piyano çalan eş modelinin tam tersi olarak sadece ev işleriyle ve kendisiyle ilgilenen bir eş olmasını ifade ederek gösterir.

Tevcih-i Vecih hikâyesinde Batı, alafrangalaşma arzusu içerisinde olan Vecih'in düşüncelerinde yer bulur. Vecih'in evlenmek istediği kişinin kendi toplumunun geleneklerine sahip çıkan bir genç kız değil de Fransızcaı iyi konuşan, güzel piyano çalmasını bilen bir kiři olarak hayal etmesi Vecih'in eş seçiminde milli değerlerden kopmuş olduğunun göstergesidir. Hikâyenin sonunda Batı özentiliğinde, etkisinde kalınarak yapılan bir evliliğin olmaması önemlidir. Ahmet Hikmet'in birçok hikâyesinde görüldüğu gibi bu hikâyenin sonunda da kahraman geleneğe geri döner ve yapılan evlilik milli değerlerine bağlı, evlilik ačíısından uygun olarak görülen ev işlerinden anlayan bir kız ile yapılır.

“Yeğenim” adlı hikâyesi Ahmet Hikmet'in edebî hayatı içerisinde özel bir yerde değerlendirilmesi gereken bir eserdir. Ahmet Hikmet, hikâyenin yazılış tarihi olan 1316 yılında Batılılaşma gayesinde ve çabasında olan pek çok unsura karşı gelerek alafrangalaşma modasına usta bir şekilde karşı çıktığını gösterir. Batı medeniyetinin ve düşünce sisteminin etkili olduğu hikâyeler bölümünde de ele alınacak olan hikâye bu bölümde ise karakterde görülen batı unsurları yönüyle değerlendirilecektir.

“Yeđenim” 'de amca ve yeğenin zıt kutuplarda bulunmaları münasebetiyle karakter ačíısından batı görölür. Paris'te eğitim gören bir genç olan yeğen ile hikâye boyunca alay edilir ve yeğenin alafrangalaşma çabası içerisinde bulunmasıyla düştüğu komik durumlar göz önüne serilir. Yeđenin Avrupa'da iken kazanmış olduğu Türk ahlak ve değerler bütününe uymayan davranışları hikâye boyunca yeğenin komik durumları olarak okuyucuya gösterilir.

Amcanın gözlemiyle anlatılan yeğen, Paris'te eğitim almaya gider, öncelikle mimarlık öğrenme hevesiyle amcaya süslü kubbeler yaptırır, sonrasında vazgeçerek kimyagerliğe yönelir, en sonunda ise çiftçi olmak istediğini ifade eder. Yeğenin bu kararsız duruşunu aktaran amca aslında Ahmet Hikmet'in alafrangalaşamaya çalışan gençlerin içerisinde düştükleri buhranı gösteren bir aracı gibidir. Kimlik buhranında ve çıkmazında olan, değerlerinden habersiz olan birçok yeğen örneğinin olduğunu

bilen Ahmet Hikmet, eserde yer alan yeğenin karakter analizi üzerinden toplumsal ve sosyal bir eleştiri yapar.

Yeğen, Avrupa'dan gelmesinin ardından evin düzenin değiştirmek ister, uşaklara beyaz eldiven giydirir, aşçının kafasına beyaz takke takar, kâhyanın her sabah tıraş olmasını söyler. Kâğıthane'ye gideceği günün akşamında kremlerle parlattığı yüzünü bezle bağlayarak bakım yapar, ellerini pamuklara sarar. Tüm bu yaptığı bakımın ve kendisine göstermiş olduğu özenin beş senelik Avrupa yıllarının bir eseri olduğunu, beş seneden sonra Napolyonkâri bir vaziyet, Humbetkâri bir saç, Wilhemkâri bir bıyık şekline bürünmesini yeni kafanın ürünü olduğu için gerçekleştirdiğini ifade eder.²⁰⁸ Yeğenin yeni kafa olmak için kendini bu tarz bir şekle sokmasında Ahmet Hikmet'in sosyal bir eleştirisi vardır. Yeğenin yeni kafa olmak adına dış görünüşünde yaptığı değişikliklerle kendisini farklı biri olarak göstermeye çalışması Batı medeniyetini yanlış olarak algılamamanın dikkat çekici göstergelerinden biridir. Yeğen üzerinden Türk gençlerinin Avrupa ve Batı medeniyetini sadece şekilsel açıdan örnek alan genç kuşağa eleştiri yöneltten Ahmet Hikmet, bu gençlerin doğru düzgün bile tanımadıkları Batılı isimlerin dış görünüşlerini taklit etmelerini gülünç olarak niteler.

Amcanın yeğenin dış görünüşünü yeni kafaya mensup olmak adına değiştirmesine karşın yorumları yazarın eski-yeni kavramları çerçevesindeki düşüncelerini içerir. Ahmet Hikmet, toplumun yeni kafa diye nitelendirdiği değişimin şekilsel anlam boyutunda yanlış anlaşılmasını eleştirir. Şekle bağlı olan bir değişimin toplum tarafından yenilik taraftarı ya da batı düşünce sistemine bağlı olan biri olarak anlaşılmasının yanlışlığını dile getirirken yeğen örnek olarak gösterilir. Yeğen, dış görünüşü, giyimi, yapmaya çalıştığı davranışlarıyla Batı'yı taklit eder. Bu taklit ise Paris'te geçirmiş olduğu beş yılın gözlemiyle sınırlıdır. Batı medeniyetine dair herhangi bir bilgi birikime sahip olmak yerine sadece şekilsel anlamda Batı insanına benzeme çabası içerisinde olan yeğenin milli değerlerinden habersizliği, geleneğe dair şüursuzluğu hikâyenin tamamında gülünç bir durum olarak nitelendirilerek ele alınır.

Yeğen sadece kendi dış görünüşünde değil ev halkının dış görünüşüne, hayat tarzına da müdahale eder. Kardeşini zorla piyanoya oturtması ve piyano çalmasını

²⁰⁸ Müftüoğlu, 144.

istemesi, ev hizmetkârlarının el, kol ve göğüslerini açarak dekolteye zorlaması, evdeki nineyi Bokas'ın hikâyelerini anlattırmaya zorlaması gibi tüm unsurlar yeğenin Batılı olma çabasını gösterir.

Yeğenin karakterinde meydana gelen değerlerinden kopup farklı biri olma isteği amcanın müdahalesi ile son bulur. Ahmet Hikmet, bu eserin de sonunda alafrangalaşmaya çalışan karaktere bir ders verme amacı güderek yeğenin milli değerlerine ve geleneğe dönüşünü sağlar. Yeğenin amcasının vermiş olduğu ceza ile Zonguldak'a çalışma gitmesi Ahmet Hikmet tarafından Batılılaşma hastalığına yakalan gençlere yönelik olarak geliştirilen bir tedavi olması yönüyle örnek teşkil eder. Kendi milletini, toprağını, değerlerini tanımayan bireylerde Batıya dair bir değişim çabası olduğuna inan Ahmet Hikmet, yeğenin Zonguldak dönüşü milli şuura ermesini Türk toplumunda var olan Batılı olma sevdalı bireylere karşı geliştirilecek bir çare olarak gösterir.

Hikâyenin sonunda yeğenin Anadolu'ya giderek değişmesi o dönem eserleri içerisinde farklı bir bakış açısıyla yaklaşılan bir konudur. Ahmet Hikmet'in Servet-i Fünûn dönemi içerisinde kaleme almış bir hikâyede toplumun aksak ve gülünç yönlerini Anadolu'yu ve milli değerleri tanıyarak gidermek istemesi görevi itibarıyla batı âlemi ile yakından temas kuran yazarın hem edebî hem de milli yönden diğer yazarlara göre Anadolu hakikatini ve Anadolu topraklarının önemini ilk önce sezdiğini gösterir.

"İki Mektup" hikâyesinde iki yakın arkadaş olan Azra ile Selma'nın evliliklerini ve eşleriyle olan ilişkilerini anlattığı mektuplar yer alır. Hikâyede Batı karakterler ve yaşam tarzı bağlamında kendini gösterir.

Azra ve Selma, iki yakın arkadaş olmalarının yanında Batı kültürüne ve Batı yaşam tarzına uygun olarak yetiştirilmiş iki genç kadındır. Selma'nın Azra'ya oranla milli geleneklerine az farkla da olsa ilgili olduğu görülür.

Azra, Batı etkisinin ve Batı'ya ait olan unsurların en çok görüldüğü karakter olarak hikâyede yer alır. Azra, 13 yıl boyunca piyano eğitimi alır; ancak kendi kültüründen, milli değerlerinden habersizdir. Öyle ki eşi ona kendi şairlerimizden hangisini sevdiğini sorduğunda ismi bir kitap kapağında görmesinden dolayı hafızasında kalan Nabi cevabını verir. Azra, kendisine yabancısıdır, kendi

edebiyatından, kültüründen, milli geleneğinden habersizdir. Eşi Gıyasettin ile de bu yüzden çatışır. Eşi Gıyasettin'in geleneklerine bağlı oluşu ve milli bir şuura sahip olarak davranması eşi Azra ile aralarında derin bir farkın olduğunu gösterir.

Selma da Batı kültürüne göre yetişir; ancak Azra gibi değildir. Selma, eşi Müeyyed'in milli değerlerinden habersiz olması karşısında şikâyetçidir. Müeyyed, Batıda büyümüş, kızlarına Türkçeden ziyade Fransızca öğretmek arzusunda olan, eşiyle ilgilenmeyen, aile değerlerine önem vermeyen bir baba görünüşündedir.

Hikayede yer alan karakterde dikkat çeken en önemli nokta tüm karakterlerin Batı medeniyetini iyi derece bilmesi veya Batı'da yaşamış olmasıdır; fakat karakter arasındaki temel fark düşünce sistemi çerçevesindedir. Öyle ki Azra'nın eşi olan Gıyasettin, Batı'yı iyi tanıyan biridir ancak milli değerlerinden kopmuş, geleneğe yabancılaşmış, Batılılaşma sevdası içerisinde olan biri değildir. Tüm bunlardan dolayı Gıyasettin, Ahmet Hikmet'in tarafını tuttuğu ve hikâyede düşüncelerini yansıtmış olduğu karakter olmasıyla önem teşkil eder. Selma Batı'yı yakından tanıyan biri olmasının yanında eşi Müeyyed'in Batılı yaşam tarzından bıkan ve geleneğe, milli değerlere özlem duyan biri olarak hikâyede yer alır. Öyle ki Azra'ya yazmış olduğu mektubuyla Selma, Gıyasettin gibi bir eşi olmasını çok arzu ettiğini belirtir ve Azra'ya eşinin kıymetini bilmesi gerektiğine dair tavsiyelerde bulunur.

Hikayede Batı karakterlerin yaşantılarında ve düşünce dünyalarında yer bularak onların evliliklerinde ve aile ilişkilerinde yönlendirici etkiye sahip olur. Ahmet Hikmet, bu hikâyesiyle de diğer birçok hikâyesinde olduğu gibi milli bir şuurda yetişmeyen gelenekten habersiz olan bireylere eleştirel bir yaklaşımda bulunur ve Batıyı tanımanın, Batı kültürü içerisinde yaşamak istemenin geleneğin göz ardı edilmesi anlamına gelmediği görüşünü yineler.

Ahmet Hikmet'in Çağlayanlar adlı kitabında yer alan 1327 tarihli "Yarayı Kanatan" adlı hikâyesinde milli değerlerinden habersiz bir şekilde yaşayan Doktor Pertev Bey'in hikâyesi anlatılır. Yazarın da bulunduğu bir ev eğlencesinde arkadaşlarıyla birlikte bulunan Pertev Bey'in geleneğe ve değerlere karşı olan düşünceleri Batı medeniyetine körü körüne bağlanan ve vatanın değerinden, güzelliklerinden habersiz bir şekilde yaşayan gençlerin yaşamış oldukları kültürel yozlaşmanın ve kimlik bunalımının bir göstergesi olarak ifade edilir.

Hikâyenin temelinden itibaren Pertev Bey ve bir diğer karakter olan Zayıf Efendi'nin birbirlerine zıt olan düşünceleri aslında iki farklı medeniyet dünyasının karşılaştırmasını ortaya koyar. Hikâyenin Batı temsilcisi olarak nitelendirilebilecek olan karakteri Pertev Bey'dir. Pertev Bey, gitmiş olduğu eğlence ortamında gösterdiği tavırlarıyla asıl olarak hissettiklerini ifade eder. Herkesten farklı olarak bacak bacak üstüne atarak oturması kendini o ortama ait hissetmediğinin öncelikli göstergesidir. İcra olunan musikiye karşı sırtması, hayretle bakması yine Doktor Pertev Bey'in fikirlerinin zıtlığını gösterir. Hikâyede Pertev Bey'in vücut dilinin yanı sıra düşüncelerini açıkça ifade ettiği bölüm yazarın ona musiki hakkındaki fikirlerini sorması ile başlar. Bu bölümden sonra Pertev Bey'in düşünceleriyle açıkça karşı karşıya kalırız. Bize ait olan musikinin içerisinde sadece üzüntü barındırdığı, dimağı örümceklendirdiği için sevmediğini ifade eden Pertev Bey'e göre musikimiz insanları intihara sevk eden bir aracı rolündedir. Türklerin hiçbir vakit şahsi dehalarını gösteren ne bir hüner ne bir felsefe ne bir edebiyat oluşturdıklarını, hep taklit ile vakit geçirdiklerini bunun nedeni olarak da Türklerin maddi ilerlemeye vakit ayırmaktan manevi yükselmeye vakit ayırmamaları olarak ifade eder. Hikayenin son bölümünde ise ev halkının Pertev Bey'e milli değerlerini tanıtmaya çabası içerisinde bulunarak musiki ve raks gösteri sunmasıyla Pertev Bey'de milli şuur konusunda bir uyanış gerçekleşir ve memleketine dair daha önce hiç görmediği sanatları tanıyan Pertev Bey, pişmanlık içerisinde olduğunu hikâyenin sonunda ev halkından düşüncelerinden dolayı özür dileyerek gösterir.

Pertev Bey, kimlik problemi yaşayan bir karakter olmasının yanında kendi vatanından, kültüründen uzak, milli değerlerini küçümseyen, içinde bulunduğu kültürün, milletin değerlerinin farkında olmayan bir karakter olarak dikkat çeker. Pertev Bey'in vatanını aşağı gören düşünceleri on un alafrangalaşmaya çalışan bir karakter olduğunu gösterir; ancak dikkatle ifade edilmesi gereken nokta Pertev Bey'in benimsemiş olduğu ve savunmaya çalıştığı Avrupai tarzı da tam olarak bilmediğidir. Pertev Bey, hikâyenin diğer kahramanlarıyla yaptığı konuşmalarda daima kendi milli değerlerini ve kültürünü eleştiren bir tavır göstermesiyle ve benimsemek istediği Batı'ya dair bir bilgiye sahip olmadığı bu konu hakkında destekleyici örnekler vermediğinden anlaşılır. Pertev Bey, iki kültür arasında sıkışmış, milli değerlerinden kopmaya çalışan bir kişi olarak görülse de hikâyenin sonunda düşüncelerinin yanlışlığının farkına vararak pişmanlık duygusu içerisinde

özür dilemesi Ahmet Hikmet'in diğer birçok hikâyesinde olduğu gibi Batı sevdalısı olan, Batı'yı şekilsel anlamda bilmeden, tanımadan sahiplenme isteğinde olan karakterlerin milli değerlerine dönüş yapması ile sona erer.

Hikâyenin Pertev Bey'den sonra en dikkat çeken karakteri olan Zayıf Efendi ise Pertev Bey ile zıt düşen fikirlerini hikaye boyunca dile getirerek Pertev Bey'in içerisinde olduğu milli şuursuzluğu ortadan kaldırma isteği ile Pertev Bey'e yardımcı olma arzudur. Pertev Bey'in gelenekler konusunda farkındalık sahibi olmasını arzu eden Zayıf Efendi, vatanına, geleneklerine ve kültürlerine değer verir. Zayıf Efendi, Pertev Bey'in düşüncelerine cevap niteliği olabilecek şekilde her kavmin kendine has bir medeniyeti olduğunu, her memleketin başka milletlerin yeniliklerini taklit ile başladıklarını, her milletin zekâsının, tarihinin, geleneklerinin coğrafi konum etkisi altında olduğunu, medeniyetin umumi ancak tarzın başka olduğunu, her milletin iyiye ve güzele farklı yollardan ulaşmak arzusunda olduğunu ifade ederek Pertev Bey'in düşüncelerinin yanlışlığını kanıtlama gayesinde olduğunu gösterir. Zayıf Efendi, Pertev Bey'e milli şuur kazandırma gayesiyle açıkladığı düşüncelerine örnekler verir. Hollanda tersimiyle İtalya ressamlarının aynı zevke sahip olmadığını, Alman yemekleriyle Fransız mutfağının bir örnek olmadığını, İsveç edebiyatı ile Japon şiirlerinin hislerle yazıldığını, Rusya'daki evlerle İspanya binaları arasında derin farklar olduğunu ifade ederek bu konuda benimsemiş olduğu düşüncelerini Pertev Bey'e kanıtlama çabasını gösterir. Zayıf Efendi'nin Pertev Bey'e açıklamış olduğu ifadelerinden anlaşılır ki Zayıf Efendi Pertev Bey'den daha iyi olarak Batı dünyasını ve Batı medeniyetinin düşünce sistemini tanır. Zayıf Efendi'nin Batıyı birçok konu açısından çok iyi tanımış olması değerlerine karşı yabancılaşması anlamına gelmez. Her milletin kendine ait kültürel değerler bütünü olduğuna inanan Ahmet Hikmet, Zayıf Efendi karakteri yoluyla Pertev Bey gibi gençleri milli değerler konusunda bilinçlendirme çabası gösterir. Ahmet Hikmet'in Batı karşısında duran ve milli değerleri savunan karakterinin ortak özelliği olan Batı dünyasını iyi tanıma ve bilme Zayıf Efendi adlı karakterde de görülür.

Zayıf Efendi'nin vatani bir sevgiliye benzeterek ona anlam yükleme Ahmet Hikmet'in ölümünden dolayı büyük üzüntü duyduğu ve onun için bir mersiye kaleme aldığı Namık Kemal'den etkilenmiş olduğunun en önemli kanıtlarından biridir.

“Sümbül Kokusu” adlı hikâyede vatanlarından uzakta olan iki Türk gencinin vatan sevgisiyle, İstanbul sevgisiyle tutuşması anlatılırken bu iki Türk genci ile Ahmet Hikmet, bir bakıma ideal Türk gencinin örneğini verir. Ahmet Hikmet, bu hikâyesiyle birlikte Batı konusunda anlatılan karakterlere farklı bir bakış açısıyla yaklaşılır. Ahmet Hikmet, daha önce ifade edildiği gibi birçok hikâyesinde batılılaşmayı yanlış anlayan, Batı konusunda taklitten öteye gidemeyen karakterin gülünç durumunu ele alırken Sümbül Kokusu hikâyesinde Batı’yı görmesine rağmen milli, kültürel değerler bakımından değişmemiş, vatan ve milletini hakir görmemiş iki Türk gencinin yaşadıklarını anlatır. Derin bir vatan ve millet aşkına sahip olan hikâyenin iki genç kahramanı ile yazar, Batı’ya giden Türk gençlerinin tümünün kültüründen uzaklaşmayacağı örneğini gösterir.

“Turhan Nasıl Çıldırdı” adlı hikâyede Turhan adlı milli değerlerine bağlı bir gencin üzerinden Batı’ya ait olan birçok unsuru gözlemleyebiliriz. Turhan, geleneklerine, kültürüne, dinine bağlı biridir. Böyle bir karakter olması itibarıyla Batı konusunda önemli bir yere sahiptir. Ahmet Hikmet, ayrıca Turhan karakteri ile Batı konusunun dışında Türklük ve İslamcılık görüşlerini de Batı sentezinden geçirerek hikâyede ele alır.

Avrupa’ya seyahate giden Turhan, müzelerde, saraylarda, mabetlerde İslam medeniyetine ve Türklere ait unsurları-eşyaları aramaya çıkar. Bu yönüyle Ahmet Hikmet, Turhan’la kendini yansıtır; çünkü Ahmet Hikmet’in günlük ve seyahat yazılarına baktığımızda Turhan’ın düşüncelerinin aynısı olan hislerin, düşüncelerin orada da olduğunu görürüz.

Turhan, Batı’yı oldukça iyi tanır ve bilir. Paris’te eğitim gören ve Batılı gözüyle Türk toplumuna bakışı araştıran, inceleyen bir gençtir. Bilgi birikimine sahip aydın bir genç profili çizer. Bu bilgisine karşılık geleneklerine ve dinine karşı da bağlılık gösterir. Batı taklidine karşı çıkar. Giyim, kuşam, dil, yaşayış tarzı, kültürel öğeler yönünden Batının örnek alınmasına net bir tavırla karşı koyar.

“Yatağan” hikayesi Ahmet Hikmet’in Batıya dair birçok unsuru bir hikaye merkezinde bir araya getirdiği bir diğer hikâyesidir. Tuğrul ve Elena adlı kahramanlar ile birlikte hikâye içerisinde bir kahraman olarak yer alan yazar, Batı unsurlarını gerek kişilikleriyle gerek fikirleriyle hikâyede ifade ederler.

Hikâyenin bütününde Doğu- Batı karşılaştırması ve değerlendirmesi hâkimdir. Hikâyede Batı'yı temsil eden karakter Elena'dır. Tuğrul karakteri ise Elena'nın kendisini terk etmesinin ardından milli kimliğine, benliğine dönüş yaşar. Bir karakter olarak eserde yer alan yazarın ise Garp ve Şark dünyalarına karşı olan bakış açısı ve tavrı hep aynıdır.

Hikâyede Batılı bir karakter olarak görülen Elena, Tuğrul'a Fransızca kaleme aldığı mektupta Türklerin ve Müslümanların Avrupalıların esiri, Hristiyanların kölesi olduğunu ifade etmesi ile Ahmet Hikmet, Batılı bir karakterin Türkler ve Müslümanlar hakkındaki görüşlerini örneklendirir.

Hikâyenin başkahramanı olan Tuğrul, İstanbul'un tanınmış ailelerinden birine mensup, iyi bir eğitim almış biri olmasına rağmen Batılı bir kadınla yaşayarak kendini küçük düşüren ve milli değerlerinden taviz veren bir karakter olarak tanıtılır. Elena adlı kadının kendisine bir mektup bırakarak yatağanını alıp kaçmasının ardından Tuğrul, büyük üzüntü duymasının yanı sıra onu asıl üzen nokta Elena'nın Türk ve İslam dünyası hakkındaki küçük düşürücü fikirleridir. Elena'nın fikirlerini açıklamasının ardından Tuğrul'da adeta milli şuurun uyanışı görülür. Milli farkındalık ile birlikte Tuğrul, çok iyi tanımış olduğu ve değerlerini ona göre dönüştürdüğü Batıdan vazgeçer ve milli değerlerinin değerini daha iyi anlar. Ahmet Hikmet'in hikâyelerinin büyük kısmında görülen karakterlerin Batı'dan vazgeçerek milli değerlere geri dönme fikri bu hikâyede de Tuğrul karakteri ile gösterilir.

"Dalalet" hikâyesini bütünüyle Batılı unsurların var olduğu bir hikâyedir. Dalalet ya da diğer adıyla Sapkınlık adını taşıyan hikâyeye bu ismin verilmesinin nedeni Batılı bir kadınla yapılan evliliktir. Ruhi Bey adlı başkahramanın Avrupa'ya giderek Matild adındaki yabancı bir kadınla evlenmesi olayların başlangıç noktası olarak kabul edilir.

Hikâye kahramanının Avrupa'ya eğitim için gitmesi Ahmet Hikmet'in hikâyelerinin büyük çoğunluğunda görülen bir olaydır. Birçok hikâyede olduğu gibi bu hikâyede de Ruhi Bey Avrupa'ya eğitim için giderken milli değerlerinden kendisini soyutlar ve değer kaybına uğrar. Ruhi Bey, Avrupa'ya gitmesinin ardından değişime uğrar ve Avrupa'nın dünya görüşüyle Türk toplumunun dünya görüşünü karşılaştırma çabası içerisine girer. Klasik Türk yaşantısına bağlı olan ailesi ve çevresinden utanır ve kendini milli değerlerden soyutlar. Ruhi Bey'in gösterdiği bu

değişim uzun süre sürmez ve yapmış olduğu evliliğin etkisiyle birlikte geleneksel yapısına uymayan davranışların artması ile pişmanlık duygusu yaşamaya başlar. Evliliğin ilk yıllarında farklı bir milletin, dinin, çevrenin zihniyete etki etmediğini düşünen Ruhi Bey, zamanla hem İstanbul'daki ailesini ihmal ettiğini hem de kültürel ve dini unsurlarını unutmaya başladığını fark eder. Hikâyenin sonunda Ruhi Bey'in milli değerlerine sahip çıkması ve kültüründen vazgeçmeyerek bu uğurda eşinden boşanması Ahmet Hikmet'in diğer hikâyelerinde de var olan milli farkındalığın ve şuurun tekrardan var olmasına örnektir.

Hikâyenin bir diğer karakteri Matild'dir. Ahmet Hikmet, Mitil'di bütünüyle batılı bir kadın imajı ile vermeye çalışır. Ruhi Bey'in zamanla evlendiğine pişman olarak zıt düştüğü ve “soysuz bir hamal kızı”²⁰⁹ olarak nitelediği Matild, eşinin kültürünü ve geleneğini yok sayma çabası içerisinde olan, çocuklarına kendi dünya görüşü çerçevesinde isim bırakan, çocukları papaz okuluna göndererek Hristiyan kültürüne göre yetişmesini isteyen bir kadındır. Ahmet Hikmet hikâye boyunca Matild ile Ruhi Bey'in farklı olduğunu göz önüne sermek isterken Ruhi Bey'i değer kaybına uğrayan kişi Matild'i de kendi milli değerlerine sahip çıkarak eşini yok sayan bir kadın olarak vermeye çalışır.

“Asil Ecnebi (Soylu Yabancı)” adlı hikâyede İstanbul'da yaşayan Nuşuhand Hanım ve eşi Nefi Bey'in Batı özentiliği ile çevrili hayatları anlatılırken hikâyenin sonunda yaşanan pişmanlık ile milli kültürlerine geri dönmeleri anlatılır.

Nuşuhand Hanım ve eşi Nefi Bey, batı özentiliği içerisinde olan, milli gelenek ve adetlerini değil de Avrupa'nın gelenek ve adetlerine göre yaşamayı tercih eden, musikimizden, yemeklerimizden, dilimizden ve içerisinde bulunduğumuzu sosyal hayata dair tüm unsurlarımızdan nefret eden Avrupa ve Amerika düşkünü bir çift olarak görülür. Bu çiftin Avrupalı diyerek en değer verdikleri antika sanat eserini yabancı düşkünlükleri dolayısıyla aslında tanımadıkları ve soylu bir adam olarak düşündükleri adama hediye vermeleri içerisinde bulundukları gafletin bir kanıtıdır.

Hikâyenin sonunda karakterlerin milli şura ermelerini sağlayan olay çok değer verdikleri ve antika eserlerini hediye ettikleri asil kişinin İngiltere'de bir otelde garson olarak çalışan kişi olduğunu görmeleridir. Bu olayın ardından çift Londra'yı terk eder ve İstanbul'a geri döner, bir daha Avrupa'nın adını bile duymak istemez.

²⁰⁹ Müftüoğlu, 132.

2.1.4.3. Aile Kavramında Batı

Ahmet Hikmet Müftüoğlu, aile kavramına ve aile değerlerine son derece bağlı biridir. Hayatının her evresinde ailesinden ve akrabalık bağlarından kopmayarak milli geleneğimizde büyük öneme sahip olan ve kutsal gözüyle bakılan aile kavramına son derece değer ve ehemmiyet verdiğini gösteren davranışlar sergileyerek bu bağlamda yol gösterecek olan hikâyeler kaleme alır.

Ahmet Hikmet, kaleme almış olduğu hikâyelerinin bir kısmında aile bireylerini, aile kavramının önemini, değerinin bilinmesi gerektiğini, aile kavramında meydana gelecek olan çöküntülerin nedenlerini birçok kez tekrar eder. Hikâyelerinde batı medeniyetine ait olan yaşam tarzının, batı yaşam tarzıyla yetişen insanların aile kavramımıza getirmiş oldukları yozlaşmayı üzerinde ehemmiyetle durarak aktarır.

Ahmet Hikmet, aile kavramının yanı sıra Tanzimat ilk dönem eserleriyle beraber batıdan alınan bir konu olan ve edebiyatımızda görülmeye başlanan kadın ve erkek eşitsizliğini konu edinen, kadınların da erkekler gibi okumalarını, eğitim görmelerini, serbest şekilde yaşayarak eşit haklara sahip olmalarını, istedikleri kişilerle evlilik yapabilmelerini savunan sosyal adalet konusunu hikâyelerinde kullanarak toplumsal duyarlılık içerisinde sosyal adaletten yana olduğunu gösterir.

Aile kavramı içerisinde değerlendirilebilecek olan ve Ahmet Hikmet'in hikâyelerinin büyük çoğunluğunda görülen yabancı bir kadın ile evlenme fikri Ahmet Hikmet'in en çok eleştirdiği konuların başında gelir. Hikâyelerinde yabancı bir kadınla evlenen erkeklerin mutlu olamayacağı görüşünü savunan yazar, eş seçiminin insanın hayatını değiştirdiği görüşünü savunarak milli geleneklerine bağlı ve Türk İslam terbiyesi ile yetişen kişilerle yapılacak olan evliliklerin toplumumuzun geleceği için daha iyi olacağı görüşünü savunduğunu her fırsatta gösterir.

“Lane-i Münkesir”, “Yeşil Yuva”, “Tevcih-i Vecih”, “İki Mektup”, “Dalalet” hikâyeleri Ahmet Hikmet'in yabancı bir kadınla evlenen veya evlenmek isteyen kişilerde görülen zorlukları, kültürel yozlaşmaları ardından da yaşamış oldukları pişmanlıkları konu edinen hikâyeleridir.

“Lane-i Münkesir” hikâyesinde Neriman adlı karakterin eşi Mihriban ve kızı Rana'yı terk ederek Avrupa'ya gitmesi ve orada bir yabancı kadın ile evlilik

yapmasının ardından pişmanlık içerisinde vatana geri dönüşü, kızı ve eşiyle tekrardan barışmak istemesi Ahmet Hikmet'in evlilik konusunu işlediği ilk hikâyesidir.

“Yeşil Yuva” hikâyesinde Ronaldi ailesi ile okuyucuya Batılı bir ailenin yaşantısı ve dünya görüşü gösterilir. Ronaldi'ler gibi olmaya çaba gösteren Vesim karakterinin içerisinde bulunduğu durum eleştirel bir yaklaşımla ele alınır. Ronaldi ailesinin değerleri, gelenekleri ve aile yapıları milli yapımıza uymayan davranışları barındırır. Ronaldi ailesinin yaşamış olduğu hayat onların mensup olduğu Batı kültürüne uygundur, Türk bir kişinin bu aileye uymaya çalışması ve onlara benzemek istemesi değer kaybı ve yozlaşma olarak okuyucuya yansıtılır. Hikâyenin sonunda Vesim karakterinin uzun süre birlikte zaman geçirdiği Ronaldi ailesinin kızı olan Téa tarafından bir yabancı olarak karşılanması da Vesim karakterinin gerçeklerin farkına varmasını ve yaşadıklarından dolayı pişmanlık yaşamasını sağlar.

“Tevcih-i Vecih”, Ahmet Hikmet'in batıya şekilsel olarak bağlanan ve batı özentiliği yaşayan gençlerin düştükleri gülünç durumları anlatan dikkat çekici hikâyelerinden biridir. Tanzimat döneminden itibaren eserlerde görülen Batı özentiliği bu hikâyede Batı kültürünü iyi bilen ve bir Avrupalı gibi yaşayan bir eş bulma isteği ile birlikte görülür. Hikâyenin asıl konusunu oluşturan Vecih'in eş bulma macerasında Batı önemli bir unsur olarak yer alır; çünkü Vecih, aramış olduğu eş adayının bir Türk gibi değil de bir Avrupalı olarak yaşamasını, Fransızca konuşmasını, piyano çalmasını, edebiyat, tarih, felsefe ile ilgilenmesini ister. Osmanlı geleneklerinden farklı olarak alafrangalaşmış bir kız ile evlenmek isteyen Vecih için milli değerler, ahlak ya da aile kavramının bir önemi yoktur.

Hikâyenin sonunda Vecih'in altı yıl sonraki durumu anlatılırken batı özentiliğinde ve etkisinde kalınmış bir evlilik yapmayarak Osmanlı geleneğine uygun, ev işlerinden anlayan ve ailesine sahip çıkan bir kadınla evlenmesi Ahmet Hikmet'in pek çok hikâyesinde görülen geleneğe geri dönüşün bir başka şekilde görülmesidir. Vecih'in milli değerlere geri dönmesini ve milli şuura ermesinde evlenmeyi arzu ettiği ve Batı kültürünü bilen, alafrangalaşmış bir kız olarak gördüğü kızın zengin bir ailenin okuma yazma bilmeyen halayığı olduğunun ortaya çıkmasının etkisi göz ardı edilemez.

“İki Mektup” hikâyesi baştan sona evlilik ve aile ilişkileri üzerine kurulmuş bir eserdir. Azra ve Selma, Batı kültürüne göre yetişmiş ve eğitim almış iki genç kadındır. Azra ve Selma, evlilikleri ve aile yapılarına dair bilgiler verdikleri birbirlerine yazdıkları mektuplarında eşlerinin karşılaştırmasını yaparlar. Selma’nın eşi Müeyyed’in Batı geleneğiyle yetişmesi, Türklüğü dair hiçbir şuru çocuklarına vermeyişi eşi Selma tarafından üzüntü verici bir durum olarak nitelendirilirken Azra ise eşi Gıyasettin’in Doğu kültürüne bağlı olan biri olmasından dolayı kendisine zıt düştüğünü ifade eder. Buradan hareketle söylenebilir ki hikâye kahramanları eşlerini kendileri seçmemiştir. Ahmet Hikmet, birçok hikâyesinde var olan görücü usulüyle evlenmeyi bu hikâyesinde de eleştirir. Görücü usulü ile yapılan evliliklerde mutlu olunmayacağı, eşlerin birbirini tanınması gerektiği konusu hikâye boyunca tekrarlanan en önemli unsurlardan biridir. Ahmet Hikmet ayrıca İki Mektup hikâyesiyle mutsuz evliliklerde eşlerin birbirlerine tahammül edemediği tespitine de varır.

Hikâyede Batı konusu çerçevesinde ele alınabilecek bir diğer nokta ailelerin çocuklarını milli değerlerden habersiz olarak yetiştirmesidir. Azra kültüründen ve milli değerlerinden habersiz şekilde yetişmesinin sorumlusu olarak ailesini görür ve henüz küçük yaşlardan itibaren kazanılan milli şurun ailesi tarafından kendisine verilmeyişini pişmanlık içerisinde ifade eder. Yine Selma’da eşi Müeyyed’in kızlarını kendi milli kültürleriyle değil de Batı kültürüne göre yetiştirmesinin üzüntüsünü yaşadığını mektubunda ifade ederek ileri yıllarda kızlarının da kendisi gibi gelenekten habersiz olmasından dolayı sahip olduğu endişesini dile getirir.

Ahmet Hikmet “İki Mektup” hikâyesi ile ailelerin çocuklarına küçük yaşlardan itibaren milli değerleri, gelenek ve görenekleri öğretmesi gerektiğini, çocukların hayatlarının ilerleyen dönemlerinde kültürel çatışma yaşamamaları için milli bir şurla yetiştirilmesi gerektiğinin önemini vurgulayarak bu konuda en önemli görevin anne ve babalara ait olduğunu gösterir.

“Dalalet” hikâyesinde yabancı bir kadın ile yapılan evliliğin doğurabileceği yanlış sonuçlar ele alınırken kültürel uyumun aile kurmada en önemli unsurlardan biri olduğu görüşü savunulur. Matild adındaki yabancı bir kadın ile evlenen Ruhi Bey’in geleneklerinden ve ailesinden kopması yapmış olduğu evliliğin nedenidir. Ahmet Hikmet, farklı bir dinden, dilden ve kültürden biri ile yapılan evliliğin

ilerleyen dönemlerde çeşitli sorunları ortaya çıkaracağı görüşünü bu hikâyesindeki Ruhi Bey'in yaşadıklarıyla örnekler.

Batılı bir kadınla evlenen Ruhi Bey'in zamanla değer kaybına uğraması, kültürünü ve ailesini unutması yabancı bir kadınla yapılan evliliğin tabii sonucu olarak verilir.

Hikâyenin ismine baktığımızda da Ahmet Hikmet'in farklı bir milletten olan bir kadınla yapılan evliliğe nasıl baktığını görmemiz mümkündür. Dalalet veya diğer adıyla Sapkınlık adıyla kaleme alınan hikâyede Ruhi Bey'i dalalete ya da sapkınlığa götüren olay kendisine milli değerlerini unutturacak yabancı bir kadınla evlenmiş olmasıdır. Ahmet Hikmet, Türk insanının gelenek ve göreneklerinden uzaklaşarak yabancı milletten bir kadınla evlenmesini reddederek böyle bir evlilikten doğan çocukların Türk-İslam kültüründen uzak bir şekilde değer yoksunu olarak yetişmesinin kaçınılmaz olduğu görüşünde olduğunu bu hikâyesiyle gösterir.

“Yatağan” hikâyesiyle Ahmet Hikmet, batılı bir kadınla birlikte yaşayan ve sonrasında ihanete uğrayan Tuğrul karakteri üzerinden sosyal bir mesaj verme amacındandır. Milli geleneklerimize uymayan Elena adındaki Batılı bir kadınla yaşayan Tuğrul'un terk edilmesinin ardından aldığı mektup yabancı milletten olan bireylerin hiçbir zaman Türkleri sevmeyeceğini gösterir. Türklerin ve Müslümanların Hristiyanların kölesi olduğunu savunan Elena'ya karşı yazar, asıl suçlunun Elena değil de onu yıllarca tanımayan ve onunla yıllarca beraber yaşayan Tuğrul'u görür. Ahmet Hikmet, geleneğimize ve milli değerlerimize uymayan kişilerle yapılan evlilik ve beraberliklerin sonucunda pişmanlık yaşanacağını birçok hikâyesinde göstererek topluma bu konuda bir bilinç kazandırma gayesinde olduğunu gösterir.

Tanzimat'la birlikte hayatımıza giren ve birçok alanda görülen kişisel hak ve özgürlüklerin kazanılmasına dair olan kurallardan biri de kadın ve erkek eşitliğini savunan haklardır. Kadın hakları ve sosyal adalet konuları Tanzimat döneminin en çok işlenen konularından biri olduğu gibi Servet-i Fünûn ve Milli Edebiyatın önemli yazarlarından biri olan Ahmet Hikmet'in de eserlerinde sıklıkla kullandığı bir konudur. Bu konu çerçevesinde “İlk Görücü” ve “Suleha'nın Günahı” adlı hikâyelerinde görücü usulüyle yapılan evliliklerin yanlışlığı, eşlerin birbirini tanıması gerektiği, genç kızların eğitim alma hakkı ve kadın ve erkek eşitliği konuları ele alınır.

2.1.4.4. Zevk, Giyim, Kuşam ve Güzel Sanatlarda Batı

Batılılaşma hareketinin yayılmış olduğu ilk yıllardan itibaren ve batıya giden Türk gençlerinin sayısının giderek artmasından itibaren Türk toplumunda farklı bir medeniyete ve dünya görüşüne ait olma sevdası ile zevk, giyim, kuşam ve özellikle de güzel sanatlarda bir değişim ihtiyacı görülmeye başlanır. Bu konuda ortaya çıkan farklı olma isteğine ve doğurduğu sonuçlara Ahmet Hikmet de birçok eserinde yer vererek bu farklılığın kişiye kattığı iyi yönler kadar kötü yönleri de ele alarak bu farklılığa ayrıca milli değer ve gelenekler açısından bakar.

Tanzimat dönemi eserleriyle birlikte edebiyatımıza yerleşen ve Milli Edebiyat dönemine kadar sıklıkla edebiyatta yer bulan alafrangalık Ahmet Hikmet'in de eserlerinin özünü oluşturur. Ahmet Hikmet'in alafranga tarza sahip olan insanlara bakışı dönem eserlerinin genelinden biraz daha farklıdır; çünkü yazar alafrangalaşmaya çalışan kişilerin görünüşlerini verirken bu konuya milli değerler ve Türk ülkesi çerçevesinde yaklaşır.

Ahmet Hikmet'in hikâyelerinin geneline baktığımızda hikâyeye karakterinde görülen zevk, giyim, kuşam ve güzel sanatlara dair farklılıklar alafrangalaşma isteği ile gerçekleşir. Bu alafrangalaşma isteği bazen karakterin kendisinin yapmak istediği bir çaba iken bazen de yetiştirme tarzından dolayı meydana çıkan ve aile tarafından çocukluk yıllarından itibaren süren bir sürecin devamı olarak görülür.

Zevk, giyim ve kuşam konusunda Batı unsurlarının etkisi “Yeşil Yuva”, “Yeğenim” ve “Turhan Nasıl Çıldırdı” adlı hikâyelerinde görülür. Görsel Sanatlarda ise batıya ait unsurlar “Ayşe Kızla Wato”, “Zevk-i Hayal”, “İki Mektup”, “Asil Ecnebi” hikâyelerinde yer alır.

Hikâyelerdeki karakterlerin Batı modasını izlemeleri, erkeklerin Paris modasını takip etmeleri, kıyafetlerini Beyoğlu'ndaki yabancı terzilere diktirmeleri, karakterlerin Türkçe kelimeler yerine yabancı kelimeleri kullanmaya özen göstermeleri gibi göstergeler hikâyelerde yer alan zevk, giyim ve kuşamın alafrangalaşma etkisini gösterir.

“Yeşil Yuva” hikâyesinde Vesim Bey'in giyimi tasvir edilirken İngiliz kumaşından koyu renk kahve renkli bir kostüm ile beyaz yelek, koyu yeşil plâstron

boyun bağı, podösüet eldiven²¹⁰ ifadeleriyle alafrangalaşmaya çalışan ve giyim kuşamında sahip olduğu zevkte Batı'yı örnek olarak alan alafrangalaşmaya çalışan biri olduğunu anlayabiliriz.

Vesim'in Beyoğlu'na gittiği sırada Ronaldi ailesinin kızlarına drajeler getirmesi, kadınların tuvaletleri hakkında bilgi vermesi, Figaro illustreler moda gazeteleri getirmesi hikâyede yer alan batı zevk, giyim ve kuşamıyla ilgili bölümlerdir. Ayrıca Ronaldi ailesinin kızları olan Téa ve Lilly'nin Vesim'e rabato yakalıklar, renkli Frenk gömleği giymesini tavsiye ederek bıyıkları "alabros" şeklinde yapmasını istemeleri ²¹¹ de Vesim karakterinin alafrangalaşma çabası içeriğinde değişime ne ölçüde açık olduğunu gösterir.

Vesim karakterinde görülen dış görünüşü çevrenin etkisi ile değiştirme vakası Ahmet Hikmet'in topluma yönelttiği gözlemin sonuçlarının bir parçasıdır. Tanzimat'tan beri alafrangalaşmanın sembollerinden biri olan Beyoğlu, bu hikâyede de alafrangalaşmanın etkin bir şekilde gerçekleştiği mekânların başında gelir ve Vesim, farklılaşma çabası içerisinde Batılı bir ailenin kızlarının da yönlendirmesiyle Beyoğlu'nda alışveriş yapar, farklı bir kültüre ait olma ihtiyacını giderir.

Ahmet Hikmet'in Batılılaşmayı ironik olarak ele aldığı en önemli hikâyelerinden biri olan Yeğenim, Batı'ya ait olan zevk, giyim ve kuşam unsurlarının en çok görüldüğü eserlerin başında gelir. Yeğen ve amcanın zıt düşüncelere ve dünya görüşlerine sahip olmaları aynı zamanda doğu-batı medeniyetlerinin karşılaştırması olarak hikâyede yer alır. Yeğenin Avrupa'dan gelmesinin akabinde ev içerisindeki uşaklara beyaz eldiven giydirmek istemesi, aşçının kafasına beyaz takke geçirmek istemesi, kâhyanın her sabah tıraş olmasını istemesi gibi isteklerde bulunması yeğenin alafrangalaşma çabasında olduğunu göstergesidir. Ev halkı dışında kendi giyim ve kuşamında da farklılık isteyen yeğen, geceleri uyumadan evvel yüzüne çeşitli kremler sürerek bakım yapar, ellerini ve ayaklarını pamuklara sarar. Paris'te geçirmiş olduğu beş yılın ardından vatanına değişmiş olarak dönen Yeğene göre yeni ve farklı olmak için Napolyonkâri bir vaziyet, Humbetkâri bir saç, Wilhemkâri bir

²¹⁰ Müftüoğlu, 109.

²¹¹ Müftüoğlu, 120.

bıyık ²¹² yeterlidir. Böyle bir dış görünüşe sahip olduğu takdirde yeni kafadan olduğunu, Batılılaşmış olacağını düşünen yeğen, Ahmet Hikmet tarafından alafrangalaşmaya çalışan gençlerin sembolü olacak şekilde gösterilir.

Yeğenim hikâyesinde yeğen üzerinden yansıtılan alafrangalaşma çabaları toplumun gülünç ve aksak yönlerini göstermesinin yanında ev içerisindeki değişikliklerle ya da giyim ve kuşamda gerçekleşecek olan şekilsel değişikliklerle Batılılaşacağını sanan Türk insanının Batı'yı nasıl yanlış yorumladığını göz önüne serer. Ahmet Hikmet, yeğenin giyim kuşamında ya da ev içerisindeki kuralları değiştirerek Batılılaşacağını düşünmesini eleştirirken toplum içerisinde böyle düşünen ve şekilsel değişiklikle Frenk kültürüne katılacağını düşünen kişilere de sosyal bir mesaj vereceğinin farkındadır.

“Yeşil Yuva” ve “Yeğenim” hikâyelerinde görülen zevk, giyim ve kuşamda batıya ait olan unsurlar “Turhan Nasıl Çıldırdı” hikâyesinde farklı bir bakış açısıyla ele alınır. Bu hikâyede Batılılaşma gayretinde olan hikâyenin başkarakteri değildir. Turhan, milli değerlere bağlı ve milli ülkeye sahip bir şuurda iken toplumda gerçekleşen değer kaybını ve Batılılaşma isteğine dışarıdan seyirci olur. Bir bakıma Turhan karakterini Ahmet Hikmet, kendisi ile özleştirir, kendi bakış açısını, düşüncesini ve toplumda giderek artarak gördüğü yanlış Batılılaşmayı Turhan'ın eleştirileri ile vererek aslında Turhan'ı kendi duygu ve düşüncelerinin bir temsilcisi olarak gördüğünü de gösterir. Turhan, Avrupa'yı seyahati sonrası gemiden inmesinin ardından İzmir'deki insanların büyük çoğunluğunun şapka giymesini görmesiyle şaşkınlık geçirir ve Kordonboyu'ndaki şapkalılardan nefretle bahseder. Bu nefret barındıran düşünce Ahmet Hikmet'in Turhan vasıtasıyla dile getirdiği bir düşüncedir. Turhan'a göre şapka milli kültürümüzde olmayan sadece batı taklidinin bir göstergesi olan bir unsurdur.

Güzel sanatlar Ahmet Hikmet'in yakından ilgilendiği bir konudur. Resim, musiki gibi sanatlarla Avrupa'da yakın olarak ilgilenen Ahmet Hikmet, milli sanatlarımızın ve kültürümüze ait olan sanat dallarının gençler tarafından öğrenilmesini isteyerek bu konuyu birçok hikâyesinde konu edinir. Ahmet Hikmet'in sanatlar konusunda eleştirdiği nokta batılılaşma gayesiyle ailelerin çocuklarına Batı medeniyetine dair olan sanatları öğretmeleri ya da alafrangalaşma çabasındaki

²¹² Müftüoğlu, 144.

kişilerin gösteriş amacıyla batıya ait olan sanat dallarına yönelmeleridir. Ahmet Hikmet'in sanatlar konusunda eleştirdiği bir diğer nokta ise milli sanat dallarımıza yeteri kadar değer vermeyişimizdir. Bize ait olan, asırlık kültürel geleneğimizin bir parçası olan sanat dallarımızın Türk toplumunda hak ettiği değeri görmeyerek Avrupalılar tarafından paha biçilmez olarak addedilmesi ve değerli olarak görülmesi Ahmet Hikmet'in eleştirdiği bir diğer noktadır. “Ayşe Kızla Wato” hikâyesi bu konuda yazılmış bir hikâyedir. Ahmet Hikmet, bir Kont'un evinde rast geldiği Gördes seccadesinin evdeki en değerli eşya olan Watteau resmiyle yan yana bulunması ve paha biçilmez olarak nitelendirilmesi karşısında duygulanmakla beraber milli değerlerine sahip çıkmayan, Anadolu'dan dünyaya yayılan bu sanatın ülkemizde bir değer olarak görülmeişini üzüntü ve temenni ile dile getirir.

“Zevk-i Hayal”, “Lane-i Münkesir”, “Tevcih-i Vecih”, “Yeğenim” ve “İki Mektup” hikâyelerinde piyano önemli bir yer tutar. Klasik Batı musikisinin en önemli enstrümanlarından biri olan ve köklü bir geçmişi olan piyano, Tanzimat'tan sonraki süreçte zengin Türk ailelerinin evlerinin önemli parçalarından birini oluşturur. Servet-i Fünûn dönemi eserlerinin de büyük çoğunluğunda görülen piyano ve piyano eğitimi Ahmet Hikmet'in eserlerinde Servet-i Fünûn döneminden kalan bir etki olarak yer bulur.

Çocukların Batı musikisi dersleri almaları, yabancı öğretmenlerin aileler tarafından çocuklar için tutulmaları, varlıklı ailelerin çocuklarına piyano eğitimi vermeleri, ud ve keman çalan kızların bu çalgıları bırakarak piyanoya önem vermesi Ahmet Hikmet'in hikâyelerinde görülen Batı unsurlarındandır.

“Zevk-i Hayal”de yalnızlığını düşünen ve içerisinde bulunduğu karamsar durumun etkisinde olan kahramana piyanodan çalan müzik eşlik ederken “Lane-i Münkesir”de zengin bir ailenin kızı olan Mihriban'a ailesi tarafından mükemmel bir terbiye verme gayesi ile piyano dersleri verilir. “Tevcih-i Vecih”te Vecih, evleneceği kız için belirlemiş olduğu kriterde piyano çalmayı bilen bir kız olmasını istediğini her fırsatta vurgular. “Yeğenim”de yeğen kız kardeşini zorla piyanonun başına oturtur ve piyano çalması konusunda zorlar. “İki Mektup” hikâyesinde ise Azra ve Selma çocukluk yıllarından itibaren Batı musikisine dair dersler alır ve on üç yıl boyunca piyano çalar. Azra ve Selma'nın piyanoya son derece vakıf olmasına karşın milli kültürümüze dair herhangi bir sanat dalını detaylıca bilmemeleri Ahmet Hikmet

tarafından ailelere yöneltilen bir eleştiridir. Ahmet Hikmet, çocuklara verilecek olan sanat eğitimlerinde önceliğin milli sanat dallarımız ve çalgı aletlerimiz olduğu görüşünü savunarak geleneklerden kopmayan bireylerin yetişmesini arzu ettiğini gösterir.

“Asil Ecnebi” de ise Nefi Bey ve Nuşuhand Hanım, Batı özentiliği içerisinde o denli kaybolmuşlardır ki Türk milleti içerisinde bir ressamın, bir şairin ya da bir müzisyenin çıkmayacağı görüşünü savunurlar. Hikâyede yer alan bu durum öz kültürüne yabancılaşma ve yabancı özentiliği içerisinde milli değerlerini yok sayma olarak ifade edilebilir.

Batı kültürünün yayılmasında en etkili yollardan biri olan Mürebbiye, Türk toplumunun alafranga yaşam tarzına uymaya çalıştığını gösterdiği gibi geleneklerden ve milli değerlerden de kopuşun bir yansımasını gösterir. Servet-i Fünûn dönemi eserlerinin büyük çoğunluğunda yer bulan mürebbiye, kendi kültürünü, dilini, terbiyesini ve zevkini Türk çocuklarına yansıtır. İşte bu noktada Ahmet Hikmet, itiraz eder. Küçük yaşta batı kültürünü çocuklara aktarmayı amaçlayan mürebbiye fikrine Ahmet Hikmet, eleştirel bir biçimde yaklaşır. Ahmet Hikmet başka bir medeniyete ait olan değerlerin milli değerlerden önce çocuklara tanıtılmasını fikrini milli değerlerin öğrenilmesini engellediği düşüncesiyle reddeder ve bu tarz bir yetişme tarzının kültürümüzden ve değerlerimizden kopuş olarak niteler. Mürebbiye, İki Mektup ve Lane-i Münkesir hikâyelerinde görülür.

2.1.4.5. Dil ve Edebiyatta Batı

Tanzimat dönemi ile başlayan sonrasında Servet-i Fünûn döneminde de devam eden yeni bir dil öğrenme isteği dönem yazarlarının, sanatçıların en önemli özelliklerinden birini oluşturur. Öğrenilen yeni dille beraber aynı zamanda yeni bir dünya görüşünün, yeni bir kültürün de kapısı aralanır. Dönemin geneline baktığımızda Fransızcanın etkisinin ağırlıkta olduğunu söylemek mümkündür. Bu dönemde modernleşme arzusu merkezî yönetimi değiştirip dönüştürür ve aynı zamanda yeni bir insan tipi yaratır. Bu yeni insan profilinde bir Batı dilini çoğunlukla da Fransızca'yı bilmek gerekir. O kadar ki yeri geldiğinde merkezî yönetim ile taşra arasındaki yazışmaların bile Fransızca yapıldığı görülür.²¹³ Fransızca öğrenen ya da

²¹³ Gerard Groc, *Türkiye’de Fransızca Basın, Türkiye’de Yabancı Dilde Basın - 16-17-18 Mayıs 1984*, (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yay, 1985), 63.

konuşan bireyler kendilerini yeni, farklı görmekle beraber Batı kültürünü tanıyıp benimsemiş olarak görür.

Ahmet Hikmet, Galatasaray Lisesinde okuduğu yıllarda Fransızca öğrendiği gibi yurt dışı görevlerinin etkisiyle Almanca da öğrenir. Toplumun ilerlemesi, gelişmesi için okuryazarlığın önemli olduğu görüşünü eserlerinin büyük çoğunda vurgulayan Ahmet Hikmet, toplumun bireylerinin batılı bir dili iyi bir şekilde bilip öğrenmesine toplumsal gelişmişlik açısından bakarak olumlu yaklaşır. Ahmet Hikmet'in dil konusunda itirazı millî kaynaklı olmakla beraber Batı'yı şekilsel olarak algılayan ve Batı medeniyetini bildiğini gösteren gösteriş aracı yapan kişilere yöneliktir.

Ahmet Hikmet, hikâye kahramanlarının Türkçe kelimeler yerine yabancı bir dile ait kelimeler kullanmasını, yabancı dillere ait kitaplar okumasını gösteriş aracı olarak görür ve eleştirir. Alafrangalaşmaya çalışan bireylerde görülen dili bilmek değil biliyor gibi görünmek amacı Ahmet Hikmet'in hikâyelerindeki kahramanlara yönelttiği eleştirel noktadır.

Tanzimat dönemi eserleriyle edebiyatımıza giren ve Servet-i Fünûn döneminde de devam eden eser karakterlerinin yabancı dili biliyor gibi görünmesi Ahmet Hikmet'in hikâyelerinde yer bularak devam eder. Öğrenmiş olduğu yarım yamalak Fransızca ile gösteriş yapan ve alafrangalaştığını sanan, kendini farklı bir medeniyete ait olarak gösteren kişilerin hikâyelerde yer alması Ahmet Hikmet'in dönemin edebiyat konularını yakından takip ettiğini gösterdiği gibi alafrangalaşmaya çalışan ve Batı medeniyetini şekilsel olarak algılayan bireylere yöneltilen bir eleştiri olarak da hikâyelerde yer bulur.

Dil ve edebiyat konuları “Tevcih-i Vecih”, “Yeğenim”, “İki Mektup”, “Dalalet”, “Yeşil Yuva”, “Yarayı Kanatan”, “Turhan Nasıl Çıldırdı” hikâyelerinde yer bulur.

“Tevcih-i Vecih” ve “Yeğenim” hikâyelerinde Batılı bir dil konuşan alafrangalaştığını sanan, kendini farklı bir kültüre ait hisseden karakterler olarak Vecih ve Yeğen ifade edilebilir. Vecih, Fransızca'yı tam olarak bilmesede Fransızca kelimeleri sıklıkla Türkçe kelimeler ile birlikte kullanır ve evleneceği kadının da Fransızca bilmesini ilk şart olarak belirtir. Yeğen ise günlük yaşam içerisinde Türkçe

kelimelerin yerine öğrenmiş olduğu Fransızca kelimeleri kullanmayı tercih eder. Her iki karakterin dil konusundaki ortak tutumu daha öncede ifade edildiği gibi dil bilmek değil biliyor gibi görünmektir. Batı özentiliğine dayanan bu davranışlara Ahmet Hikmet, hikâyelerinde yer vererek alafrangalaşmaya çalışan gençlerin içerisinde bulundukları gülünç durumları göz önüne serer.

“İki Mektup” hikâyesinde Selma’nın eşi Müeyyed’in kızlarıyla Fransızca konuşmasına Ahmet Hikmet tarafından eleştirel bir şekilde yaklaşır. Milli değerlerden ve kendi dilimizden önce çocuklara yabancı bir dil öğretmenin yanlış olduğu görüşünde olan Ahmet Hikmet, Müeyyed karakteri üzerinden milli değerlerine sahip çıkmayan ebeveynlere kültür ve dil konusunda milli değerleri sahiplenmeleri gerektiğini ve geleceğimiz olan çocuklarımıza öncelikle kendi milli unsurlarımızı öğretmemiz gerektiği mesajını verir.

“Dalalet” ve “Yatağan” hikâyelerinde kullanılan yabancı dil, önceki hikâyelerde görülen alafrangalaşmaya çalışan tipler tarafından değil Batılı kadınlar tarafından kullanılır. “Dalalet”te yabancı bir kadınla yaptığı evlilik sonucu milli değerlerini kaybetmeye başlayan Ruhi Bey, eşinin çocuklarıyla Fransızca konuşmasına rağmen çocukların Türkçeye dair hiçbir şeyi bilmemelerini durumu karşısında sonunda dayanamaz ve eşini terk eder. Bu noktada Ahmet Hikmet, asıl hatalı olanın yabancı kadın değil de onunla evlenen Türk erkeğinin olduğunu savunur. Dil konusunda milli değerleri savunan Ahmet Hikmet, batılı bir kadınla yapılacak olan evliliğin bu tarz sonuçlar doğurmasının tabii olduğunu gösterir. Yatağan’da ise Elena adlı yabancı kadının Tuğrul’u terk etmesinin ardından kaleme aldığı mektubun Fransızca olması manidardır. Yıllarca birlikte yaşıadığı adamı terk ettiği haberlerini veren Elena, mektubunu Türkçe yazabilmek yerine Fransızca olarak kaleme alır. Ahmet Hikmet, bu noktada Batılıların, Batılı karakterlerin değerlerine, dillerine göstermiş olduğu bağlılığı ve sahiplenmeyi göz önüne sermek ister. Batı medeniyetine sahip olan insanların kültürel unsurlarına, dillerine göstermiş olduğu bağlılığa karşın Türk insanının milli değerlerinden bu kadar çabuk vazgeçmesini eleştirir.

Tüm bunların dışında yabancı kelimelerin günlük hayat içerisinde sokaklarda, iş yerlerinde, mağaza isimlerinde kullanılmasını eleştiren Ahmet Hikmet, bu konudaki düşüncelerini detaylı olarak “Turhan Nasıl Çıldırdı” adlı hikâyesinde

yansıtır. Turhan, İstanbul'a gelmesinin ardından günlük yaşam içerisinde gördüğü yabancı dil etkisini anlayamaz. Tanzimat'tan sonra yabancı dil, memurluklarda işe alınma ve bir işte yükselmenin aracı olarak görülür ve sosyal hayat içerisinde büyük bir önem kazanır. Bundan dolayı aileler çocuklarına dil öğretmek ister ve Avrupa kültürü ile yakından ilişki kurmayı tercih ederler. Ahmet Hikmet, bu hikâyesinde işte bu yabancı dil hayranlığını ve yabancı dilin ülkenin geneli boyunca etkili olmasına karşı çıkar. Turhan, bankalarda, şirketlerde Fransızca muameleye, zabıtlarda Almanca tekerlemelere, bahriyelilerde İngilizce tavırlara, tekkelerde Fârisi münacatlara, mabetlerde Arapça dualara karşı isyan eder. Türk şehrinde yalnızca Türkçe bilen birinin iş bulmadığına karşılık sadece Fransızca bilen bir ecnebinin her yerde iş bulduğuna dikkat çekilir. Turhan'ın arkadaşlarından biri Rumca bilmediği gerekçesiyle bulunduğu işe girememiştir. Turhan sokakta, duvarlarda, camekânlarda, dükkân üstlerinde yer alan Fransızca, İngilizce, Almanca, İtalyanca, Rusça ilanlara bakar ve sonunda bu memleketin sahipsiz olduğu görüşüne vararak isyan eder; çünkü Avrupa'nın hiçbir yerinde yerlilerin lisanından başka bir dil, bir yazı sokak ilanında yer almaz. Paris'te, Londra'da, New York'ta İstanbul'dan daha fazla sayıda yabancı olmasına rağmen İngiltere'de, Amerika'da sokaklarda İngilizceden başka bir dil görülmez. Turhan, kahvehanelerdeki “ena isketo” lokantalarda “ona kutleta” iskelelerde “ena pedi” ifadelerini duyunca nihayetinde dayanamaz ve Türk milletini duygusuz ve milli değer yoksunu olarak ifade eder.²¹⁴ Daha öncede ifade edildiği gibi Ahmet Hikmet, Turhan'ın üzerinden kendi duygu ve düşüncelerini, yapmış olduğu gözlemlerini ifade eder. Avrupa'nın birçok ülkesini gezen ve birçok ülkede görev yapan Ahmet Hikmet, Turhan'ın üzerinden kendi gözlemlerini dile getirerek yabancı dillerin Türk milleti ve ülkemiz üzerindeki etkisine karşı olan itirazını dile getirir. Yazara göre günlük yaşam içerisinde bu kadar yabancı dil etkisinin görülmesi bizim milli değerlerimize sahip çıkmayışımızın ve milli şuur sahibi olmayışımızın bir sonucudur. İstanbul ile Avrupa'nın çeşitli şehirlerini karşılaştıran Ahmet Hikmet, sadece batılı dilleri değil aynı zamanda doğu toplumlarının dillerine de aynı şekilde yaklaşır. Arapça ve Farsçanın da millet üzerindeki etkisini tartışan Ahmet Hikmet, günlük yaşamımız içerisinde yer alan her türlü yabancı dile karşı olduğunu gösterir.

Dil konusundan ayrı olarak Ahmet Hikmet'in hikâyelerinde ele alınan bir diğer konu da edebiyattır.

²¹⁴ Müftüoğlu, 81-84.

“Yarayı Kanatan”, “İki Mektup” ve “Yeşil Yuva”, “Bir Menekşenin Sergüzeşti” hikâyelerinde edebiyat konusu ele alınır. Yeşil Yuva’da Vesim ile Madam Ronaldi arasında geçen edebiyat sohbetlerinde Batı edebiyatı ile kendi edebiyatımızın karşılaştırmasını görürüz. Vesim’in Madam Ronaldi ile Fransız edebiyatı hakkında konuşması, Madam’ın Vesim’i Batı edebiyatına dair olan bilgisi karşısında tebrik etmesi, Vesim’in Ronaldi kızlarına Fransızca tercümeler yapması, Madam Ronaldi ile Vesim’in Türk edebiyatı hakkında konuşmasını içeren bölümler hikâyede yer alan edebiyat unsurlarını oluşturur.

Vesim, Batılı olmaya çalışan bir karakter olarak hikâye yer bulmasına rağmen batı edebiyatına dair olan bilgisinin üstünkörü bir bilgi olmadığını görürüz. Servet-i Fünûn döneminin mektepli gençlerinden birinin modelini oluşturan Vesim, Fransız edebiyatına dair olan bilgisiyle bir Fransız olan Madam Ronaldi’nin takdirini kazanır. Ronaldi kızlarına yapmış olduğu Fransızca tercümelerde Tanzimat dönemiyle başlayan ve Servet-i Fünûn döneminde de devam eden tercüme furasına Ahmet Hikmet’in de uyduğunu gösterir. Vesim’in Ronaldi ailesine tanıtmak amacıyla okuduğu Türk şiirler ise Nedim’in ve Recaizade Mahmut Ekrem’in şiirleridir. Vesim, Ronaldi ailesi ile yaptığı edebiyat sohbetlerinde bu şairlerin şiirlerini okur ve Ronaldi ailesine Türk edebiyatına dair fikirler kazandırmak ister. Bu noktada Vesim’in davranışı dikkat önem teşkil eder. Ahmet Hikmet, Vesim’in Ronaldi ailesinin kızlarıyla vakit geçirebilmek adına kendini bir Batılı gibi göstermesini eleştirirken aynı zamanda Vesim’in Türk edebiyatını Fransız bir aileye tanıtmaya çabasını da gençlere örnek olarak göstermek ister.

Vesim ile Madam Ronaldi’nin edebiyata dair sohbetleri hikâyede geniş yer bulur. Vesim ile Madam Ronaldi’nin fikirleri birbirine zıt düşen farklı fikirlerdir. Vesim, edebiyat konusunda milli değerleri tanıtmaya çalışırken Madam Ronaldi Avrupa edebiyatının Türk edebiyatından üstün olduğu görüşünü savunur. Madam Ronaldi, Şeyh Galip’in Hüsn ü Aşk’ını Fuzûlî’nin Leyla ve Mecnun’unu Fénélon’un Télémaque’ına, Goethe’nin Faust’una benzetir ve bu eserlerin hayal ürünü olduğunu ifade eder. Bu noktada Ahmet Hikmet, Batılı bir karakterin edebiyatımızda büyük yeri olan aşk konulu eserlere olan bakış açısını göstermek ister. Doğu toplumlarının derin bir anlam ve ruh katarak baktığı eserlere Batının hayal ürünü olarak bakmasını

Madam Ronaldi ve Vesim üzerinden göstererek her iki medeniyetin farklı bakış açılarında olduğunu kanıtlamaya çalışır.²¹⁵

Vesim'in Madam Ronaldi'ye okumuş olduğu Hafız gazeli karşısında Madam Ronaldi'nin esnemesi ve bu olay karşısında Vesim'in üzülmeye edebiyat zevki bakımından doğu ve batı toplumlarının farklılıklarını gösteren bir diğer örnektir. Hikâye gösterilen bu örneklerle birlikte Ahmet Hikmet, aynı zamanda bir eleştiri de yapar. Batılı bireylerin edebiyatımızdan bir ürünle karşılaştıklarında anlamak yerine hemen beğenmediklerine dair tepki göstermelerine karşılık bizim toplumumuzdaki insanların milli edebiyatlarına dair olan ürünleri bir tarafa bırakarak Batılı yazarların eserlerini incelemelerini ve anlamaya çalışmalarını insanımızın batı kültürüne ve edebiyatına dair olan bakış açısının ne denli olumlu ve yapıcı yönde olduğunu da gözler önüne serer.

“İki Mektup” hikâyesinde Azra ile eşi Gıyasettin'in fikirleri ile aynı toplum içerisinde yaşayan iki insanın nasıl da zıt kutuplarda yer aldığını görürüz. Milli değerlerine, edebiyatına, kültürel unsurlarına bağlı biri olarak hikâyede yer bulan ve hikâye boyunca okuyucuya örnek bir kişi olarak gösterilen Gıyasettin, eşi Azra'ya hangi şairlerimizi sevdiğini sorunca Azra, ismini sadece bir kitap kapağından hatırlamış olduğu Nabi cevabını verir, Fuzûlî'yi yeni bir şair sanır ve Fuzûlî'yi dekadan olarak nitelendirir. Gıyasettin ise eşinin bu denli kendi kültüründen habersiz şekilde yetişmesi karşısında şaşkınlığını gizleyemez ve bu şaşkınlığı ifade edince Azra, eşine Milton, Byron, Shakespeare, Lamartine, Musset ve Wagner gibi batılı yazarlardan bahseder. Azra'nın bu Batılı yazarlardan bahsetmesine karşılık eşi Gıyasettin'in kendisinin bir Fransız ya da bir İngiliz olmadığını Fuzûlî hakkında değerlendirme yapabileceğini belirtir.²¹⁶

Azra ile Gıyasettin'in edebiyata olan bakışlarında görülen bu farklılık yetiştirme tarzlarından kaynaklanır. Gıyasettin, milli bilinç sahibi biri olmasının yanında edebiyattan sanata, dilden musikiye kadar geniş bir yelpazede bilgi birikimine sahiptir. Bu da Ahmet Hikmet'in topluma tanıtmak istediği örnek kişinin bir örneğidir. Azra'nın ise geleneklerinden bu şekilde habersiz oluşunun sebebi ailesi tarafından çocukluk yıllarından itibaren kendisine verilen batı özentiliğine dayanan

²¹⁵ Müftüoğlu, , 117.

²¹⁶ Müftüoğlu, 163-164.

yetiştirme tarzıdır. Ahmet Hikmet, Azra ile eşi Gıyasettin'in bu derece farklı oluşlarını okuyucuya yansıtırken aynı zamanda pek çok hikâyesinde yaptığı gibi burada da sosyal bir eleştiri yapar. Azra'nın milli edebiyatından habersiz bir şekilde sadece batı edebiyatıyla ilgili olarak büyütülmesi yazarın eleştirdiği temel noktadır. Kendi edebiyatını, sanatçıları bilmeyen birinin başka edebiyatları ve sanatçıları bilmesi Ahmet Hikmet'e göre anlamsız gelir. Öğrenilmesi gereken ilk ve temel edebiyat kişinin kendi milli edebiyatıdır. Milli edebiyatına iyi derecede vakıf olan kimse sonrasında başka medeniyetlerin edebiyatlarına, sanatlarına dair bilgi edilmelidir. Ahmet Hikmet, bu düşüncesi çerçevesinde Gıyasettin karakterini oluşturur. Gıyasettin, milli edebiyatına sahip çıkarken, kendi dilinin ve edebiyatının yaşatılmasını tercih ederken aynı zamanda Batı medeniyetinin sanatını, edebiyatını da son derece iyi bilir.

“Yarayı Kanatan”da Pertev Bey, alafrangalaşmaya çalışan özentili biridir. Batı kültürünü tam olarak bilmediği gibi kendi kültürel değerlerinden de habersizdir. Bu habersizliğine ilaveten milli değerlerini beğenmediğini ifade eder. Pertev Bey, Türklerin hiçbir zaman kendilerine ait bir edebiyatları olmadığını, Türklerin oluşturmuş oldukları edebiyatın taklitten öteye gidemediğini ifade eder. Pertev Bey, şiirin Türk memleketi için uygun olmayan bir tür olduğunu, şiirin hanımları ördekvâri şekilde yürüttüğünü söyler. Pertev Bey'in hikâyede geçen bu sözleri Klasik Türk şiirine yöneliktir. Klasik edebiyatta kadınların kumru veya güvercin gibi yürümeleri hikâyede Pertev Bey tarafından ördek olarak yorumlanır. Buradan hareketle denilebilir ki Ahmet Hikmet, Klasik Türk şiirini anlamayan, anlamak istemeyen, alafrangalaşmaya çalışan Türk gençlerinin Türk edebiyatını yanlış yorumlamalarını, bilmeden eleştirmelerini eleştirir.

Bir Menekşenin Sergüzeşti hikayesinde Batı edebiyatı hikâye kahramanının Kafkasya kasabasındaki konakta yaşayan Gürcü asilzade ailenin kızı Lulla'ya Fransızca bazı şiirler öğretmesi, La Fontaine kıssaları ezberletmesi, kız ile Fransızca konuşması olarak hikâyede yer bulur.

2.1.4.6. Mekânda Batı

Dış işlerindeki görevi itibariyle uzun yıllar yurt dışında kalan Ahmet Hikmet, yaşantısının izleri olarak görebileceğimiz pek çok eserini Batı şehirlerinde kaleme alır. Memleketinden uzakta kaleme aldığı bu eserlerinde kimi zaman batı mekânlarını kullanmayı tercih eden Ahmet Hikmet, çoğu kez Batı medeniyetine ait olan mekânlarda yaşayan Türk gençlerinin durumlarını, geçirmiş oldukları fikri değişimi ele almakla beraber ülkemizde Batı etkisinin en çok görüldüğü mekânları da hikâyelerinde kullanmayı tercih eder.

“Sümbül Kokusu”, “Turhan Nasıl Çıldırdı”, “Ayşe Kızla Wato”, “Yeşil Yuva”, “Yeğenim”, “İki Mektup”, “Âdem Beyle Havva Hanım”, “Dalalet”, “Asil Ecnebi” hikâyeleri Batı’ya ait olan mekânların yer aldığı eserlerdir.

Budapeşte, Paris, Londra, İsviçre, Nice, Cannes gibi şehirler hikâyelerde geçen Batı mekânlarıdır. Bu mekânların arasından sık olarak tekrar edilenleri ise Budapeşte, Paris ve Londra’dır. Bu mekânların dışında batının sembolü olarak gösterilen ve yazar tarafından alafrangalaşma unsurlarının yer aldığı mekânlar olarak gösterilen diğer mekânlar ise Beyoğlu ve adalardır. Büyük Ada, Heybeli Ada gibi İstanbul adaları batılı ailelerin yaşadıkları mekânlar olmakla birlikte alafrangalaşma yaşantısının hâkim olduğu mekânlar olarak hikâyelerde yer alır.

2.1.5. Romanında Batı

Ahmet Hikmet Müftüoğlu’nun Orhun Abidelerini ²¹⁷ konu alan ve yazarın tek romanı olan “Gönül Hanım”da Batı daha çok karakterler ve Batı’ya dair fikirler üzerinde görülür. “Çağlayanlar” adlı eseriyle birlikte samimi ve şuur sahibi bir Türkçü olarak karşımıza çıkan Ahmet Hikmet, “Gönül Hanım” romanında tarihî,

²¹⁷ Orhun Abideleri, Göktürk Kitabeleri, Eski Türk Yazıtları adıyla bilinir. Moğolistan’da Orhun nehri kıyısında bulunan bu abidelerden ilk defa XII. Asırda Moğol tarihçisi Cuveynî, Tarih-i Cihan-ı gûşa adlı eserinde bahseder. 1709-1722 yılları arasında esir olarak Rusya’da bulunan İsveç subayı Johann von Strahlenberg, bu taşlara rastlar ve İsveç’e dönüşünde 1730’da yayımladığı Das Nord und Östliche Teil von Europa und Asia adlı eserinden yazıtlardan bahseder. 1721 yılında Daniel Messerschmidt, 1818’de Spasskiy yazıtlardan söz eder. Yapılan bu yayınlardan sonra ilim dünyasında Orhun Abidelerine olan ilgi artar ve 1889’da Rus Yadrinstseff tarafından yeni taşlar bulunur. Sonrasında Finliler Heikel’in, Ruslar W. Radloff’un başkanlığında heyetler göndererek yazıtların kalıplarını ve fotoğraflarını alır. Sonrasında Danimarkalı dil bilgini Vilhelm Thomsen’in çalışmaları sonucu 25 Kasım 1893 tarihinde yazıtlar okunur ve 1922’de Thomsen çalışmalarının sonuçlarını yayımlar.

millî, ilmî ve edebî bir farkındalık içerisinde yer yer Batı dünyasına dair fikirlerini, düşüncelerini, medeniyet karşılaştırması yaparak okuyucuya sunar.

Romanın şahıs kadrosuna bakıldığı vakit Batı, karakterlerin yaşayışlarında, gündelik hayatlarında etkili olarak görülen bir unsurdur. Karakterlerin tümü Batı ile yakından ilişki kurmuş ve Batı medeniyeti içerisinde yaşayarak Batı'yı tanımış karakterlerdir. Batı'nın etkili olarak görüldüğü ilk nokta dil konusudur. Karakterlerin tamamı birden fazla dil bildiği gibi en az bir Batı dilini iyi derece bilir. Üsteğmen Mehmet Tolun, Rusça ve Almancayı iyi derece bildiği gibi bu dillerde yazılmış eserleri de rahatlıkla okur. Yine romanın ismini kendisinden aldığı karakter olan Gönül Hanım, Tatarca, Rusça, Fransızca ve Almanca bilir. Gönül Hanım'ın erkek kardeşi olan Ali Bahadır da Fransızca'yı iyi derece konuşur. Romanın Macar karakteri olan Kont Béla Zichy ise Fransızca'yı iyi derece bilir.

Diğer eserlerinde olduğu gibi romanında da Ahmet Hikmet'in dil konusundaki tavrı aynıdır. Yabancı bir dilin bilinmesinin ne kadar mühim olduğunu vurgulayan Ahmet Hikmet, dil konusunda şekilsel olarak yapılan göstermelik özentiliğe karşıdır. Bir dili tam anlamıyla bilmemesine rağmen biliyor gibi görünenlere olan bu karşı oluş alafrangalaşmaya çalışan tiplere yöneltilen bir eleştiridir. Eğitim alınarak iyi bir şekilde öğrenilen dil, kişisel gelişimin yan sıra milletin gelişmesinin ve ilerlemesinin de ayrı bir göstergesidir. Bu doğrultuda denilebilir ki Ahmet Hikmet, roman karakterinin tümünün Batı medeniyetine ait bir dili iyi bir şekilde bilmesini karakterlerin okuyucuya ve dolayısıyla topluma örnek olması amacıyla tercih eder ve kullanır.

Mehmet Tolun, esirler karargâhında bulunduğu vakit Avusturyalı, Alman ve Macar subayları ile dil konusunda fikir alışverişlerinde bulunarak dil açısından kendini geliştirme olanağı bulur. Okuyucuya örnek bir Türk genci olarak tanıtılan Mehmet Tolun, yabancı diller konusunda sahip olduğu hâkimiyeti okuduğu eserlerde de gösterir. Mehmet Tolun, dil bilim alanıyla ilgili olarak Radloff, Thomsen ve Le Coq'un eserlerini kendi dillerinde yazılmış, orijinal haliyle okur.

Gönül Hanım ise birçok yabancı dili bilmesinin yanında Paris Üniversitesinde Edebiyat eğitimi almış bir kadındır. Romanda milli duyguları kuvvetlendiren istekler Gönül Hanım tarafından atılır, çevresindeki milli düşünmeye, milli yaşamaya sevk eder. Avrupa giden Türk gençlerinin geçirmiş olduğu fikri ve fiziki değişimi farklı

boyutlarıyla birçok eserinde kullanan Ahmet Hikmet, Gönül Hanım romanında da Avrupa’da eğitim gören fakat kültür ve gelenek açısından milli değerlerinden kopmayan karakterler yaratarak olması gereken örnek gençlerin nasıl olacağını gösterir. Gönül Hanım, keman, piyano ve bale konusunda yetenekli olan ve bu sanat dallarının eğitimini almış milli değerlerinden kopmayan aydın bir Türk kadını misyonuna sahip örnek biridir.

Gönül Hanım romanında da Batı konusunda ele alınacak en önemli karakter Macar yedek subayı olan Kont Béla Zichy’dir. Romanın devamında Kont Béla’nın adı Gönül Hanım tarafından Bilal olarak değiştirilir. Ahmet Hikmet, Macar bir karakterin ismini değiştirerek Macarların milli benliklerine dönmesini arzu ettiğini gösterir. Ahmet Hikmet, Gönül Hanım romanının dışında yazmış olduğu makalelerinde de Macar konusunu detaylı ve ayrıntılı bir şekilde inceler. Romanda Macar konusu öncelikle Macarların Türk olduğu konusu ile başlar. Macarların Turanî millete ait olmalarından dolayı Avrupa milletleri arasında daha cesaretli olarak görüldüğünü belirtir. Macarların Şark kültüründen zamanla uzaklaştığını ve milli değerlerini kaybettiğini düşünen yazar, Macarların Şark medeniyetlerinden tam on asırdır ayrı olduğunu, Macarların arasında Şark kültür ve geleneklerinin kalmadığını, Hristiyanlıktan sonra Latin medeniyeti sonrasında ise Alman kültürü arasında kaldıklarını, Latin, Cermen, Slav ırkları arasında kalan Macarların tarihlerini, geleneklerini, dinlerini, dillerini hatta atalarını unuttuklarını ifade eder.²¹⁸

Macarları Batı medeniyetinden ayrı tutan Ahmet Hikmet, Macarların içerisinde bulundukları durumu öz kimliklerinin farkında olmayıp yabancılaşma olarak değerlendirir. Öyle ki Macarların kullanmış oldukları dillerinde yer alan kelimelerin bile yüzde yetmişinin Latin, Slav ve Cermen kökenli kelimeler olduğunu ifade eder ve Macarcada yer alan ve yüzde on beşi geçmeyecek bir sayıda olan Altay kökenli kelimelerin büyük tahribata uğradıkları ifade edilir.²¹⁹ Tam bu noktada Kont’un bir Macar olarak Fransızca konuşmasına itiraz edilir. Ahmet Hikmet, Macar gençlerinin kendi milli dillerinden ziyade yabancı dilleri daha iyi bir şekilde bilmelerini, öğrenmelerini ve konuşmalarını eleştirerek Macarların yabancı dillerin hâkimiyeti altına girmelerini eleştirir.

²¹⁸ Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Gönül Hanım. 20.

²¹⁹ Müftüoğlu, 20.

Macarları kullanmış oldukları diller ve yabancı dillerin üzerlerindeki etkisinden dolayı eleştiren Ahmet Hikmet, romanın devamında Macarlar konusuna devam ederek Macarların Ural-Altay neslinden geldiklerini bildikleri halde akrabalık bağları olan Türkleri kabul etmediklerini, çıkarları uğruna Türkleri savaş döneminde yalnız bıraktıklarını ve Hristiyanlık adına mücadele ettiklerini belirtir. Macarların din ve siyaset arasında kalarak Macarcayı unutarak Katolik veya Protestan olarak bir Alman gibi olduklarını ifade eder ve Macarların Turan asıllı olduklarından dolayı gurur duymaları gerektiğini ifade eder.²²⁰

Gönül Hanım romanında yer alan Orhun Abideleriyle ilgili bilgileri Ahmet Hikmet, batılı kaynaklardan ve yazarlardan edinir. Ahmet Hikmet'in Orhun Abideleriyle ilgili Batı'daki bütün eserleri takip ettiği Radloff'un ve Thomsen'in eserlerini okuduğu muhakkaktır. Eserde yer alan Kül Tigin Âbidesinin bugünkü dilde tercümesi, ilmî, tarihî ve edebî bir değer taşır. Kül Tigin'e ait olan bu satırlar bir roman içerisinde de olsa Türkçeye yapılan ve yayınlanan ilk tercümedir.²²¹

“Gönül Hanım” romanı bütünüyle milli ve tarihi bir romandır. Eser bu özelliklerinin yanında Ahmet Hikmet'in Batı ile ilgili fikirlerini de barındırır. Türkçülük ve milliyetçilik duygularına sahip olmamızın nedeni olarak Batı'yı gören Ahmet Hikmet, Avrupa medeniyeti ile yaşadığımız olayların etkisi nedeniyle milliyetçi olduğumuzu ifade eder. Batı ile Türk milletinin milliyetçiliğe bakış açılarının farklı olduğunu belirterek her iki medeniyette yer alan milliyetçilik duygusunun farklı kaynaklardan ve farklı amaçlardan dolayı ortaya çıktığını belirtir. Milli görüşü savunan Ahmet Hikmet, Gönül Hanım romanında kahramanın ağzından Batı ile ilgili olan fikirlerini söyler:

“Kaldı ki Batı'da nationalist kelimesine verilen anlam ile bizim milliyetçi kelimesine yüklediğimiz kavram birbirinden büsbütün ayırdır. Batı'da nationaliste deyince geçmişin övünçlerine dayanan ve başka ülkelere yayılma amacını güden mutaassıp ve saldırgan milliyetçi anlaşılır. Bugünkü tutumu ile Batı'daki milliyetçilik demokrasiye uymaz. Diktatörlüğe ve emperyalizme dayanır. Hâlbuki bizde milliyetçilik vatan ve millet sevgisin, onu koruma ve yükseltme isteğini belirtir. Saldırgan ve mutaassıp değildir; emperyalizme değil, demokrasiye dayanır.”

²²⁰ Müftüoğlu, 42-44.

²²¹ Ercilasun, 69.

“Ayrıca milliyetçilik bizde başka Batı’da başka ihtiyaçtan doğmuştur. Batı’da milliyetçilik, yabancı yayılmalardan ve büyük felaketlerden kurtulmak istediğinden, iç politikada ise kötü bir yönetimin otoriteyi iyi kullanamamış olmasından doğan bir tepki olarak ortaya çıkar.”²²²

2.1.6. Makalelerinde Batı

Ahmet Hikmet’in makalelerinde Batı daha çok medeniyet fikri çerçevesinde ele alınmakla birlikte şark ve garp toplumlarının karşılaştırmalarının yapıldığı, toplumsal ilerleme bağlamında Batı medeniyetinin örnek alınıp önemsenmesi gerektiği gibi konularda ele alınır.

Batı’nın örnek alınacak taraflarının anlatıldığı “Medeniyetin Alameti”, “Meskenin Ruha Tesiri”, “Garp Medeniyetçiliği”, “Alman’da Azm ü İntizam Menba’ları”, “Alman Darülfünunlarında Düello” adlı makalelerdir.

Bu makalelerle ilgili genel bir değerlendirme yapmak gerekirse makalelerde Türk köylüsünün daha iyi yaşam şartlarına kavuşması için Avrupa köylerinin gelişmişlik düzeyinin örnek alınabileceği anlatılır. Ahmet Hikmet, bu doğrultuda Batı’nın örnek alınacak yönlerinin toplumsal gelişme ve ilerleme kapsamında olmasına dikkat eder. Ancak Ahmet Hikmet’in makalelerinde karşı çıktığı nokta ilerleme ve gelişmişlik adına Batı medeniyetine ait olan her unsurun milletimiz içerisine dâhil edilmesidir. Milli değerlerin her koşulda korunması gerektiği görüşünde olan Ahmet Hikmet, Batı’nın ilmî yönlerinin örnek olarak alınması ve milleti geliştirecek yönlerin toplum içerisinde kullanılmasını tavsiye eder.

Garp medeniyetçiliği adlı makalede Ahmet Hikmet, Batılılaşma ile medeniyetleşmenin birbirinden farklı kavramlar olduğunun üzerinde durur. Türk milletinin Batılılaşmayı yanlış anladığını belirten yazar, medenileşmenin milli değerlerden kopmayarak gerçekleşeceği görüşündedir. Medeniyetleşmenin olması için Türk insanının ticaret, sanayi ve eğitim alanlarında gelişmesi gerektiğine inanan Ahmet Hikmet, sanayisini kuramamış bir milletin asla gelişemeyeceğini, ilerleme kaydedemeyeceğini belirtir.

²²² Ahmet Hikmet Müftüoğlu, *Gönül Hanım*, Tasvir-i Efkâr gazetesi, 4 Şubat 1336 (1920), Tefrika No 4.

Makalelerde en dikkat çeken nokta Doğu- Batı karşılaştırmalarının yapılmasıdır. Bu karşılaştırmaların temelinde din görülür. “İslam Aleyhinde Sinema Mevzuları”, “Diyamet-i Hristiyanede Kadının Mevkii” makaleleri din konusunun karşılaştırmalarla ele alındığı makalelerdir. Hristiyan toplumlarında ve dolayısıyla Avrupa ve Amerika’da kadına gerekli önemin verilmediği, kadınların değersiz oldukları görüşünü savunan Ahmet Hikmet, bu konuda görüşlerini İslamiyet’te kadınlara yüce bir değerli olarak bakıldığı fikrine dayandırır. Kadın ve aile konularında Doğu ve Batı toplumlarının karşılaştırmaları yapılarak Avrupa’nın her ne kadar medeniyetlerin beşiği olarak görülmesine rağmen Avrupa’da eşlerin birbirlerine olan saygılarının az olduğu ve evliliklerde ihanetlerin fazla olduğu belirtilir. “İslamlar Aleyhindeki Sinema Mevzuları” adlı makalede ise Ahmet Hikmet’in itiraz ettiği nokta, Müslüman karakterlerin Avrupa ve Amerikan yapımı filmlerde kötü bir imajda gösterilmeleri ve bir Müslüman kenti olan İstanbul’da dahi İslamiyet’i kötüleyen filmlerin gösterimde yer bulmasıdır.

Edebiyat ve edebiyata dair fikirleri konu edinen makaleler ise “Roman Fabrikası”, “Musahabe-i Edebîye”, “Gazete ve Gazetecilik” adlarını taşır. “Musahabe-i Edebîye” adlı makale, Ahmet Hikmet’in edebiyata dair görüşlerinin en detaylı şekilde ele alındığı makalesidir. Her milletin kendine has bir edebiyat oluştururken taklit ve ıktibastan yararlanabileceğini ifade eden Ahmet Hikmet, Türk edebiyatında son dönemde Batı’ya yönelimin artmasını, edebiyatın Batı’dan etkileneğini olağan bir durum olarak değerlendirir. Ahmet Hikmet, Batı edebiyatına duyarsız olmamız gerektiği görüşünü savunduğu gibi bütünüyle yapılan bir taklit edebiyatını da savunmaz.

Taklit ve ıktibasa devam edilmesi gerektiğini belirten Ahmet Hikmet, bu konudaki görüşlerini de edebiyatın gelişmesi ve ilerlemesi görüşüne dayandırır. Ahmet Hikmet, yapılacak olan taklitler sonunda milletlerin kendi şahsiyetlerini kaybetmediklerini (Rusların Alman olmadıklarını, Almanların Fransızlaşmadıklarını) belirtir. Ülkemizde yetişecek olan sanatçılar sayesinde İtalyan, Alman, Amerika, İsveç, Rus gibi milletlerin fikir güzellikleri Osmanlı edebiyatını etkileyecek ve belki de bütün dünyanın fikirlerinden etkilenecek edebiyatta kendi şahsiyetimizi bulabileceğiz görüşündedir.²²³

²²³ Bilge Ercilasun, *Servet-i Fünûn’da Edebî Tenkit*, (İstanbul: Akçağ Yay.2009) 116.

Sağlam temelli bir edebiyatın oluşturulabilmesi için edebiyatlar arasında bir sentezin gerçekleştirilmesi gerektiği görüşünde olan Ahmet Hikmet, yapılacak olan bu sentezde milli değerlerin göz ardı edilmemesi gerektiğinin üzerinde vurgu yapar.

Ahmet Hikmet'in Servet-i Fünûn dönemi içerisinde bu düşünceleri içeren bir makale yazması topluluğun edebiyat düşüncelerini desteklediğini ve Servet-i Fünûn topluluğunun Batı edebiyatına olan bakışını desteklediğini gösterir. Aynı makalede Batı edebiyatına dair örneklerle de genişçe yer verilir. Bu örnekler daha çok eserlerin gerçek hayat ile olan uyumu ve yakınlığıyla ilgili ve edebiyat ve çevrenin ilişkisiyle alakalıdır. Edebiyat eserlerinin yazarların yaşayışları ve terbiyeleriyle yakın bir ilişkisi olduğunu belirtir.

George Sand'ın gerçek hayattaki aşklarının romanlarında yer alan aşkları olduğu, Emile Zolla'nın insanlar hakkındaki fikirleri Gibb, Paul Bourget, Octave Fenillet'te görülür. Piyer Loti'nin sakin hayatı eserlerinin büyük çoğunluğunda da görülür.²²⁴ Buradan hareketle söylenebilir ki Ahmet Hikmet, Batı medeniyetine mensup olan yazarları yakından takip ettiği gibi aynı zamanda yazarların hayatlarının eserlerindeki karakterlerde de görüleceği düşüncesindedir.

“Roman Fabrikası”nda bilgi amaçlı olarak Ahmet Hikmet, Avrupa gazetelerinden öğrenmiş olduğu Amerika'daki bir fabrika hakkında bilgi verir. Yazarlara ısmarlama eser ve konu bulan bu fabrika karşısında Fransız gazetelerinin ve Fransızların bakışı verilir.

Batı konusunun yer aldığı bir diğer makale “Gazete ve Gazetecilik” adlı makaledir. Gazeteciliğin tarihi gelişiminin anlatıldığı yazıda aynı zamanda Batı medeniyetinde gazetenin sosyal ve kültürel hayat içerisinde ne kadar önemli olduğu da vurgulanır.

“Moda” adlı makalede ise Batı, farklı milletlerin, medeniyetlerin moda hakkındaki düşünceleri, giyim tarzları karşılaştırılarak verilir. Kültürel uyumsuzluğun üzerine dikkat çekilerek moda adı altında kültürel benliğimize uymayan kıyafetlerin tercih edilmemesi gerektiği konusu üzerinde durulur. Moda makalesinde milli değerler üzerinde durularak batı özentiliğine karşı durulması vurgulanır.

²²⁴ Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Musahabe-i Edebîye, s. 177-178.

2.1.7. Gezi Yazılarında Batı

Şehbenderlik ve benzeri görevlerle Avrupa’da uzun yıllar boyunca kalan Ahmet Hikmet, kaleme almış olduğu gezi yazılarında ve ilk eşi Suad Hanım’a göndermiş olduğu mektuplarda Batı ile ilgili fikirlerini aktarır. Mektuplardan ayrı olarak iki not defterini dolduran seyahatname yazılarının ilk cildinde Ahmet Hikmet’in İtalya üzerinden İngiltere’ye gittiği anlaşılır. İkinci seyahatnamesinde bir heyetle birlikte Almanya’ya gittiği öğrenilir. Bu gezi yazısından Ahmet Hikmet’in Almanya, Avusturya, Macaristan’ı kapsayan geniş bir seyahat yaptığı anlaşılır.

Gezi yazılarında ilki İngiltere seyahati ile başlar. Londra’nın önemli yerlerinden bahseden yazar, ilk olarak Londra’da ziyaret etmiş olduğu kiliseleri, müzeleri anlatır ardından da diğer Avrupa şehirlerine yapmış olduğu seyahatlerin izlenimlerine yer verir. Avrupa sokaklarında heykellerin büyük yer tuttuğunu ifade eden Ahmet Hikmet, Arselan müzesinde Alman, Hint, Acem ve Türklerin savaşlarda kullandıkları silahları, kama, yatağan, zırh ve kılıçların sergilendiğini ifade eder. Sonrasında Friedrich Müzesi’nde Türk, Acem, Şark ve Kürt halı ve kumaş parçalarının sergilendiğini ifade eder. Abdülhamid’in Almanya İmparatoruna hediye etti “Schatten Kasrı” adı verilen işlemeli, oymalı duvarları aynı müzede gören Ahmet Hikmet, hayran olduğu bu kıymetli eseri Almanya’ya hediye ettiği için Abdülhamid’e lanet okur.²²⁵

Gitmiş olduğu bir müzede Sokullu Mehmet Paşa’nın miğferini gören Ahmet Hikmet, miğferin üzerinde yazılı olan “Yâ Hakim, Yâ Hay, Yâ Adl, Yâ Kuddûs, Yâ Kayyum” hüsnalarının yazılı olduğunu belirterek duygulanır.²²⁶

Ahmet Hikmet, Avrupa seyahatlerinde gezmiş olduğu tarihi mekânlarda kültürümüze ait olan özenle inceler. Seyahatlerinin en dikkat çeken tarafı sadece Avrupa’ya dair olan çevresel, kültürel güzelliklerin anlatılmasıyla sınırlı kalmamasıdır. Avrupa’da Osmanlı ve İslamiyet izlerini arayan Ahmet Hikmet’in bu konudaki duyarlılığını müzelerde Türk bayraklarını anlatması, işlemeli duvar yüzünden Abdülhamit’e lanet okuması, Şark halılarını müzelerde görmesi ve Mehmet Paşa’nın miğferini görerek duygulanmasını örnek olarak gösterebiliriz.

²²⁵ Özgül, 183.

²²⁶ Özgül, 188.

Almanya seyahati Ahmet Hikmet'in gezi yazılarının diğeri bir bölümünü oluşturur Berlin caddelerinin temiz oluşunu gıpta ile bakan Ahmet Hikmet, memleketinin de bu tarzda düzenli ve temiz olmasını temenni eder. Berlin'de heyet ile birlikte elektrik fabrikasını ziyarete giden Ahmet Hikmet, Almanların sanat için sanat görüşünde olmadıklarını, faydaya önem verdiklerini, makineler icat ettiklerini ve çalışkan bir millet olduklarını anlatır. Ahmet Hikmet, heyetle birlikte yapmış olduğu Almanya seyahatinde Türk milletinin gelişmesini ve ilerlemesini düşünerek topluma fayda sağlayacak mekânlara gitmeyi tercih eder. Şişe cam fabrikası, Mercedes araba fabrikası, elektrik fabrikası ziyaretleri bu amaçla yapılmış ziyaretlere örnektir.

Ahmet Hikmet'in Peşte'de şehbender iken yaşamış olduğu olayları seyahat defterine kaydetmesi de yazarın gezi yazılarının diğeri bir bölümünü oluşturur. Peşte'de Gül Baba türbesini ziyaret eden Ahmet Hikmet, bu değerli mekânın bakımsızlığı konusunda üzüntü yaşamış, şehbender olduğu tarihte ise Gül Baba türbesinin onarımı için çalışmıştır.

SONUÇ

Başkonsolosluk ve benzeri görevlerle Avrupa'yı uzun müddet dolaşmış olması sebebiyle Ahmet Hikmet, Osmanlı Devleti'nin nasıl görüldüğünü bilen Avrupa ile Türk toplumunun mukayesesini geniş bir yelpaze kapsamında yapan bir yazarımızdır. Batı medeniyetinin edebî yöntemini, yaşam ve düşünüş tarzını kendine göre yorumlayarak milli bir edebiyat oluşturma gayesinde olan Ahmet Hikmet, yurt dışında yaşamış olduğu yıllarda kazanmış olduğu edebî, kültürel ve fikrî birikimi hayatına ve eserlerine yansıtarak vatani için yararlı olma vazifesini kendisine gaye eder.

Edebî hayatına şiir yazarak başlayan Ahmet Hikmet'in ilk eserleri Fransızcadan yapmış olduğu tercümelerdir. Yapmış olduğu üç tercüme eserinin dikkat çeken noktası tercümelerin bazı noktalarında yazarın araya girerek kendi fikir ve düşüncelerini ifade etmesidir. Öyle ki Fransız yazar Baronne de Staff'ın Cabinet de Toilette adlı eserini “Tuvalet ve Letafet-i Âzâ” adıyla tercüme eden Ahmet Hikmet, eserin aslına bağlı kalmayarak tercümesine ilave bölümler ekler, değişiklikler yapar. Eserde son bölüm olarak Osmanlı toplumun giyim kuşamı hakkında bilgilendirici bir değerlendirme yazısı kaleme alması yazarın tercüme ettiği eserin orijinal haline bütünüyle bağlı kalmadığını gösterir. Ayrıca eser boyunca Ahmet Hikmet, Baronne de Staff'ın düşüncelerine karşılık veriyormuşçasına araya girerek kendi fikir ve düşüncelerini Avrupa ve Türk toplumlarının mukayesesini yaparak dile getirir.

Ahmet Hikmet'in tercüme eserlerinde Batı'ya dair olarak getirmiş olduğu eleştiri, ağırlıklı olarak günlük yaşam ve giyim kuşamla ilgilidir. Türk toplumunun Batı toplumuna benzemek adına milli değerlerinden uzaklaşarak farklı bir yaşam tarzına bürünmesini kabul etmeyen Ahmet Hikmet, ahlaki ve toplumsal değer olarak büsbütün zıt olduğumuzu düşündüğü Avrupa toplumuna benzemeyi kabul etmez. Anadolu kadının doğal giyimini ve halini bütün değerlerden üstün tutan Ahmet Hikmet, her toplumun kendine mahsus değerleri olduğunu belirterek ve milli gelenek ve değerlerin farklı bir medeniyete ait olma isteğiyle terk edilmesinin yanlışlığını belirtir.

Edebî hayatının şekillenmesinde en etkili tür olan hikâyeye, Ahmet Hikmet'in eserlerinin büyük bir kısmını oluşturur. Yazmış olduğu hikâyeleri “Hârîstan” ve

“Çağlayanlar” adıyla iki kitapta bir araya getiren Ahmet Hikmet, Batı ile ilgili görüşlerinin büyük kısmını da hikâyeleri arayıcılığıyla ifade eder. Servet-i Fünûn döneminde kaleme almış olduğu hikâyelerini “Hâristan” kitabıyla yayımlayan Ahmet Hikmet, bu dönem eserlerinde dönemin anlayışına bağlı olarak süslü ve tamlamalarla örülü bir dili tercih eder. Hikâyelerde kullanılan konular ise yer yer Servet-i Fünûn anlayışına bağlı olarak aşk, tabiat, bireysel duygular ise de alafrangalaşmaya çalışan karakterlerin yaşadıkları, kültürel yozlaşma karşısında bireyin durumu, yanlış batılılaşma gibi konulardır.

Ahmet Hikmet’in ilk dönem hikâyeleri arasında Batılılaşmayı en iyi gösteren hikâyelerinin başında “Yeğenim” gelir. Paris’te eğitim gören bir yeğen ile amcanın Doğu- Batı medeniyetleri kapsamında yaşadıkları gelgitler amcanın ağzıyla hikâyede ifade edilir. Amcanın yeğenine sıralamış olduğu Doğu- Batı medeniyetlerinin farklarına dair olan 16 madde Ahmet Hikmet’in Doğu ve Batı’yı birbirine ne derece uzak ve farklı olarak gördüğünün göstergesidir. Eserin sonunda yeğenin milli değer ve geleneklerine dönmesi amacıyla amca tarafından Anadolu’ya gönderilmesi ve yeğenin Anadolu’dan dönmesinin ardından yanlış Batılılaşma çabasını kaybetmesi de hikâyenin dikkat çeken bir diğer noktasıdır. Ahmet Hikmet, ilk olarak Yeğenim adlı eseriyle Doğu ve Batı toplumlarının farklarını okuyucuya göstermekle beraber kaleme almış olduğu hikâyelerinin genelinde Avrupa’da eğitim alarak Batılılaştığını sanan, Batı’yı yanlış anlayan tiplere de milli değerlerine dönmeleri konusunda uyarıda bulunur.

1908 öncesi dönemde kaleme alınmış olan hikâyelerinin Batı’yla ilgili olarak işlenen ortak konuları: Batılılaşmaya çalışan bireyler, bu bireylerin milli değerlerinden uzak oluşları, Batı’yı sadece şekilsel açıdan anlayarak gösteriş aracı olarak kullanan bireylerin düştükleri gülünç durumlar, ailelerin çocuklara küçük yaşlardan itibaren Batı kültürünü vermeye çalışarak milli değerlerden habersiz şekilde yetiştirmesi ve bu tarzda yetişen bireylerin milli değer yoksunu olarak yaşamalarıyla yaşadıkları zorluklardır.

1908 öncesi başlayan Batı taklitçiliğini esas alan eleştirel hikâyeler Ahmet Hikmet’in 1908 sonrasında milli edebiyat anlayışına dâhil olmasıyla daha da belirginleşir. Bu dönemde kaleme almış olduğu hikâyelerini “Çağlayanlar” adıyla kitaplaştıran Ahmet Hikmet, Türkçülük konusu ile birlikte sosyal faydayı

benimsediğini kanıtlar. Vatan ve millet gibi konuların yanında Türklük, Türkçülüğün önemi, milli değerlere sahip çıkılması ve korunması fikri, Batılılaşma, Batı taklitçiliği, Batı taklitçiliğinin birey ve aile kurumunda bıraktığı etki ve kötü sonuçları hikâyelerinde konu edinen Ahmet Hikmet, Batı'ya dair olan bu düşüncelerini ağırlıklı olarak karakterler üzerinden ifade eder.

Batı konusuna dair olan fikirlerin ele alındığı hikâyelerin karakterleri iki şekilde okuyucunun karşısına çıkar. İlki Batılılaşma çabası içerisinde olan, Türk medeniyetinden koparak Batı medeniyetine dahil olmasıyla yeni bir insan profiline geçeceğini sanan ve milli değerlerinin farkında olmayan, Batı'yı şekilsel anlamda yaşayan karakterdir. Bu tarz karakterler Ahmet Hikmet'in eserlerinin büyük çoğunluğunda görüldüğü gibi eleştirilerin yöneltildiği kişilerdir. Ahmet Hikmet'in hikâyelerinin tamamında Batılılaşmaya çalışan bu karakterlerin pişmanlık içerisinde milli değerlere dönüşü ve geleneksel şura geri dönmesi yer alır. İkinci tür karakterler ise Batı'yı iyice tanıyan, Batı'da yaşayan fakat batılılaşmaya çalışmayan, milli değerlerinin farkında olan ve Türklük bilinci ile yaşayan karakterlerdir. Bu karakterlerin en önemli özelliği batının ahlaki ve kültürel yönünü değil de ilim ve tekniğini alma çabasında olmalarıdır. Bu tarz karakterleri topluma örnek olabilecek şekilde gösteren Ahmet Hikmet, batıya dair olan fikirlerini bu karakterler vasıtasıyla ifade eder.

İnsan konuştuğu, yazdığı dile hâkim olmazsa neyine hükmedebilir görüşünde olan Ahmet Hikmet, batılılaşma çerçevesinde Türk toplumunda görülen yabancı dil hayranlığını hikâyelerinde sıklıkla eleştirir.

Ahmet Hikmet, kaleme almış olduğu tek romanı olan “Gönül Hanım”da okuyucuyu Türk dünyası ve Türk medeniyetine dair bilgilendirme amacı vardır. Orhun Abidelerine yapılan seyahatin her evresini ansiklopedik bilgi verir gibi ifade eden Ahmet Hikmet, Türk dünyasına dair olan görüşlerini de bu yolculuk esnasında ifade eder. Gönül Hanım romanında Ahmet Hikmet, Batı'yı karakterler ve düşünüş tarzı üzerinden aktarır. Karakterlerin tamamının Batı'ya dair olan bilgisine rağmen milli geleneklerinden kopmamaları Türk milletine örnek olarak gösterilebilecek şekildedir. Gönül Hanım romanında Batı konusu ağırlıklı olarak Macar karakter Kont Béla üzerinden verilir. Macarların Türk olduğu görüşünden yola çıkılarak yapılan

değerlendirmeler ile Ahmet Hikmet, Macar halkının milli değerlerine ve geleneksel şuura geri dönmelerini ister. Öyle ki romanda Béla ismi Bilal olarak değiştirilir.

“Gönül Hanım” romanında Batı’nın ilmî anlamda gelişmesi ve buna rağmen Türk toplumunun ilim alanında geri kalmışlığı konusu eleştirel bir yaklaşımla verilir. Orhun Abidelerinin Türk dünyasında bilinmemesi, bu Türk yazıtlarına dair olan çalışmaların Avrupalı ve Rus dil bilimciler tarafından yapılıyor olması Ahmet Hikmet’in üzümlere eleştirdiği bir diğer noktadır.

Türklük ve milliyetçilik fikirlerinin anlatıldığı romanda Ahmet Hikmet, milliyetçi olmamızın nedeni olarak Batı’yı görür. Türk toplumunun Batı ile yaşamış olduğu ilişkiler, Batı milletlerinin Türk toplumuna yaşattıkları, geri kalınmışlık, savaşlarda yaşananlar gibi nedenlerden dolayı milliyetçi olduğumuzu belirten Ahmet Hikmet, bu milliyetçi anlayışımızın ayrımcılıktan ziyade vatanın ve milletin gelişmesi için ilim ve teknik alanlarında çalışma olması gerektiğini vurgular.

Roman ve hikâyelerinden yanı sıra uzun yıllar boyunca dergilerde yazı kaleme alan Ahmet Hikmet, Servet-i Fünûn, Hazine-i Fünûn, Resimli Gazete, İkdâm, Türk Yurdu, Türk Ocağı gibi dergilerde makaleler kaleme alır. Yazmış olduğu hikâyelerini öncelikle dergilerde yayımlayan Ahmet Hikmet, makale yazılarında Batı’ya dair olan görüşlerini milli bir yaklaşımla değerlendirir.

Makalelerde Batı, Doğu- Batı karşılaştırması, Batı’nın örnek alınacak yönleri, Batı’nın eleştirildiği noktalar, Türk-İslam medeniyetleri karşısında Batı medeniyeti gibi konular kapsamında değerlendirilir. Batı taklitçiliğine karşı Türklük ülküsünü savunan bu makalelerde milletin Avrupa ahalisi seviyesine, yaşam standartına yükselebilmesi için milli değerlerine bağlı kalarak Avrupa’yı ilmî alanda örnek alması gerektiği görüşü vurgulanır. Bununla beraber Avrupalılaşmaya çalışmak adına milli değerlerden vazgeçip farklı bir kimlik arayışında olan bireylere yöneltilen eleştirilerde vardır.

Ahmet Hikmet Müftüoğlu, eserlerinin genelinde Batı dünyasına ulusal düzlemde yaklaşır. Batı’nın kültür ve geleneklerinden çok bilim ve teknik alanında örnek alınmasını isteyen Ahmet Hikmet, milli ve ulusal değerlerimizin üstünlüğü görüşünü her fırsatta ifade eder. Türk milletinin yaşanan savaşlardan, ekonomik sıkıntılardan ve devlet politikasından dolayı düşkün bir duruma geldiğini belirtirken

bu durumdan kurtulabilmenin çaresi olarak da milli değerlere sahip çıkılarak Bat'ının bilim ve tekniğinin alınmasını gösterir.

Ahmet Hikmet, Türk milletinin Batıcı bir görüşe bağlanmadan kendi kültürel mirasını ortaya koymasını edebiyattan musikiye bilim ve tekniğe kadar birçok alanda yaratıcılığını ve yeteneğini milli değerleri unutmadan vurgulamasını ister. Türk milletinin bu şekilde ilerleme kaydetmesinde dış etkileri mümkün olduğunca aza indirmeyi amaç edinen Ahmet Hikmet, dil konusunda ise dilin milli kültürün temeli olduğu görüşünü savunarak sade bir dil anlayışındadır.

KAYNAKLAR

Kitaplar:

Akçura, Yusuf. *Türkçülüğün Tarihi*, İstanbul; Kaynak Yayınları, 1988.

Akı, Niyazi. *XIX. Yüzyıl Türk Tiyatrosunda Devrin Hayat ve İnsanı*, Erzurum: 1974.

Akyüz, Kenan. *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri*, İstanbul: İnkılap Yay. 1995.

Banarlı, Nihat Sami. *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: MEB Devlet Kitapları, 2004.

Dizdaroğlu, Hikmet. *Müftüoğlu Ahmet Hikmet*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1964.

Ercilasun, Bilge. *Servet-i Fünûn'da Edebî Tenkit*, İstanbul: Akçağ Yayınları, 2009.

Ercilasun, Bilge. *Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun Orhun Abideleriyle İlgili Romanı: Gönül Hanım*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Beşinci Milletler Arası Türkoloji Kongresi 23-28 Eylül 1985.

Emiroğlu, Öztürk. *Türkiye'de Edebiyat Topluluklar*, Ankara: Akçağ Yay. 2008.

Groc, Gerard. *Türkiye'de Fransızca Basın, Türkiye'de Yabancı Dilde Basın - 16-17-18 Mayıs 1984*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1985.

Kabaklı, Ahmet. *Türk Edebiyatı*, İstanbul; T.E.V. Yayınları, Cilt 3, 2008

Kaplan, Mehmet. *Hikâye Tahlilleri*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2009.

Kerman, Zeynep. *Yeni Türk Edebiyatı İncelemeleri*, İstanbul, Dergâh Yayınları, 2009.

Kunt Metin, Sina Akşin, Suraiya Faroqhi, Zafer Toprak. *Türkiye Tarihi 3 Osmanlı Devleti 1600-1908*, İstanbul: Cem Yay. 2002.

Kushner, David. *Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu 1876-1908*, Çev: Şevket Serdar Türet, Rekin Ertem, Fahri Erdem, İstanbul: Kesit Yay. 2009.

Müftüoğlu, Ahmet Hikmet. *Çağlayanlar*, İstanbul; Kitap Zamanı Yayınları, 2008.

Müftüoğlu Ahmet Hikmet. *Hâristan*, İstanbul: Dergah Yay. 2005.

Müftüoğlu, Ahmet Hikmet. *Gönül Hanım*, İstanbul, Elips Yayınevi, 2011.

Müftüoğlu, Ahmet Hikmet. *Patates*, İstanbul: Asır Kütüphanesi, Cemal Efendi Matbaası 1307.

Müftüoğlu, Ahmet Hikmet. *Leyla Yahut Bir Mecnunun İntikamı*, İstanbul: Asır Kütüphanesi Hikâyeleri, Kasbar Matbaası, 1308.

Müftüoğlu, Ahmet Hikmet. *Hâristan ve Gülistan*, İstanbul: Âlem Matbaası, 1317 (1901).

Özgül, M. Kayahan. *Bigâne Durmayın Aşınanıza Müftüoğlu Ahmet Hikmet'in Mektup, Şiir ve Günlükleri*, İstanbul: MEB Yay, 1996.

Rauf, Mehmet. Tetkikat-ı Edebîye Hâristan, Servet-i Fünûn, 20 Eylül 1317, Sayı 571.

Refik, Hamit. *Ahmet Hikmet ve Hususiyetleri*, Güneş, 1 Haziran, 1927, C.1, Sayı 11.

Sezai-zade Ahmet Hikmet, *Bir Riyazinin Muâşakası yahut Kamil*, İstanbul: Ahter Kütüphanesi, Ahter Matbaası, 1308.

Sezai zâde Ahmet Hikmet, *Tuvalet ve Letafet-i Âzâ*, İstanbul: Kitapçı Arakel, 1309.

Solok, Cevdet Kudret. *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman*, İstanbul: Dünya Kitapları, cilt 1, 2004.

Tanpınar, Ahmet Hamdi. *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: 1956.

Tetik, Ahmet. *Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun Hayatı, Eserleri ve Fikirleri Üzerine Bir Araştırma*, İstanbul: Marmara Üniversitesi, 1996.

Tevetoğlu, Fethi. *Büyük Türkçü Müftüoğlu Ahmet Hikmet*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1951.

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *Ahmet Hikmet Müftüoğlu maddesi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 31, 2006,

Ünlü, Mahir, Ömer Özcan. *20. Yüzyıl Türk Edebiyatı 1900-1940*, İstanbul: İnkılap Yay. 2003.

Yalçın, Hüseyin Cahit. *Edebiyat Anıları*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2010.

Makaleler:

Müftüoğlu, Ahmet Hikmet. “Roman Fabrikası”, *Servet-i Fünûn*, Sayı 107, 18 Mart 1309 (1893)

Ahmet Hikmet Bey’in Tercüme-i Hali, *Güneş Mecmuası Ahmet Hikmet Özel Sayısı*, C.1, S: 11, 1 Haziran 1927.

Müftüoğlu, Ahmet Hikmet, “Âdem Beyle Havva Hanım”, *İkdam*, Sayı 9703, (5 Nisan 1340).

Müftüoğlu, Ahmet Hikmet. “İki Mektup”, *Servet-i Fünûn*, Cilt 20, Sayı 516, (18 Kanun-ı Sâni 1316), s. 339-347.

Müftüoğlu, Ahmet Hikmet. “Zevk-i Hayal”, *Servet-i Fünûn*, Cilt 19, Sayı 491, (27 Temmuz 1316), s. 356-358.

Müftüoğlu, Ahmet Hikmet. “Padişahım Alınız Menekşelerimi Veriniz Gülümü,” *Türk Yurdu*, Cilt 1, Sayı 4, (1328), s.96-105.

Müftüoğlu, Ahmet Hikmet. “Örtüye Düşkün”, *Resimli Kitap*, Cil4, Sayı 22, (Temmuz 1326.)

Müftüoğlu, Ahmet Hikmet. “Cesaret Et Oğlum Tayyareci Ol”, *İkdam*, (27 Ağustos 1326).

Müftüoğlu, Ahmet Hikmet. “Çiçekler”, *Servet-i Fünûn*, Cilt 12, S. 323, (8 Mayıs 1313)

Müftüoğlu, Ahmet Hikmet. “Üzümcü”, *Türk Yurdu*, Cilt 1, (Teşrin-i Sâî, 1911)

Müftüoğlu, Ahmet Hikmet. “Renkler”, *Servet-i Fünûn*, Cilt 13, S. 327, (5 Haziran 1313).

Müftüoğlu, Ahmet Hikmet. “Yatağan”, *Türk Yurdu*, Cilt 6, S.11, (24 Temmuz 1330)

Müftüoğlu, Ahmet Hikmet. “Ah Şu Erkekler” *Servet-i Fünûn*, Cilt 18, Sayı: 4534, (Teşrin-i Sani, 1315) s. 168-167.

Ahmet Hikmet Bey, *Nevsal-i Milli*, İstanbul; Artin Asadoryan Matbaası, 1330 (1914), s.64-65.

Müftüoğlu, Ahmet Hikmet. *Servet-i Fünûn*, Yeğenim, 8 Mart 1316, Cilt 9, Sayı: 472 s.51-54

Müftüoğlu, Ahmet Hikmet. “Afaki Bir Serzeniş”, *Resimli Gazete*, Sayı:52, s.3

Müftüoğlu, Ahmet Hikmet. “Med Meselesi”, *Resimli Gazete*, Sayı: 65, s.2

Müftüoğlu, Ahmet Hikmet. “Türkiyat Âlemi Nasıl Yetişir” *Resimli Gazete*, Sayı: 64, s.3

Müftüoğlu, Ahmet Hikmet. “Medeniyet Alameti”, *Resimli Gazete*, Sayı.54, s. 3

Müftüoğlu, Ahmet Hikmet. “Meskenin Ruha Tesiri” *Resimli Gazete*, Sayı. 55, s. 3

Müftüoğlu, Ahmet Hikmet. “Ninni”, *Servet-i Fünûn*, Cilt 20, S.497, (7 Eylül 1316) s. 35-39.

Müftüoğlu, Ahmet Hikmet. “Leylaklar Açarken”, *Servet-i Fünûn*, Cilt 21, S. 541. (12 Temmuz 1317)s. 330.

Müftüoğlu, Ahmet Hikmet. “İstiyorum ki”, *Servet-i Fünûn*, Cilt 15, Sayı 377 (21 Mayıs 1314) s.199.

Müftüoğlu, Ahmet Hikmet. “Yarayı Kanatan”, *Resimli Kitap*, Cilt 6. S. 31. (1327).

Müftüoğlu, Ahmet Hikmet. “Alparslan Masalı”, *Yeni Mecmua*, S. 65. (17 Teşrin-i evvel 1918) s.242-245

Müftüoğlu, Ahmet Hikmet. “Musahabe-i Edebiye Eslafta Dekandanlık ve Şeyh Galip”, *Servet-i Fünûn*, S. 393, 40.

Müftüoğlu, Ahmet Hikmet. “Musahabe-i Edebiye”, *Servet-i Fünûn*, S. 382, 25 Haziran 1314 (1898), 278-282.

Müftüoğlu, Ahmet Hikmet. “Bekir ile Tekir”, *İkdam*, S. 9706, (9 Nisan, 1340).

Müftüoğlu, Ahmet Hikmet. “Nur-ı Siyah”, *İkdam*, S. 9722 (25 Nisan 1340),

Müftüoğlu, Ahmet Hikmet. “Dalalet” *İkdam*, S. 9732, (7 Mayıs, 1340).

Müftüoğlu, Ahmet Hikmet. “Asil Ecnebi”, *İkdam*, S. 9665, (27 Şubat 1340) .

Müftüoğlu, Ahmet Hikmet. “Garp Medeniyetçiliği”, *Resimli Gazete*, S. 38, 24 Mayıs 1340 (1924), 1-3.

Müftüoğlu, Ahmet Hikmet. “Türk’ün Seciyesi”, *Resimli Gazete*, S. 61, 3.

Müftüoğlu, Ahmet Hikmet. “İslamlar Aleyhindeki Sinema Mevzuları,” *Resimli Gazete*, S. 63, 2.

Müftüoğlu, Ahmet Hikmet. “Teferrüç mü Tahazzün mü”, *Resimli Gazete*, S. 46, 3.

Müftüoğlu, Ahmet Hikmet. “Diyanet-i Hristiyaniyede Kadının Mevkii” *Resimli Gazete*, S. 49,3.

Müftüoğlu, Ahmet Hikmet. “Çölde”, *Resimli Gazete*, S. 62, 3.

Müftüoğlu, Ahmet Hikmet. “Mini Mini Ayaklar Musabakası” *Hazine-i Fünûn*, S. 2, (7 Muharrem 1311) 11-12.

Müftüoğlu, Ahmet Hikmet. “Gazete ve Gazetecilik”, *Hazine-i Fünûn*, S. 1-2, 8, 15.

Müftüoğlu, Ahmet Hikmet. “Âlem-i İslamiyet Hatıraları” *Hazine-i Fünûn*, S. 3, 7-9.

Müftüoğlu, Ahmet Hikmet. “Sebahet”, *Hazine-i Fünûn*, S.7, (12 Ağustos 1309- 1893).

Müftüoğlu, Ahmet Hikmet. “Cemiyet-i Hazıramızda Kadınlara Edilecek Muamele”, *Resimli Gazete*, S. 60.

Müftüoğlu, Ahmet Hikmet. “Leyla’ya Mektuplarım 2 Kadınlarda Hürriyet”, *Resimli Gazete*, S. 71, 2.

Müftüoğlu, Ahmet Hikmet. “Leyla’ya Mektuplarım 3 Sadakat ve Vefa”, *Resimli Gazete*, S.72, 2.

Müftüoğlu, Ahmet Hikmet. “Leyla’ya Mektuplarım 4 Ruh”, *Resimli Gazete*, S.74, 2.

Müftüoğlu, Ahmet Hikmet. “Leyla’ya Mektuplarım 5 Gönül”, *Resimli Gazete*, S. 76, 2.

Müftüoğlu, Ahmet Hikmet. “Terakki İhtiyacı”, *Resimli Gazete*, S. 40, 2.

Müftüoğlu, Ahmet Hikmet. “Milli Spor” *Resimli Gazete*, S.73, 2.

Müftüoğlu, Ahmet Hikmet. “Şuh Bir Kazasker”, *Resimli Gazete*, S.51. 3.

Müftüoğlu, Ahmet Hikmet. “Alman’da Azm u İntizam Menba’ları” *Resimli Gazete*, S.42, 2.

Müftüoğlu, Ahmet Hikmet. “Alman Darülfünunlarında Düello”, *Resimli Gazete*, S. 43, 3.

Müftüoğlu, Ahmet Hikmet. “Roman Fabrikası”, *Servet-i Fünûn* S. 107, C.5. (18 Mart 1309), 36-37.

Müftüoğlu, Ahmet Hikmet. “Mesail-i Muğlaka”, *Servet-i Fünûn*, S.40, 170.

Müftüoğlu, Ahmet Hikmet. “Mithat Cemal Bey’e,” *Servet-i Fünûn Resimsiz Kısım*, S. 1054, 330.

Müftüoğlu, Ahmet Hikmet. “Moda 1”, *Hazine-i Fünûn*, S. 1. (1 Muharrem 1311), 7.

Müftüoğlu, Ahmet Hikmet. “Moda 2” *Hazine-i Fünûn*, S. 3. (21 Muharrem 1311) 30-32.